

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Збірник матеріалів
Десятої заочно-дистанційної
наукової конференції студентів
і молодих вчених

Частина 1

Тернопіль
2023

УДК 336

**Десята заочно-дистанційна наукова конференція
студентів і молодих вчених**

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»

м. Тернопіль, 26 квітня 2023 р.

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ, д. е. н., професор

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Горин В. П. – заступник голови, д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Дем'янишин В. Г. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Лободіна З. М. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Гуцул І. А. – к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ.

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ
(протокол № 13 від 25 квітня 2023 р.).*

Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. Десятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених (м. Тернопіль, 26 квіт. 2023 р.). Ч. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 242 с.

Коло проблем, які висвітлюються у збірнику конференції, пов'язані з розробкою основних напрямів фінансової політики держави, реформуванням складових фінансового механізму, удосконаленням системи управління фінансами на макро-, мезо- і макрорівнях. Висновки та рекомендації мають вагомое теоретичне значення і можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та дипломних робіт, проведенні інших форм наукових досліджень.

УДК 336

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у збірнику конференції, відповідальність несуть автори та наукові керівники.

© ЗУНУ, 2023

ЗМІСТ

<i>Бак Наталія, Соколюк Марина</i> МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ: ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	9
<i>Бартошик Ольга</i> БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ ТА СТРАТЕГІЇ ЙОГО ЗНИЖЕННЯ.....	13
<i>Бей Сніжана, Коваль Діана</i> ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФЦИТУ В УКРАЇНІ.....	15
<i>Бішко Петро, Власик Йосип</i> ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	18
<i>Братівник Ігор</i> ЦІЛЬОВІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЮДЖЕТУВАННЯ, ОРІЄНТОВАНОГО НА РЕЗУЛЬТАТ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ.....	20
<i>Бугір Мирослав</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	23
<i>Була Павло, Ільгов Олег</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПАНЄВРОПЕЙСЬКОГО КУРСУ НА СТАНОВЛЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ.....	28
<i>Вавричук Оксана, Верес Оксана</i> ФІНАНСОВИЙ ПАТРІОТИЗМ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ.....	32
<i>Ведецький Анатолій</i> ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ.....	37
<i>Вербовий Артем</i> ГАРМОНІЗАЦІЯ ПЕРЕЛІКУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ТА УКРАЇНИ.....	40
<i>Гаватюк Людмила, Мухортов Євгеній</i> ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ.....	43
<i>Герасимюк Павло</i> ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МИТНА ПОЛІТИКА».....	46
<i>Германович Іванна</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ.....	50

<i>Годнюк Ірина, Горна Валерія</i> ОБЛІК МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	53
<i>Годнюк Ірина, Охотська Анастасія</i> ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН...	56
<i>Горин Володимир, Малішевська Ольга</i> РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	60
<i>Горин Володимир, Юрчишин Віталія</i> ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	64
<i>Грем'ят Катерина</i> ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ.....	69
<i>Грех Анастасія</i> ПОДАТКИ І ЗБОРИ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	72
<i>Гринчук Марія, Каратнюк-Гумовська Ангеліна</i> МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ОБІЗНАНОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ УКРАЇНИ.....	74
<i>Грінченко Денис</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАВИЛ ЗБАЛАНСУВАННЯ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВ- ЧЛЕНІВ ЄС У ФІСКАЛЬНУ ПРАКТИКУ УКРАЇНИ.....	76
<i>Гуцул Інна, Базовський Володимир</i> НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	79
<i>Гуцул Інна, Возний Андрій</i> ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	84
<i>Данилюк Арсен</i> РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНИЦІ В УКРАЇНІ.....	88
<i>Дем'янишин Василь, Дем'янишин Василь</i> НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ.....	92
<i>Долюк Алла, Коваль Діана</i> ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	95

<i>Долюк Алла, Ткачук Марія</i> БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ У ЧАСИ ВІЙНИ.....	97
<i>Йосипенко Вікторія</i> ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	100
<i>Карпічев Ярослав</i> ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	102
<i>Катеринюк Володимир</i> КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	104
<i>Квасниця Оксана, Нагулик Діана</i> ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	108
<i>Кирилашенко Костянтин</i> ФОНДОВИЙ РИНОК ГРУЗІЇ В ПЕРІОД УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ.....	112
<i>Коваль Світлана, Дідух Марія</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	115
<i>Королик Вадим</i> ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕДУР МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ.....	118
<i>Косташенко Андрій</i> ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В РАМКАХ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС.....	122
<i>Котик Вадим</i> ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРИВАТНИХ ФІНАНСІВ.....	125
<i>Крисовата Катерина, Булка Тарас</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ.....	128
<i>Круп'як Ірина, Коваль Олег</i> МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ.....	132
<i>Кульматицька Вікторія</i> СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ФІНАНСУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	135
<i>Куницький Сергій</i> РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	138

<i>Лободіна Зоряна, Вітківський Павло, Миколайчук Володимир, Вітреску Ігор</i> ОСОБЛИВОСТІ ГОРИЗОНТАЛЬНОГО ВИРІВНЮВАННЯ ДОХІДНОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	141
<i>Лукинів Інна, Шикеринець Роман</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГНУЧКОСТІ У ПРОЦЕС РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	145
<i>Малиняк Богдан</i> ОСНОВНІ КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ ТА НАПРЯМКИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ.....	149
<i>Мельник Юлія</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	153
<i>Мищук Павло</i> ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА.....	156
<i>Монько Назар</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	160
<i>Пасальський Олександр</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	163
<i>Пелешок Оксана</i> ФОРМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	167
<i>Петросюк Ігор</i> НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	170
<i>Петкова Каріна</i> ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	174
<i>Погонець Володимир</i> ВЕКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	177
<i>Процишин Володимир</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ.....	181
<i>Ратушняк Діана</i> ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	184

<i>Ребров Любомир</i> МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ ПРИ ПЕРЕТИНІ КОРДОНУ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ.....	187
<i>Романко Василь</i> ПРОБЛЕМАТИКА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ	192
<i>Сивак Владислав</i> ПРОЗОРИСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	194
<i>Сидор Ірина, Кім Наталія</i> УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ БОРГОМ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	197
<i>Сидор Тарас</i> БЮДЖЕТНІ РИЗИКИ У СФЕРІ НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	201
<i>Слатвінська Марина, Трунько Вікторія</i> ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	205
<i>Табака Ірина</i> ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ ПЛАТЕЖАМИ РОЗВИНУТИХ КРАЇН.....	208
<i>Тимша Олег</i> ВПЛИВ НЕТАРИФНИХ ЗАХОДІВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ.....	213
<i>Фільварочний Валентин</i> ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАХИСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ.....	217
<i>Цвігун Аліна</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	220
<i>Чеботарьов Павло</i> НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СТЯГНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ.....	223
<i>Шарий Павло</i> РОЛЬ «ЗЕЛЕНИХ» ОБЛІГАЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ.....	226
<i>Шацьких Любов</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ (на прикладі м. Чернівці).....	229
<i>Шелест Зоряна</i> ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	232

Шикеринець Михайло

ЗМІСТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ Її РЕАЛІЗАЦІЇ..... 235

Яворівська Софія

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ..... 240

Наталія Бак

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці

Марина Соколюк

студентка гр. 272-1,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ: ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Завдяки особливостям політичного устрою, бюджетна система України є дворівневою, відповідно, представлена Державним бюджетом і місцевими бюджетами. Бюджети містять затверджені законодавчими органами відповідних рівнів статті доходів і видатків, які необхідні для забезпечення виконання загальнодержавними органами влади та органами місцевого самоврядування функцій і повноважень в інтересах розвитку країни в цілому та окремих її територій. З погляду належного ресурсного забезпечення, збалансування таких інтересів досягається в ході встановлення пріоритетів бюджетної політики та забезпечення їх досягнення.

Невід'ємною складовою бюджетної політики демократичного уряду залишається організація відносин між рівнями бюджетної системи. В Україні учасниками міжбюджетних відносин виступають органи влади різних рівнів, задіюючи Державний бюджет і місцеві бюджети. Так, з 1950 місцевих бюджетів прями взаємовідносини з Державним бюджетом у 2022 році встановили 1582 бюджети, у тому числі 1438 бюджетів територіальних громад [3].

Міжбюджетні відносини потребують дієвого механізму задля забезпечення досягнення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів держави. Сьогодні взаємні розрахунки та міжбюджетні позички втратили свою актуальність. Тому єдиним вагомим інструментом регулювання міжбюджетних відносин в Україні залишаються міжбюджетні трансферти. Їхнє застосування зорієнтоване на збалансування дохідної та видаткової статей місцевих бюджетів, активізацію стимулюючого впливу бюджетних ресурсів на розвиток територіальних громад, забезпечення виконання органами місцевого самоврядування делегованих центральною владою повноважень [4].

Фактично міжбюджетні трансферти є потоками коштів, котрі впродовж фінансового року передаються від одного бюджету до іншого на засадах безоплатності та неповоротності. Роль міжбюджетних трансфертів полягає у врегулюванні та збалансуванні бюджетних потреб і можливостей органів місцевого самоврядування. Іншими словами, ефективне застосування такого інструменту міжбюджетних відносин дозволяє максимально мінімізувати фінансові диспропорції територій, які зумовлені ступенем спроможності громади наповнити власний бюджет для самостійного покриття видаткових потреб.

Аналіз даних щодо частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів в Україні за останні роки (рис. 1) дозволяє зробити однозначний висновок про зменшення їхньої ролі при формуванні фінансових можливостей органів місцевого самоврядування (з 53,4% у 2016 р. до 34,9% у передвоєнному 2021 р.). Особливих змін такий стан справ зазнав у 2022 році: частка міжбюджетних трансфертів не досягла й чверті доходів місцевих бюджетів.

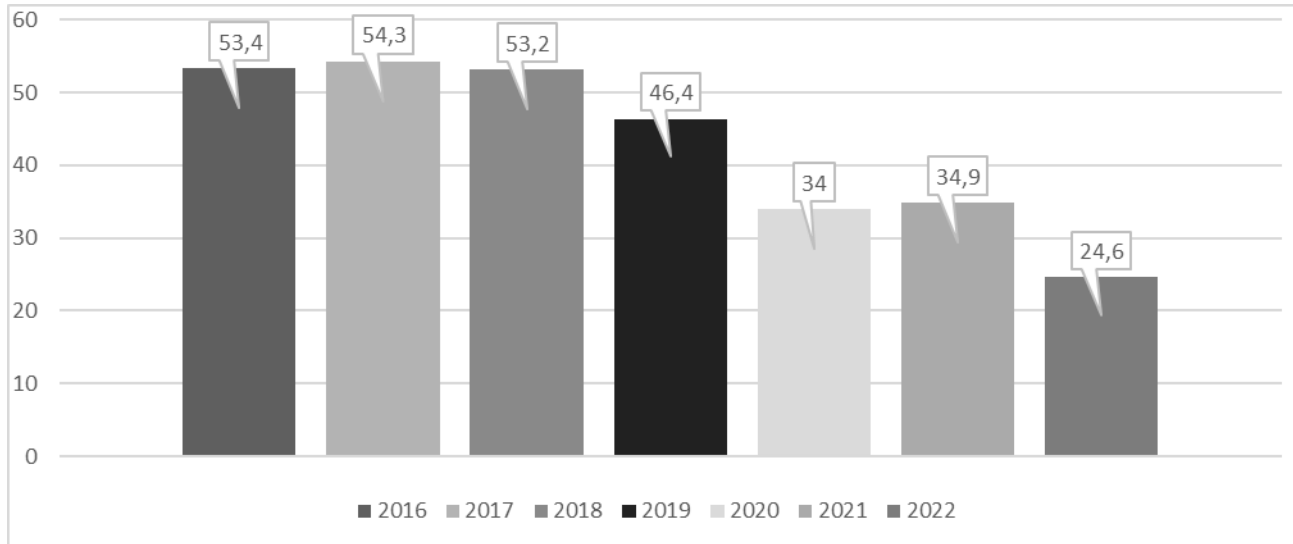

Рис. 1. Частка міжбюджетних трансфертів у дохідній частині місцевих бюджетів України, % загального обсягу доходів

Примітка: розраховано авторами на основі [3].

З погляду досягнення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, такий показник можна було б вважати успіхом механізму регулювання міжбюджетних відносин. Натомість автори схильні вважати, що виявлений результат міжбюджетного перерозподілу коштів зумовлений загостренням потреби у видатках на потреби оборони країни. Також масштаб міжбюджетних відносин об'єктивно був звужений через окупацію частини території України та ведення активних бойових дій у ряді областей [2].

Важлива особливість міжбюджетних трансфертів – їхня двозначність, тобто вихідні потоки одного бюджету є вхідними потоками іншого [4]. Проте для центральних органів влади в Україні вхідні трансферти відіграють мізерну роль – не більше 1% усього обсягу доходів Державного бюджету України (рис. 2). У 2022 році цей показник зменшився майже вдвічі, до 0,53%, зокрема й через те, що в надскладних обставинах держава пішла на вимушений крок, дозволивши органам місцевого самоврядування залишати реверсну дотацію у власних бюджетах.

Реверсні дотації уособлюють висхідний рух трансфертів, тобто фінансовий потік спрямований від місцевих бюджетів до Державного бюджету України. Також існує горизонтальний канал руху коштів – від одного місцевого бюджету до іншого.

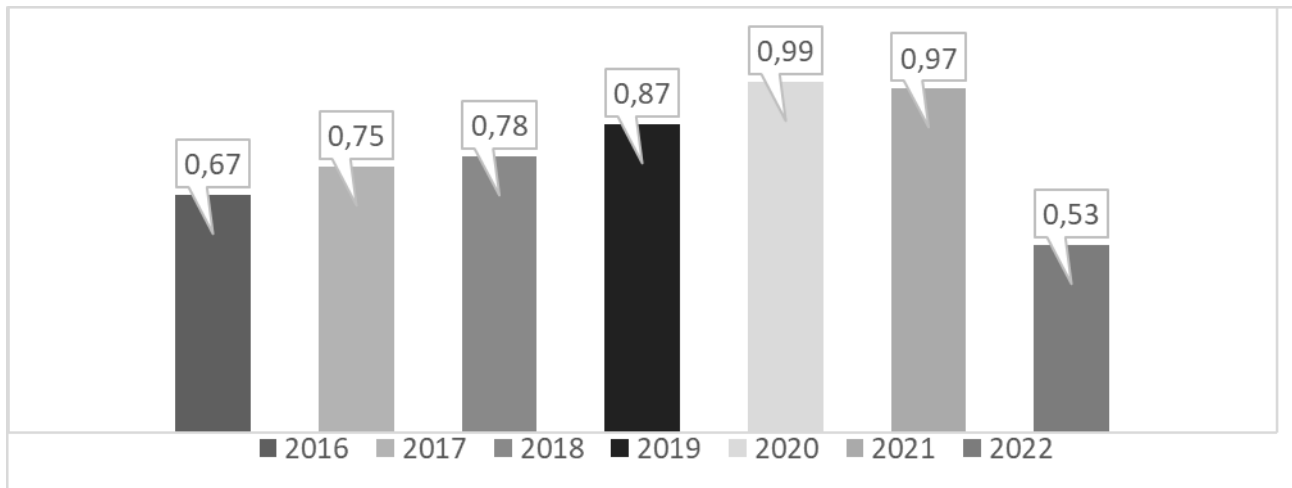

Рис. 2. Частка міжбюджетних трансфертів у дохідній частині Державного бюджету України, % загального обсягу доходів
Примітка: розраховано авторами на основі [1].

Ратифікація Україною Європейської хартії місцевого самоврядування в 1996 році об'єктивно зумовлює надання трансфертів з Державного бюджету України місцевим бюджетам, насамперед, на засадах нецільового спрямування коштів [1, стаття 9] у формі базової дотації. Проте така автономія органів місцевого самоврядування щодо розпорядження закумуляованими фінансовими ресурсами в Україні тривалий час залишалася досить низькою. Навіть за результатами проведення реформи бюджетної децентралізації частку базової дотації в складі отриманих місцевими бюджетами трансфертів вдалося збільшити тільки до 11,2% у 2021 році (рис. 3).

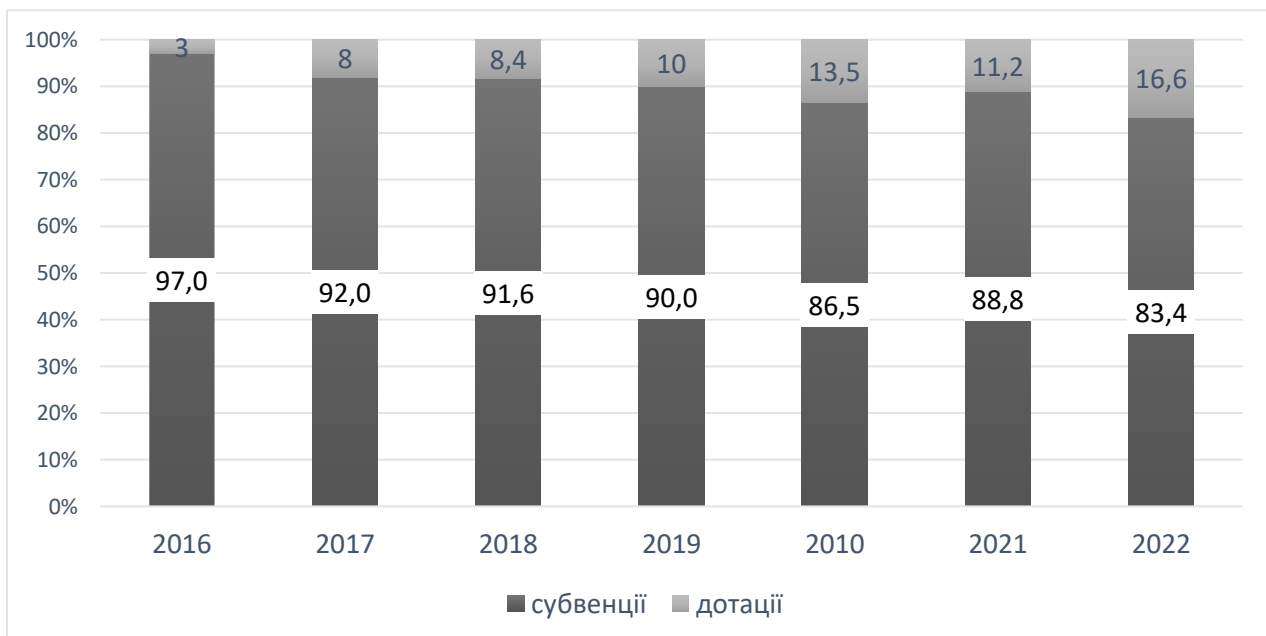

Рис. 3. Структура міжбюджетних трансфертів, отриманих місцевими бюджетами України в 2016-2022 рр., %
Примітка: розраховано авторами на основі [3].

Хоча в 2022 році цей показник зріс до 16,6%, проте його основним чинником вважаємо стан виконання плану по перерахуванню міжбюджетних трансфертів. Адже уточнені планові показники надання субвенцій місцевим бюджетам з Державного бюджету України були виконані тільки на 75,2% [3], що й підвищило частку базової дотації в їх сукупному обсязі.

Отже, незважаючи на потенційну різноманітність форм прояву міжбюджетних відносин, в умовах воєнного стану основним інструментом їх організації та регулювання залишаються трансферти. Одночасно, в 2022 році з'явилися об'єктивно обумовлені нові результати застосування останніх: зменшення ролі міжбюджетних трансфертів при формуванні доходів як Державного, так і місцевих бюджетів; зростання частки нецільових трансфертів у структурі отриманих місцевими бюджетами фінансових допомог; акумулювання реверсної дотації місцевими бюджетами – донорами Державного бюджету України. Такі зміни в міжбюджетних відносинах, з одного боку, вказують на зменшення залежності органів місцевого самоврядування від центральних органів влади при формуванні власної фінансової бази, а з іншого, - актуалізують завдання по нарощуванню дохідного потенціалу територій, зростанню ефективності використання бюджетних ресурсів територіальних громад і підвищенню рівня відповідальності органів місцевого самоврядування за забезпечення місцевого фінансово-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : міжнародний документ від 15 жовт. 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 17.04.2023).
2. Західна О., Бундз Н. Аналіз дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2022. № 12 (112). URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5670/5548> (дата звернення: 14.04.2023).
3. Open Budget: *веб-сайт*. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Польова О. Міжбюджетні відносини як інструмент механізму розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-37> (дата звернення: 14.04.2023).

Ольга Бартошик
студентка гр. ФМПС-32,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Олена Петрушка

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ТА СТРАТЕГІЇ ЙОГО ЗНИЖЕННЯ

Бюджетний дефіцит – це перевищення видатків бюджету над його доходами. Розмір дефіциту бюджету має суттєвий вплив на стан економіки, державних фінансів та загальному благополуччі населення [1, с. 120]. Тому дуже важливо розробляти та впроваджувати на рівні держави стратегії зниження бюджетного дефіциту.

Одна з головних стратегій зниження бюджетного дефіциту – це збільшення податкових надходжень. Деякі країни запроваджують нові податки та збори або підвищують ставки уже існуючих для збільшення доходів держави. Так, наприклад, в Японії у 2019 році введено податок на роздрібну та інтернет-торгівлю з метою збільшення доходів держави. Однак, підвищення податкових ставок викликає негативне обурення з боку населення та може мати негативний вплив на бізнес та економічний розвиток країни [2, с. 213].

Наступна стратегія полягає в зменшенні державних витрат. Наприклад, країни можуть зменшити витрати на соціальні програми, оборону та інфраструктуру. У багатьох країнах ця стратегія успішно застосовується й зараз. Нова Зеландія здійснила реформи в системі соціального забезпечення та зменшила видатки на цю галузь, що дозволило знизити бюджетний дефіцит [2, с. 214]. Зменшення державних витрат може бути досягнуто шляхом оптимізації державного апарату та зменшення витрат на адміністративні послуги. Важливо не зменшувати фінансування соціальних програм, що сприяють соціальній захищеності населення.

Третя стратегія полягає в підвищенні продуктивності та ефективності державних витрат. Країни можуть ефективніше використовувати державні кошти, наприклад, шляхом застосування інноваційних технологій у сфері державного управління, електронного урядування та зменшення бюрократії. Підвищення ефективності використання державних коштів може бути досягнуто шляхом впровадження механізмів моніторингу та оцінки ефективності програм та проектів, а також використання розумних технологій у державному управлінні.

У країнах з високим рівнем фінансування, таких як США, Японія та деякі країни Європейського Союзу, зниження бюджетного дефіциту є важливою метою для забезпечення стабільності економіки та підтримки довгострокового зростання.

Використання різних стратегій, таких як збільшення податкових надходжень, зменшення державних витрат та підвищення ефективності використання державних коштів, може допомогти досягти цієї мети та забезпечити стійке економічне зростання країни [3].

Однак, в країнах з низьким рівнем розвитку та в країнах з економікою в перехідному періоді, зменшення видатків може мати негативний вплив на соціальний добробут населення. Вони можуть вважати за краще зосередитися на збільшенні податкових надходжень шляхом розвитку економіки та залученні інвестицій. Також важливо забезпечити соціальну захищеність населення, особливо у країнах з низьким рівнем доходів та з великою кількістю людей, які живуть за межею бідності. Для досягнення цієї мети можна розглянути впровадження соціальних програм, таких як пільги на проїзд для пенсіонерів та інвалідів, програми підтримки безробітних, медична страховка та інші. Крім того, можливим є залучення приватного сектору до забезпечення соціального добробуту населення шляхом партнерства з державою у виконанні соціальних програм. Це може допомогти зменшити фінансове навантаження на державний бюджет та забезпечити більш ефективне використання ресурсів.

Отже, зниження бюджетного дефіциту може бути досягнуто за допомогою різних стратегій, таких як збільшення податкових надходжень, зменшення державних витрат та підвищення ефективності використання державних коштів. Але важливо забезпечити соціальний добробут населення, особливо в країнах з низьким рівнем розвитку та в перехідному періоді.

Розумне поєднання різних стратегій може допомогти досягти балансу між зменшенням бюджетного дефіциту та забезпеченням соціальної захищеності населення.

Список використаних джерел

1. Дем'янишин В. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні. *Вісник Терноп. держ. екон. ун-ту*. 2015. № 5. С. 120-123.
2. Ситник Н. С., Беднарчук В. В. Бюджетний дефіцит та його особливості. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 5. С. 212–216. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-5-39>.
3. Штефан Л. Б. Аналіз бюджетного дефіциту в Україні та його соціально-економічні наслідки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2014/7.pdf (дата звернення: 11.04.2023).

Сніжана Бей

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

Діана Коваль

студентка гр. ФМПСвн-31,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

В умовах дії воєнного стану дуже важливим є забезпечення організації та здійснення бюджетного процесу в Україні. Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку оперативних та результативних рішень, що призводять до змін у бюджетному законодавстві та спрямовані на захист населення і на ефективне функціонування бюджетної сфери під час війни [2].

Питання щодо причин бюджетного дефіциту та шляхів його вирішення постають у контексті політичних та економічних негараздів в Україні. Серед факторів, що спричиняють незбалансованість бюджету України виділяють такі: стрімке зростання тіньової економіки, високий рівень безробіття, залучення та використання кредитів для покриття видатків, падіння рівня виробництва та посилення інфляційних процесів. Тому нині питання розробки заходів щодо зниження і подолання бюджетного дефіциту є актуальними.

У Бюджетному кодексі України зазначено, що дефіцит бюджету – це перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1].

Щодо причин утворення дефіциту, то виділяють такі: свідоме заплановане прийняття бюджету з дефіцитом як інструмент економічного регулювання; кризові явища в економіці; попередній дефіцит бюджету; старіння нації; надзвичайні події; демократія та демократичні процедури; корупція і/або низький професійний рівень державного апарату.

Також важливо пам'ятати, що затвердження бюджету з дефіцитом можливе тільки тоді коли є обґрунтовані джерела його фінансування.

Відповідно до статті 15 Бюджетного кодексу України джерелами фінансування бюджету є: 1) грошові кошти, отримані від запозичених внутрішніх та зовнішніх джерел; 2) доходи від приватизації державного майна (а також будь-які інші надходження, пов'язані з процесом приватизації), призначені для державного бюджету; 3) грошові кошти, що повертаються в бюджет з депозитів та продажу/передачі цінних паперів; 4) вільні залишки бюджетних коштів [1].

Внутрішні та зовнішні запозичення є джерелами покриття бюджетного дефіциту. Внутрішні запозичення означають отримання коштів від державного

управління, яке може бути здійснене через емісію державних цінних паперів або надходження від сектору приватизації майна. Зовнішні запозичення включають позики від міжнародних організацій, органів управління іноземної держави, іноземних комерційних банків тощо. Важливо, що дефіцит не може бути покритий грошовою емісією Національного банку України.

Використання кредитних ресурсів із внутрішніх та зовнішніх джерел для покриття дефіциту бюджету призводить до збільшення внутрішнього та зовнішнього боргу держави, що вимагає додаткових витрат на його обслуговування та погашення. Це може стати причиною фінансових проблем для держави в майбутньому.

Бюджетний дефіцит може мати різні наслідки, як позитивні, так і негативні, або ж не мати жодних наслідків. Якщо дефіцит контролюється, то він може стимулювати пошук ефективних способів використання бюджетних коштів, підвищення доходів бюджету та посилення бюджетної дисципліни. Але, якщо дефіцит стане неконтрольованим, це може призвести до економічної кризи, що скасовує позитивні наслідки. Негативні наслідки дефіциту можуть включати марнотратство уряду, макрофінансову нестабільність, підвищення ризиків економічної діяльності держави, посилення інфляційних процесів, кризу державних фінансів, грошової системи та підвищення розбіжностей у доходах населення. Ці негативні явища будуть більш поглибленими, якщо дефіцит бюджету стає хронічним.

Для більш чіткого і детального вивчення причин виникнення дефіциту бюджету і шляхів його подолання, порівнюємо доходи й видатки державного бюджету, а також проаналізуємо показники бюджетного дефіциту (рис. 1).

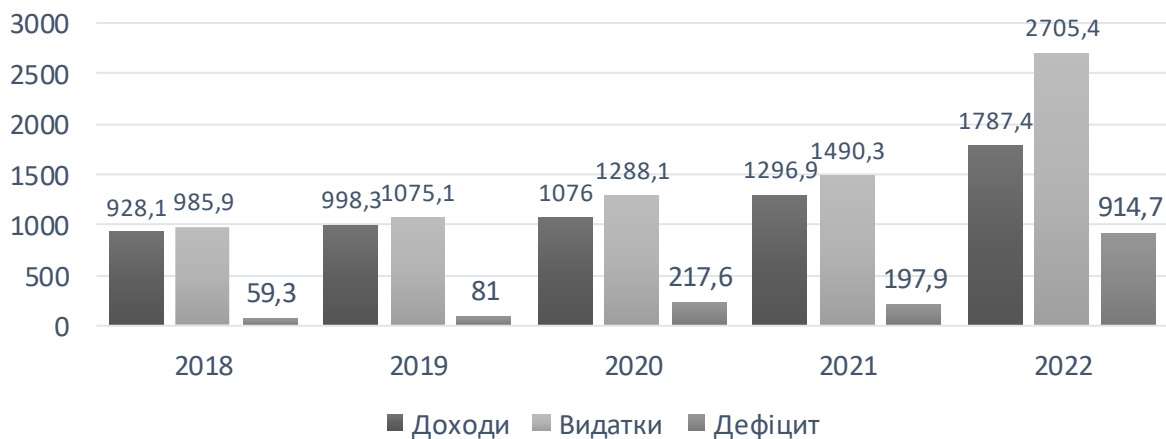

Рис. 1. Виконання державного бюджету України з 2018 по 2022 рр., млрд грн

Примітка. Складено автором за даними [3]

З рис. 1 видно, що з 2018 по 2022 роки видатки переважають надходження, що вказує на дисбаланс державного бюджету України.

Найбільший дефіцит державного бюджету спостерігається у 2022 році з показником 914,7 млрд грн. Зазначені показники граничного дефіциту державного бюджету є результатом негативних наслідків війни рф проти України, що враховує

насамперед забезпечення фінансування скоригованих пріоритетних напрямів державної бюджетної політики, зокрема збільшення видатків на оборону.

Найменший обсяг дефіциту бюджету за період з 2018 по 2022 рік був зафіксований у 2018 році з показником 59,3 млрд грн.

Важливо, що майже ніколи реальні розміри дефіциту бюджету не збігалися з його граничними обсягами, встановленими в Законі України «Про Державний бюджет на відповідний рік». Це свідчить про те, що система планування бюджету недосконала.

За останні роки в Україні спостерігаються значні проблеми дефіциту бюджету, що спричинені низкою факторів, зокрема низькою економічною активністю, падінням виробництва та експорту, складністю з податковим навантаженням, а також суттєві витрати на ведення воєнних дій.

Щодо розв'язання проблем дефіциту бюджету, то результат може бути досягнуто завдяки більшій ефективності витрат державних коштів шляхом впровадження бюджетної дисципліни, підвищення рівня контролю та прозорості витрат. Також підвищення інвестиційної привабливості країни шляхом поліпшення інвестиційного клімату, розвитку інфраструктури та сприяння розвитку бізнесу, – сприятиме подоланню дефіциту держави.

Отже, основними шляхами подолання бюджетного дефіциту в Україні є пошук джерел його фінансування та збалансування доходів і витрат бюджету держави. Тому розв'язання проблем бюджетного дефіциту вимагає комплексного підходу та впровадження зазначених заходів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI: станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Бей С. О. Виконання державного бюджету України в умовах дії воєнного стану. *Науковий простір України: сучасні виклики та загрози*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. (Вінниця, 20-21 жовт. 2022). Вінниця, 2022. С. 36-39.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 17.04.2023).

Петро Бішко

студент гр. ФФм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Йосип Власик

студент гр. ФФм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Коваль

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцеві бюджети є фінансовою основою функціонування територіальних громад, яка забезпечує її подальший розвиток. Фінансові ресурси, які мобілізуються до місцевих бюджетів створюють матеріальну базу, котра дає можливість місцевим органам влади виконувати покладені на них функції.

Внаслідок віроломного вторгнення росії на нашу територію постали нові виклики перед громадами, пов'язані із необхідністю вирішувати комунальні, гуманітарні, міграційні та логістичні проблеми, відновлювати зруйноване. Для вирішення цих завдань необхідні значні обсяги фінансових ресурсів [1]. Військові дії спричинили руйнування, неможливість функціонування бізнесу та масову міграцію населення, що призвело до зниження надходжень до місцевих бюджетів. «Кожна четверта громада, що знаходилася у зоні вторгнення РФ, зібрала щонайменше на 50% менше доходів від довоєнних планів. Серед ОТГ, які знаходились поза зоною бойових дій, 2/3 відзначили падіння доходів» [1].

Таблиця 1

Динаміка, склад і структура доходів місцевих бюджетів України у 2018–2022 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	млрд грн	питома вага,%	млрд грн	питома вага,%	млрд грн	питома вага,%	млрд грн	питома вага,%	млрд грн	питома вага,%
Податкові надходження	232,6	41,4	270,5	48,3	285,6	60,6	346,7	59,7	393,5	70,9
Неподаткові надходження	28,0	5,0	26,1	4,7	21,5	4,6	27,2	4,7	22,0	3,4
Доходи від операцій з капіталом	2,1	0,4	2,9	0,5	3,5	0,7	3,5	0,6	2,3	0,4
Цільові фонди	0,8	0,1	0,6	0,1	0,6	0,1	0,6	0,1	0,3	0
Трансферти	298,9	53,1	260,4	46,5	160,3	34,0	202,7	34,9	137,0	24,7
Всього	562,4	100,0	560,5	100,0	471,5	100,0	580,7	100,0	555,1	100,0

Примітка. Складено та розраховано за [2]

Для доходів місцевих бюджетів України характерним є переважання податкових надходжень (табл. 1), при чому їх частка у період військового стану зросла порівняно із попередніми періодами до рівня 70,9%. Основним бюджетоутворюючим податком, що надходить до місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб, який у 2022 р. надійшов в обсязі 272,2 млрд грн

Зростання обсягу податкових надходжень у 2022 р. зумовлено підвищенням нормативу зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів із 60% до 64% (починаючи із 2022 р.). Крім того, зростання обсягів ПДФО обумовлено підвищенням грошового забезпечення військовослужбовців (+70,3 млрд грн) [3].

Важливим джерелом доходів місцевих бюджетів є єдиний податок, приріст надходжень якого досягнуто внаслідок змін податкового законодавства, яким дозволено суб'єктам господарювання із значними доходами (переходити на спрощену систему оподаткування і сплачувати не податок на прибуток за ставкою 18%, а єдиний податок в розмірі 2%).

Зниження обсягу та питомої ваги неподаткових доходів зумовлено призупиненням (обмеженням) надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану, відповідно зменшенням надходжень плати за адміністративні послуги порівняно із попередніми періодами.

Труднощі війни показали, що органи місцевого самоврядування здатні протистояти будь-яким викликам, у тому числі і у фінансовій сфері. Так, органи місцевого самоврядування забезпечили потужну підтримку силам територіальної оборони, національної безпеки і ЗСУ, внутрішньо переміщеним особам, які потребували матеріальної підтримки. За рахунок коштів місцевих бюджетів здійснювалася підтримка релокованого бізнесу, організація укриттів при цьому продовжувалося надання послуг жителям громад.

В умовах воєнного стану найбільше зросли видатки місцевих бюджетів на громадський порядок, безпеку та судову систему (+539% або +9,4 млрд грн), видатки на соціальний захист (+4% або +1,1 млрд грн). І навпаки, видатки на освіту та охорону здоров'я у 2022 році знизилися на 7% (-16,8 млрд грн) та на 6% (-2,1 млрд грн) відповідно [4].

Підсумовуючи зауважимо, що в умовах воєнного стану місцевим органам доцільно спрямувати зусилля на оптимізацію використання коштів бюджету, реалізовувати заходи спрямовані на створення нових робочих місць, стимулювання та релокацію бізнесу, створення умов для бізнесу, витісненого із зон активних бойових дій, залучення коштів інвесторів, інвентаризацію існуючих ресурсів та раціональне їх використання.

Список використаних джерел

1. Піддубний І. Як змінилися бюджети громад під час війни. *Українська правда*. 7.11.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/>
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>
3. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2022 р. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv>.
4. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 р. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16105?page=58>

Ігор Братівник

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ЦІЛЬОВІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЮДЖЕТУВАННЯ, ОРІЄНТОВАНОГО НА РЕЗУЛЬТАТ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

В сучасних умовах повною мірою відчувається потреба в зваженості та обґрунтованості державної політики. Політиці органів державної влади бракує продуманості та стратегічної виваженості, управлінські рішення сфокусовані на вирішенні поточних завдань відірвано від стратегічних перспектив розвитку держави. Разом з тим, ігнорування стратегії розвитку, без розробки основних принципів, визначення пріоритетних точок державної політики досягти сталого соціально-економічного розвитку країни практично не можливо.

У наукових колах державну політику визначають як основні принципи, норми та діяльність здійснення державної влади. Представник західної традиції економічної науки Л. Пал визначає державну політику як «напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємопов'язаних проблем» [1, с. 22]. Інші дослідники Б. Гогвуд та Л. Ган зазначають, що державну політику необхідно відрізнити від щоденних рішень, які приймають державні органи [2, с. 34-36]. По-перше, державна політика має більший масштаб, ніж рішення, вона є суттю послідовністю рішень. По-друге, якщо рішення можуть виробляти самі організації, окремі агенти, то державна політика зазвичай передбачає взаємодію багатьох агентів, організацій та встановлення складних взаємозв'язків між ними.

Поняття «державна політика» часто пов'язують з поняттями «державні програми» або «державні цільові програми». На думку Г. Асланяна, цільові програми – це «пов'язаний ресурсами, виконавцями і строками здійснення комплекс науково-дослідних, конструкторських, організаційно-господарських, виробничих, соціально-економічних та інших заходів, які забезпечують ефективне вирішення завдань у сфері державного, економічного, екологічного, соціального і культурного розвитку держави» [1, с. 3]. У публічному секторі цільові програми є одним із основних способів впровадження державних рішень у життя. Вони покликані забезпечити необхідну концепцію економічних, фінансових і виробничих ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку держави. Розробка державних програм дає можливість спрямувати фінансові ресурси для вирішення певної проблеми:

- об'єднати зусилля та інтерес всіх зацікавлених в реалізації даної мети;
- визначити цілі й розробити напрям реалізації поставлених цілей на довгостроковий період.

Відповідно до профільного Закону України, державна цільова програма – це «комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням

коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням» [5].

Відповідно до організаційного підходу, державна цільова програма – це законодавчо закріплений план дій органів державної влади, який передбачає здійснення управлінської діяльності, спрямованої на досягнення поставлених цілей державної політики в тій чи іншій сфері суспільного життя. Статус, зміст і процес розробки цільових програм визначається відповідними нормативно-правовими актами. У цьому процесі беруть участь органи виконавчої та законодавчої влади, а також наукові установи й громадські організації. Іншим важливим моментом, який є передумовою ефективності цільової програми – це дотримання певних принципів розробки та реалізації (рис. 1).

Рис. 1. Принципи та види державних цільових програм¹

Примітка: складено автором за [4].

Державні цільові програми можна класифікувати за багатьма ознаками: функціональною приналежністю, часовим критерієм реалізації, державним статусом та ін. Важливим є поєднання загальнонаціональних цільових програм із регіональними та місцевими, налагодження співпраці між центральними, місцевими органами управління та місцевим самоврядуванням. Це, у свою чергу, передбачає: визначення управлінських структур, що відповідають за зв'язок із регіональними; планування державної політики на регіональному рівні; формування управлінських структур на регіональному та місцевому рівнях; створення ефективної комунікації з регіонами.

Варто зазначити, що будь-яка державна програма лише виграє, якщо до її розробки та реалізації буде залучено громадські організації та рухи, а також приватні структури, які мають кваліфікований персонал і фінансові ресурси. Але слід враховувати загрозу використання державних засобів у вузькогрупових інтересах. Як і про те, зокрема, що етапи розробки та впровадження державних цільових програм теж мають свої особливості й порядок реалізації – від виявлення проблеми до моніторингу та оцінки результатів упровадження програми.

Отже, для забезпечення успішної реалізації цільової програми необхідна ланцюгова послідовність її формування у вигляді сукупності цілей та завдань. На жаль, в Україні ефективність багатьох державних програм дуже низька через недостатнє їх фінансування, слабкий контроль за виконанням, невмілу реалізацію, відсутність механізмів моніторингу, слабе науково-методичне забезпечення.

В результаті відсутності чіткого вибору пріоритетів та комплексного підходу до постановки мети і завдань цільових програм в Україні нерідко спостерігається розпорошення бюджетних коштів між численними програмами, яке не дає змоги зосередити наявні ресурси на вирішенні найважливіших завдань та досягнути ефективності їх застосування. Більш того, внаслідок дефіциту бюджетних коштів, коли рівень видатків перевищує рівень надходжень, заходи державних цільових програм через недофінансування виконуються не повною мірою або й не виконуються взагалі. Результатом цього є різке зниження ефективності державних цільових програм, а відповідно цілі поставлені в програмах, не досягаються. Відтак, в умовах бюджетного дефіциту слід чіткіше опрацьовувати та підходити до відбору проблем, які плануються вирішувати за допомогою механізму державних цільових програм, для того щоб не допустити «розпорошування» коштів по великих і малих проблемах, а спрямувати їх на вирішення більш важливих.

Список використаних джерел

1. Асланян Г. Державні цільові програми як бюджетний інструмент інвестування в соціально-економічний розвиток. *Часопис ПАРЛАМЕНТ*. 2005. № 7. С. 2-5.
2. Гогвуд Б., Ган Л. Аналіз політики для реального світу; пер. А. Олійник. К.: Основи, 2004. 396 с.
3. Пал Л. А. Аналіз державної політики; пер. з англ. І. Дзюби. К.: Основи, 1999. 422 с.
4. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм. Віче. 2011. Вип. 10. URL: <http://www.viche.info/journal/2566/>
5. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>

Мирослав Бугір
студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Митні органи як основні суб'єкти, які реалізують митну політику будь-якої держави виконують ряд функцій і завдань, гідне виконання яких пов'язується з використанням дієвих та ефективних інструментів впливу відносно суб'єктів господарювання, громадян та до працівників митних органів безпосередньо. Оскільки, лише за доцільного поєднання внутрішньої і зовнішньої діяльності митних органів, зможуть на високому рівні виконувати свої завдання та функції, і, відповідно раціоналізує своє призначення.

Ведення ефективної митної політики та ефективна організація митних органів сприяють до застосування переваг глобалізації, а саме стимуляції зростання зовнішньої торгівлі держави, підвищення конкурентоспроможності національного продукту, а також сприяють покращенню структури товарообігу.

Митні органи в своїй діяльності передбачають проведення цілеспрямованого впливу управлінського суб'єкта на об'єкт управління, що проявляється у використанні специфічних методів. Іншими словами, якби не існувало форми діяльності, то всі методи регулювання суб'єктів ЗЕД та громадян були б всього лиш наміром позбавленим змісту. Для прикладу, як без здійснення юридичних дій, видання правових актів, можна дозволити переміщення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності товари чи інші предмети через митний кордон України, застосувати санкції за порушення митних правил тощо. Відповідно, ми розуміємо, що метод діяльності обов'язково виражається в організації діяльності.

Під організацією діяльності митних органів потрібно розуміти прояв об'єктивно відображених дій, які в цілісності являють собою однакову діяльність щодо виконання покладених на митні органи завдання та функції.

Вивчаючи питання організації діяльності митних органів, потрібно зазначити, що як митним органам країн Європейського Союзу, так і митним органам України, властиві такі ознаки:

- дають змогу виконувати завдання та функції митних органів на практиці;
- є способом вираження сутності управлінської діяльності;
- являють собою правову конструкцію ведення діяльності митних органів;
- вказують, яким чином реалізується управлінський вплив на учасників ЗЕД з боку митних органів;
- забезпечують безпосереднє виконання повноважень митних органів;

- виступають практичним відображенням колективної діяльності митних органів та посадових осіб;
- є відносно самостійними та універсальними;
- форма організації обирається з врахуванням певної управлінської ситуації та вимог доцільності.

З огляду на вищесказане, під організацією діяльності митних органів слід розуміти об'єктивно представлену, відмінну за структурою елементів та етапів діяльність митних органів щодо ефективного здійснення ними своїх функцій та завдань.

Задля більш змістовнішого вивчення адміністративної діяльності митних органів, потрібно класифікувати її правову та організаційну форми. З позиції класифікації за правовою організаційною формою, варто виділити: правотворчу діяльність (при веденні такої діяльності, вносяться зміни до митного законодавства), правозастосовну діяльність (спрямована на застосування чинних законів та норм права, що цим самим народжує, або припиняє взаємовідносини). В свою чергу, правозастосовна діяльність, знову ж таки, поділяється на кілька підвидів, а саме: регулятивну, правоохоронну, контрольну, установчу та реєстраційно-дозвільну діяльність. Така класифікація може виглядати дещо заплутаною, проте, на нашу думку, така класифікація дає змогу не тільки здійснити перерахунок організаційних форм діяльності, але й побачити спільне та відмінне при їх порівнянні.

Організаційні форми діяльності митних органів носять допоміжний характер і покликані забезпечити виконання таких правових форм діяльності митних органів, як правотворчість та правозастосування.

Організаційна діяльність митних органів – це щоденна робота, безпосередньою метою якої є вирішення тих чи інших завдань, робота щодо техніко-організаційного забезпечення функціонування учасників митно-правових відносин, а також здійснення пропагандистської та роз'яснювальної роботи щодо забезпечення виконання митними органами своїх функцій. Ведення такої діяльності потрібне для забезпечення чіткої роботи митних органів з однієї сторони та полегшення діяльності учасників ЗЕД з іншої сторони. Крім того, не менш важливою метою такої діяльності, є створення позитивного уявлення щодо ведення митної політики держави та формування позитивного іміджу системи митних органів.

Здійснення такої діяльності полягає в аналізі ситуації в зоні, в якій знаходиться митний орган, проведенні організаційної роботи з ведення обліку суб'єктів ЗЕД, здійсненні обліку товарів, які є об'єктом права інтелектуальної власності, підсумовуванні практики застосування норм митного законодавства, забезпеченні належного зберігання товарів, які були прийняті до митного контролю, організації схоронності товарів і транспортних засобів, що були вилучені у справі порушення митних правил та товарів, від яких власник відмовився на користь держави, проведенні роботи зі збору, обробки та перевірки даних торгово-промислових палат та виробників товарів, що потрібно для проведення перевірки сертифікатів про походження товарів,

збиранні та уніфікації даних статистики митної торгівлі в межах своєї діяльності, збиранні даних економічних та інших показників діяльності, ведення бази даних про ціни на товари, проведення роботи з кодування та класифікації товарів, розробці автоматизованих програмного забезпечення, забезпечення безперебійного функціонування програмного забезпечення, електронної пошти, мережі супутникового зв'язку тощо.

У класичному розумінні законодавство в сфері митної справи, митне законодавство більшості держав, зокрема й України, є сукупністю норм, що регулюють взаємовідносини у галузі митної справи:

- які виникають при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон: проведення митного оформлення та контролю, митні режими, митні платежі, тарифне та нетарифне регулювання тощо;
- з приводу відповідальності за вчинені правопорушення в галузі митної діяльності та порядку вирішення спорів між учасниками правовідносин;
- пов'язані з інституційною організацією правового механізму у сфері митної справи.

Частково це визначення застосовується до митного законодавства Європейського Союзу. Адже, правове регулювання митного механізму в країнах-членах Європейського Союзу є предметом їхнього адміністративного та конституційного законодавства і не є прерогативою Європейського співтовариства. Проте, питання регулювання взаємовідносин між суб'єктами митної діяльності в ЄС входять до однієї групи законів, а саме Митного кодексу ЄС та Єдиного митного тарифу ЄС.

З'ясовуючи деталі організації діяльності митних інститутів країн-членів ЄС, необхідним кроком є з'ясування природи Європейського Союзу та ступінь їхньої митної інтеграції. Основою діяльності співтовариства є Митний союз, який встановлює певні правила переміщення товарів та транспортних засобів всередині кордонів співтовариства, а також встановлює норми митного регулювання обігу товарів для всіх країн-членів по відношенню до третіх країн. Таким чином, законодавство ЄС в галузі митної справи можна сформулювати як сукупність норм європейського права, які регулюють внутрішні і зовнішні сторони діяльності Митного союзу країн-членів Європейського союзу.

При опрацюванні та створенні Митного кодексу ЄС законотворці виходили з наступного:

- основою є митний союз між державами-учасниками;
- створення компактної та уніфікованої нормативної бази функціонування митних органів на території ЄС, при чому інтереси суб'єктів ЗЕД та митних органів збігаються;
- проявляється потреба створення однорідного зведення правових норм, що засновані на важливих міжнародних домовленостях країн-учасників, зокрема в межах Всесвітньої митної організації та СОТ;
- дія загальнообов'язкових правових норм поширюється на всіх учасників ЄС;

- при формуванні загальної політики ЄС, національні інтереси держав-учасників вимагають врахування концепції внутрішнього ринку;
- забезпечення рівноваги між інтересами учасників зовнішньоекономічних відносин та інтересами митних органів з питань захисту економічної незалежності. Рівновага забезпечується за рахунок надання широких контрольних повноважень митним органам з одного боку, а з другого – надання такого ж широкого права оскарження рішень митниці учасниками зовнішньоекономічних відносин;
- швидкий розвиток зовнішньої торгівлі для ЄС має вагоме значення, що визначає потребу спрощення митних правил.

При ухваленні Митного кодексу ЄС, були поставлені певні цілі, зокрема: створення одного документу, який замінює значну кількість інших нормативно-правових актів, тобто при консолідації митного законодавства, створений документ фактично дублює раніше прийняті нормативно-правові акти, що були прийняті Європейською радою.

Зазвичай, принципи цих положень, як в Україні, так і в ЄС рівнозначні й спрямовані, в першу чергу, на захист державних та економічних інтересів країни. Для прикладу, митним законодавством Європейського союзу визначено, що всі особи мають право ввезення та вивезення з ЄС товарів на однакових підставах.

Вагомим адміністративним аспектом є забезпечення в Європейському союзі єдиного митно-тарифного регулювання при переміщенні товарів із врахуванням різних міжнародних угод та здійсненні тісної кооперації митних органів усіх країн-членів ЄС.

Однією з основних цілей функціонування митної справи Європейського співтовариства є формування якнайкращих правових умов для успішної інтеграції національної економіки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності ЄС до світового господарства. Реалізація цієї цілі на практиці полягає у проведенні цілеспрямованої митної політики, що націлена на зміцнення позицій експортерів ЄС на зовнішніх ринках, а також у вдосконаленні правової бази із захисту національних інтересів як виробників, так і споживачів.

Проаналізувавши митне законодавство України та ЄС, доходимо висновку, що митні органи ЄС мають ширші повноваження, ніж аналогічні органи в Україні. Зокрема, митні органи ЄС мають право проводити всі форми контролю, які вони вважають за потрібне для забезпечення вірного застосування митного законодавства та протидії митним правопорушенням.

Підводячи підсумки, європейську митну службу можна охарактеризувати як вдало організований механізм, що базується на уніфікації процедур та законодавства, застосуванні сучасних інформаційних технологій, взаємодовірі митних інституцій та суб'єктів здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а також відповідальності обох сторін за дотримання встановлених правил. Така глибока інтеграція в більшості сферах економіки ЄС спровокувала народження найдосконалішої митної системи з усіх діючих митних систем у розвинених країнах світу. Надзвичайно важливим є факт прагнення митних інституцій до

реформування митної системи з метою її пристосування до умов, що постійно змінюються.

Список використаних джерел

1. Митна справа: підручник [для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. програмою бакалавра з напр. підгот. «Фінанси і кредит»]: до 50-річчя ТНЕУ / А. І. Крисоватий та ін. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 540 с.
2. Митний кодекс України: практичні аспекти: навч.-метод. посіб. / редкол.: А. Д. Войцещук, І. О. Іващук, А. І. Крисоватий [та ін.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 516 с.
3. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн. Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с.

Павло Була

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Олег Ільгов

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПАНЄВРОПЕЙСЬКОГО КУРСУ НА СТАНОВЛЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ

Однією із найбільш актуальних проблем сучасного етапу цивілізаційного розвитку є погіршення стану глобальної екосистеми під впливом господарської діяльності людини. Вирішення цієї проблеми, ігнорування якої загрожує самому існуванню людського суспільства, потребує концентрації зусиль усіх суб'єктів економіки, проведення цілеспрямованої політики зниження антропогенного впливу на екологію, перебудову економічної системи на принципах ощадливого використання невідновлювальних ресурсів. Наслідком економічної діяльності людини стало порушення екологічного балансу, що виявляється у забрудненні навколишнього середовища, руйнуванні природних комплексів, виснаженні ресурсів, підвищенні нестабільності кліматичних умов. Провідними галузями економіки, які справляють найбільш деструктивний вплив на екологію є такі, як аграрний сектор, металургійне та хімічне виробництво, енергетика і транспорт. Примітно, що саме ці галузі у довоєнний час формували основу економічної системи нашої держави, забезпечували головний внесок у формування ВВП. Відтак, питання трансформації господарського комплексу України в контексті імплементації принципів «зеленої» економіки для нашої країни стоїть винятково гостро.

Перебудова економічної моделі країни відповідно до принципів «зеленої» економіки потребує впровадження ґрунтовних структурних реформ, проведення яких має здійснюватись в руслі реалізації довгострокової стратегії переходу до ресурсоефективної кліматично-нейтральної моделі економічного розвитку. Це дасть можливість інтегрувати основні завдання такої політики у процес розвитку вітчизняної моделі публічного управління відповідно до європейських вимог. Мета цієї політики має передбачати не лише стабілізацію стану довкілля й створення передумов для його поліпшення, а створення економічно безпечного середовища життєдіяльності мешканців нашої країни, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування, збереження природних екосистем.

Провідну роль у просуванні ідей перебудови глобальної економіки для зниження антропогенного впливу на довкілля в сучасних умовах відіграє ЄС. Відповідно до Європейської стратегії «Зеленої угоди» (Green Deal), досягнення кліматичної нейтральності європейської економіки прогнозується до 2050 року. У цьому документі викладені ключові засади економічного майбутнього ЄС, віє

є одним із важливих інституціональних чинників, який визначатиме траєкторію розвитку економічної політики євроспільноти на найближчу перспективу, дасть поштовх до прискорення енергетичних реформ у державах ЄС, матиме значний вплив на усі сектори економіки [2].

Реалізація головної мети Європейської стратегії «Зеленої угоди», а саме досягнення кліматичної нейтральності європейської економіки, потребуватиме реалізації заходів щодо протидії глобальному потеплінню, зменшення емісії забруднень, підвищення ефективності використання ресурсів шляхом переходу до безвідходної економіки замкнутого типу, збереження біорізноманіття та ін. Передбачені Стратегією заходи торкаються різних сегментів економіки, таких як сільське господарство, транспортний сектор, енергетика, металургійна галузь та ін. Відповідно до стратегічного бачення результатів реалізації Стратегії, через тридцятиліття передбачено повністю відмовитись від використання вуглецевих сполук в європейській економіці. Задля його досягнення, впродовж періоду виконання Стратегії країнам ЄС передбачено спрямовувати щорічно на розвиток «зеленої» економіки в середньому 1-2% ВВП. Завдяки інвестуванню в наукові розробки й технології, перебудові інфраструктури, модернізації промисловості та іншим пріоритетам, передбачено уже до 2030 року досягти зменшення емісії парникових газів на 40% та підвищення питомої ваги відновлювальних джерел енергії в енергобалансі ЄС до 32% [2].

Стратегічний курс на перебудову європейської економіки відповідно до принципів екологічної нейтральності отримав у 2020 році своє продовження у Стратегії ЄС з інтеграції енергетичної системи (EU Strategy for Energy System Integration), а також Водневій стратегії ЄС (EU Hydrogen Strategy). Першим документом визначено необхідність підвищення енергоефективності економіки ЄС за рахунок розробки інтегрованої системи енергозабезпечення. Ця система передбачає форсоване зростання питомої ваги електроенергії у всіх сегментах економіки (від промисловості до сектору домогосподарств), а також зростання масштабів її виробництва з відновлювальних джерел (в тому числі з біовідходів, вторинної сировини та ін.), диверсифікацію генерації (підвищення ролі місцевих джерел енергії) [1]. Щодо Водневої стратегії ЄС, вона передбачає впровадження технології чистого водню у тих сегментах економіки, які неможливо перевести на електроенергію. Завдяки реалізації Водневої стратегії, передбачено повністю виключити емісію вуглекислого газу в промисловості, енергетиці, транспортній та будівельній сфері ЄС. Таким чином, реалізація Водневої стратегії ЄС є одним із головних кроків на шляху до декарбонізації економіки спільноти. Задля цього, передбачено інвестувати у виробництво «зеленого» водню від 180 до 470 млрд євро в період до 2050 року. Завдяки цьому, за розрахунками фахівців, «зеленим» воднем можливо замінити до чверті світової потреби в енергоресурсах, а ринок цього ресурсу становитиме понад 630 млрд євро [1].

У 2020 році також було засновано Європейський альянс «зеленого» водню, який об'єднав низку провідних європейських енергетичних компаній,

науково-дослідних установ, а також Європейський інвестиційний банк з метою втілення на практиці ідей щодо розвитку «водневої» економіки й збільшення обсягів виробництва чистого водню. Крім енергетичних та інших промислових компаній з країн-членів ЄС, до цього альянсу мають право приєднуватись також компанії з інших країн, зокрема України. На теперішній час учасниками Європейського альянсу «зеленого» водню стали кілька десятків вітчизняних енергокомпаній, зокрема НАЕК «Енергоатом» і ТОВ «Оператор ГТС України». Шлях до реалізації мети щодо декарбонізації європейської економіки учасники Альянсу вбачають у стимулюванні генерації та попиту на «зелений» водень, інвестуванні у проекти з модернізації промисловості, що передбачатимуть мінімізацію емісії вуглецевих сполук («карбонового сліду») [3]. Це відкриває для України нові можливості щодо розбудови сегменту відновлювальних джерел енергії, а також розвитку інфраструктури для виробництва й транспортування «зеленого» водню, оскільки наша держава, поряд із країнами Західних Балкан, визначена у цьому документі як ключові партнери ЄС з реалізації положень Водневої стратегії. Для реалізації такого партнерства, Міністерством енергетики України розробило відповідну Дорожню карту розвитку водневої енергетики, заохочуючи до участі у її втіленні вітчизняний бізнес.

На розвиток співпраці між Україною та ЄС щодо становлення екологічно нейтральної економіки, у 2021 році було підписано угоду між Європейським банком реконструкції та розвитку і ТОВ «Оператор ГТС України», яка має на меті партнерство щодо виробництва «зеленого» водню та розвиток транспортних ланцюгів його постачання у країни ЄС. Реалізація завдань, передбачених цією угодою, потребуватиме підготовки транспортної інфраструктури України до роботи на декаборнізованих енергетичних ринках майбутнього.

Активна участь України у реалізації Водневої стратегії ЄС є, водночас, і викликом, і можливістю для нашої країни знайти своє місце в європейській економічній системі. На сьогодні Україна є членом Договору про Енергетичне Співтовариство, повністю підтримує рамкові документи з розвитку енергетики (Європейська політика щодо клімату та енергетики до 2020, 2030 та 2050 рр.), а також зобов'язання, взяті в межах Паризької угоди [4]. Цими стратегічними документами передбачено не тільки глибоку перебудову галузей економіки в контексті імплементації принципів кліматично нейтрального господарювання, а також зміну способу життєдіяльності, нове мислення та досягнення нової якості життя.

Партнерській співпраці у реалізації Водневої стратегії ЄС відведено значну роль, адже країни Південно-Східного партнерства та Україна визнані ключовими суб'єктами з розвитку міжнародного співробітництва ЄС щодо відновлювальної енергетики та генерації чистого водню. Це дозволить сприяти становленню в країнах-партнерах екологічно нейтральної економіки та сталого розвитку. За оцінками Єврокомісії, до 2030 року в країнах Південно-Східного партнерства можна встановити електролізери для виробництва водню

загальною потужністю 40 ГВт. Щодо України, до її активна участь у втіленні завдань Водневої стратегії стримується проблемами інституціонального характеру, зокрема відсутністю розуміння готовності нашої економіки до участі у водневих проектах, слабкістю адаптації вітчизняного законодавства до вимог законодавства ЄС в усіх сферах, передбачених Угодою про асоціацію. На жаль, у багатьох питаннях політичні заяви щодо участі України у Європейській стратегії «Зеленої угоди» (Green Deal) не отримують свого продовження у практичній площині, що звужує можливості нашої держави до визначення свого місця у новітній архітектурі європейської кліматично нейтральної економіки.

Список використаних джерел

1. «Воднева революція»: КПП долучається до нової стратегії ЄС. URL: <https://kpi.ua/hydrogen-strategy-about>
2. Офіційний сайт Європейської комісії. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europeangreendeal_en
3. Офіційний сайт Міністерства енергетики України. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245548876
4. Проект Дорожньої карти для виробництва та використання водню в Україні. URL: https://unece.org/sites/default/files/202103/Hydrogen%20Roadmap%20Draft%20Report_UKR%20March%202021.pdf

Оксана Вавричук

викладач економічних дисциплін,

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, м. Тернопіль

Оксана Верес

здобувач фахової передвищої освіти гр. Ф-31,

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, м. Тернопіль

ФІНАНСОВИЙ ПАТРІОТИЗМ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ

Фінансова система України переживала не одну кризу, останньою з яких був період 2014–2015 р., який ознаменувався Євромайданом, втечею президента з країни, анексією Криму та окупацією й введенням антитерористичної операції на Донбасі. Через ці події фінансова система України не витримала, курс долара бив усі антирекорди та сягнув позначки більше 30 грн/дол. США, золотовалютні фонди були спустошені. Але за допомогою підтримки іноземних партнерів, кредитів Світового банку, Міжнародного валютного фонду фінансова систему України відновилося. Проте, уже в 2020 р. перед фінансовою системою виникли нові труднощі викликані пандемією Covid-19, з якими Україна поступово також справилася. Й так складається уже історично, що тільки економічна ситуація в країні починає відновлюватися одразу наступає нова криза. Причиною нової та, найбільш масштабною кризою, стало повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 р.

Внаслідок війни значний тиск відбувся на економіку України, адже усі фінансові ресурси необхідно було спрямовувати на обороноздатність, тисячі людей залишилися без роботи та домівок, мільйони людей змушені були переселятися у безпечні для життя місця, підприємства припинили своє функціонування, об'єкти критичної інфраструктури опинилися під загрозою знищення, втрата робочих місць, як наслідок, зменшення податкових надходжень, тому уряд вжив радикальних економічних реформ [1].

Патріотизм українці виявляють на різних фронтах, у тому числі, на фінансово-економічному. Так, станом на 7 березня 2023 р. НБУ перерахував на потреби військових понад 4 млрд дол. Уже 24 лютого 2022 р., коли розпочалася війна, НБУ забезпечив безперебійну роботу банківської системи. Незважаючи на активні бойові дії банкомати були забезпечені готівкою, а на безготівкові платежі не було жодних обмежень.

Можемо виділити декілька ключових рішень НБУ:

- обмеження зняття готівки до 100 тис. грн на добу для всіх, крім підприємств, які виконували мобілізаційні плани, а також мешканців, яким загрожувала окупація;
- зафіксував курс гривні до іноземних валют станом на 24 лютого 2022 року, а пізніше його скоригував на 25%;

- заборонив вільний продаж валюти, банки могли продавати валюту лише у тому обсязі, в якому придбали;
- заборона на нарахування пені через несплату в термін кредитів.

Також, НБУ 27 липня 2022 року випустив колекційний набір монет, присвячений вшануванню мужності, героїзму, нескореності, волелюбності, самовідданості захисників незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України. До набору входить дев'ять пам'ятних монет спеціальних випусків серії «Збройні Сили України» [4].

З початку повномасштабного вторгнення росії кожна друга молода людина в Україні почала займатися волонтерством, а кожна третя – «донатити» чи допомагати на інформаційному фронті. Волонтерство стало більш масовим, вмотивованим та організованим.

Види діяльності волонтерства поділяються на такі аспекти:

- фізичне волонтерство: робота в гуманітарних штабах / робота з гуманітарною допомогою (закупівля, розвантаження, сортування, доставка); плетіння маскувальних сіток; приготування їжі; відбудова будинків;
- надання послуг: психологічна підтримка; освітні та медичні послуги; анімація; правовий супровід; пошук житла для ВПО; логістика: доставка вантажів [3].

«Повернись живим» – фонд компетентної допомоги армії. З 2014 року ключова мета – зробити Сили оборони ефективнішими, зберегти життя військових та системно протидіяти ворогові. Фонд заснував ІТ-менеджер Віталій Дейнега у березні 2015-го. До цього він майже рік допомагав армії, зібравши на її потреби близько 50 млн грн під брендом «Повернись живим». Він був чи не першим, хто поставив волонтерство на професійні рейки.

Фонд закуповує обладнання, яке допомагає рятувати життя військових, зокрема, тепловізійну оптику, квадрокоптери, автомобілі, системи захисту та розвідки. Також є інструктори, які навчають домедичній допомозі, підготовка саперів, операторів безпілотних літальних апаратів (БПЛА), артилеристів і снайперів. З 2014 року Фонд зібрав на потреби Сил оборони понад 6,6 млрд грн, або понад 175 млн дол., та підготував більше 10 тисяч висококваліфікованих військових фахівців. Фонд має прозору фінансову звітність. Кожну пожертву та закупівлю можна відстежувати у режимі реального часу [5].

Ще один волонтер, Сергій Притула, який з 2014 року займався волонтерською допомогою українській армії як приватна особа. У 2020 році він разом з командою створив благодійний фонд для надання допомоги медикам, людям з інвалідністю, а також розвитку напрямів освіти та інклюзії.

Гуманітарний штаб підтримує цивільне населення та надає можливість отримати необхідну допомогу для відновлення гідного життя на деокупованих та прифронтових територіях. За пів року Фонд Притули перетворився на одну з найефективніших волонтерських організацій. За підрахунками Forbes, у червні 2022 року він був серед лідерів за зборами з-поміж найбільших фондів.

За рік повноштабної війни Фонд зібрав на 1045 автомобілів, понад 4 млрд грн, 4515 дронів. Найбільший донат становив 1 млн дол. від Максима Полякового. Фонд Притули відомий різними проектами та тим, що за короткі проміжки часу збирав великі суми, його сильною стороною вважають – оперативність [6].

За час війни чітко проявилися справжні друзі нашої держави, які витрачають мільярди доларів з власних бюджетів, щоб допомогти українському народу у війні з росією. Міжнародні фінансові допомоги дозволили зменшити тиск на державний бюджет країни та покрити його дефіцит.

До фінансової допомоги Україні долучилася велика кількість фінансових міжнародних організацій та урядів інших країн (Канади, США, Італії, Великої Британії, Франції тощо). Саме зовнішнє фінансування стало одним з головних факторів макростабільності в Україні. Допомога стосувалась не лише грошових коштів, а й також було враховано дипломатичні кроки, які наведені в табл.1. Усі країни з списку надавали Україні базову підтримку та підтримували в Організації Об'єднаних Націй (ООН), запровадили санкції проти Росії та брали активну участь у самітах «Рамштайну».

Таблиця 1

Рейтинг 20 країн світу, які надали найбільшу допомогу Україні

Країна	Визнання геноциду Росії проти України	Вислано російських дипломатів з країни	Допомога Україні та біженцям, млрд євро	Допомога Україні, % ВВП
Польща	Так	45	5,1	0,88
Естонія	Так	17	0,3	1,33
Латвія	Так	16	0,3	1,03
США	Так	12	44,5	0,22
Литва	Так	5	0,3	0,55
Португалія	Так	10	0,5	0,24
Велика Британія	Частково	У 2018 р. 23	6,6	0,25
Італія	Частково	30	2,8	0,15
Іспанія	Частково	25	2,3	0,19
Словаччина	Частково	38	0,4	0,43
Чехія	Так	1	1,2	0,49
Франція	У спільних заявах	41	4,1	0,16
Канада	Так	У 2018 р. 4	3,0	0,19
Нідерланди	У спільних заявах	17	1,8	0,20
Болгарія	У спільних заявах	81	0,2	0,29
Данія	У спільних заявах	15	0,8	0,22
Німеччина	У спільних заявах	40	7,6	0,20
Норвегія	У спільних заявах	3	1,3	0,37
Румунія	У спільних заявах	10	0,4	0,15
Словенія	У спільних заявах	33	0,1	0,19

Що стосується грошової підтримки, то на першому місці у списку очікувано – США з 44,5 млрд євро, за яким пішли Німеччина, Велика Британія та Польща з 7,7, 6,6 та 5,1 млрд відповідно.

З точки зору співвідношення виділеної допомоги до ВВП країн, то п'ятірка лідерів помітно змінюється. Так, на перше місце в такому разі вийде Естонія (1,13%), а за нею йдуть Латвія (1,03%), Польща (0,88%), Литва (0,55%). П'ятірку лідерів замикає Чехія з показником 0,49%.

Міжнародний валютний фонд у зв'язку зі збройним нападом російської федерації виділив екстрену фінансову допомогу в розмірі 1,4 млрд доларів США через інструмент прискореного фінансування. Кошти спрямовані на фінансування першочергових витрат та нагальних потреб платіжного балансу. У вересні 2022 р. Міжнародний валютний фонд виділив ще додаткових 1,4 млрд доларів. Європейський Союз з початку року підтримав Україну на суму 19 млрд євро. За оцінкою ЄС, Україні в місяць потрібно від 3 до 4 млрд євро для покриття базових потреб. Дана сума спільно буде в майбутньому фінансуватися з Євросоюзом. На 2023 рік ЄС планує виділяти Україні кожного місяця 1,5 млрд євро. В загальному, сума допомоги має бути 18 млрд євро. Світовий банк залучив допомоги Україні на суму 13 млрд дол. [2].

Також більшість країн прийняли українських громадян, які були вимушені покинути свої оселі через російське вторгнення. Серед них лідерами є Польща – близько 3 млн., з них зареєстрованих 1,5 млн. українських громадян, Німеччина – понад 1 млн, Чехія – трохи більше 450 тис., і США – понад 100 тис. та інші країни Європи, які виявилися не байдужими до ситуації, яка склалася в Україні, та надали допомогу її громадянам.

На сьогодні дослідження патріотизму є актуальним, оскільки воно стосується кожного з нас і, багато в чому, пов'язане з політичною ситуацією в нашій країні. Від патріотизму залежить ставлення людини до звичаїв, мови, культури, природи і до країни загалом. Люди мають не тільки визначати себе як український народ, а й прагнути жити в державі, продовжувати будувати свою країну, поважати закони України, володіти мовою, поважати свободу, визнавати пріоритети прав людини та справедливості.

Вже понад рік як економіка України переживає випробовування війною і, незважаючи на досить нейтральні показники загального економічного розвитку останніх років, сьогодні фінансовий та економічний рівень є стабільним та незмінним, що означає високий професіоналізм у прийнятті державних та політичних рішень, а також професіоналізм та стійкість Збройних сил України, які сьогодні знаходяться в епіцентрі найбільшого збройного конфлікту з часів Другої світової війни.

Список використаних джерел

1. Гетманцев Д. В умовах війни робота держави з економікою має базуватися на військових законах. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/812130.html> (дата звернення: 12.03.2023).
2. Железняк Я. Держбюджет у серпні поставив позитивні рекорди, але розслаблятися не можна. URL:

https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/5218_derzhbyudzhhet_serpni_postaviv.html (дата звернення: 13.03.2023).

3. Молодіжне волонтерство в Україні. URL: <https://iri.org.ua/survey/doslidzhennya-molodizhne-volonterstvo-v-ukrayini>. (дата звернення: 12.03.2023).
4. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 13.03.2023).
5. Сайт Благодійного Фонду «Повернись живим» URL: <https://savelife.in.ua/about-foundation/> (дата звернення: 12.03.2023).
6. Сайт Благодійного Фонду Сергія Притули URL: <https://prytulafoundation.org/> (дата звернення: 11.03.2023).

Анатолій Ведецький

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Віктор Русін

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ

Збройна агресія Російської Федерації проти України принесла значні втрати для нашої держави. Постійні обстріли населених пунктів, терористичні атаки на енергетичну інфраструктуру, руйнування підприємств – все це провокує пригнічення розвитку економіки та є основними ризиками для фінансової стабільності країни. Не зважаючи на складні умови воєнного періоду фінансова система держави має бути здатною виконувати свої основні функції щодо соціальної підтримки громадян, сприяння розвитку бізнесу та забезпечення ефективного руху фінансових ресурсів. У зв'язку з цим актуальним питанням є дослідження, спрямоване на виявлення основних загроз та ризиків для фінансової стабільності України та розробка пропозицій щодо її підвищення.

Напрями зміцнення фінансової стабільності держави вивчали Т. Аксьонова [1, с. 132], Г. Возняк [2, с. 71], І. Чирак [3, с. 118] та інші. Зокрема, теоретичні підходи щодо сутності фінансової стабільності та фінансової стійкості економіки розглянула І. Чирак [3, с. 118], яка також з'ясувала чинники, що зумовили фінансову нестабільність в умовах пандемії коронавірусу. Т. Аксьонова у своїй праці охарактеризувала основні загрози та ризики для фінансової безпеки та означила шляхи удосконалення організаційних і правових механізмів її забезпечення [1, с. 132]. Основні тенденції функціонування державного та банківського сектору в умовах війни проаналізувала Г. Возняк, яка також визначила підходи щодо бюджетно-кредитної та боргової політики для післявоєнного відновлення країни [2, с. 71]. Проте, на сьогодні потребують поглибленого вивчення підходи щодо покращення фінансової стабільності в умовах воєнного стану.

Основними векторами державної політики є: податкова, бюджетна та грошово-кредитна. Тому оцінка їх показників є важливою для визначення рівня фінансової стабільності держави.

Одним із показників цінової стабільності та купівельної спроможності національної валюти в країні є рівень інфляції. Інфляційні процеси в економіці будь-якої країни є нормальним явищем, але в певних межах. Так, Національним банком України (далі – НБУ) встановлено інфляційний коридор від 4% до 6% на рік [4]. Натомість за 2022 рік під впливом воєнних подій рівень інфляції був набагато вищим (рис. 1).

Як видно з рисунку, протягом 2022 року рівень інфляції сягнув 26%, що у 4,5 рази більше, ніж встановлений НБУ. Це свідчить про значне погіршення цінової стабільності в країні.

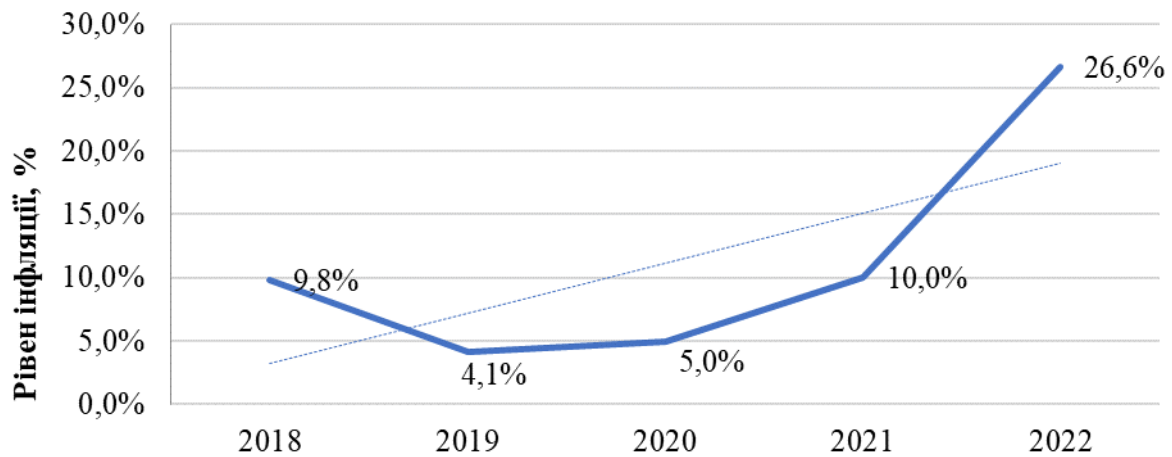

Рис. 1. Динаміка рівня інфляції в Україні протягом 2018–2022 років
Джерело: складено на підставі даних [4].

Вагомим чинником інфляції є обсяг дефіциту, що склався при виконанні Державного бюджету України. З метою покриття дефіциту здійснюються державні запозичення. Так, протягом 2022 року воєнні події значно вплинули на збільшення цих показників (рис. 2).

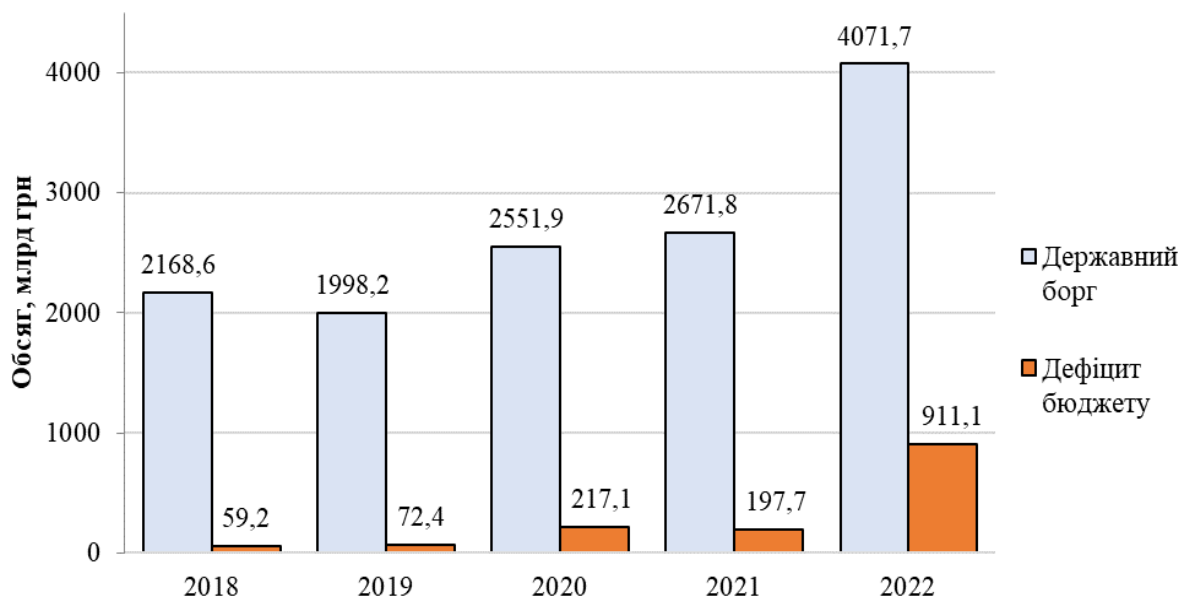

Рис. 2. Динаміка показників дефіциту бюджету України та державного боргу протягом 2018–2022 років

Джерело: складено на підставі даних [4].

Дані рисунку свідчать, що у 2022 році обсяг дефіциту бюджету перевищив показник попереднього року у 4,6 разів, а запозичення для його покриття – майже у 2 рази більше в порівнянні з довоєнним періодом. Це показує значне погіршення фінансової стабільності України.

Крім цього, за підсумками 2022 року спостерігалось значне падіння ВВП – майже на 30% від рівня попереднього року. При цьому дефіцит бюджету у 2022 році від ВВП склав 24% (натомість в минулі роки коливався 1,7–5,2%), а державний борг перевищив ВВП на 7,2%, що свідчить про надскладну

фінансову ситуацію в країні [4]. За таких умов важливою є ефективність монетарної політики НБУ, адже збільшення фінансових операцій, розвиток ринку кредитування та державних облігацій сприяє зростанню кругообігу грошей в економіці та покращенню фінансового стану.

Практика зарубіжних країн щодо монетарної політики центральних банків свідчить, що в період світової кризи, спричиненої пандемією коронавірусу [5]:

– в розвинутих країнах для підтримки сукупного попиту і поживлення кредитного процесу уряди знижували ключові відсоткові ставки, здійснювали викуп державних та приватних активів, розширювали та стимулювали цільове кредитування;

– в країнах з ринками, що формуються, застосовувалось зниження ключових відсоткових ставок у понад 90% країнах, викуп державних облігацій – у 60% країн, підтримка ліквідності банків – у 60%, викуп активів реального сектора – у 25% країн.

Застосування центральним банком програм пільгового позичкового фінансування комерційним банкам для подальшого його спрямування на видачу цільових кредитів бізнесу чи населенню також показало позитивні результати в країнах з ринками, що формуються, а саме: Бразилія, Мексика, Південна Африка, Індія, Малайзія. При цьому цільовим сектором був малий та середній бізнес, на який припадало 75% програм [5].

Таким чином, в період воєнного стану фінансова система України знаходиться під постійним впливом негативних факторів та загроз, основними з яких є: зростання рівня інфляції, дефіциту бюджету та державного боргу. В цій ситуації необхідними є ефективні заходи з монетарної політики, наприклад, розширення кредитування бізнесу, що дозволить запустити більше грошей в обіг та пригальмувати інфляцію. Поживлення роботи бізнесу створить нові робочі місця, збільшить надходження до бюджету податків та зменшить дефіцит, що сприятиме зниженню боргових позичок для покриття дефіциту.

Список використаних джерел

1. Аксьонова Т. С. Актуальні загрози та ризики фінансовій безпеці України та роль держави у її забезпеченні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 130–138.
2. Возняк Г., Дмитрик О. Фінансова стабільність та напрями її зміцнення: кейс для України в умовах війни. *Світ фінансів*. 2022. № 2 (71). С. 70–80.
3. Чирак І. Фінансова стабільність, фінансова нестабільність і фінансова стійкість економіки. *Світ фінансів*. 2020. № 2 (63). С. 115–125.
4. Інфляційний звіт, січень 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (дата звернення: 02.03.2023).
5. Данилишин Б. Ресурси України для фінансової стабільності під час війни та відбудови. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/22/686099/> (дата звернення: 02.03.2023).

Артем Вербовий
студент гр. Фвнм-12,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця
Науковий керівник: к.е.н., доцент Вікторія Руденко

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПЕРЕЛІКУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ ДЕРЖАВ- ЧЛЕНІВ ЄС ТА УКРАЇНИ

Багатовікова історія розвитку податкових відносин свідчить про те, що акцизний податок є одним з найбільш надійних джерел доходів бюджету. Перелік підакцизних товарів може істотно відрізнятися у різних державах і в різні періоди часу, проте через відносну простоту адміністрування акцизний податок є одним із важливих елементів податкової системи будь-якої держави. В сучасних умовах необхідність існування та застосування акцизного податку, окрім його використання в фіскальних цілях, пов'язана з потребою державного регулювання економічних та соціальних процесів. Серед останніх можна виділити: регулювання споживання продукції, що завдає шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю людини; перерозподіл доходів населення; перерозподіл доходів, одержуваних від виготовлення та реалізації продукції, у виробництві чи видобутку яких держава є монополістом.

Акцизом є непрямий податок, що включається у вартість товарів визначеної номенклатури та застосовується в обов'язковому порядку на всій території держави. Особливістю, що відрізняє акцизний податок від інших непрямих податків, є те, що зона його поширення обмежується переліком товарів, які визнаються підакцизними товарами (продукцією).

Оптимальними об'єктами акцизного податку вважаються товари, які породжують негативні зовнішні ефекти (алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти тощо). Необхідність скорочення або ж часткового усунення їх негативного впливу на життя та здоров'я населення, а також на навколишнє природне середовище обумовлює запровадження специфічних акцизів як інструментів податкового регулювання процесів виробництва та споживання таких товарів [1, с. 176].

Акцизне оподаткування є найбільш гармонізованим з точки зору вибору об'єктів податку, тобто. переліку підакцизних товарів. Так, усі держави-члени ЄС запровадили обов'язкове акцизне оподаткування таких товарів [2]:

- 1) енергетичні продукти та електроенергія;
- 2) алкоголь та алкогольні напої;
- 3) тютюнові вироби.

Крім того, держави-члени ЄС можуть стягувати національні акцизи для конкретних цілей, за умови, що вони відповідають правилам оподаткування ЄС, які застосовуються до акцизного податку, що стосується визначення податкової бази, розрахунку, стягнення та моніторингу податку.

Національні акцизи на товари, не гармонізовані на рівні ЄС, стягуються

виключно на користь відповідної держави-члена ЄС. Зокрема до таких підакцизних товарів належать [3]:

- у Бельгії: безалкогольні напої, кава, багаторазова упаковка для напоїв;
- у Греції: кава;
- у Данії: кам'яне вугілля, буре вугілля та кокс; кава; шоколад і солодоші; морозиво; батареї й акумулятори та вживані батареї й акумулятори; електричні лампочки; упаковка, сумки, одноразовий посуд та ПВХ-плівка; продукти, що містять полівінілхлорид і фталати; добрива; пестициди; речовини, що руйнують озоновий шар; хлоровані розчинники; енергетичні продукти з вмістом сірки;
- в Естонії: упаковка товарів
- в Іспанії: фторовмісні парникові гази та продукти або обладнання, що містять ці гази; одноразова пластикова упаковка;
- на Кіпрі: транспортні засоби (за винятком електромобілів), вироби з порцеляни та кристалу, рибна ікра та її замітники, копчений лосось і осетер;
- у Латвії: безалкогольні напої, кава;
- на Мальті: усі види цементу; пневматичні шини; питна вода; жувальна гумка; безалкогольні напої; пластикові мішки та пакети; туалетне приладдя та засоби для прання; будівельні деталі та інші пристрої;
- у Нідерландах: вугілля, безалкогольні напої, водопровідна вода;
- у Німеччині: кава, попередньо змішані напої;
- у Польщі: легкові автомобілі;
- у Португалії: безалкогольні напої з додаванням цукру;
- у Румунії: кава,
- у Фінляндії: упаковка напоїв, безалкогольні напої;
- у Франції: безалкогольні напої; меблі та вироби з дерева; годинники, ювелірні вироби, біжутерія, вироби ювелірних чи срібних справ майстрів; посуд та столові прилади; одяг; шкіряні вироби; будівельні матеріали; розвиток ливарної промисловості; пластмаси; рослинні та тваринні жири й олії; розвиток паперової, картонної та целюлозно-паперової промисловості;
- у Хорватії: безалкогольні напої, кава, транспортні засоби;
- у Швеції: пестициди, хімічні речовини у деяких електронних пристроях, поліетиленові пакети.

На шляху до євроінтеграції Україна практично гармонізувала перелік підакцизних товарів з країнами ЄС. Так, до підакцизних товарів належать [4]:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу «живого» бродіння);
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну;
- рідини, що використовуються в електронних сигаретах;
- пальне, у тому числі товари (продукція), що використовуються як пальне для заправлення транспортних засобів, обладнання або пристроїв з двигунами внутрішнього згорання;
- автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;

– електрична енергія.

Особливістю наближення українського законодавства з акцизного оподаткування до директив ЄС, порівняно з державами, що проводили таке наближення в процесі вступу до Співтовариства, є відсутність необхідності імплементувати всі директиви, якими регулюється справляння акцизного податку. Так, Угодою про асоціацію введення положень одних директив ЄС з акцизного оподаткування не передбачено, а запровадження положень інших директив має відбуватися поступово, виходячи з майбутніх потреб України. Зазначене дає змогу проводити політику поступової гармонізації акцизного оподаткування, котра надала би вітчизняним підприємствам можливість адаптуватися до її наслідків та сприяла б зменшенню можливого негативного впливу на зайнятість і податкові надходження до бюджетів [5, с.26].

Таким чином, акцизний податок є податком на соціально-шкідливі, але споживані товари, доходи від їх реалізації яких повинні використовуватися в напрямі створення економічних умов для скорочення споживання підакцизних товарів, стимулювання наукових досліджень у процесі виробництва таких благ, які знижували б соціальні витрати суспільства в процесі споживчого вибору на користь підакцизних товарів. Однак, очевидно, що вирішити проблему споживання продукції, що здійснює негативний вплив на організм людини та екологію країни, лише коригуванням переліку підакцизних товарів на даний момент неможливо. Вирішивши завдання наповнення бюджетного фонду та охорони здоров'я й довкілля, у держави з'являться інші проблеми, пов'язані зі зниженням попиту та пропозиції на ринку, збільшенням безробіття, функціонуванням тіньового сектору. Тому необхідна раціоналізація системи акцизного оподаткування шляхом оптимізації групи підакцизних товарів та скорочення витрат на адміністрування акцизного податку.

Список використаних джерел

1. Заклекта-Берестовенко О. С., Кізима А. Я. Фіскальний та регулюючий аспекти акцизного оподаткування в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 9-1. Ч. 1. С. 175-179.
2. Council Directive (EU) 2020/262 of 19 December 2019 laying down the general arrangements for excise duty (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020L0262&from=EN> (дата звернення: 15.04.2022).
3. Excise duties. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/excise-duties> (дата звернення: 15.04.2023).
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI. Дата оновлення: 01.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.04.2023).
5. Соколовська А. М. Податкові аспекти ACQUIS ЄС як орієнтири вдосконалення акцизного податку в Україні. *Фінанси України*. 2016. № 12. С. 21-44.

Людмила Гаватюк

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Євгеній Мухортов

студент гр. 411,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

В сучасних умовах ринкових відносин оцінка вартості бізнесу стає інструментом корпоративного управління. Досвід показує, що більшість корпорацій своєю основною стратегією обирають підвищення вартості свого бізнесу. Оновлення завдань управління витратами підприємства включає вдосконалення методології калькулювання.

Існує три основних підходи до оцінки бізнесу: витратний, дохідний і порівняльний. Зміст кожного детально описано в міжнародних та національних стандартах оцінювання. Найбільш характерною рисою кожного із стандартних підходів при визначенні вартості бізнесу є необхідність розгляду різних аспектів фінансової діяльності компанії. Це призводить до отримання різних розрахункових значень вартості бізнесу, що, в свою чергу, є причиною проблеми узгодження отриманих результатів. Таке узгодження часто передбачає вибір ключових чинників цінності для визначення кінцевої цінності бізнесу.

Виходячи з Національного стандарту оцінки «Загальні принципи оцінки майна та майнових прав» [1], витратний підхід – це сукупність методів оцінки, які ґрунтуються на визначенні витрат, необхідних для відтворення або заміни об'єкта оцінки. У рамках витратного підходу в практиці оцінки бізнесу найбільш широко використовується метод чистих активів, іноді метод ліквідаційної вартості.

Щоб визначити ринкову вартість бізнесу, необхідно провести переоцінку активів компанії. Крім того, у складі активів слід враховувати вартість нематеріальних активів. Використання бухгалтерського обліку як методу оцінки передбачає подолання деяких проблем. На перший погляд, фінансовий облік має всі основи для використання методу чистих активів. Однак на практиці дані бухгалтерського обліку слід розглядати як відправну точку для отримання ринкової вартості активів і зобов'язань.

Оцінити нематеріальний актив за допомогою методу оцінки не завжди можливо, оскільки для оцінки деяких активів необхідна інформація про доходи підприємства. Наприклад, фінансові показники компанії часто є найважливішим фактором оцінки бренду. Якщо його вартість становить значну частину загальних активів підприємства, виявляється відхилення від витратного підходу.

Витратний підхід працює з інформацією про активи компаній без

урахування таких властивостей активів, як ліквідність. У рамках застосування методу чистих активів загальна вартість активів підприємства визначається шляхом додавання переоціненої вартості.

Отже, при визначенні загальної вартості активів компанії ліквідність усіх активів вважається рівною. Відповідно, ліквідність нерухомого майна, що належить підприємству, та грошових коштів на його рахунку має бути однаковою [2, с. 45].

При використанні методу чистих активів вартість зобов'язань необхідно відняти від вартості активів, і оціночна вартість не залежить від строку погашення зобов'язань. При цьому теперішня вартість зобов'язань приймається рівною їх номіналу. Основним недоліком такого припущення є те, що воно не враховує теперішню вартість зобов'язань і дебіторської заборгованості з різними строками погашення.

Проблеми витратного підходу можна частково подолати за допомогою синтетичних бізнес-моделей та калькуляції витрат. Основними недоліками підходу є неврахування поточного та очікуваного доходу оцінюваного підприємства, ефективності використання активів підприємства та динаміки зміни вартості активів.

Відповідно до стандартів оцінки [1], дохідний підхід – це сукупність методів, заснованих на визначенні очікуваного доходу від об'єкта оцінки. Основними методами цього підходу є метод дисконтованих грошових потоків і метод прямої капіталізації. Однією з головних проблем, які виникають при використанні дохідного підходу, є прогнозування майбутніх доходів.

Для розрахунку вартості бізнесу за дохідним підходом важливо мати достатньо точну інформацію про майбутні доходи підприємства. Як правило, основним джерелом такої інформації є бізнес-плани, розроблені підприємствами. Часто цей документ носить рекламний характер. Тобто на підставі такого документа неможливо зробити об'єктивні висновки щодо майбутніх грошових потоків підприємства, які є основою для визначення поточної вартості бізнесу. Проблема не менша при використанні дохідного підходу – потрібно обґрунтувати вартість капіталу (ставку дисконту).

Відповідно до стандартів оцінки [1], порівняльний підхід базується на порівнянні об'єкта оцінки з подібними об'єктами з відповідними поправками на відмінності між ними. Для визначення вартості компанії в рамках підходу порівняння використовуються різні мультиплікатори на основі інформації про угоди з іншими компаніями (вартість компанії/обсяг продажів, вартість компанії/валовий прибуток, вартість компанії/дивіденди тощо). Порівняльний підхід повинен враховувати всі переваги та недоліки оцінюваної компанії та її аналогів.

Однією з проблем порівняльного підходу є проблема вибору мультиплікатора, яка в першу чергу зумовлена певними недоліками, притаманними кожному з них. Визначення власного капіталу базується на припущенні, що компанія-аналог і рейтингова компанія характеризуються однаковим рівнем ризику. Це припущення не завжди вірне. Оскільки

мультиплікатори доходу є функціями ризику, некоректно використовувати мультиплікатор доходу, отриманий на основі аналізу аналогових показників компанії з іншим рівнем ризику, ніж об'єкт оцінки.

Однак у будь-якому випадку необхідно ретельно проаналізувати ризики, властиві об'єкту оцінки та компаніям-аналогам. Ігнорування цього аналізу часто призводить до невірних результатів при визначенні вартості об'єкта оцінки [3, 110].

Отже, оцінка вартості підприємства є дуже важливим, важким та відповідальним процесом. Велика кількість методів оцінки викликана тим, що всі підприємства унікальні, і неможливо створити одну методику, яка підійде всім підприємствам. Всі відомі на сьогодні методи мають як переваги, так і недоліки, спричинені унікальністю підприємств. Через це кожне підприємство, яке має на меті об'єктивно та максимально точно оцінити свою вартість, повинне обирати ту методику, які максимально підходить саме йому. Крім цього, необхідно проводити аналіз з допомогою інших методик задля відображення повної картини оцінки вартості підприємства.

Список використаних джерел

1. Національні Стандарти Оцінки. URL: www.spfu.gov.ua/userfiles/files.
2. Мендрул О. Г. Вартість підприємств: бази оцінки. *Державний інформаційний бюлетень про приватизацію*. 2019. № 3. С. 44-48.
3. Момот Т. В. Еволюція парадигми вартості і стратегічних показників ефективності діяльності акціонерного товариства (ROI, ROE, EVA, CFROI, CVA, BSC). *Економіка розвитку*. 2016. № 3 (37). С. 109-113.

Павло Герасимюк

к.е.н., докторант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МИТНА ПОЛІТИКА»

В сучасних умовах митна політика відіграє ключову роль в усіх аспектах життєдіяльності Держави: від наповнення держбюджету до забезпечення швидкого потрапляння критично важливих товарів захисникам на передову. Розглянемо, як поняття «митна політика» розглядається в фаховій літературі.

Зазначимо, що більш ґрунтовними є дослідження даного питання практиками митної справи П. Пашком та І. Бережнюком. П. Пашко порівнює також нормативне регулювання митної справи та визначення даного поняття в законодавстві різних країн [6]. У статті автора подано визначення поняття митної політики в окремих країнах, наприклад: Індії, Китаї, Казахстані тощо. Зазначимо, що визначення митної політики щодо забезпечення досягнення митної безпеки та дотримання митних інтересів визначено лиш Україною та іншими пострадянськими країнами. Інші досліджувані автором країни визначають її: по-перше, як частину державної політики; по-друге, як інструмент забезпечення розвитку і стимулювання економіки. Казахстан та Україна, з іншої сторони, роблять акцент на процедурній частині даного питання та наголошують на ключовій ролі митного контролю в митній політиці.

Дослідження теоретичних засад визначення поняття «митна політика», проведене І. Бережнюком та П. Пашком, дозволяє стверджувати, що єдиного підходу до поняття митної політики немає, а більшість авторів визначають її як «систему заходів, правил, процедур», причому у вузькому значенні, тобто: з урахуванням, наприклад, тільки двох або трьох чинників, або як «функцію, механізм регулювання», або як «комплекс напрямів, стратегічну лінію» [2, с. 88].

Поняття «митна політика» визначається кожною країною відповідно до специфіки її територіального розміщення, обсягу міжнародного товарообігу, діяльності органів державного управління, діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності тощо. Розглянемо, як визначають сутність даного поняття в різних країнах та об'єднаннях країн світу.

Митну політику, як оптимальну конфігурацію цілей, принципів, функцій, напрямів ведення митної справи, визначено законодавством США. В Європейському Союзі закріплено даний термін як складову частину внутрішньої і зовнішньої політики держави, що здійснюється в рамках відповідних закріплених законом інституцій [2, с. 71-72].

Згідно статті 5 МКУ державна митна політика – це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки [3, ст. 5].

Український законодавець розглядає митну політику як підсистему державної економічної політики [3, ст. 5]. Дана підсистема відповідно її визначення має на меті забезпечення такого рівня інтеграції держави до світової економіки та долучення до процесів міжнародної торгівлі, за яких буде дотримано сталий розвиток економіки та національного товаровиробника.

Для подальшого розуміння даного твердження законодавчо врегульовано поняття митного інтересу та митної безпеки України. Відповідно статті 6 МКУ митні інтереси України – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи, а митна безпека, своєю чергою, є станом захищеності митних інтересів України [3, ст. 6].

Більш розширено митні інтереси можна охарактеризувати як певну сукупність національних інтересів держави, які пов'язані з їх забезпеченням та реалізацією виконання митної справи й задоволення яких сприяє: забезпеченню ефективного функціонування, стійкого розвитку економічної системи, зменшенню загроз національної безпеки України, стабільності в суспільстві у сферах, пов'язаних із митною сферою, та визначається поточним станом зовнішньоекономічних відносин, повнотою задоволення матеріальних потреб громадян, ступенями реалізації визначених стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку й захисту культурного та інформаційного середовища держави, станом зовнішньоекономічної безпеки та митної безпеки [2, с. 30].

Тим не менш, основоположним поняттям в системі реалізації митної політики України відповідно до законодавства є «митна справа». Визначення йому наведено в частині 1 статті 7 МКУ. Логічно можна подати дане визначення, як систему взаємопов'язаних напрямків діяльності митних органів [3, ст. 7].

Зазначаємо, що поняття митних інтересів та митної безпеки є доволі абстрактним та динамічним. Крім того, такі поняття неоднозначно трактуються науковцями та неконкретизовані законодавчо. Тому, на нашу думку, визначення митної політики має враховувати інші параметри, які дозволять його трактування універсально та однозначно. Додатково зазначаємо, що хибно зводити митну політику суто до здійснення митної справи, адже митна справа – процедурна частина реалізації митної політики.

Виходячи з вищевказаного, варто відмітити, що, по-перше, митна політика є діяльністю держави, а по-друге – вона стосується регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Дослідження науковців у частині визначення поняття «митна політика» більше стосуються трактування такого поняття однобоко або частково, виходячи з предмету їх дослідження. Отже, виникає необхідність виокремлення універсального визначення, поєднуючи історичне призначення мита та сучасної його ролі.

На нашу думку, митна політика – це діяльність держави у сфері переміщення товарів через митний кордон України, спрямованої на регулювання зовнішньоекономічної торгівлі. Вона є складовою державної

економічної політики, що спрямована на стимулювання розвитку економіки країни та реалізується шляхом здійснення державної митної справи.

Поняття митних інтересів, митної безпеки, обмежень і заохочень не повинні враховуватися в самому визначенні, а мають наводитися окремо, наприклад, у цілях та завданнях самої митної політики.

Головною метою митної політики варто визначити забезпечення такого співвідношення експортно-імпортних товарних потоків, за якого відбуватиметься сталий розвиток національного товаровиробництва, забезпечуватиметься конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників на світових ринках і відсутність залежності країни від іноземних товарів.

Завдання та цілі носять більш поточний характер і не можуть бути визначені однозначно й універсально.

Аргументуємо саме таке трактування мети реалізації митної політики. По-перше, необхідно постійно удосконалювати стан основних фондів виробництва та йти в ногу зі світовим прогресом. Тому, перш за все, ввезення високотехнологічного обладнання, аналоги якого відсутні в Україні, та обмеження вивезення сировини, що підлягатиме переробці, дозволить переорієнтувати економіку з простого експорту сировини на експорт готової високотехнологічної продукції.

По-друге, при наявності надлишку сировини в країні необхідно пом'якшувати обмеження для її конкурентоспроможності на світових ринках для утримання певних позицій також на ринках сировини з метою можливості частково впливати на ціну такої сировини.

По-третє, національне господарство країни має бути побудованим таким чином, щоб кожна галузь легкої та важкої промисловості була представлена. Отже, за умови негативних впливів кон'юнктури світових ринків або недружніх заходів інших держав, українська економіка матиме можливість функціонувати повноцінно певний проміжок часу до нівелювання таких чинників.

Порівнюючи наведені трактування митної політики з законодавчо закріпленими, варто вказати на наступні недоліки останніх. Насамперед, інтеграція економіки в світову може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Даний факт пояснюється тим, що сьогодні українська економіка має статус більше ринку дешевої сировини середньої якості для розвинутих західних країн. Тому розвиток високотехнологічного виробництва і передбачатиме інтеграцію в світову економіку, але в статусі країни з конкурентним товаром, а не сировиною.

Також розвиток економіки, регулювання зовнішньої торгівлі та захист національного товаровиробника є елементами єдиного процесу – забезпечення сталого розвитку економіки. Тому виділяти їх окремо у визначенні «митна політика» не варто, а доречніше зазначати їх з конкретизацією в завданнях митної політики.

Щодо митних безпеки й інтересів, на яких ґрунтується все законодавче визначення митної політики, варто враховувати їх, можливо й зазначаючи як

частину мети реалізації, але надаючи певне пояснення з прив'язкою до завдань і цілей митної політики.

На нашу думку, напрацьовані визначення поняття та мети «митна політика» зберігає її тлумачення, як кола діяльності митних органів у процесі фактичної реалізації митної політики шляхом здійснення митної справи, і зроблено акцент саме на регулюванні зовнішньоекономічної торгівлі для розвитку національної економіки.

Список використаних джерел

1. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.
2. Митна політика та митна безпека України: монографія / за заг. ред. П. Пашка, І. Бережнюка. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2013. 338 с. (Митна справа в Україні. Том 24).
3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 18.04.2023).
4. Пашко П. В. Митна складова в системі економічної безпеки держави. *Регіональна економіка*. 2008. № 2. С. 7-12.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої від 21.03.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-011> (дата звернення: 18.04.2023).
6. Пашко П. Щодо термінів «митна політика» та «митна справа». *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Економіка. 2012. № 2. С. 41-46.

Іванна Германович
студентка гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

Процеси інтеграції України до світового економічного простору характеризуються зростанням обсягів міжнародних торгівельних взаємовідносин. Посилюються вимоги міжнародних суб'єктів торгівельної діяльності до забезпечення вільного доступу іноземних товарів і послуг на внутрішні ринки та зниження тарифних бар'єрів. Вимоги щодо відкритості економіки держави зумовлюють необхідність реформування митної політики та модернізацію системи адміністрування митних платежів.

Запровадження дієвих заходів стосовно модернізації системи адміністрування митних платежів пов'язане з великою часткою їх надходжень до Державного бюджету України. У сучасних умовах основним завданням удосконалення системи адміністрування митних платежів є насамперед гармонізація митного законодавства України до норм і правил фіскальної системи країн-членів Європейського Союзу.

Розвиток Української держави впродовж останніх декількох років характеризується обранням проєвропейського вектора розвитку та системними змінами в сфері державного управління економіки. Адміністративно-територіальна реформа, фінансова децентралізація, зміни в системі оподаткування тощо – перші кроки даних змін.

Особливу увагу заслуговує питання оптимізації умов розвитку митно-податкової політики держави. Формування ефективної системи оподаткування та митної політики у відповідності з вимогами сьогодення передбачає забезпечення стабільності, що є можливим лише за умови відповідного адміністрування податків, зборів та митних платежів. Таким чином, питання формування ефективної системи адміністрування в сфері оподаткування та митних платежів є одним з особливо актуальних в рамках реформування державного регулювання та взаємодії з іншими державами на міжнародних ринках.

В процесі виділення та характеристики теоретичних аспектів та особливостей адміністрування митних платежів та трактування даної категорії економістами, першочерговим є обґрунтування поняття «адміністрування». Даний термін походить від англійського «administration» та означає управління, організацію, виконання та контроль в ході певного процесу [1]. В більш широкому розумінні – це організаційно-розпорядча діяльність керівників та органів управління, яка здійснюється через розпорядження та накази [2]. У сфері державного управління публічне адміністрування визначають «як взаємовплив суб'єкта управління та носія влади на суспільні процеси та відносини відповідно до суспільно-значущих функцій і повноважень» [3]. При

цьому, у вузькому розумінні, дане поняття можна трактувати з двох сторін – як здійснення професійної діяльності державними службовцями в рамках виконання рішень та постанов уряду, та як розробку, вивчення і впровадження напрямків державної політики. В широкому розумінні, адміністрування визначається як система управління, яка включає в себе адміністративні інститути відповідно до визначеної структури влади [3].

Таким чином, адміністрування податків, зборів та платежів чи податкове адміністрування (як по різному подають цей термін науковці-економісти), а, відтак, і адміністрування митних платежів, як його складова, можна визначити як окрему адміністративну підсистему в складі адміністративної системи державного сектора управління.

Функції адміністрування митних платежів на практиці роботи митної служби реалізуються через використання нею відповідних інструментів, зокрема:

- ставки митних податків та зборів;
- облік суб'єктів ЗЕД – акредитація;
- способи нетарифного регулювання ЗЕД – обмеження або заборони, які спрямовуються на захист вітчизняного товаровиробника та ринків;
- податкове консультування;
- методи визначення митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України;
- оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України;
- тарифні пільги та преференції при сплаті митних платежів;
- контроль трансфертного ціноутворення;
- контролінг – комплекс засобів управління реалізацією фіскальних завдань органами митної служби. [4]

Загалом поняття адміністрування митних платежів включає в себе визначення повноважень органів державної влади щодо регулювання процесів роботи в митній сфері, визначення головних завдань у роботі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів, процес митного контролю й оформлення товарів на митниці тощо. Основними адміністраторами податків, які справляються при переміщенні товарів через митний кордон, є органи Державної митної служби України.

Слід зазначити, що контроль за сплатою митних платежів до бюджету є й залишиться на довгі роки одним з найважливіших завдань органів Державної митної служби України. Він пов'язаний із вжиттям заходів щодо своєчасного, достовірного, повного нарахування та сплати митних платежів платниками податків, вжиття заходів щодо їх примусового стягнення, у випадках передбачених законодавством, а також нарахування штрафних санкцій за порушення граничних строків сплати узгоджених податкових зобов'язань та пені після закінчення установлених строків погашення узгодженого податкового зобов'язання на суму податкового боргу.

Таким чином, аналізуючи теоретичні аспекти функціонування системи

адміністрування митних платежів як складової системи митно-податкового адміністрування, варто визначити трактування даного поняття.

Відтак, система адміністрування митних платежів являє собою сукупність правовідносин між суб'єктами адміністрування митних платежів та підконтрольними їм суб'єктами для забезпечення реалізації повного та постійного надходження митних платежів до бюджету та сприяння розвитку економіки і її захисту.

Список використаних джерел

1. Прокіпчук Л. І. Контрабандні поставки товарів в Україні: обґрунтування проблеми та її вплив на справляння митних платежів. *Актуальні проблеми функціонування господарської системи України*: матер. XXVI Міжнар. наук. конф. студ., асп. та мол. уч. (м. Львів, 17-18 трав. 2019 р.). Львів: КД «Коло», 2019. С. 121-122.
2. Коваль О. О. Поняття та система адміністрування податків та зборів в Україні. *Наше право*. 2015. № 1. С. 159-164.
3. Антипенко В. Ф. Міжнародне публічне право: навчальний посібник. К.: Національний аграрний університет 2012. 420 с. URL: http://megalib.com.ua/book/112_Mijnarodne_pyblichne_pravo_Tom_1.htm
4. Аналіз обсягів контрабанди в Україні. Special Report. Ukraine Economic Outlook. 2019. 28 с. URL: <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07.pdf>

Ірина Годнюк

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування ім. С. Юрія,

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
Кам'янець-Подільський державний інститут, м. Кам'янець-Подільський

Валерія Горна

студентка гр. Ф 21б

Кам'янець-Подільський державний інститут, м. Кам'янець-Подільський

ОБЛІК МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Необхідність роз'яснення нових правил ведення облікової діяльності для суб'єктів господарювання, які продовжили свою роботу для підтримки життєдіяльності держави в умовах воєнного стану, зумовили великий інтерес до такого об'єкту як основні засоби.

На жаль, багатьох, вже торкнулась проблема знищення, втрат чи пошкодження майна під час дії воєнного стану. Внаслідок військової агресії підприємства повністю або частково можуть втратити своє майно. Все це звичайно має вплив на відображення основних засобів підприємства в обліку, тому що головним критеріями визнання основного засобу активом має бути контроль, що є однією із вимог бухгалтерському обліку ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». І якщо об'єкт не відповідає наведеним критеріям, то він не може відобразитися в обліку підприємства у складі основних засобів [1].

Ліквідувати пошкоджені активи можливо лише після проведення інвентаризації та встановлення винних осіб та/або причин, що призвели до втрат (або принаймні вчинення дій, спрямованих на встановлення таких осіб/причин). При цьому проведення інвентаризації вимагає наявності доступу до активів у зоні АТО, який для переважної більшості платників раніше був відсутній і залишається таким наразі. І, на жаль, вимоги щодо необхідності інвентаризації пошкоджених активів і досі не змінилися.

Також, під час воєнного стану, держава має право вилучати у юридичної особи майно на потреби оборони. Головною умовою є обов'язкове попереднє або наступне відшкодування вартості такого майна у повному обсязі. Вилучення майна формується відповідний Акт про примусове відчуження або вилучення майна, при цьому таке майно не потрібно списувати з балансу підприємства тому що таке майно повинно бути повернуто власнику. Для забезпечення точності бухгалтерського обліку, рекомендується ввести додатковий субрахунок до рахунку 10 «Основні засоби», 109 «Вилучені основні засоби» із перенесенням на нього всього майна, вилученого державою [6]. Амортизація в цьому випадку нараховується у звичайному порядку із подальшим віднесенням її у кредит рахунку 977 «Інші витрати звичайної діяльності». Після повернення майна у власність підприємства, достатньо буде

просто перенести його із додаткового субрахунку на попереднє місце його обліку.

У випадку добровільної передачі підприємствами майна або коштів на потреби Збройних Сил України (ЗСУ), без подальшого їх відшкодування з боку держави, така операція не вважатиметься реалізацією з ціллю оподаткування, в тому транспортні послуги не повинні включатись до оподатковуваного доходу таких надавачів послуг [3].

Також в цих умовах виникає проблема з нарахуванням амортизації основних засобів, які не використовуються через призупинення діяльності у зв'язку із веденням військових дій. У цьому випадку є два варіанти розвитку подій. Перший із них полягає у тому, що підприємство працює за національними стандартами, амортизація продовжує нараховуватися, хоч і воєнний стан є форс мажорною обставиною, а амортизація основних засобів припиняється лише на період їх модернізації, консервації, реконструкції, добудови та дообладнання. Другим варіантом є тимчасове виведення з експлуатації основного засобу шляхом видачі відповідного наказу [5]. У такому випадку нарахування амортизації припиняється до моменту повторного введення в експлуатацію об'єкта. При цьому, негативним моментом припинення нарахування амортизації є те, що попри зупинку фізичного зносу об'єкту, він піддається моральному старінню за будь-яких умов.

Схожий варіант є дещо затратніший у плані коштів і часу – консервація основного засобу [4]. Яким шляхом розраховувати амортизацію і чи нараховувати її взагалі – вирішувати самому підприємству.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 10.08.2022 р. № 2435-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 18.04.2023).
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 18.04.2023).
3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>. (дата звернення: 18.04.2023).
4. Про порядок консервації основних виробничих фондів підприємств: Постанова КМУ від 28.10.1997 р. № 1183-97-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-97-%D0%BF#Text> (дата звернення 04.05.2022).
5. Кирнична В. Особливості оподаткування та звітності під час дії воєнного стану як основа підтримки малого та середнього бізнесу. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/2713/6565657184> (дата звернення 18.04.2023).

6. Озерова О. Майно юрособи забрали на потреби оборони: що з обліком та податками. *Головбух*. 2022. № 10. URL: <https://egolovbuh.mcfr.ua/960396> (дата звернення 18.04.2023).

Ірина Годнюк

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування ім. С. Юрія,

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
Кам'янець-Подільський державний інститут, м. Кам'янець-Подільський

Анастасія Охотська

студентка гр. О 21б

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
Кам'янець-Подільський державний інститут, м. Кам'янець-Подільський

ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Податкові системи, будучи найдієвішим інструментом державного регулювання соціальних та економічних процесів, в першу чергу піддаються реформуванню. Проблеми реформування податкової системи України у своїх працях досліджували вітчизняні фахівці, зокрема, П. Гега, В. Федосов, В. Опарін, Ю. Козак, Т. Савченко, А. Ластовецький та інші. Однак слід відмітити, що науково-теоретичне розроблення шляхів вирішення колізій у податковій системі України потребує подальшого дослідження.

Згідно з Конституцією України (стаття 1), Україна є соціальною правовою державою. Тому її податкова система повинна відповідати вимогам соціальної держави щодо рівня фінансування суспільних благ, із встановленням рівня перерозподілу ВВП, формування достатніх фінансових ресурсів для виконання конституційно закріплених функцій держави та забезпечення громадянам достатнього життєвого рівня.

В результаті отримання кандидата на членство у ЄС Україна отримала прямий доступ до внутрішнього розширеного, гармонізованого ринку ЄС з 450 мільйонами споживачів. Стає зрозуміло, що Україна більше, ніж інші країни, зможе отримати вигоду від доступу до єдиного ринку ЄС з високим ступенем відкритості, єдиним набором торговельних правил та адміністративних процедур, єдиним митним тарифом, єдиним набором торговельних правил та адміністративних процедур, єдиним митним тарифом та вільним рухом товарів, послуг, громадян і капіталу без внутрішніх бар'єрів (прикордонного контролю, сертифікати) [1].

На цей час в Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинутих європейських країн. Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ та інших міжнародних економічних організацій.

Основними шляхами гармонізації правових норм України та Європейського Союзу є узгодження – процес розробки та прийняття нормативно-правових актів і створення умов для їх належної реалізації та

застосування з метою поступового досягнення повного узгодження українського права з європейським правом.

З цією метою розглянемо податковий досвід зарубіжних економічно розвинених країн, таких як Польща, США, Нідерланди та Італія.

З 1 січня 2009 року в Республіці Польща запроваджено два види податку на прибуток прибуткового податку. Якщо платник податків має дохід до 85 528 злотих (3 545 доларів США) протягом року, платник податків повинен сплатити податок у розмірі 17% від доходу. Всі доходи платника податків, що перевищують вищевказану суму доходу оподатковуються за ставкою 32% [2].

Платниками прибуткового податку є особи, які постійно проживають у Польщі, а також особи, які перебувають у країні понад шість місяців. Доходи осіб, які проживають за кордоном, також оподатковуються, якщо джерело доходу знаходиться в Польщі.

Для визначення загальної суми податку дохід зменшується на внески на пенсійне страхування, страхування на випадок старості та хвороби, страхування на випадок тимчасової непрацездатності як це передбачено правилами страхування та страхування від нещасних. Три податки домінують у федеральній податковій системі США: податок на доходи фізичних осіб, податок на соціальне страхування та податок на прибуток підприємств.

Федеральний податок на доходи фізичних осіб стягується з усіх осіб працездатного віку в Сполучених Штатах. Він стягується майже з усіх видів оподаткованого доходу. Частково оподатковуються пенсії та соціальні виплати [4].

Після того, як платник податків зробить всі дозволені законом відрахування з валового доходу за рік, сума, що залишилася, підлягає прямому прибутковому податку. Другим за важливістю федеральним податком є податок на соціальне страхування (з цієї причини його також іноді називають податком на заробітну плату), який стягується лише з доходів від заробітної плати та подарунків. Цей податок має низку специфічних особливостей. По-перше, він однаково застосовується до працівників, роботодавців та підприємств. Це означає, що за кожного найманого працівника підприємець сплачує суму, яка дорівнює сумі податку, що стягується з конкретного працівника. Крім того, ЄСВ стягується не з усієї заробітної плати, а лише з її частини до певного рівня (бази оподаткування), встановленого законом.

У 2020 році зі змінами у податковій системі оновились й ставки податку на прибуток – наразі існує лише 2 податкових пороги: податок відсоток якого становить 36,93% на дохід до 73 031 євро, податок відсоток якого становить 49,50% на дохід понад 73 031 євро. У контексті високих податків на прибуток, що сплачуються в Нідерландах, варто зазначити, що платники податків у цій країні мають досить багато можливостей вирахувати витрати з доходу, а також скористатися численними податковими пільгами. Це явно зменшує суму авансових платежів, що сплачуються для збільшення суми податкового відшкодування з Нідерландів [2].

Прибутковий податок з фізичних осіб резиденти сплачують з усіх видів доходів, отриманих як в Італії, так і за кордоном, нерезиденти - лише з доходів, отриманих в Італії. Джерела доходу поділяються на п'ять категорій відповідно до їх походження, а саме кожна з яких має свої податкові характеристики: нерухоме майно (земля та будівлі); капітал; економічна діяльність; дохід від роботи за наймом, само зайнятість осіб інших професій; інші джерела. Фактично, п'ять різних податків стягуються під одною назвою [3].

Загальні результати порівняльного аналізу систем оподаткування різних держав зведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння систем оподаткування зарубіжних країн

Назва країни	Рівень реалізації економічної (регулюючої) функції				Рівень реалізації фіскальної функції			
	Інвестиційний потенціал	Регіональний потенціал	Галузевий потенціал	Конкурентний потенціал	Доходи фізичних осіб	Доходи юридичних осіб	Власність (майно)	Акцизні платежі
Польща	середній	високий	низький	середній	високий	низький	низький	середній
США	високий	високий	низький	високий	високий	середній	високий	високий
Нідерланди	середній	низький	низький	високий	середній	високий	середній	високий
Італія	середній	високий	середній	низький	високий	середній	середній	високий
Україна	середній	середній	середній	низький	середній	середній	низький	Середній

Наведені в таблиці дані, а також запропонований підхід до аналізу функціональної реалізації податкових систем, повинні відігравати важливу роль в рамках податкового процесу. Ступінь реалізації тієї чи іншої функції або окремих її складових має відповідати, по-перше, реальній економічній ситуації, а по-друге, цілям і завданням соціально-економічного розвитку. Це означає, що «вузьким місцем» податкової системи може бути, наприклад, високий потенціал регіону, якщо метою є зміна структури галузей економіки в бік високотехнологічних виробництв.

Результати дослідження та наведений підхід може закласти підвалини гармонізованої податкової бази та створити сприятливі умови для вдосконалення механізмів нарахування та стягнення податків.

Враховуючи досвід розвинених країн, які впроваджували податкове законодавство на своїх територіях методом проб і помилок, наша країна особливо потребує реформування податкової системи з урахуванням тенденцій розвитку систем оподаткування у країнах-членах ЄС.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_24/Zb24_08.pdf
2. Іванов Ю. Б., Єськов О. Л. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект: монографія. Харків. 2007. 328 с.

3. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори: навч. посіб. Тернопіль. 2010. 248 с.
4. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці: монографія. Ірпінь. 2001. 362 с.
5. Олійник О. В., Філон І. В. Податкова система: навч. посіб. Київ, 2006. 456 с.
6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Володимир Горин

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Ольга Малішевська

студентка гр. ФФзм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Перспективи стабілізації рівня суспільного добробуту в умовах війни в Україні значною мірою пов'язані із забезпечення належного функціонування соціальної сфери та реалізацією ефективного соціального захисту населення. Досягнення цього складного завдання потребує проведення обґрунтованої та гнучкої бюджетної політики. Як складний та багатоаспектний комплекс рішень щодо формування і використання бюджетних ресурсів, бюджетна політика забезпечує узгодження інтересів різних суспільних груп, справедливий розподіл бюджетних ресурсів в економіці як необхідних передумов для утвердження суспільно визнаного стандарту життя. Через бюджетну політику держава, як суспільний інститут, реалізує покладені на неї функції, зокрема й соціальну, що втілюється у перерозподілі доходів між різними верствами населення, а також організації продукування суспільно важливих послуг.

В кризових умовах інструментарій впливу держави на перебіг економічних процесів значно активізується. В першу чергу, він спрямований на стабілізацію економічної ситуації, соціальний захист тих верств населення, які відчують негативний вплив кризових явищ на власний добробут. Воєнні дії в Україні, спричинені іноземною агресією проти нашої держави, стали безпрецедентним з точки зору наслідків негативним чинником, що призвів до руйнації економіки, окупації території, падіння рівня добробуту основної частини населення. За цих обставин, які загрожують самому існуванню держави, важливим питанням є оперативна трансформація бюджетної політики з урахуванням новітніх викликів стабільності розвитку. Існує необхідність у переформатуванні цілей бюджетної політики та перерозподілі бюджетних ресурсів з їх концентрацією на питаннях ефективної оборони країни та дієвого соціального захисту населення в умовах війни.

В ринковій економіці бюджет розглядають як інструмент розподільчих та перерозподільчих процесів, що отримують практичне втілення у бюджетній політиці. Проте, більшість наукових дефініцій бюджетної політики, наявних в сучасній економічній літературі, визначають її головною метою забезпечення соціально-економічного розвитку через прискорення економічного зростання та підвищення добробуту суспільства. Так, на думку В. Дем'янишина, бюджетна політика являє собою «діяльність держави щодо використання бюджетних відносин для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства» [1, с. 23]. Згідно наукової позиції Т. Каневої та А. Галабурди, бюджетна політика –

це «сукупність заходів та методів регулювання державного бюджету, які спрямовані на сприяння економічного зростання та структурних перетворень, підвищення якості добробуту громадян та реалізації стратегічних цілей» [2, с. 101].

Можна помітити, що наведені дефініції характеризують зміст та цілі бюджетної політики мирного часу та не враховують реалії воєнного періоду. На наш погляд, пріоритети бюджетної політики мають відображати тенденції, які притаманні розвитку держави в конкретний момент часу, а основним принципом бюджетної політики має стати її гнучкість й адаптивність для оперативного маневрування наявними бюджетними ресурсами відповідно до динамічних змін зовнішнього середовища. Відповідно, в умовах активної фази війни в Україні говорити про економічний розвиток та підвищення добробуту населення як цілі бюджетної політики недоречно, адже питання стоїть у забезпеченні стабілізації економічної системи й стримуванні деструктивних тенденцій падіння рівня життя. Відтак, бюджетну політику, на наш погляд, доцільно характеризувати як цілеспрямовану діяльність держави щодо використання бюджетних відносин для досягнення їхнього позитивного впливу на макроекономічну динаміку й рівень добробуту суспільства в існуючих соціально-економічних та безпекових реаліях.

Повномасштабна війна в Україні, що супроводжується безпрецедентним падінням економіки та добробуту населення, загрозою не тільки стабільності, але й самому існуванню нашої держави, зумовлює радикальні зміни у бюджетній політиці на усіх рівнях публічного управління. Переведення економіки країни на воєнний лад також посилює необхідність у проведенні ефективної соціальної політики для зменшення негативного впливу війни на добробут населення. Для сучасної України складним завданням стало вирішення проблеми збільшення кількості людей, які втратили рідних, здоров'я, майно через воєнні дії, зростання масштабів внутрішньої міграції з територій активних бойових дій, безробіття й бідності серед внутрішньо переміщених осіб, психологічних проблем в людей, які перебували на території бойових зіткнень та ін.

Як свідчать результати соціологічних досліджень, наприкінці 2022 року рівень добробуту знизився у понад 2/3 мешканців країни, в тому числі 14% населення практично повністю втратили дохід, а для 1/3 людей втрати доходу були дуже значними. Менше ніж половину підприємців в Україні продовжили працювати в умовах війни, а 40% бізнесів закрились або закриються найближчим часом. Воєнні дії мають катастрофічний вплив на рівень бідності в Україні щодо забезпеченості житлом, адже 1/3 мешканців країни заявили про те, що внаслідок війни позбулись житла, автомобіля, зазнали інших матеріальних втрат; понад 10% населення втратили житло, яке або частково пошкоджене, або повністю зруйноване [3].

За цих обставин, актуальним завданням є вироблення поточних та довгострокових цілей бюджетної політики реалізації соціальної функції держави для поступового зниження негативного впливу війни на добробуту

населення. У поточному періоді, коли стійкого миру в Україні не досягнуто, головну увагу слід приділяти забезпеченню матеріальної підтримки осіб, що постраждали від воєнних дій, зокрема через надання соціальних трансфертів та заходи активної соціальної політики (допомогу у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб в місцях їх тимчасового проживання, перекваліфікації та започаткуванні бізнесу). Для прикладу, в сучасний період в Україні впроваджено низку програм цільових грошових трансфертів для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), зокрема: допомога на проживання ВПО, компенсація власникам житла витрат за тимчасове розміщення ВПО, компенсація витрат роботодавцям на оплату праці за працевлаштування ВПО тощо. Вагому роль у матеріальній підтримці ВПО відіграють соціальні програми, фінансовані міжнародними організаціями, а саме проекти допомоги Всесвітньої продовольчої програми ООН, Агентства ООН у справах біженців та ВПО, Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні, ЮНІСЕФ та ін. Поряд із програмами соціальних виплат, важливим напрямом бюджетної політики в умовах воєнного стану є допомога місцевим органам влади в адаптації інфраструктури до надання послуг ВПО, зокрема фінансова підтримка галузі охорони здоров'я, співфінансування заходів з підготовки до проведення опалюваного сезону, облаштування модульних містечок для ВПО, грантова підтримка для працевлаштування біженців та ін.

Проте, реалізація заходів пасивної соціальної політики з орієнтацією на короткострокові цілі має нетривалий ефект щодо впливу на рівень добробуту населення. Більш того, фінансування програм соціальних трансфертів вимагає значного бюджетного ресурсу, що є одним із чинників зростання заборгованості держави. Тому в довгостроковому періоді провідними векторами бюджетної політики соціального спрямування стануть: по-перше, розвиток використання інструментарію бюджетного стимулювання економічної активності ВПО та включення їх в економічну ринкову взаємодію, зокрема грантові програми на відкриття власної справи, для перенавчання та перекваліфікації тощо; по-друге, розвиток бюджетних механізмів будівництва й відновлення житла для осіб, які його втратили від війни, в тому числі формування фонду комунального житла, активізацію іпотечних схем та ін.

У контексті реалізації першого із визначених векторів бюджетної політики в Україні впроваджено механізми фінансового стимулювання підприємництва. Крім загальнодоступних програм пільгового кредитування малого бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%», в нашій країні реалізують цільові урядові програми «єРобота» (з можливістю отримати від держави стартовий капітал на відкриття власної справи до 250 тис грн) [5], «Рука допомоги» (надання непрацюючим громадянам із малозабезпечених сімей одноразової безвідсоткової поворотної допомоги у розмірі до 100,5 тис грн для відкриття чи розвитку власного бізнесу) [4] та ін. Проте, інший вектор бюджетної політики, що передбачає розвиток механізмів фінансового стимулювання відновлення та будівництва житлового фонду для постраждалих від війни поки не має відчутного прогресу в реалізації. На сьогодні відновлення зруйнованого або

пошкодженого житла відбувається за рахунок коштів місцевих бюджетів, а також коштів субвенції на реалізацію проектів у межах Програми з відновлення України. Ця субвенція передбачає співфінансування проектів відновлення соціальної та житлової інфраструктури на територіях, звільнених від іноземного агресора, а джерелом її фінансування виступають кошти залученої Україною позики Європейського інвестиційного банку. Проте, встановлені законодавчі обмеження та недостатність бюджетних ресурсів у постраждалих від війни регіонах зумовлюють обмежене використання цього механізму фінансування відновлення зруйнованого або пошкодженого від війни житлового фонду. Разом з тим, вироблення дієвих підходів до досягнення довгострокових цілей бюджетної політики матиме відчутний ефект у контексті збалансування системи публічних фінансів, зниження боргового навантаження на економіку, утвердження довгострокової траєкторії до відновлення добробуту суспільства.

Список використаних джерел

1. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. *Світ фінансів*. 2007. Вип. 1 (10). С. 19-34.
2. Канева Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 4. С. 98-109.
3. Кожен третій українець зазнав матеріальних втрат внаслідок розв'язаної Росією війни, – група «Рейтинг». URL: https://lb.ua/news/2022/10/05/531581_kozhen_tretiy_ukrainets_zaznav.htm
4. Працює програма допомоги на розвиток власної справи громадянам із малозабезпечених сімей. URL: <https://minre.gov.ua/2023/03/16/praczuuye-programa-dopomogy-na-rozvytok-vlasnoyi-spravy-gromadyanam-iz-malozabezpechenyh-simej/>
5. Час працювати: як отримати допомогу від держави на відкриття власної справи. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/dopomoga-na-vidkrittya-biznesu-yak-otrimati-dopomogu-vid-derzhavi-na-vidkrittya-vlasnoj-spravi-novini-ukrajina-11901714.html>

Володимир Горин

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Віталія Юрчишин

студентка гр. ФФ-21
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах державний борг розглядають практично як невід'ємну складову фінансових систем більшості країн світу, адже лише незначна частина держав не мають державної заборгованості. В економічній науці боргове фінансування характеризують як ефективний важіль макроекономічного регулювання, інструмент реалізації довгострокових цілей розвитку. Продумане використання позикових ресурсів для фінансування суспільних потреб здатне стати додатковим стимулом економічного та соціального розвитку країни, забезпечити справедливий підхід до розподілу фінансового навантаження для продукування суспільно важливих благ у розрізі поколінь. Проте, непослідовне управління державною заборгованістю може провокувати ризики дестабілізації фінансової системи, привести державу до банкрутства.

Проблематика державного боргу завжди залишалася у полі наукових інтересів представників як західної, так і вітчизняної економічної науки. Серед провідних зарубіжних науковців, які здійснили значний вклад у формування теоретичних основ державного боргу, оцінювання наслідків його існування слід виділити Р. Барро, Дж. Бьюкенена, Р. Масгрейва, Ф. Модільяні, Дж. Стігліца. У вітчизняній економічній науці питання державного боргу широко представлені у наукових працях В. Андрущенко, О. Барановського, О. Заруби, В. Федосова, В. Козюка, В. Лисицького, З. Луцишин, Г. Трофімова та ін. Однак, характерною особливістю сучасного етапу існування України є реалізація безпрецедентних загроз не тільки її фінансовій стабільності, але й самому існуванню як держави, що, безумовно, радикальним чином позначається на тенденціях формування та управління державним боргом, вимагає постійної уваги з боку науковців.

Впродовж десятиліть після здобуття незалежності в Україні формування державного боргу відбувалося переважно під впливом потреб оперативного фінансування поточних бюджетних видатків, що зумовлювало відповідні його обсяги та структуру. До основних причин швидкого зростання державного боргу України у цьому періоді належать: необхідність збільшення валютних резервів для забезпечення стабільності національної грошової одиниці; значні бюджетні дефіцити; залежність від імпорту енергоносіїв; потреби технічного переозброєння більшості галузей національної економіки; нестабільність податкового законодавства, його відірваність від тенденцій зміни державних витрат; вплив політичних бізнес-циклів – збільшення державних видатків

напередодні виборів з метою завоювання популярності виборців та збереження влади [5, с. 76].

Вплив політичного чинника особливо відчутно проявився впродовж 2008-2011 років. Спричинена економічною рецесією криза державних фінансів, та небажання влади в умовах чергового загострення політичного протистояння проводити непопулярні реформи і коригувати соціальні видатки сприяли швидкому нарощенню державної заборгованості. На кінець 2011 року обсяг державного боргу оцінювався у 59,2 млрд. дол. США, що орієнтовно становило 35-36% ВВП, тоді як у 2007 році відповідні показники склали 17,6 млрд. дол. США і 20-21% ВВП. Відповідно до світової практики, критичним показником, який загрожує втратою стійкості фінансової системи вважають співвідношення державного боргу до ВВП у 60%, а тому його обсяги не можна було назвати небезпечними. Втім, негативним моментом було те, що запозичення надходили не на інвестиційні потреби, а на фінансування дефіциту поточних видатків бюджету. За цих обставин збереження високих темпів нарощування державного боргу загрозувало перетворити його на одну із головних загроз стабільності фінансової системи.

Нові виклики для управління державним боргом постали в Україні з 2014 року у зв'язку з початком іноземної агресії. Нове керівництво країни, яке прийшло до влади за результатами Революції Гідності, зіштовхнулось фактично із банкрутством держави через масштабне розкрадання бюджетних коштів. В поєднанні з окупацією значної частини території держави, яка продукувала вагому складову ВВП, глибокою девальвацією гривні, реальною постала загроза серйозної дестабілізації фінансової ситуації в країні. Для відвернення фінансової катастрофи уряд, поряд із заходами фіскальної політики, активізував співпрацю із міжнародними фінансовими організаціями стосовно залучення зовнішнього фінансування. До кінця 2015 року рівень державного боргу до ВВП зріс до 67%, що стало наслідком як нарощування боргових зобов'язань України, так і глибокої девальвації національної грошової одиниці. Водночас, було проведено реструктуризацію державного боргу, що дало можливість знизити борговий тиск на державу, а також відвернути ризик дефолту. Поряд із відтермінуванням виплати боргів, уряду вдалось досягти домовленості про списання частини державної заборгованості [6].

2017-2019 рр. позначені проведенням більш виваженої боргової політики, спрямованої на розвиток інституційного забезпечення управління борговими зобов'язаннями, покращення їхньої структури, зниження рівня боргового тиску на бюджет. Відповідно до прийнятої Стратегії управління державним боргом, уряд послідовно проводив політику збільшення частки боргових зобов'язань, номінованих у гривні, а також пролонгації боргу за рахунок конверсії старих боргів у нові. «У 2019 році п'ятирічні ОВДП України стали першими гривневими інструментами, включеними в глобальні індекси боргових цінних паперів MV Index Solutions, іноземні інвестори почали більш активно додавати в свої портфелі українські ОВДП» [3]. Поступальне поліпшення структури боргу та сформовану тенденцію до зниження рівня боргового навантаження не

змогло переломити навіть короткочасне зростання боргу через залучення позик на протидію епідемії коронавірусу й підвищення ефективності функціонування системи охорони здоров'я. Відтак, до завершення 2021 року при збільшенні загального обсягу державного боргу України до 2,67 трлн грн, співвідношення боргових зобов'язань держави з ВВП знизилось до 48,9% [1], що значно нижче за межу, визначену як граничний рівень боргового навантаження.

Із початком повномасштабної війни проти України боргова ситуація та боргова політика уряду зазнали радикальних змін. Необхідність фінансування безпрецедентних видатків на оборону за умов обмеженого бюджетного ресурсу змусило уряд спрямувати на ці потреби майже усі бюджетні доходи. Натомість, джерелом фінансування інших видатків держави, передусім, соціальних, стали кошти, залучені у формі боргових зобов'язань та грантової допомоги. Тільки за 2022 рік обсяг державного боргу України збільшився в 1,5 рази й сягнув 4,07 трлн грн. На фоні понад 30%-го падіння ВВП це спричинило підвищення рівня державного боргу відносно ВВП до 78,4% [1], що значно вище граничного показника, визначеного Маастрихтськими критеріями «здорових» фінансів для країн-кандидатів на членство у ЄС.

Безпрецедентні для усього періоду незалежності країни обсяги залучення боргових зобов'язань уряду супроводжувались зміною структури державного боргу, адже близько половини усього фінансування державного бюджету було отримано із зовнішніх джерел. За дослідженнями А. Маршалка та Ю. Маркуц [3], у 2022 році у формі зовнішніх кредитів на фінансування бюджету надійшло 564,2 млрд грн, а 666,9 млрд грн було мобілізовано від розміщення ОВДП та військових облігацій. Завдяки прямому викупу Національним банком України військових облігацій до бюджету надійшло 400,0 млрд грн. В економічній науці такі дії характеризують як приховане емісійне фінансування бюджету, що провокує зростання інфляції. Проте, в умовах гострого дефіциту бюджетних ресурсів уряд змушений був піти на ці кроки для забезпечення потреб держави у фінансуванні оборонних потреб.

Особливістю боргової ситуації в Україні з початком повномасштабної війни є безпрецедентні умови залучення боргових зобов'язань, значна частина яких надається на винятково пільгових умовах й на тривалий термін. Причини цього полягають у прагненні провідних демократичних держав та міжнародних фінансових інституцій підтримати Україну, яка зазнала неспровокованої агресії з боку росії. Водночас, було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо призупинення до кінця 2023 року виплат за державним боргом з країнами Великої сімки та членами Паризького клубу кредиторів. Для підтримки нашої держави, міжнародні партнери надали Україні додаткової фінансової допомоги у формі грантів на суму 480,6 млрд грн, що стало основним ресурсом для фінансування соціальних програм, зокрема освітньої галузі, охорони здоров'я, соціального захисту населення.

Оцінюючи тенденції розвитку ситуації з державним боргом на близьку перспективу, можемо прогнозувати подальше швидке нарощування боргових зобов'язань уряду і погіршення показників боргової безпеки країни. За оцінкою

уряду, лише у 2023 році Україна потребуватиме 38 млрд дол. фінансування для покриття першочергових потреб уряду. Співвідношення державного боргу до ВВП до кінця 2023 року перевищить 102%, що свідчить про вкрай високий рівень боргового навантаження на економіку. Перші рішення на виконання цих прогнозів уже зроблені. Так, у квітні Україна отримала перший транш позики у розмірі 2,7 млрд дол. США в рамках нової програми системного фінансування від МВФ [4].

Незважаючи на пільгові умови залучення боргових зобов'язань, поступки кредиторів у питанні відтермінування боргових виплат і погашення боргу, все ж швидке нарощування обсягів державного боргу в майбутньому може вкрай негативно позначитись на стійкості фінансової системи нашої країни. Попри значну увагу до нашої країни та підтримку у питанні подолання агресії з боку росії, нарощування обсягів державних запозичень вимагатиме у майбутньому додаткових коштів на їх обслуговування, що зменшуватиме фінансовий ресурс держави від фінансування потреб економічного і соціального розвитку. Значні обсяги державного боргу також погіршують репутацію країни серед іноземних інвесторів, які будуть проводити більш обережну політику інвестування у нашу країну. Проблема негативного впливу державного боргу на фінансову стійкість держави посилюється й тим, що в Україні сформувалася дворівнева система зовнішніх боргів: перша – на рівні політичної влади, друга – на рівні суб'єктів господарювання. Причому обидва рівні є зіставними за своєю потужністю, але суттєво не розрізняються в національному законодавстві. І хоч держава не має відповідати за зобов'язаннями недержавних фінансових структур, банкрутство провідних системоутворюючих кредитних установ може мати катастрофічні наслідки для платіжної системи України [2, с. 132-133].

З огляду на зазначене, управління державним боргом має стати одним з пріоритетних завдань фінансової політики держави, умовою стабільності її фінансової системи. Основні зусилля уряду мають бути сконцентровані на тому, щоб за рахунок безповоротної фінансової допомоги стримати темпи нарощування боргових зобов'язань, а користуючись увагою та співчуттям до України як країни, що зазнала неспровокованої агресії – провадити політику реструктуризації існуючих боргів та поліпшення умов їхнього обслуговування. У довгостроковому плані основні перспективи поліпшення боргової ситуації та зниження боргового навантаження на вітчизняну економіку пов'язані, перш за все, із активізацією економічної діяльності, створенням сприятливого бізнес-середовища, що дасть можливість нарощувати економічну базу формування доходів держави, а отже, належним чином обслуговувати боргові зобов'язання держави, підвищувати рівень стійкості фінансової системи України.

Список використаних джерел

1. Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України з 2009 по 2023 рр. *Minfin: інформаційно-аналітичний портал.* URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>

2. Лісовенко В. В. Державний зовнішній борг України: оптимізація формування та управління: монографія. К.: Світ, 2008. 222 с.
3. Маршалок Т., Маркуц Ю. Війна і державний борг – що маємо і що буде. VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/vijna-i-derzhavnyj-borg-shho-mayemo-i-shho-bude>
4. Нова програма з МВФ: Україна отримала перший транш на 2,7 мільярда доларів. *Економічна правда*.
<https://www.epravda.com.ua/news/2023/04/3/698723/>
5. Онищук Я. В. Державний борг України в умовах ринкової трансформації економіки: монографія. К.: Світ, 2006. 197 с.
6. Україна завершила реструктуризацію боргу на \$15 млрд. URL: https://lb.ua/economics/2015/11/13/320828_ukraina_zavershila_restrukturizatsiyu.html

Катерина Гремів

студентка гр. ФФБС-11

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

Науковий керівник: д.е.н., професор Марина Слатвінська

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

Податкові надходження є головним джерелом формування доходів державного бюджету. Ці надходження забезпечують фінансування різних соціальних та економічних програм, таких як охорона здоров'я, освіта, культура, національна оборона, соціальний захист, інфраструктура та інші сфери діяльності держави.

Податки – обов'язкові, безумовні платежі до відповідного бюджету, що стягуються з платників податків. Вони виконують декілька функцій (фіскальна, регулююча та соціальна). У наш час існує декілька проблем, пов'язаних з фіскальною функцією. Це уникнення від сплати податків, нестабільність податкового законодавства, корупція, проблеми в самій податковій системі, збільшення витрат на контроль за виконанням податкового законодавства.

Сьогодні все більше й більше платників податків ухиляються від сплати. Це призводить до зменшення обсягу податкових надходжень та порушення принципу рівності перед законом. Це спонукає державу збільшувати витрати на контроль за виконанням податкового законодавства, що може призвести до зменшення фінансових ресурсів в інших галузях. Часті зміни податкового законодавства можуть призводити до складнощів у виконанні фіскальної функції, оскільки платники податків можуть не встигати адаптуватися до нових правил, що призведе до невиплати та заборгованості.

Нестабільність та недосконалість законодавства, неефективність контролю за виконанням податкового законодавства можуть створювати сприятливе середовище для корупції в цій сфері. Це призведе до порушення принципу рівності перед законом та зменшення обсягу податкових надходжень.

Сама ж податкова система також не ідеальна. Оскільки не всі доходи оподатковуються відповідно до їх реальної вартості, то це призводить до недостатнього надходження їх до бюджету держави.

Податкова система складається з прямих та непрямих податків, зборів, мит та інших платежів. Прямі податки – це податки, які сплачуються безпосередньо з доходів громадян та підприємств. До них відносяться податок з фізичних осіб, податок на прибуток та податок на майно.

Непрямі податки – податки, які сплачуються не безпосередньо з доходів громадян та підприємств, а через споживання товарів та послуг. Вони включають податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок на окремі товари та послуги, мита та інші подібні податки.

Детально розглянувши дані, наведені в табл. 1, ми можемо побачити, що в нашій країні рівень непрямих податкових надходжень у два рази більший за

прямі. Це свідчить про те, що Україна знаходиться на стадії розвитку економіки, оскільки в розвинених країнах прямі податки перевищують непрямі. Тож існує проблема: як підвищити рівень податкових надходжень та перейти до списку держав з розвинутою економікою.

Таблиця 1

**Податкові надходження до зведеного бюджету України
у 2018-2022 рр., у % до загального обсягу**

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Прямі податки	25,1	26,8	26,2	28,5	19,8
Непрямі податки	56,1	53,3	52,9	56,8	33,3

Податкові надходження залежать від рівня економічного розвитку країни, обсягу виробництва та продажу товарів і послуг, рівня зайнятості, стану інфраструктури та інших факторів. Для збільшення податкових надходжень можуть застосовуватись різні заходи, такі як зниження податкових ставок для підприємств, які ведуть експортну діяльність, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, боротьба з корупцією та незаконними схемами уникнення податків.

Одним зі способів збільшення податкових надходжень є також боротьба з тіньовою економікою та нелегальними схемами уникнення сплати податків. Для цього необхідно проводити ефективну податкову політику, контролювати платежі та вживати заходів щодо протидії корупції та незаконним діям.

Крім того, необхідно забезпечити раціональне використання податкових надходжень, орієнтуючись на потреби та пріоритети розвитку країни. Наприклад, важливо забезпечити достатній рівень фінансування у сфері охорони здоров'я, освіти та наукових досліджень, що є ключовими факторами розвитку країни.

Узагальнюючи, податкові надходження є основою формування доходів бюджету, що забезпечують фінансування соціальних та економічних програм держави. Для забезпечення раціонального використання цих коштів та збільшення податкових надходжень необхідно забезпечувати баланс між ставками податків та стимулюванням економічного зростання, боротьбу з тіньовою економікою та контроль за платежами, а також орієнтуватися на потреби та пріоритети розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Ваврик С. Р. Податкові надходження, як основа дохідної частини бюджетів: URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23517/1/1_Ваврик%20С.Р.%20Податкові%20надходження,%20як%20основа%20до%20хідної%20частини%20бюджетів.pdf
2. Верланов С. О. Актуальні проблеми податкової системи України. *Центр Дністрянського: аналітично-адвокаційна платформа.* URL: <https://dc.org.ua/news/tax-system> (дата звернення: 17.04.2023)

3. Відкритий бюджет. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 14.04.2023)
4. Тимошенко М. В. Роль податків в процесі формування та виконання державного бюджету України. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8340> (дата звернення: 17.04.2023)

Анастасія Грех
студентка гр. ФФзм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Коваль

ПОДАТКИ І ЗБОРИ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Загальнодержавні податки та збори є обов'язковими до сплати на усій території України, зарахування їх до державного і місцевих бюджетів регулює Бюджетний кодекс України, встановлювати може лише Податковий кодекс України.

До загальнодержавних податків і зборів, котрі забезпечують формування дохідної частини місцевих бюджетів, належать такі податки: на доходи фізичних осіб, на прибуток підприємств, акцизний та екологічний податки, рентна плата.

Серед податкових надходжень місцевих бюджетів найбільшу питому вагу (понад 70%) складає податок на доходи фізичних осіб, який справляється із загального обсягу оподаткованого доходу.

Податок на прибуток підприємств справляється із прибутку суб'єктів господарювання – юридичних осіб, котрі провадять господарську діяльність як на території нашої держави, так і за її межами. Тривалий час до місцевих бюджетів надходив виключно податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, які були засновані обласними, районними, міськими, селищними та сільськими радами.

Роль місцевих податків не обмежується виключно наповненням дохідної частини місцевих бюджетів, позаяк у зарубіжних країнах локальні податкові платежі призначені стимулювати підприємницьку активність, сприяти розвитку місцевого господарства, його об'єктів та інфраструктури.

До місцевих податків і зборів належать ті податки та збори, які запроваджують рішеннями міських, сільських та селищних рад у межах їх повноважень, і вони є обов'язковими до сплати на території цих територіальних громад. Місцеві ради обов'язково запроваджують єдиний податок та податок на майно (зокрема, транспортний податок та плату за землю). Необов'язковими для запровадження є податок на майно (зокрема, податок на нерухоме майно, яке відмінне від земельної ділянки), збір за місця паркування транспортних засобів, туристичний збір).

Тому вдосконалення системи і інструментів впливу місцевих органів влади на діяльність суб'єктів управління має бути спрямоване на у пошук джерел поповнення власної фінансової бази.

У відповідності до Податкового кодексу України, керуючись ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Хмельницька міська рада вирішила [1] встановити на території міської територіальної громади місцеві податки:

– податок на нерухоме майно, яке відмінне від земельної ділянки (платниками є фізичні та юридичні особи, також нерезиденти, які є власниками об'єктами житлової та нежитлової нерухомості);

– транспортний податок (платниками є фізичні та юридичні особи, котрі мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі, після випуску яких минуло не більше п'яти років та їх середньоринкова вартість складає понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати);

– земельний податок (платниками є власники земельних ділянок, земельних часток (паїв), землекористувачів, об'єктами оподаткування є земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні та земельні паї які перебувають у власності);

– єдиний податок (платниками є ті суб'єкти господарювання, котрі застосовують спрощену систему оподаткування) [1].

Крім того, на території Хмельницької міської територіальної громади встановлено такі місцеві збори як збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір [1].

Стабільність і надійність системи оподаткування на місцевому рівні визначає міцність місцевих бюджетів, достатність їх джерел, а в кінцевому підсумку зумовлює добробут територіальної громади. Система податків, що формує місцеві бюджети, повинна стати інструментом стимулювання ділової активності, планування та прогнозування економічного розвитку. Податкова система місцевого рівня повинна стати реальними інструментом впливу місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на економічну діяльність, на якість життя населення [2]. При створенні ефективної системи місцевого оподаткування в Україні потрібно враховувати досвід розвинутих країн світу та більш глибоко теоретично обґрунтовувати методики розробки проектів податкових реформ на законодавчому рівні.

Підсумовуючи, можна зазначити, що діюча на сьогодні в Україні система місцевих податків та зборів перебуває на стадії реформування. Особливо важливим це є для територіальних громад, від імені яких діють органи місцевого самоврядування, тому що саме такі платежі є важливою частиною доходів місцевих бюджетів. Також важливим на шляху реформування місцевих податків та зборів є врахування міжнародного досвіду. Все це в сукупності є запорукою створення міцної та стабільної фінансової бази місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Про встановлення на території Хмельницької міської територіальної громади місцевих податків: рішення Хмельницької міської ради. URL: <https://khm.gov.ua/uk/content/publicna-informaciya>.
2. Пабат О. В. Особливості правового регулювання місцевих податків і зборів. *Право і безпека*. 2020. № 4 (79). С. 44-47. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1171180.pdf>

Марія Гринчук
студентка гр. ФФ-31,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Ангелина Каратнюк-Гумовська
студентка гр. ФФ-31,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Зоряна Лободіна

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ОБІЗНАНОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ УКРАЇНИ

Знання з фінансів та фінансова обізнаність є дуже важливими для успішного управління особистими фінансами та досягнення фінансової стабільності. Проте, більшість молодих людей у нашій країні не володіють достатньою кількістю знань та навичок у цій сфері, що може привести до фінансових проблем та незрозумілих ризиків в майбутньому. З огляду на це, підвищення рівня фінансової обізнаності серед молоді є важливою та актуальною темою для дослідження та обговорення.

Спробуємо розглянути методи підвищення рівня фінансової обізнаності серед молоді України та проаналізувати їх ефективність.

Для підвищення рівня фінансової обізнаності серед молоді в Україні доцільно використовувати такі методи:

1. Інтеграція фінансової освіти в навчальну програму. Аби молодь краще розуміла фінансові поняття та навички, необхідно забезпечити доступ до фінансової освіти ще на ранніх етапах навчання, оскільки це допоможе покращити рівень їхньої фінансової грамотності.

2. Організація спеціалізованих тренінгів та семінарів. Дані заходи допоможуть забезпечити молоді корисні знання та практичні навички, які знадобляться для їх подальшого, успішного управління особистими фінансами.

3. Розвиток доступу до інформаційних та електронних ресурсів з питань управління фінансами. Забезпечивши доступ до різних інформаційних та електронних ресурсів, таких як різноманітні поради фінансових експертів, калькулятори для розрахунку фінансових ризиків, додатки, які допомагають відстежувати витрати та інше, можна посприяти підвищенню рівня фінансової грамотності серед молоді.

4. Підтримка фінансових стартапів. Необхідно підтримувати молодих підприємців, котрі розробляють фінансові продукти та сервіси, оскільки це стимулюватиме розвиток інноваційних рішень у фінансовій сфері та сприятиме підвищенню фінансової обізнаності серед молоді.

5. Створення медіа-кампаній та ресурсів для поширення фінансової грамотності. Застосувавши медіа-кампанії та створивши ресурси для розповсюдження фінансової грамотності, можна досить ефективно покращити фінансову обізнаність молоді та допомогти їй зрозуміти важливість розвитку навичок правильного управління власними фінансами.

6. Розвиток інтерактивних онлайн-ресурсів та додатків. По-перше, цей метод може допомогти молоді в зручний спосіб засвоїти знання з фінансів, а по-друге, навчить, як правильно розрахувати особисті доходи та витрати, здійснити ефективне планування своїх фінансів та вирішити інші фінансові питання.

7. Підтримка фінансових клубів та організацій. Підтримавши фінансові клуби та організації, можна допомогти молоді з легкістю знаходити співрозмовників, обмінюватися досвідом, навичками та знаннями з фінансів, а також знаходити можливості для розвитку своїх фінансових здібностей.

Отже, знання з фінансів та фінансова обізнаність є дуже важливими для подальшого успішного управління особистими фінансами та досягнення фінансової стабільності. Молодь в Україні потребує додаткової підтримки та ресурсів для формування навичок та знань у цій сфері. Для підвищення рівня фінансової обізнаності серед молоді України доцільно використовувати різноманітні методи, такі як проведення спеціальних курсів, створення освітніх програм, залучення фахівців з фінансів для надання консультацій та розробки додатків і онлайн-ресурсів для зручної самостійної роботи з інформацією з фінансової проблематики. Важливо поєднувати ці методи для забезпечення доступу до фінансової освіти, практичних навичок та ресурсів, що сприятиме підвищенню фінансової обізнаності молоді в Україні з метою успішного управління власними фінансами.

Список використаних джерел

1. Collins J. The Simple Path to Wealth: Your road map to financial independence and a rich, free life. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016. 268 p.
2. Dominguez J., Robin V. Your Money or Your Life: Transforming Your Relationship with Money and Achieving Financial Independence. Penguin (Non-Classics), 1999. 400 p.
3. Кіосакі Р. Т. Багатий тато, бідний тато (Багатий тато). Time Warner Paperbacks, 2002. 224 с.

Денис Грінченко

студент гр. Фвнм-11,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, м. Вінниця

Науковий керівник: к.е.н., доцент Вікторія Руденко

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАВИЛ ЗБАЛАНСУВАННЯ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС У ФІСКАЛЬНУ ПРАКТИКУ УКРАЇНИ

В умовах зростання необхідності бюджетного фінансування споживання й інвестицій за обмеженого обсягу бюджетних ресурсів, а також необхідності забезпечення макроекономічної стабільності на перший план виходять питання доцільності використання фіскальних правил.

Фіскальним правилом є постійне обмеження фіскальної політики, яке зазвичай визначається в термінах індикатора загальної фіскальної ефективності [1, с.2]. Критичною особливістю фіскального правила є те, що незалежно від законодавчого інструменту (міжнародного договору, поправки до конституції, законодавчого положення або політичного керівництва), воно призначене для постійного застосування урядами певної країни, що змінюють один одного, на національному або субнаціональному рівнях. Для того, щоб фіскальне правило було надійним, воно повинно включати зобов'язання протягом достатньо тривалого періоду часу.

Серед фіскальних правил вагоме значення відіграють правила збалансування бюджету, які передбачають [1, с. 2]:

1) баланс між загальними доходами та видатками (тобто заборону державних запозичень); або обмеження державного дефіциту як частки ВВП;

2) баланс між структурними (або циклічно скоригованими) доходами та видатками; або обмеження структурного (або циклічно скоригованого) дефіциту як частки ВВП;

3) баланс між поточними доходами та поточними видатками (тобто запозичення дозволено лише для фінансування капітальних витрат).

Фіскальні правила між країнами ЄС викладені в Пакті стабільності та росту (ПСР). Затверджений у 1997 р. та реформований у 2005 та 2011-13 рр., ПСР уточнює бюджетні критерії, встановлені в Маастрихтській угоді 1992 р. Він містить превентивну та коригувальну частину, де перша спрямована на моніторинг та прописування заходів для уникнення накопичення фіскального дисбалансу, а остання – також згадується як Процедура надмірного дефіциту – спрямована на моніторинг та прописування заходів для усунення надмірного фіскального дисбалансу [2, с. 133].

Оригінальний ПСР містив два основних фіскальних правила: загальний бюджетний дефіцит повинен бути нижчим за 3 відсотки ВВП, а державний борг має бути нижчим за 60 відсотків ВВП або достатньо зменшуватися до цього рівня (коригувальна частина). Також існувала вимога, щоб середньострокова загальна бюджетна позиція була «наближеною до балансу або профіцитною» у номінальному вираженні (превентивна частина). Реформа ПСР 2005 року

замінила «правило наближення балансу» в рамках превентивної частини на середньострокові цілі для кожної країни для структурної позиції бюджету. Від членів ЄС вимагається досягнення середньорічної мети або наближення до неї за допомогою відповідного способу коригування, щорічне покращення на 0,5 відсотка ВВП як орієнтир.

Реформи 2012/13 рр. посилили процедури моніторингу та виконання фіскальних правил, зокрема вимагалось від держав-членів прийняти правило структурного балансу бюджету у конституції або довгостроковому законодавстві (з нижньою межею структурного дефіциту 0,5% ВВП, якщо державний борг більший за 60% ВВП та нижньою межею структурного дефіциту 1% ВВП, якщо державний борг менший за 60% ВВП, а ризику стійкості боргу низькі).

У 2015 році переглянуте керівництво щодо імплементації ПСР уточнило існуючі положення щодо гнучкості правил, описавши більш детально положення для заохочення інвестицій та структурних реформ, дозволивши збільшити борг і дефіцит, а також врахувати економічний цикл у рамках превентивної частини.

Наразі правила збалансування бюджету імплементовано усіма державами-членами ЄС: Австрія (1999 р.), Бельгія (2014 р.), Болгарія (2006, 2009, 2012 р.), Греція (2014 р.), Данія (1992, 2014 р.), Естонія (1993, 2014 р.), Ірландія (2004 р.), Іспанія (2003, 2006, 2011 р.), Італія (2014 р.), Кіпр (2014 р.), Латвія (2013 р.), Литва (2015 р.), Люксембург (2014 р.), Мальта (2014 р.), Нідерланди (2014 р.), Німеччина (2003 р.), Польща (2006 р.), Португалія (2015 р.), Румунія (2013 р.), Словаччина (2014 р.), Словенія (2015 р.), Угорщина (2004, 2009-2010, 2015 р.), Фінляндія (1999, 2011 р.), Франція (2012 р.), Хорватія (2012 р.), Чехія (2017 р.), Швеція (2000 р.) [2].

Правила збалансування бюджету запроваджено у країнах ЄС на рівні [3]:

- місцевих бюджетів: Болгарія, Ірландія, Італія, Кіпр, Литва, Люксембург, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Фінляндія, Франція;
- державного бюджету: Німеччина, Польща, Португалія, Фінляндія;
- фондів загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування: Литва, Люксембург, Німеччина, Фінляндія;
- державного бюджету, місцевих бюджетів і фондів загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування: Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція.

В Україні офіційно не запроваджено фіскальні правила, проте у Бюджетному кодексі України з'явилась у 2018 р. норма, згідно з якою «визначений Бюджетною декларацією показник дефіциту державного бюджету на кожен рік середньострокового періоду не може перевищувати 3 відсотки прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік» (ст. 14) [4]. Хоча варто уточнити, що дію зазначеної норми призупинено з 2020 р.

На наш погляд, Україна, яка має прагнення стати повноцінним членом ЄС, повинна імплементувати фіскальні правила ЄС, зокрема і правила збалансування

бюджету. З цією метою необхідно запровадити дані правила та зробити їх дієвими, тобто має забезпечуватись їх безумовне виконання та вплив на фіскальну політику. Зазначене вимагає дотримання низки критеріїв [4]:

1. Законодавче закріплення правила: правило, закріплене в конституції чи законі, вважається сильнішим, ніж правило, засноване на простій політичній угоді чи зобов'язанні.

2. Наявність органу (Фіскальної ради), відповідального за моніторинг дотримання правила: коли моніторинг здійснюється незалежним органом, який може надіслати раннє попередження у разі виявлення ризику невідповідності, можна очікувати, що ймовірність дотримання правила буде вищою.

3. Незалежність органу, відповідального за виконання правила: як і в попередньому критерії, утворення незалежного інституту для забезпечення вжиття відповідних заходів у разі невідповідності вважається сприятливим дотриманню правила.

4. Механізми забезпечення виконання правила: існування автоматичних механізмів коригування та можливість застосовувати їх у разі відхилення від правила сприятиме дотриманню їх вимог.

5. Транспарентність правила: ефективність правила вважається вищою, коли воно може отримати користь від широкого розголосу в засобах масової інформації, а їх недотримання може спричинити публічне обговорення.

Таким чином, фіскальні правила загалом та правила збалансування бюджету зокрема є одним із ефективних інструментів макроекономічної стабілізації, певним орієнтиром фіскальної політики держав-членів ЄС із надійними публічними фінансами і сильною репутацією фіскальної дисципліни та необхідною вимогою фіскальної політики України, якій характерні фіскальні дисбаланси, боргова криза та політично-економічна нестабільність.

Список використаних джерел

1. Kopits G., Symansky S. A. Fiscal Policy Rules. Washington: International Monetary Fund, 1998. 45 p.
2. Fiscal rules at a glance: an update 1985-2021 / prep. by H/ R. Davoodi, P. Elger, A. Fotiou, D/ Garcia-Macia, A. Lagerborg, W. R. Lam, Sh. Pillai. Washington: International Monetary Fund, 2022. 138 p.
3. Fiscal rules in EU Member States. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-research-and-databases/economic-databases/fiscal-governance-database_en#fiscal-rules-in-eu-member-states (дата звернення: 15.04.2022).
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.17.2010 р. №2456-VI. Дата оновлення: 01.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 15.04.2022).
5. Fiscal Rules, Independent Institutions and Medium-term Budgetary Frameworks. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/documents/1-a5a_analysis_en.pdf (дата звернення: 15.04.2022).

Інна Гуцул

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Володимир Базовський

студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Вибір Україною для реформування митної системи вектора гармонізації національної податкової сфери з європейськими нормами та правилами митної політики передбачає запозичення та оптимізацію дієвого та ефективного досвіду західних країн. Як уже зазначалося в попередніх розділах, проблеми податків і, відповідно, наповнення бюджетів у країнах ЄС та Україні під час економічної кризи та її наслідків оголили проблему повної залежності частини бюджету від доходів щодо ефективності проведення податкової та митної політики. Відповідно, однією з основних проблем приведення податкової політики України у відповідність до норм і правил ЄС є підвищення ефективності адміністрування податків (у нашому випадку – митних платежів).

Враховуючи, що адміністрування митних платежів науковці визначають як логічний та якісний процес формування, організації та управління податковими відносинами з метою забезпечення максимізації надходжень митних платежів до бюджету та підвищення суспільного добробуту населення за допомогою конкретних методи. та способів впливу на платників податків, основними аспектами, за використанням яких визначається ефективність цього процесу, є:

- нормативно-правові рамки процесу справлянням митних платежів;
- організація даного процесу;
- управління стягненням митних платежів.

Основною метою адміністрування митних платежів є досягнення повної сплати платниками податку до бюджету ПДВ з імпортних товарів, акцизного податку з імпортних товарів та митних платежів. У свою чергу, оцінка рівня ефективності системи адміністрування митних платежів забезпечується через визначення показника фіскальної ефективності оподаткування та вартості адміністрування. Ці два показники є основними критеріями ефективності митного адміністрування. При цьому на його вартість безпосередньо впливає якість законодавства у податковій сфері, його точність, постійність, простота, узгодженість нормативно-правових актів, ефективність діяльності ДПС і митних органів та рівень і якість взаємовідносин з платниками податків, оптимізація технологій адміністрування податків.

Варто звернути увагу на основні пріоритети митного адміністрування в ЄС, а саме:

1. Діяльність податкових органів в основному зосереджена на боротьбі з недобросовісними платниками митних платежів (тими, які вже зареєстровані як платники відповідних податків, але ухиляються від їх сплати, та тими, хто провадить певну господарську діяльність, але не здійснює цього). перебувають на обліку в податкових органах), що повністю відрізняється від основ роботи Державної митної служби в Україні, де здійснюється контроль зареєстрованих платників податків;

2. Робота з платниками митних платежів ведеться як у системі взаємовідносин між платником та митними органами, які виступають надавачем послуг, і лише після цього – інспектором-контролером (на відміну від України, де митні органи виступають передовсім в якості контролерів). Це особливо важливо, оскільки така система виносить сферу оподаткування, зокрема, взаємовідносини між податківцями та платниками митних платежів на якісно новий рівень. В ЄС платник митних платежів має можливість звернутися в податкову службу будь-де, а не відповідно де перетинає митний кордон, що є комфортним для клієнтів. Окрім того, платники мають там можливість отримання інформації та роз'яснень стосовно сплати митних платежів та правильного оформлення даного процесу.

Сьогодні в нашій державі основним мотивуючим фактором роботи митних органів є вилучення максимальної суми коштів за будь-яких обставин із застосуванням максимальної кількості штрафів, від чого залежить ефективність роботи митниці. влади вимірюється.. Проте не менш важливою, ніж контрольна функція, має бути сервісна функція, яка забезпечує якісну та ефективну роботу митних органів за такими напрямками:

- навчання клієнтів митної служби та їх працівників у сфері адаптації та змін податкового законодавства, його правильного застосування та роз'яснення його основоположних засад;
- формувати культуру платників податків у сфері справляння митних платежів;
- консультувати клієнтів фіскальної служби щодо податків та митних платежів, які вони повинні сплачувати до бюджету.

У практиці країн Європейського Союзу питанню формування якості поведінки платників митних платежів приділяється значна увага. З метою підвищення рівня митної культури клієнтів митної служби використовується значна кількість механізмів підвищення рівня добровільної сплати податкових платежів до бюджетів та стимулювання відповідальності платника податків у відносинах з митними органами, а також регулювати та контролювати основні ризики у сфері цих відносин.

Отже, для забезпечення вирішення цих проблем митного адміністрування податкові органи держав-членів ЄС використовують такі можливості впливу на формування якісно нових взаємовідносин між платниками оподаткування:

- стимулювання добровільного та сумлінного виконання вимог законодавства у сфері податків та формування моральної податкової поведінки платників митних платежів;

- формування відкритої інформаційної політики (поширення інформації про використання сплачених податків серед населення);
- оприлюднення списків осіб, які є недобросовісними платниками митних платежів;
- співпраця з вищими навчальними закладами з метою формування податкової «грамотності» у молоді;
- застосування новітніх технологій для полегшення адміністрування податковими службами митних платежів та їх сплати самими платниками;
- здійснення процесу адміністрування податків з використанням підходів, заснованих на поведінкових і психологічних практиках.

Ще одним ефективним інструментом оптимізації системи адміністрування митних платежів у країнах ЄС є використання системи Єдиного рахунку для сплати податків. Ця система використовується в Бельгії, Великій Британії, Данії, Швеції. Простота і, як наслідок, прозорість цього інструменту адміністрування податків забезпечили його визнання, в основному, серед сторін податкового процесу – податкових служб і платників податків. Його особливістю є можливість платника сплатити всі необхідні митні платежі шляхом пред'явлення платіжного доручення. Водночас таке спрощення дозволяє уникнути помилок при сплаті та перерахуванні платежів, а також надає податковим органам правдиву та повну картину щодо сплати митних платежів.

Отже, порівняння систем адміністрування податків країн ЄС та України свідчить про необхідність оптимізації національної митної системи відповідно до стандартів ЄС у цій сфері. Адміністрування податку на додану вартість імпортованих товарів в Україні є особливо громіздким та неефективним. Сьогодні вже зроблено певні кроки в напрямку спрощення цієї системи. Перш за все, найбільш перспективним у темі реформування адміністрування ПДВ є формування та розвиток системи електронного адміністрування. Початком цього процесу є впровадження з 5 грудня 2013 року Електронного кабінету платника податків, за допомогою якого платники податків отримали можливість складати та подавати податкову звітність до органів ДПС в режимі онлайн.

Цей варіант, який давно став прийнятним для платників податків розвинутих країн, надав українським платникам ПДВ імпортованих товарів наступні переваги його використання:

- скорочення витрат робочого часу та коштів на придбання відповідних бланків;
- можливість автоматичного визначення арифметичних помилок та друкарських помилок у документах, що подаються до податкових органів;
- автоматичне оновлення форматів звітності при вступі в дію нових форм звітності;
- зменшити витрати часу на перевірку документів, поданих платниками для відшкодування ПДВ, а отже, - можливість своєчасного повернення заявлених сум;

- гарантувати конфіденційність інформації;
- підвищення ефективності обробки даних.

Сьогодні понад 60 країн світу використовують систему електронного декларування податкових платежів. При цьому формування такої системи здійснюється кожною країною відповідно до її потреб і планів. Зокрема, система електронного декларування в Словенії в основному використовується для подання запитів на відшкодування податку на додану вартість при обміні товарами між країнами ЄС. Крім того, варто звернути увагу на те, що ця система надає додаткову можливість реєстрації та сплати ПДВ країнами, які не є членами ЄС, але ведуть онлайн-торгівлю в країнах Євросоюзу. В Естонії та Ірландії також сформована електронна система подання та сплати податків, що також значно спрощує механізм сплати податків до бюджету як для платників, так і для податкових органів. У цих країнах це вже інтегровані інтернет-системи, які спрощують податковий процес.

Таким чином, система електронного адміністрування ПДВ та інших податків дозволяє спростити цей процес, захистити від помилок і неточностей, спрощує ведення обліку і, що дуже важливо, дозволяє планувати витрати зі сплати податків до бюджету. Прикладом цього є Франція, де завдяки використанню електронної системи адміністрування податків можна розрахувати податки до сплати, відповівши на відповідні запитання та надавши необхідну інформацію, а також розрахувати суму податкових платежів. у наступні періоди, забезпечуючи таким чином планування своїх витрат.

Запровадження електронної системи адміністрування податків підтримується та сприяє Внутрішньоевропейська організація податкових адміністрацій (ЮТА) – міжнародна організація, яка вже двадцять років є платформою для налагодження комунікації між податковими органами різних європейських країн.

Також в Україні запроваджено систему електронного адміністрування ПДВ та електронного адміністрування реалізації пального, сформовано та запущено в дію Електронний кабінет платника та автоматизовану систему митних послуг «Єдине вікно».

Відтак, платникам податків сьогодні запропоновано користуватися Електронним кабінетом платника, на онлайн-сторінках.

Крім того, платникам податків надано додаткову можливість ознайомитися з інформацією про сплату податків іншими платниками податків – «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера», а також створено інформаційно-довідковий ресурс у податковій сфері, який надає доступ до нормативних та інформаційні документи, приймати письмові запити, формулювати запити та пропозиції, надавати електронний цифровий підпис і, що не менш важливо, формувати Єдине вікно для подання електронної звітності. Наразі це лише експериментальний запуск таких сервісів, однак це можливість отримати відповідний високий рівень управління сплатою податків у майбутньому.

Питання удосконалення системи електронного адміністрування ПДВ

сьогодні є особливо актуальним, оскільки за рахунок зменшення впливу людського фактору можна знизити «корупційність» цього податку. Крім того, впровадження цієї системи переслідувало наступні основні цілі:

- гарантувати неможливість здійснення незаконних схем повернення податку на додану вартість;
- ліквідація «податкових ям»;
- зростання надходжень від оподаткування ПДВ до бюджету;
- зменшення кількості податкових перевірок.

Отже, аналізуючи адміністрування непрямих податків в Україні щодо рівня розвитку цієї системи в державах-членах ЄС, удосконалення національної системи адміністрування має відбуватися за такими напрямками:

- формування відносин партнерства та співпраці між платниками митних платежів та податковими органами;
- підвищення рівня відповідальності за недотримання законодавства у сфері оподаткування платників митних органів та спеціалістів податкових органів;
- формування системи митного контролю як превентивної, а не наслідкової; посилити боротьбу з корупцією шляхом застосування адміністративних методів;
- спрощення умов оподаткування для платників митних платежів та податкової служби шляхом запровадження електронної системи адміністрування непрямих податків;
- формування податкової культури у платників податків.

Список використаних джерел

1. Мужев О. О. Закордонний досвід функціонування митних режимів та їх умови застосування. *Corporate Governance: Strategies, Processes, Technology: International Scientific Conference Proceedings*, October 20th, 2017. Kaunas, Lithuania: Baltija Publishing. P. 56-58.
2. Прокіпчук Л. І. Досвід європейського союзу у питаннях адміністрування митних платежів: теоретичні основи та практичні рекомендації. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2019. № 3 (81). С. 71-76.

Інна Гуцул

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Андрій Возний

студент гр. ФФАМ-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розвиток податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування вимагає точного визначення умов та пріоритетів його забезпечення. Реформа місцевого самоврядування, яка проводиться в напрямку формування спроможних територіальних громад, здатних безпосередньо або через органи місцевого самоврядування забезпечити ефективне використання наявних ресурсів за рахунок наданих повноважень для свого подальшого розвитку, забезпечила формування нових вимог до особливостей податкової системи.

Система формування доходів бюджетів впродовж років незалежності розвивалася в контексті перехідної економіки та мала фіскальний характер (що свідчить про направленість формування та ведення податкової політики держави на максимальну акумуляцію фінансових ресурсів до бюджету), проте не орієнтувалася на стале економічне зростання як стратегічну умову розвитку. Це свідчить про суттєві перекося у реалізації функцій, що результувалося негативним впливом на соціально-економічний розвиток держави, оскільки саме податкова система виступає одним з основних базисів її існування. Загалом серед основних проблемних аспектів розвитку податкової системи в Україні варто виділити такі:

- нерівномірність розподілу податкового тягаря між платниками податків та високий рівень податкового навантаження на суб'єктів господарювання;
- неоптимальна структура податків;
- нестабільність законодавчої системи у сфері оподаткування;
- складність процедур оподаткування.

Серед іншого, однією з ключових проблем функціонування податкової системи в Україні є відсутність стратегічного бачення її розвитку та чітко обґрунтованої концепції використання податкового механізму. Станом на сьогодні, в умовах системних секторальних трансформацій в Україні, для подолання зазначених недоліків розвиток податкової системи має ґрунтуватися на чіткому визначенні національних пріоритетів, врахуванні євроінтеграційного вектора, а також економічних, соціальних, екологічних, інституційно-управлінських та інноваційних чинників і умов розвитку держави. Водночас

науковці виділяють обґрунтовані вимоги, яким має відповідати ефективна розвинена податкова система. До таких вимог відноситься:

1) забезпечення зближення умов оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб через досягнення поетапного вирівнювання податкових ставок по окремих платежах;

2) мінімізація витрат на процес оподаткування платників, що, проте, не має негативно позначатися на веденні інформаційної діяльності щодо розвитку податкових компетентностей та податкової культури, запобіганні податковим злочинам та корупції;

3) спрямованість функціонування податкової системи на реалізацію політики сталого розвитку та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, підвищення зайнятості населення, розвиток та запровадження природоохоронних заходів;

4) формування податків як єдиної цілісної системи з чітко визначеними метою справляння, охопленням об'єктів оподаткування, алгоритмами адміністрування та бюджетами зарахування;

організація процесу стягнення податків має результуватися досягненням соціальної спрямованості та рівності, а податкове навантаження сприяти зростанню підприємницької активності платників [1]. Обґрунтування пріоритетів розвитку податкової системи відбулося в контексті прийняття Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», в якій такими пріоритетами є:

1) побудова простої економічно справедливої, з мінімальними затратами часу на розрахунок і сплату податків системи;

2) створення умов для сталого розвитку національної економіки;

3) забезпечення достатнього наповнення державного та місцевого бюджету.

Основними напрямками розвитку податкової системи є:

– формування сприятливого інституційного середовища та вдосконалення законодавства України в напрямках: 1) досягнення ефективної боротьби із схемами ухиляння від сплати податків, зокрема вдосконалення системи адміністрування ПДВ; 2) формування ефективних організаційно-інституційних засад розвитку податкового контролю; 3) забезпечення єдино вірних правил справляння та адміністрування податків без можливості порізного трактувати положення нормативних актів в частині сплати податків;

– підвищення податкової культури – формування нових взаємовідносин між платниками податків та органами ДПС на засадах взаємодопомоги і довіри, забезпечення відкритого доступу платників податків до інформації про їх сплату;

– стимулювання економічного зростання – формування нових правил справляння податків в напрямі підвищення конкурентоспроможності вітчизняного підприємництва, легалізації тіньового сектору, активізації інноваційно-інвестиційних процесів, забезпечення простоти податкових норм для суб'єктів господарювання та скорочення витрат платників на нарахування та сплату податків;

– посилення спроможності місцевого самоврядування – розвиток податкової системи має ґрунтуватися на засадах фіскальної децентралізації та спрямовуватися на посилення адміністративно-управлінського і фінансово-економічного потенціалів місцевої влади.

Основними орієнтирами розвитку податкової системи в контексті децентралізації визначено забезпечення фіскальної самостійності органів місцевого самоврядування для надання якісних соціальних послуг в умовах їх наближення до безпосередніх споживачів та підвищення ефективності вирішення важливих завдань управління територією на місцевому рівні. Водночас практика функціонування податкової системи свідчить про суттєві проблеми щодо дотримання балансу інтересів населення, органів управління різних рівнів та суб'єктів господарювання.

Так, підвищення рівня податкового навантаження супроводжується зниженням економічного розвитку з одночасним підвищенням рівня надаваних суспільних благ як результату збільшення соціальних видатків. З іншої сторони, зниження податкового навантаження тягне за собою економічне зростання в результаті активізації суб'єктів господарювання та одночасне зниження якості надання суспільних благ. Така залежність вимагає обґрунтованого виваженого підходу до встановлення та справляння податків і ведення податкової політики на місцевому рівні. А враховуючи обмеженість дослідження податкової системи умовою реформи місцевого самоврядування в Україні, основний акцент варто зробити саме на питанні концептуалізації її розвитку в напрямі забезпечення спроможності місцевого самоврядування.

Необхідність зміни орієнтирів розвитку податкової системи викликана невідповідністю її параметрів цілям та завданням сучасного напрямку соціально-економічного розвитку держави, зумовленої: по-перше, зміною соціально-політичної організації суспільства; по-друге, зміною економічних концепцій оподаткування; по-третє, суперечностями між потребою оптимізації податкової системи та неможливістю її здійснення за відповідних вихідних умов [2].

Основними напрямками використання зазначених податкових інструментів в контексті посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування визначено:

– ефективне встановлення органами управління місцевих податків та зборів та посилення ролі місцевих податків в складі доходів місцевих бюджетів. За рахунок встановлення цих податків органи місцевого самоврядування мають можливість суттєво наростити власні фінансові ресурси, адже володіють повноваженнями щодо визначення умов оподаткування цими платежами, встановлення пільг, переліку платників податків, податкових ставок тощо. Окрім того, на сьогодні можна говорити про суттєвий невикористаний потенціал майнових податків, які входять до складу місцевих податків і зборів;

– максимізацію справляння податків до бюджетів, яка лежить в площині налагодження ефективної та результативної взаємодії органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання, які функціонують на території, для збільшення надходжень до бюджету;

– забезпечення справедливого розподілу податкового навантаження та його зменшення із одночасним пошуком бюджетних компенсаторів, що можливо для реалізації, зокрема, в контексті встановлення та справляння майнових податків;

– посилення податкового контролю, зокрема, за умови взаємодії органів місцевого самоврядування та органів ДПС щодо подолання ухилення від сплати податків та максимізації податкових надходжень;

– формування умов для розвитку на території підприємництва, що можливе через ефективну взаємодію з суб'єктами господарювання, а також ведення ефективної стабільної податкової політики на місцевому рівні стимулюючого характеру;

– забезпечення ефективної інформаційно-роз'яснювальної роботи та взаємодії органів місцевого самоврядування і платників податків. Розвиток податкової системи в контексті посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування у нинішніх реаліях державотворення має будуватися і змінюватися в комплексі зі структурними реформами, зміною територіальної організації влади та децентралізацією, корелюватися з бюджетною видатковою політикою та спрямовуватися на збалансування бюджету у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Бобровська О. Ю, Крушельницька Т. А., Латинін М. А. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення: монографія / за заг. ред. д. н. держ. упр., проф. О. Ю. Бобровської. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 362 с.
2. Раделицький Ю. О. Концептуальні складові фінансової децентралізації: проблеми та перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. Львів, 2017. Вип. 3 (125). С. 41-45.

Арсен Данилюк

студент гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Катерина Кривовата

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНИЦІ В УКРАЇНІ

Інформаційні технології у суспільстві є одним з вагомих компонентів збирання і обробки великих обсягів інформації, зокрема переваги використання ІТ добре розуміють та застосовують митні відомства зарубіжних країн (Німеччина, Франція, Японія, Китай, США, Канада та ін.). До прикладу слід надати електронне декларування в Японії, де використовується автоматизована система NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System), вона об'єднує учасників зовнішньоекономічної діяльності з учасниками митних служб держави. Також оформлення вантажів можливо через декларацію зі свого персонального комп'ютера, вводячи дані про товар, його найменування, країну походження, контрактну вартість, а також вартість транспортування. Втілення інформаційних технологій в департамент митної справи Міністерства доходів і зборів України розпочалося ще в 1992 р., але створення системи «Електронна митниця» відбулося у 2005 році.

Основною метою програмного забезпечення «Електронна митниця» є економічна безпека країни. Імплементация заходів відбувається за допомогою до сторонніх потоків інформації – суб'єктів ЗЕД та органів державної влади, митного контролю та оформлення вантажів для їх супроводження. Розробка програмного забезпечення спрямовано на адаптацію Єдиної автоматизованої інформаційної системи Департаменту митної справи Міністерства доходів і зборів України та нової комп'ютеризованої транзитної системи ЄС, швидке отримання актуальної інформації щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій, вдосконалення соціального та інформаційного обслуговування суб'єктів ЗЕД, населення [1].

Для покращення прозорості та підзвітності операційної діяльності державних органів влади є важливим впровадження інформаційних технологій, зокрема в таких напрямках як державний облік, незалежний аудит, управління адміністративним процесами. Нові тенденції визначають основні завдання спрощення митних процедур в напрямку впровадження інформаційних систем, а також сумісність з аналогічними системами країн світу. Тому європейських спілнот вважає, що зміни в митних процедур внаслідок впровадження інформаційних технологій мають бути тотожними. «Електронна митниця» є багатофункціональною комплексною системою, що об'єднує багато інформаційних технологій та механізмів з метою дотримання митної безпеки України:

- інтеграція електронних процедур до митного контролю;
- створення і технічної підтримки організаційно-технічних систем;

– технологічне забезпечення обробки даних в усіх процесах митного контролю [1].

Згідно подальших дій Європейського союзу було розроблено багаторічний стратегічний план впровадження «Електронної митниці»: компонування систем контролю за експортом, імпортом та транзитом в одну; спрощення обліку суб'єктів ЗЕД обліку лише в одній державі; загальне місце єдиного електронного доступу для оформлення зовнішньоекономічних операцій; стандартизація часу та місця перевірки; забезпечити обмін електронною інформацією між усіма органами та суб'єктами; відбір товарів для митного догляду на прикордонних та внутрішніх пунктах митного оформлення; збір, повернення, звільнення від платежів здійснюється уповноваженим суб'єктом у місці, де він зареєстрований та де знаходяться його документи; збір, повернення, звільнення від платежів здійснюється уповноваженим суб'єктом у митному органі за його вибором; електронне декларування товарів; проведення електронного обміну інформацією між усіма митними пунктами в межах ЄС [1].

Головним інструментом інформації, що є актуальною для країн ЄС, є її форма, яка використовується митною службою при перевірці товарів. Найбільш актуальна інформація це та, з якої можливо визначити рівень, вік, закон та його величину впливу на інші митні операції. Основними заходами щодо запобігання таких явищ є узгодження загальних планів контролю внаслідок чого знижується рівень виникнення даних загроз. Управління ризиком є явища циклічне застосування адекватних форм контролю, в основі чого лежить алгоритму оцінки ризиків за вантажною митною декларацією, що здійснюється декількома коридорами-фільтрами. Основні важелі впливу на ризики митної політики є вибір достатньої кількості форми митного контролю. Внаслідок виникнення фінансової кризи організація митної справи спрямована на активізацію транснаціонального товарообміну шляхом спрощення митних процедур. Спрощення митних процедур має забезпечуватися уніфікованість у інформаційних технологій зокрема в обміні важливими даними при перетині кордонів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Також має бути скоригована розробку та впровадження методика митного контролю усіх сторін, що взаємодіють між собою. Зокрема інформаційне забезпечення підвищує результативність уніфікованість, а також швидкість отримання інформації з метою прискорення митного контролю та оформлення товарів [2].

Всесвітня митна організація проголосила 2019-й рік – роком «SMART Borders». SMART означає «Secure, Measurable, Automated, Risk Management based and Technology-driven». У той час як митниця Південної Кореї запускає на базі блокчейн систему митного оформлення «e-commerce» [23]. Не дивлячись на використання інформаційних технологій в системі управління українською митницею – в Україні міжнародні експрес-перевізники досі вимушені подавати митниці паперові реєстри.

Для наближення до світових стандартів е-обслуговування перевізників Україні потрібно вирішити декілька особливо важливих питань:

По-перше, необхідно запровадити систему обміну митною інформацією з суміжними державами. Корисним рішенням може бути впровадження системи загального транзиту з Європейським Союзом і деякими іншими країнами з використанням Нової комп'ютеризованої транзитної системи (New Computerised Transit System – NCTS). Це передбачає прямий обмін даними між митними адміністраціями різних країн; аналіз імпорتنих операцій ще до прибуття товарів в Україну, усунення можливості маніпуляцій з документами і «переривання» транзиту.

Крім того, Нової комп'ютеризованої транзитної системи NCTS відкриває широкі можливості для бізнесу, зокрема: «можливість здійснювати обмін електронними даними з митницею, прозорі і зрозумілі правила транзитного переміщення товарів, відповідно зменшення адміністративного навантаження та витрат. Крім того, використання загальноєвропейської електронної транзитної системи дозволить перевізнику скористатися системою спеціальних транзитних спрощень: загальна фінансова гарантія; самостійне накладення пломб спеціального типу; авторизований вантажовідправник; авторизований вантажоодержувач» [2].

Для митної адміністрації, також, є велика кількість переваг у разі запровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи NCTS, зокрема:

- 1) прямий обмін даними між митними адміністраціями різних країн;
- 2) вибірковий контроль на основі аналізу ризиків, зокрема аналіз операції на предмет їх ризикованості ще до прибуття товарів в Україну, обґрунтоване визначення форм митного контролю;
- 3) усунення можливості маніпуляцій з документами та «переривання» транзиту шляхом упровадження обов'язкового пломбування, гарантування забезпечення сплати митних платежів;
- 4) зменшення кількості контрольних процедур при одночасному підвищенні рівня безпеки;
- 5) краще планування людських ресурсів [2].

По-друге, жорсткий контроль руху товару. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом уніфікації обліку товарів зовнішньоекономічної діяльності та бухгалтерського обліку товарів всередині країни, а також шляхом впровадження електронної ідентифікації товарів, тобто шляхом запровадження системи tax-invoice або e-invoice.

По-третє, «врегулювання питання переміщення товарів громадянами, що може бути вирішено шляхом запровадження електронних реєстрів міжнародних поштових та експрес-відправлень. Потрібна максимальна «діджиталізація» митниці, що передбачає відмову від використання паперових документів, переведення всіх комунікацій між декларантом і митницею в електронну форму» [2].

Інтеграція інформаційних технологій в митну діяльність дозволить удосконалювати комплексну систему контролю за суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Інформаційне забезпечення має стати ключовим компонентом відносно планування та контролю митної діяльності та

забезпечувати життєдіяльність механізмів митної справи. Завдяки використанню інформаційного забезпечення можливо пришвидшити митні процедури, електронне декларування товару, взаємодія між різними точками митниці, активний розвиток міжнародного співробітництва в митній справі, збільшення надходжень до державного бюджету.

Міжнародний досвід використання в митній політиці «цифрових» технологій є основою ефективності роботи митниці. В основі інформаційних технологій покладено використання електронного митного декларування. Основними моментами реалізації «електронної митниці» в Україні є: цілодобове митне оформлення за принципом «єдиного вікна»; системи відслідковування переміщення вантажів; гармонізація документів «Електронної митниці» з вимогами ЄС та введення Єдиного уніфікованого документу (SAD); системи контролю за переміщенням вантажів із загальноєвропейською NCTS; інтеграція баз даних задля контролю та боротьби з контрабандою [1].

Базисом програмного забезпечення в митній політиці може стати – об'єднання наявних систем контролю, системи єдиного обліку торговців, єдиний електронний доступ до всіх сервісів митниці, відбір товарів для митного огляду, митний догляд, обмін електронною інформацією, зменшення фактичних перевірок. При розробці стратегії митної політики варто слідувати наступному алгоритму дій – формування плану; визначення тактичних заходів; визначення основних поведінкових моделей в митних процесах, диференціація відношення митних органів суб'єктів ЗЕД (позиції по відношенню до інших), перспектива чи стратегія перспективи в процесі реалізації митної політики в Україні.

Для України, яка запроваджує систему електронного декларування, вкрай необхідним є імплементація процесів, які пов'язані з автоматизацією та е-декларуванням, а саме: автоматична реєстрація митних декларацій; автоматична детермінація кількості та видів митних процедур в залежності від результатів аналізу ризиків; автоматичне завершення процедури митного оформлення та випуск товарів; внесення змін в митну декларацію через механізм е-декларування; отримання електронних дозволів (наприклад, для обробки товарів); електронна верифікація експертами, що аналізують митну діяльність та бухгалтерський облік.

Список використаних джерел

1. Гуцул І. А. Митна політика у фіскальному просторі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 10. С. 232-234.
2. Мужев О. О. Становлення державних інститутів регулювання митної політики в Україні. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2018. № 5. С. 11-16.

Василь Дем'янишин

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль,

Василь Дем'янишин

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Засади системи модернізації бухгалтерського обліку фінансових ресурсів у державному секторі в умовах реформування системи управління публічними фінансами закладені в Конституція України [1], Бюджетному кодексі України [2], Законі України «Про Кабінет Міністрів України» [3] та інших законодавчих і нормативних актах. Сучасна система цього управління розвивається в умовах дуже складних зовнішніх і внутрішніх, об'єктивних і суб'єктивних викликів, загроз, пов'язаних з дуже багатьма чинниками. Тому держава постійно приділяє увагу питанням подолання і мінімізації впливу таких викликів і загроз. Серед таких заходів подібного спрямування відносимо схвалення Кабінетом Міністрів України розпорядження від 29.12.2021 р. № 1805-р. Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки [5].

Цим розпорядженням визначено дуже багато стратегічних цілей і напрямів їхньої реалізації, до яких віднесено реформування бухгалтерського обліку у державному секторі. У наведеному нормативному акті заходи реформування обліку передбачено здійснювати за чотирма напрямками: «... удосконалення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі; удосконалення організаційних засад та якості виконання функцій бухгалтерських служб у державному секторі; підвищення якості інформації про загальний майновий стан і результати діяльності суб'єктів державного сектору та бюджетів; удосконалення розкриття в бухгалтерському обліку інформації про виконання державного і місцевих бюджетів» [5].

Стратегічні напрями напрацьовані на основі схваленого Кабінетом Міністрів України розпорядження № 437-р від 20.06.2018 р. «Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року» [4], завданнями якої є: «... удосконалення нормативно-правової бази з бухгалтерського обліку та фінансової звітності; удосконалення системи бухгалтерського обліку; підвищення прозорості та якості фінансової звітності; удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників бухгалтерських служб; створення та впровадження інформаційно-аналітичної системи ведення

бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами державного сектору» [4].

Основним об'єктом обліку є фінансові ресурси державного сектору, зокрема бюджетні ресурси, ресурси Пенсійного фонду України та інших державних цільових фондів, фінансові ресурси підприємств, організацій та установ державної та комунальної форм власності. Облікова і звітна інформація про такі ресурси є базою для прийняття поточних та стратегічних управлінських рішень. Тому від якості такої інформації, її повноти і своєчасності залежать напрями подальшого розвитку суб'єктів державних фінансових відносин, ефективність реалізації державної фінансової політики.

Для реалізації стратегічних заходів Міністерству фінансів України доцільно разом з Міжнародною федерацією бухгалтерів розробити нові нормативно-правові акти стосовно національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. Ці стандарти мають повністю відповідати міжнародним стандартам IPSAS.

Потребує удосконалення програма підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації працівників бухгалтерських служб щодо питань застосування нових національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, напрацювання концептуальних підходів до модернізації організації структури бухгалтерських служб суб'єктів фінансових відносин, розробки системи оцінювання якості роботи бухгалтерів.

Особливу увагу, на нашу думку, доцільно звернути на проблему удосконалення методології консолідації фінансової звітності, забезпечення механізму отримання інформації про майновий стан, розміщення та рух фінансових ресурсів, фінансові результати діяльності суб'єктів фінансових відносин державного сектору.

З метою розкриття інформації про стан виконання державних фінансових планів доцільно також удосконалити План рахунків бухгалтерського обліку, порядок його застосування відповідно до Європейських вимог.

Бажано докучало вивчити та вияснити можливість застосування у вітчизняній практиці правового досвіду європейських країн стосовно підготовки інформації, яка характеризує процес надходження та використання бюджетних ресурсів за методом нарахування, окреслити ризики достовірної інформації щодо розкриття у фінансовій звітності про результати виконання бюджетів, наукової обґрунтованості та об'єктивності прийнятих на основі такої інформації управлінських рішень.

Реалізація стратегічних завдань дасть змогу очікувати такі результати: «... підвищення рівня відкритості, достовірності та прозорості фінансової звітності з метою забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень у сфері державних фінансів; забезпечення порівнянності показників фінансової звітності державного сектору України та державного сектору інших країн; забезпечення консолідації фінансової звітності на різних рівнях; запровадження якісно нової системи підготовки та перепідготовки кадрів бухгалтерських служб суб'єктів державного сектору; підвищення статусу керівників

бухгалтерських служб суб'єктів державного сектору та ефективності їх діяльності» [4].

Поряд з цим існують певні ризики, які можуть мати місце при реалізації даної стратегії. Так, в окремих суб'єктів господарювання державного сектору відсутня належна ІТ-інфраструктура, програмне забезпечення та обмежені ресурси для їх модернізації. Більшість показників фінансової звітності державного сектору України неможливо порівняти з аналогічними показниками інших країн. На різних рівнях управління відсутнє забезпечення консолідації фінансової звітності. Не завжди систему підготовки і перепідготовки бухгалтерських кадрів можна назвати новою та якісною. Статус керівників бухгалтерських служб окремих суб'єктів державного сектору є недостатньо високим, що знижує ефективність їхньої діяльності. Тому у процесі управління керівникам усіх рівнів доцільно акцентувати увагу на подоланні або мінімізації впливу названих ризиків.

Загалом, напрями модернізації бухгалтерського обліку фінансових ресурсів у державному секторі в умовах реформування системи управління публічними фінансами, на нашу думку, сприятимуть підвищенню ефективності управлінської діяльності в Україні та здатності досягнути стратегічних цілей державою у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 1.03.2023).
2. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 1.03.2023).
3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 1.03.2023).
4. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.06.2018 р. № 437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2018-р#Text> (дата звернення: 1.03.2023).
5. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-р#Text> (дата звернення: 1.03.2023).

Алла Долюк

к.е.н., викладач кафедри фінансів, банківської справи і страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

Діана Коваль

студентка гр. ФМПС-31,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Війна – це завжди виклик для будь-якої країни та її господарського розвитку. Фондовий ринок України, як і більшість інших секторів економіки, теж відчуває вплив військових дій. Тому Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – «НКЦПФР») ухвалила рішення № 1053 від 04.08.2022 [1] (далі – «Рішення № 1053»), що скасовує майже всі обмеження на роботу ринку капіталів і товарних ринків, запроваджені з початком повномасштабного російського вторгнення. Зокрема, визнається нечинним рішення НКЦПФР від 08.03.2022 № 144, яким з 24 лютого 2022 року було зупинено вітчизняний фондовий ринок (за винятком торгів військовими облігаціями). Відповідно, Національний депозитарій України відновлює роботу в штатному режимі, знімаються обмеження на операції з активами інститутів спільного інвестування та скасовуються решта обмежень, встановлених рішенням НКЦПФР від № 144 [3]. Звісно ж, як і нескладно було спрогнозувати, масова торгівля цінними паперами вітчизняних компаній, корпоративними та муніципальними облігаціями після скасування обмежень не розпочалася.

Український фондовий ринок достатньо нерозвинутий. Основні цінні папери, якими торгуються на фондовому ринку, це державні цінні папери. Вони забезпечують достатньо прийнятний рівень доходності та ризикованості. Тобто ризик є достатньо низьким для того, щоб приймати рішення про інвестування в такі цінні папери. Інші цінні папери, зокрема різноманітних компаній, щодо загальних торгів не перевищували 10 відсотків. Тому в Україні фондовий ринок і до початку війни був слабо розвинений, проте торгівля державними цінними паперами давала можливість здійснювати операції, перекладати свої кошти, продавати їх за певної кон'юнктури, яка була вигідна інвестору. І якби не обмежили здійснення операцій на фондовому ринку, то це могло би призвести до суттєвих втрат для економіки України. На даний момент ризики все ж таки зменшилися. Крім того, ухвалено рішення щодо можливості торгівлі державними цінними паперами на вторинному ринку. Основні цінні папери, які торгуються на фондовому ринку, це облігації внутрішньої державної позики. Зараз деякі з них мають статус військової облігації.

Робота фондових і товарних ринків – важливий елемент ділового життя будь-якої країни, а чим активніше відновлюється ділове життя, доступнішими

стають звичні для мирних часів операції, тим краще для наповнення бюджету і тим легше буде залучати інвестиційний ресурс після перемоги.

Після перемоги України, слід чекати інвестицій у великих обсягах від наших закордонних партнерів. Частина з них буде прямими інвестиціями, інша частина піде через банківські механізми, але без ринку капіталів нам не обійтись. Адже багато західних інвесторів і не тільки звикли інвестувати у фондовий ринок України, це для них звичний інструмент. І для того, щоб це було ефективно, цікаво та максимально зручно, ми маємо підготуватися для цього моменту, використовуючи даний час для цього.

До закінчення війни, до нашої перемоги ризики є достатньо високими, тож які б зараз не були заохочення для фондового ринку, вони мають бути достатньо вагомими. Будь-який інвестор розраховує на два показники – ризик і прибуток. І в контексті запуску фондового ринку, якщо є необхідність стимулювати процес, не маючи можливості вплинути на ризик, то має бути забезпечення достатньо високого прибутку. Україні допомагають закордонні партнери, як результат – ми маємо відповідні надходження у вигляді фінансової допомоги, грантів, технічної допомоги, кредитів. Після закінчення війни, коли в Україну підуть інвестиції на відбудову, наш фондовий ринок у цьому контексті має пройти відповідну трансформацію. Щоб і внутрішні, і зовнішні інвестори мали можливість інвестувати.

Ринок капіталу – це дзеркало економіки країни, він не може існувати окремо, тому слід очікувати синхронне відновлення економіки та розвиток ринку. Найголовніше – щоб на ринку з'явилися різноманітні ліквідні інструменти. Тоді ринок капіталу буде виконувати свою головну роль – перерозподіл капіталу в економіці. Тоді і кошти населення, і кошти пенсійних фондів та інших інвесторів можуть та будуть акумулюватися на ринку капіталу.

Список використаних джерел

1. Економіка війни. VOX Ukraine: веб-сайт. URL: <https://voxukraine.org/ekonomika-vijny-yak-utrymaty-ekonomichnyj-front/> (дата звернення: 05.08.2022).
2. Про внесення змін до рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 08.03.2022 р. № 144: Рішення НКЦПФР від 07.06.2022 р. № 535. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/535.pdf> (дата звернення: 05.08.2022).
3. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж: Рішення НКЦПФР від 22.11.2012 р. № 1688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12#Text> (дата звернення: 05.08.2022).
4. Про впорядкування провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках у період дії воєнного стану: Рішення НКЦПФР від 04.08.2022 р. № 1053. URL: <https://www.pard.ua/uk/news/5586-vsi-rishennya-nktspfr-pryynyati-pid-chas-viyny/>

Алла Долюк

к.е.н., викладач кафедри фінансів, банківської справи і страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

Марія Ткачук

студентка гр. ФМПС-31,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ У ЧАСИ ВІЙНИ

Рік війни виявився своєрідним натуральним експериментом, природним стрес-тестом для банківської системи України.

Попри значні системні геополітичні, демографічні та макроекономічні шоки, банківський ринок вистояв завдяки зниженню внутрішньої вразливості до ризиків у результаті 8 років реформування та своєчасним антикризовим заходам в процесі воєнних дій.

Пройдений воєнний рік для банків став точкою розвороту чи підсилення минулих тенденцій мирного часу.

Банківське кредитування сильно постраждало від війни. Багато фінансових установ скорочували/згортали свої програми з об'єктивних причин, насамперед, у зонах окупації та бойових дій. Частка неповернень з березня до грудня 2022 року підскочила з 31,5% до 42,9% кредитного портфеля юридичних осіб. Найсильніше кредитування скоротилося в роздробі – на 32,9% (до 134,3 млрд грн).

Офіційна статистика Національного банку за минулий рік показує, що найбільші прирости у кредитуванні українських корпорацій показали державні банки:

- Укрексімбанк – на 13,7 млрд грн (на 20%) – до 82,9 млрд грн;
- Ощадбанк – на 10,6 млрд грн (на 17%) – до 71,7 млрд грн;
- Укргазбанк – на 10,59 млрд грн (на 21%) – до 61,4 млрд грн;
- Приватбанк – на 9,7 млрд грн (на 52%) – до 28,2 млрд грн [2].

При цьому всі фінансисти уточнюють, що більшість нових кредитів було надано бізнесу в рамках державних програм.

«Найзатребуванішою була державна програма підтримки «Доступні кредити 5-7-9%». У її рамках у 2022 році банки надали близько 8 мільярдів гривень у всіх бізнес-сегментах: малий, середній та великий. Програма підтримувала клієнтів через рефінансування старих лімітів за адаптованішою та не ринковою ставкою», це підтвердив керівник управління розвитку кредитного бізнесу ПУМБ В. Харковець [1].

У рамках цієї програми у компаній була можливість рефінансувати старі дорогі кредити навіть під 0% річних. Через зростання дефіциту державного бюджету після 24 лютого державний Фонд розвитку підприємництва (ФРП), який курує програму, сильно затримував державні виплати (компенсації

відсоткових ставок). Тому деякі банки навіть завершували роботи за програмою, бізнесу ж пропонували самостійно покривати виплати за відсотками та чекати на перерахування від держави.

Протягом 2022 року із боку держави та від Фонду розвитку підприємництва були затримки з платежів, що сягали 3–6 місяців. Цей чинник провокував завершення програми у багатьох банках.

Невеликий бізнес у 2022 році також активно кредитувався під державні гарантії.

«Для клієнтів малого та мікробізнесу найпоширенішим було кредитування без застави під державні гарантії (7,8 млрд грн із 12,3 млрд грн, або 64%) під ставку UIRD (3 місяці) + 7% річних із одноразовою комісією 1% від суми кредиту. За кредитами на купівлю основних засобів зараз допускається аванс від 20% суми купівлі, а за кредитами із забезпеченням діє умова покриття «твердої застави» (нерухомість, автотранспорт або техніка) з коефіцієнтом 1,6», про це повідомив міністерству фінансів член правління Приватбанку з питань МСБ Є. Заїграєв [1].

UIRD – український індекс ставок за депозитами, який розраховує агентство Thomson Reuters. Він щодня публікується Національним банком. Станом на 28 лютого 2023 3-місячна ставка UIRD становила 11,86% [2].

До урядової програми державних гарантій підключалися не лише державні кредитори, але й банки з іноземним капіталом. Загалом видали кредитів на 987 млн грн. Банк надає кредит позичальнику, а держава забезпечує його погашення банку на 80% від суми фінансування. Для агровиробників це можливість отримати доступ до фінансування без твердого забезпечення, а для банку – це гарантія відшкодування коштів, що особливо цінно зараз. У менших обсягах банки кредитували бізнес у рамках власних корпоративних програм та у партнерстві з іноземними фінустановами. Хоча такі приклади також були.

Приблизно 50% всього обсягу продажів кредитів у 2022 році було зроблено у рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%». Наприкінці 2022 року Кредобанк запустив програму з розподілу кредитних ризиків від ЄБРР (Європейського банку реконструкції та розвитку), яка дозволяє активніше фінансувати бізнес, не створюючи додаткових ризиків, пов'язаних із війною.

Більшість опитаних банків назвали у 2022 році ключовими одержувачами корпоративних кредитів агросектор та харчову галузь, особливо навесні та восени. Їх відносять до критичної інфраструктури, яка забезпечує продовольчу безпеку, причому не лише України.

Серед пріоритетних позичальників називають агроекспортерів: стабільні валютні надходження були додатковою гарантією повернення позик.

Банківська система України продовжує зберігати стійкість в умовах воєнного часу. Банківське кредитування сильно постраждало від війни. Багато фінансових установ завершували свої програми з об'єктивних причин. Кредитування продовжується з урахуванням реалій воєнного часу. Рівень банківського кредитування бізнесу зменшився і підтримується лише завдяки масштабним кредитним програмам Уряду.

Банки також продовжують виконувати нормативи ліквідності та кредитних ризиків. Водночас невизначеність, пов'язана із динамікою воєнних дій та їх впливом на життєздатність клієнтів банків, все ще не дозволяє повною мірою оцінити вплив війни на якість кредитного портфелю та капітал банків.

Список використаних джерел

1. Офіційна статистика Національного банку України URL: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/27-godovyh-i-vyshe-kak-banki-budut-kreditovat-bolshoy-i-malyu-biznes-v-2023-godu/>
2. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
3. Головні тенденції банківського ринку під час війни URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/>

Вікторія Йосипенко
студентка гр. ФМПС-32,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Олена Петрушка

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Бюджетна децентралізація в Україні – це процес передачі фінансових ресурсів з центрального рівня до місцевих бюджетів з метою підвищення їх фінансової самостійності та здатності забезпечувати якісні послуги на рівні громадян.

Одним з ключових елементів бюджетної децентралізації є формування об'єднаних територіальних громад, які об'єднуються з метою забезпечення ефективнішого управління та розподілу фінансових ресурсів. Також до складу реформи входить перегляд системи міжбюджетних відносин, зокрема збільшення частки податкових надходжень, які залишаються на місцевому рівні. Завдяки цьому процесу, місцеві бюджети отримали значно більше коштів, ніж раніше, та можуть самостійно вирішувати питання, пов'язані з розвитком інфраструктури, соціального захисту та інших сфер життя.

Розвиток бюджетної децентралізації в Україні передбачає стимулювання регіонів до фінансової автономії, пошуку додаткових ресурсів, активізації внутрішнього потенціалу розвитку, збалансування потреб та можливостей регіонів. Бюджетна децентралізація є частиною більш загальної проблеми забезпечення ефективного функціонування багаторівневої бюджетної системи, головне призначення якої – створення умов для ефективного та відповідального виконання органами влади всіх рівнів своїх функціональних повноважень у межах ресурсів відповідних бюджетів [1].

Реформа бюджетної децентралізації в Україні є складною та довгостроковою. Однак, її результати уже сприяють підвищенню життєвого рівня населення, збільшенню обсягів інвестицій та розвитку бізнесу на місцях, покращенню якості надання соціальних послуг та забезпеченню ефективності місцевого самоврядування [2].

Важливо зазначити, що бюджетна децентралізація вимагає не тільки фінансових змін, але й інституційної підтримки та розвитку кадрового потенціалу місцевих органів влади. Також важливо забезпечити прозорість та відповідальність у використанні коштів місцевих бюджетів, що дозволить підвищити довіру до місцевих органів влади та забезпечити більш ефективне виконання їх завдань. Для цього в Україні створюються спеціальні портали, де громадськість може отримати інформацію про видатки місцевих бюджетів, а також здійснювати моніторинг виконання проектів, що фінансуються з місцевих бюджетів.

Оцінка ефективності бюджетної децентралізації в Україні є складним і багатоаспектним процесом, який потребує вивчення багатьох факторів та індикаторів таких як: зростання доходів та розвиток інфраструктури на

місцевому рівні; зменшення кількості боргів місцевих органів влади; забезпечення доступу до якісних комунальних послуг тощо. Також важливою ознакою ефективності є задоволеність населення якістю наданих послуг та відповідальність місцевих влад за їх якість.

Однак, варто зазначити, що бюджетна децентралізація має свої виклики та проблеми:

- недостатня розподільча справедливість між різними регіонами;
- нерівномірний розвиток інфраструктури та соціальних послуг на місцевому рівні;
- недостатня фінансова дисципліна та відповідальність місцевих органів влади за використання бюджетних коштів та ін. [3].

Тому, щоб забезпечити більш ефективний та сталий розвиток на місцевому рівні, потрібно продовжувати роботу з вдосконалення системи бюджетної децентралізації, зокрема забезпечити більш ефективний механізм розподілу коштів між регіонами, зміцнити фінансову дисципліну та відповідальність територіальних громад за використання фінансових ресурсів, забезпечити виконання програм регіонального розвитку які максимально відповідають потребам місцевих громад та покликані задовільнити соціальні потреби громадян.

Список використаних джерел

1. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 05.04.2023).
2. Тітов Д. В. Реформа децентралізації в Україні: досягнення та проблеми подальшої реалізації. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2022. № 1 (57). URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/32269.pdf> (дата звернення: 11.04.2023).
3. Результати фінансової децентралізації за 10 місяців. Експертний аналіз. 2020. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10197> (дата звернення: 05.04.2023).

Ярослав Карпів

студент гр. 472-3,

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ковальчук

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Останніми роками з'явилося багато нових фінансових інструментів інвестування, таких як блокчейн, краудфандинг та фінансування зі знижками, які забезпечують доступніші та ефективніші фінансові ресурси для підприємців та інвесторів.

Розглянемо блокчейн та його можливості для бізнесу. Блокчейн є технологією, яка дозволяє безпечно та швидко зберігати та передавати інформацію між сторонами без потреби посередників. криптовалюта є інтернаціональним продуктом, створеним в інтересах і для обслуговування всіх учасників розрахунків, контроль за обігом криптовалют здійснюється самою системою, що посилює їх стійкість щодо дій третіх осіб, їх застосування дозволяє знижувати транзакційні витрати [2].

Наступним інструментом є краудфандинг. Це метод збору коштів, за допомогою якого підприємства та проекти можуть отримати фінансування від багатьох осіб за допомогою онлайн-платформ. Краудфандинг дозволяє залучити грошові кошти для розробки нових продуктів та послуг, зменшуючи витрати на традиційне фінансування та забезпечуючи доступніші умови для інвесторів [1].

Фінансування зі знижками, може стати джерелом фінансування для бізнесу. Конвертибельна позика – це позика з правом на придбання та позика з відстроченим відшкодуванням – це інструменти, які дозволяють інвесторам придбати право на власність частки в підприємстві, яке потребує фінансування. У випадку успішного розвитку підприємства, інвестори отримують винагороду від підвищення вартості своїх акцій або від отримання відсотків від прибутку підприємства. Це дозволяє підприємствам залучати фінансування без необхідності відразу ж випускати акції на ринок та переконувати інвесторів у своїй ідеї.

Аналізуючи вплив інноваційних фінансових інструментів на розвиток бізнесу, можна зробити висновок, що вони не тільки дозволяють залучати більше фінансових ресурсів, але й сприяють підвищенню ефективності та швидкості здійснення транзакцій. Це в свою чергу дозволяє підприємствам швидше реагувати на ринкові потреби та запити споживачів.

Проте, разом з цими перевагами, інноваційні фінансові інструменти несуть у собі й ризики. Так, наприклад, використання блокчейну може зменшити витрати на транзакції, але водночас він вимагає значних технічних знань та здатності до управління криптовалютами, що може бути складно для підприємців, які не мають достатнього досвіду в цій галузі. Інноваційні

фінансові інструменти не є універсальним рішенням для всіх підприємств. Для того, щоб їх ефективно використовувати, необхідно мати достатній рівень знань, а також здатність до виявлення та управління ризиками. Також, важливо мати якісний бізнес-план та стратегію використання залучених коштів. Також необхідно враховувати законодавчі обмеження та регулювання, які можуть залежати від країни та регіону, в якому діє підприємство. Наприклад, у деяких країнах існують обмеження на використання криптовалют або краудфандингових платформ.

Усі ці фактори підтверджують необхідність глибокого аналізу та оцінки ризиків при використанні інноваційних фінансових інструментів у бізнесі. Проте, якщо користуватися ними з розумінням та належним рівнем експертності, то вони можуть стати джерелом значного розвитку для підприємств та галузі в цілому.

Список використаних джерел

1. Версаль Н. Краудфандинг як альтернативна fintech-екосистема на фінансовому ринку. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2021. С. 26-37. URL: <http://surl.li/ggddl>. (дата звернення 18.04.2023)
2. Українська Л. О., Мащенко М. А. Інноваційні фінансові продукти як цифрові інструменти оптимізації обороту товарів і послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8310> (дата звернення: 18.04.2023).

Володимир Катеринюк

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Віктор Русін

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Під час воєнного періоду в Україні при високих витратах бюджетних ресурсів та низькому рівні надходжень до бюджету питання ефективності використання публічних коштів є надзвичайно важливим. Переважна частина бюджетних коштів використовується через здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для потреб бюджетних установ, організацій, підприємств, інших суб'єктів господарювання, які здійснюють реалізацію функцій державних та місцевих органів влади. Тому з метою підвищення результативності використання обмежених ресурсів держави актуальним є дослідження показників та критеріїв, за наявності яких закупівлю можна вважати ефективною.

У науковій літературі проблематику щодо здійснення публічних закупівель розглядали О. Кириленко [1], Т. Пісоченко [2], В. Русін [1; 3] та інші вчені.

Так, застосування заходів щодо підвищення ефективності державної політики у сфері публічних закупівель обґрунтували О. Кириленко і В. Русін [1, с. 63] та наголосили на необхідності посилення кримінальної відповідальності за допущені порушення. При цьому, найбільш поширенні порушення детально розглянув В. Русін [3, с. 7], який пропонував розширення переліку контрольних повноважень органів Державної казначейської служби України у сфері закупівель.

Аналіз загального стану системи публічних закупівель, зокрема її функціональності та прозорості дослідила Т. Пісоченко [2, с. 133], яка підкреслила наявність у законодавстві певних прогалин, що залишають можливості для зловживання замовниками та учасниками торгів.

Бюджетним кодексом України [4] визначено сутність принципу ефективності та результативності, яка полягає у прагненні учасниками бюджетного процесу досягнути цілі, що були заплановані на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки країни, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг за умови залучення мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату.

В умовах європейської інтеграції України дотримання принципу ефективності закупівель є важливим для підвищення довіри іноземних партнерів, які мають намір залучати додаткові інвестиції в українську економіку, та відкриття ринку публічних закупівель Європейського Союзу для українського бізнесу.

Закупівлі за бюджетні кошти, які здійснюються відповідно Закону України «Про публічні закупівлі» [5], можна проаналізувати на дотримання принципу ефективності за такими показниками:

- запланована сума закупівлі;
- сума укладеного договору про закупівлю;
- ціна товару (роботи або послуги);
- кількість товару (роботи або послуги).

Показники можуть бути й іншими в залежності від специфіки продукції, яку планується закупити. Інформація про публічні закупівлі оприлюднюється в електронній системі закупівель (далі – ЕСЗ), що забезпечує прозорість інформації та доступність її для моніторингу та оцінки. Проаналізувати ефективність публічної закупівлі можна на прикладах, наведених в таблиці 1.

Таблиця 1

**Показники закупівлі товару (масло вершкове 72,5% жирності),
здійсненої різними замовниками у 2023 році**

Найменування замовника	Вид закупівлі	Сума, тис грн		Ціна, грн	Кількість, шт.
		запланована	за договором		
Управління освіти, культури, молоді, спорту та туризму (Замовник 1)	Відкриті торги	127,8	127,232	224,0	568
Державний навчальний заклад «Професійний коледж» (Замовник 2)	Закупівля без використання ЕСЗ	216,3	216,3	309,0	700

Джерело: складено на підставі даних [6].

Як видно з таблиці, Замовник 1 здійснив закупівлю того ж самого товару, що й Замовник 2, однак за ціною на 27,5% нижче. Також Замовник 1 здійснив закупівлю за конкурентною процедурою – відкриті торги, тобто надав можливість прийняти участь у торгах декільком постачальникам даного товару, а Замовник 2 застосував неконкурентний вид закупівлі. Проте, застосування конкурентної процедури дозволило Замовнику 1 дещо зекономити кошти, так як учасник запропонував суму закупівлі менше від запланованої. Значну роль має якість товару, адже не завжди товар за найнижчу ціну є достатньо якісним, а це є також безпосереднім фактором, що впливає на ефективність закупівлі.

Отже, результати аналізу показують, що закупівля Замовника 1 є більш ефективною, адже за менший обсяг коштів придбано більше товару, та тому що її здійснено за конкурентною процедурою.

Окрім економного витрачання бюджетних коштів велике значення відіграють якість товару (робіт або послуг), а також інноваційна та екологічна складова продукції, що купується.

Досвід зарубіжних країн [7] показує, що їх бюджетні установи надають перевагу інноваційному, соціально-орієнтованому та екологічному підходам. Так, наприклад, у польському містечку Суха Бескідська для вирішення проблеми із високою температурою повітря влітку керівництво лікарні замість витрачання коштів на придбання кондиціонерів зробили запит компаніям та

отримали більш раціональне рішення щодо охолодження повітря в лікарні, а саме – обладнання будівлі сонячними панелями, які затінюють, але не затемнюють приміщення. Це дозволило знизити температуру всередині лікарні на 10%, навіть, коли температура зовні зростала на 20%, а також забезпечити 5% потреб закладу в електроенергії, що компенсувало інвестиції в цю закупівлю [7].

Заклади освіти деяких міст Швеції, Іспанії, Німеччині та Фінляндії провели спільну закупівлю з метою вирішення проблеми зменшення зацікавленості математичними та іншими науками серед учнів. Вони замовили проведення дослідження, а потім порівняли запропоновані рішення. Було обрано двох постачальників, які продовжили розробку інноваційних інструментів для використання їх навчальними закладами. Результати застосування показали, що ці інструменти сприяють підвищенню мотивації серед студентів на 55–75% у вивченні математики, технологій, фізики та хімії [7].

У литовському місті Вільнюс для зменшення витрат на закупівлю імпортованого природного та зниження викидів вуглекислого газу місцева влада вирішила інвестувати в інноваційну теплову електростанцію з екологічним виробництвом енергії. Очікується, що запуск в роботу цієї станції знизить на 20% ціни на тепло для населення і значно скоротить забруднюючі викиди [7].

Застосування зарубіжного досвіду є доцільним для України щоб здійснювати більш екологічні та інноваційні закупівлі. Проведений аналіз дозволив означити, що важливими показниками ефективності публічних закупівель є: економічна вигідність, конкурентність, якість товарів (робіт або послуг), а також інноваційність, екологічність та соціальна орієнтованість. Надання переваги зазначеним показникам при здійсненні закупівель дозволить підвищити раціональність використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Кириленко О., Русін В. Напрями мінімізації фінансових шахрайств у сфері публічних закупівель. *Світ фінансів*. 2020. Вип. 2. С. 62–76.
2. Пісоченко Т. С., Тішечкіна К. В., Юношев С. Ю. Розвиток публічних закупівель: від минулого до сучасного. *Modern Economics*. 2021. № 26. С. 129–134.
3. Русін В. М. Контроль у сфері публічних закупівель. *Ефективна економіка*. 2020. Вип. 12. С. 1–9.
4. Бюджетний кодекс України: кодекс України від 08.07.2020 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 03.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 04.03.2023).
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 21.11.2022).

6. Інформація про процедури закупівель за бюджетні кошти. Оприлюднення інформації про публічні закупівлі України. URL: <https://prozorro.gov.ua/> (дата звернення: 05.03.2023).
7. Публічні закупівлі у світлі європейської інтеграції України. URL: <https://zakupki.com.ua/publiczni-zakupivli-u-svitli-yevropejskoyi-integratsiyi-ukrayiny.html> (дата звернення: 05.03.2023).

Оксана Квасниця

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Діана Нагулик

студентка гр. ФФзм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування є невід'ємною складовою організації публічної влади в будь-якій державі з демократичними традиціями управління. Органи місцевого самоврядування є ваговою ланкою у відносинах між громадянином та владою, відіграють провідну роль у задоволенні особистих інтересів та потреб людини у благах неринкового характеру. Ефективне функціонування місцевого самоврядування визначається не стільки обсягами переданих йому повноважень, скільки рівнем їх фінансового забезпечення, тобто можливостями формування й вільного розпорядження фінансовими ресурсами при реалізації функцій місцевої влади.

У провідному міжнародному правовому документі, який визначає основні засади організації місцевого самоврядування – однойменній Європейській хартії визначено право органів місцевого самоврядування на те, щоб при проведенні національної економічної політики володіти власними фінансами ресурсами, вільно розпоряджатися ними для виконання покладених на них повноважень. Відповідно до вимог Європейської хартії місцевого самоврядування, необхідно забезпечити паритет між обсягом ресурсів органів місцевого самоврядування та покладеними на них повноваженнями. Важливою умовою реальної фінансової автономії місцевого самоврядування є норми, які вимагають, щоб внутрішнє фіскально-бюджетне законодавство передбачало наявність місцевих податків і зборів для формування частини доходів місцевих бюджетів. При цьому органи місцевого самоврядування мають бути наділені реальними повноваженнями щодо впливу на параметри фіскальних платежів, тобто право визначати ставки, базу оподаткування та інші елементи [5].

На думку Н. Татарин і В. Голік, реальним втіленням фінансової автономії органів місцевої влади є самостійність місцевих бюджетів, що означає закріплення за громадами власних джерел доходів. В іншому випадку самоврядування має декоративний та декларативний характер, адже органи місцевої влади не мають фінансових ресурсів, необхідних для того, щоб реально задовольняти потреби місцевого населення, вирішувати проблеми територіальної громади, а є лише виконавцями волі загальнодержавної влади. Відтак, місцева влада спроможна забезпечувати тільки гарантовані державою блага без урахування специфіки місцевих уподобань [7, с. 72].

Посилення фінансової автономії місцевого самоврядування є природним продовженням децентралізації публічної влади. Як свідчить досвід розвинених

країн, поглиблення демократизації суспільних відносин у провідних державах у ХХІ ст. супроводжується зміцненням тенденції до децентралізації влади. Вона виявляється у все більших обсягах передання владних повноважень на місця, сприянні регіональному розвитку через надання органам місцевої влади ширших повноважень у визначенні цільових програм, які більше відповідають інтересам громади, а також цілям регіонального розвитку [2].

Ключовим елементом децентралізації публічної влади виступає фіскальна децентралізація, основним завданням якої є зміцнення фінансової спроможності місцевого самоврядування. Вона базується на закріпленні за органами місцевої влади прав на залучення наявних та потенційних фінансових ресурсів з певної території для фінансування потреб розвитку, встановлення раціональних та ефективних напрямів їх розподілу і використання. За словами В. Темерецького, «фіскальна децентралізація врівноважує державні послуги з потребами та вподобаннями місцевих громад та громадян, підвищує відповідальність місцевих органів влади за виконання своїх функцій та ефективність державного сектору загалом за рахунок запровадження елементів конкуренції» [3].

У міжнародній практиці, фіскальна децентралізація отримує вираження у кількох вимірах, зокрема у податковій децентралізації та децентралізації витрат [1]. Податкова децентралізація, тобто розширення прав та повноважень органів місцевої влади щодо прийняття рішень стосовно формування місцевих бюджетів за рахунок надходжень податків, зборів та обов'язкових платежів [4, с. 26]. В Україні децентралізація оподаткування полягає у переведенні податків зі статусу загальнодержавних до місцевих, що дає змогу досягти самостійності управління місцевими фінансами ресурсами на користь регіону.

У теоретичному плані, податкова децентралізація може проводитись двома способами: податкова деволуція і деконцентрація. Перша передбачає передачу місцевому самоврядуванню повноважень щодо визначення складу податків, бази та ставок конкретних платежів. Натомість, податкова деконцентрація передбачає вищий рівень централізації прийняття рішень. За нею, уряд тільки передає частину надходжень від загальнодержавних податків та зборів для формування місцевих бюджетів у вигляді закріплених та регулюючих доходів [4, с. 29]. При цьому органи місцевої влади практично не мають повноважень у коригуванні бази, ставок податкових платежів, а є просто одержувачами коштів.

На думку С. Серьогіна, реформа оподаткування є ключовим елементом у визначенні необхідних ресурсів для бюджетної децентралізації. При внесенні змін в оподаткування необхідно враховувати потребу відповідних органів влади у коштах на здійснення видатків, покладених на них бюджетним законодавством. Успіх реформи децентралізації значною мірою залежить також від ефективності громадського контролю за органами місцевого самоврядування. Без належного контролю за діями місцевої влади децентралізація суттєво розширить можливості для корупції та зловживань з бюджетними коштами. В умовах децентралізації бюджет є інструментом вирішення суспільних проблем,

однак ефективність його використання залежить від того, яким чином суспільство його використовує [6, с. 94].

Децентралізація витрат є продовженням податкової децентралізації, адже виявляється у розширенні прав органів місцевого самоврядування приймати самостійні управлінські рішення щодо розпорядження наявними бюджетними ресурсами. Відповідно до норм Європейської хартії місцевого самоврядування, серед ознак фінансової автономії місцевого самоврядування є право на отримання фінансової допомоги від уряду в рамках бюджетного вирівнювання чи інших заходів. При цьому, ця допомога не повинна обмежуватись трансфертами для фінансування конкретних цілей (субвенції), але й передбачати дотації, щоб не дискримінувати органи місцевого самоврядування у праві проводити самостійну фінансову політику в межах власної компетенції. Відповідно, поглиблення рівня децентралізації витрат полягає з підвищенні ролі безцільових трансфертів у складі ресурсів, переданих органам місцевого самоврядування з бюджетів вищого рівня. Серед ключових переваг децентралізації витрат визначають те, що вона надає можливість забезпечити більш ефективно надання місцевих суспільних благ і послуг та сприяти кращій відповідності між політикою та перевагами громадян. За міжнародними оцінками, фінансова автономія та фіскальна децентралізація мають позитивний вплив на показники нерівності, зменшуючи диспропорції у розвитку різних регіонів. Таким чином, поглиблення фінансової автономії може виступати одним із ефективних інструментів зміцнення національної безпеки та протидії відцентровим тенденціям у державі.

Список використаних джерел

1. Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers, OECD Multilevel Governance Studies, OECD Publishing, Paris, 2019.
2. Talitha T., Firman T., Hudalah D. Welcoming two decades of decentralization in Indonesia: a regional development perspective. *Territory, Politics, Governance*. 2020. Vol. 8. Is. 5. P. 690-708. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21622671.2019.1601595?journalCode=rtep20>
3. Teremetskyi V., Solyannik K., Zakomorna K., Poproshaieva O., Yakovchuk Ya. Fiscal decentralization of Ukraine: search for new approaches for the development of local selfgovernment. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. Vol. 2 No. 37. DOI: <https://Doi.Org/10.18371/Fcaptp.V2i37.229957>.
4. Артеменко Н. В. Сучасна концепція реформування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2014. № 34 (1077). С. 25-30.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування: міжнародний документ від 15.10.1985 р. № 994-036. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
6. Серьогін С. Реформування місцевих фінансів в умовах євроінтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 4-5. С. 87-96.

7. Татарин Н., Голік В. Місцеві бюджети як основа самостійності місцевого самоврядування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 23 (2). С. 72-75.

Костянтин Кирилашенко

студент гр. ФМС-31,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, м. Вінниця

Науковий керівник: к.е.н. Алла Долюк

ФОНДОВИЙ РИНОК ГРУЗІЇ В ПЕРІОД УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ

Фондовий ринок Грузії, незважаючи на невеликі обсяги, має значні перспективи для розвитку. Інституційне забезпечення фондового ринку Грузії формують Georgian Stock Exchange та Tbilisi Stock Exchange, на яких проводять торгівлю пайовими та борговими цінними паперами, а також сировинними товарами (зерно, електроенергія та ін.). За даними Всесвітньої федерації бірж, у 2020 році обсяг торгів на фондовому ринку в Грузії склав близько 227 мільйонів доларів США. На ньому, окрім грузинських компаній, представлені цінні папери компаній з України, Туреччини, Китаю та інших країн. У галузевому контексті на фондовому ринку Грузії представлені, в основному, компанії фінансового сектору, промисловості і транспорту.

Провідним фондовим індексом у Грузії є індекс Georgian Stock Exchange Index (GSE), який визначають на основі показників динаміки цінних паперів 15 найбільших компаній, зокрема банківського сектору, енергетики, транспортних компаній. У 2021 році індекс фондового ринку GSE зріс на 31%, що свідчить про значний рівень стійкості грузинського фондового ринку, позитивну динаміку та високий потенціал для розвитку. Щодо фондового індексу Tbilisi Stock Exchange, то його визначають на основі показників 20 найбільших компаній, цінні папери яких торгуються на біржі. Інфраструктура фондового ринку Грузії також об'єднує 19 брокерських компаній, а також онлайн-платформу для торгівлі фондовими інструментами.

Динаміка розвитку фондового ринку формується під впливом комплексу екзо- та ендогенних чинників різного характеру – рівня економічного розвитку, стабільності політичної й економічної ситуації, особливостей регулювання та інших. В останні роки урядом Грузії було проведено ряд заходів, покликаних поліпшити інвестиційний клімат в країні та прискорити, таким чином, розвиток фондового ринку. Одним з головних каталізаторів розвитку фондового ринку в Грузії є проведення реформ у сфері фінансового регулювання та залучення іноземних інвесторів. Зокрема, було запроваджено новий закон про ринки капіталу, створено Національну комісію з регулювання ринків капіталу, а також введено податкові пільги для інвесторів у фондові інструменти.

Одним із непередбачуваних чинників, які можуть впливати на динаміку фондового ринку, є воєнні конфлікти. Зазвичай, вони спричиняють падіння фондового ринку, оскільки інвестори перестають ризикувати та зменшують свої інвестиції. Для прикладу, під час російського вторгнення на сході України у 2014 році спостерігалось падіння біржових індексів України через підвищення ризику інвестування в умовах війни. Також спостерігалася зниження ліквідності ринку та зменшення кількості відкритих позицій. Такі

тенденції спостерігались і на фондових ринках суміжних з Україною держав. Також війна може мати вплив на курс національної валюти та рівень інфляції, що також позначається на траєкторії розвитку фондового ринку.

Проте, окремий сегмент компаній, які задіяні у постачанні збройним силам необхідних товарів та послуг, можуть отримати поштовх для швидкого розвитку в умовах війни, що позитивно позначається на емітованих ними цінних паперах. Також «затихання» активних бойових дій також має позитивний вплив на фондовий ринок, що пов'язане із відновленням економічної активності. Наприклад, у 2016 році індекс ПФТС (ПАТ «Перша українська товарно-фондова біржа») виріс на 60%, а WIG Ukraine Index (індекс, який відображає динаміку українських компаній, зареєстрованих на фондових біржах у Польщі) збільшився на 21,5%.

Щодо впливу україно-російської війни на фондовий ринок в Грузії, варто зазначити, що попри прогнози, за якими воєнні дії у сусідніх країнах матимуть вагомий вплив на фондовий ринок Грузії, такі наслідки виявились доволі помірними. Причини цього, за різними оцінками, пов'язують із віддаленістю території Грузії від зони активної війни, а також пасивною політикою уряду країни, яка відмовилась прямо підтримувати Україну та продовжує співпрацю з країною-агресором. Стабільність фондового ринку Грузії в період україно-російської війни показує, що на його динаміку більшою мірою впливають внутрішні чинники, зокрема створені сприятливі умови для господарювання та привабливий інвестиційний клімат.

Незважаючи на стабільність фондового ринку Грузії, в останні роки можна помітити наростання негативних чинників, які негативно позначатимуться на його розвитку в майбутньому. Зокрема, на сьогодні спостерігається підвищення політичної напруги в Грузії через неоднозначну позицію різних політичних сил щодо питання підтримки України та відносин з країною-агресором. Відбувається посилення економічної залежності Грузії від торговельних відносин з росією. Це може мати негативний вплив на фондовий ринок країни, зниження ліквідності фондових інструментів та зробити інвестування у них менш привабливим для інвесторів. Також слід пам'ятати про можливі ризики, пов'язані з політичною та економічною нестабільністю в Кавказькому регіоні загалом.

Таким чином, фондовий ринок Грузії є перспективним і має потенціал для розвитку. Проте, як і на будь-якому іншому ринку, існує певний комплекс ризиків, які впливають на доцільність та ефективність інвестування у коротко- і довгостроковому періоді. Відповідно, ухваленню рішень про вкладання інвестицій в інструменти фондового ринку Грузії має передувати ґрунтовний аналіз не тільки динаміки фондового ринку та компаній, чиї цінні папери представлені на торговельних майданчиках, але й системний аналіз чинників середовища, у якому функціонує об'єкт інвестування.

Список використаних джерел

1. Грузинська фондова біржа. (2021). Підсумок ринку. URL: <https://www.gse.ge/en/market-summary>
2. Міжнародна фінансова корпорація. (2021). Інвестиції в Грузію. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/region__ext_content/regions/europe+and+central+asia/news/ifc-investing-in-georgia
3. Всесвітня федерація бірж. (2021). Щомісячні звіти. URL: <https://www.world-exchanges.org/home/index.php/statistics/monthly-reports>
4. Національний банк Грузії. (2021). Фінансові ринки. URL: <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=384>
5. Кавказький тиждень бізнесу. (2021). Грузинський фондовий ринок зріс на 31% у 2021 році. URL: <https://cbw.ge/economy/georgian-stock-market-up-31-in-2021>

Світлана Коваль

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Марія Дідух

студентка гр. ФФм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Соціально-економічний розвиток держави визначається можливостями мобілізації та ефективного використання коштів бюджету. Обсяг доходів державного бюджету впливає на можливості держави виконувати покладені на неї функції та забезпечити не лише економічну стабільність в країні, а й подальший її розвиток.

Війна, яка вже більше року триває на території України внесла непоправні зміни у життя всіх українців: втрата життя та руйнування, переміщення мільйонів людей, припинення господарської діяльності економічних суб'єктів. В умовах воєнного стану перед державою постало завдання переорієнтувати бюджет держави на військові цілі та здійснити найнеобхідніші соціальні, гуманітарні видатки, спрямовані на підтримку населення, особливо внутрішньо переміщених осіб, на забезпечення діяльності критичної інфраструктури [1]. Враховуючи, що саме бюджет є основною фінансовою базою держави, питання формування його доходів в умовах воєнного стану набувають особливої актуальності.

В умовах повномасштабної війни на території нашої держави обсяг доходів бюджету знизився, а потреби у витратах – зростає. У таких умовах держава змушена змінювати фінансову політику для розв'язання нагальних проблем: «збільшення видатків на оборону держави, перегляду джерел наповнення бюджету та залучення міжнародної фінансової допомоги» [2, с. 28].

Таблиця 1

Динаміка та структура доходів Державного бюджету України за 2018–2022 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %
Податкові надходження	753,8	81,2	799,8	80,1	851,1	79,1	1107,1	85,4	949,8	53,1
Неподаткові надходження	164,7	17,7	186,8	18,7	213,0	19,8	175,4	13,5	346,3	19,4
Доходи від операцій з капіталом	0,7	0,1	0,18	0,02	0,04	0,0	0,3	0,0	0,6	0,0
Цільові фонди	0,2	0,02	1,8	0,2	0,2	0,02	0,2	0,0	0,1	0,0
Трансферти	8,8	1,0	9,9	1,0	11,7	1,1	13,9	1,1	490,6	27,4
Всього	928,1	100	998,3	100,0	1076,0	100,0	1296,9	100,0	1787,4	100,0

Примітка. Складено та розраховано за [3]

Як видно із показників табл. 1, у 2018–2021 рр. податкові надходження становили визначальну частку доходів Державного бюджету України (79,1–85,4%). Внаслідок війни суттєво змінилась структура доходів державного бюджету: частка податкових надходжень у 2022 р. знизилась до рівня 53,1%. Така ситуація зумовлено тим, що до війни Україна була одним з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції, металургії та ІТ-послуг [4]. Значними надходженнями до бюджету вирізнялись податки з імпорту, який надходив через українські порти. В умовах воєнного стану стали не можливими зовнішньо-економічні операції через українсько-російський та українсько-білоруський кордони, а також авіаперевезення.

Крім того, на території, де ведуться активні бойові дії працювали компанії, які сплачували значні за обсягами податки [4]. Внаслідок війни зруйновано нафтопереробні заводи, металургійні комбінати, інфраструктурні та енергетичні об'єкти. Також причинами зниження обсягів податкових надходжень є зміни податкового законодавства:

- надання можливості юридичним особам та фізичним особам-підприємцям перейти на спрощену систему оподаткування зі сплатою єдиного податку за ставкою 2%;
- тимчасове запровадження ставки ПДВ на рівні 7% та зниження ставки акцизного податку на пальне;
- звільнення (у квітні – червні) від оподаткування товарів, що ввозились в Україну платниками єдиного податку, транспортних засобів, які ввозились громадянами;
- звільнення від оподаткування товарів оборонного призначення [1].

Оцінка динаміки та структури доходів державного бюджету дозволила виявити, що у період військового стану питома вага трансфертів зросла до рівня 27,4% (у 2018–2021 рр. близько 1%). Зростання даної групи доходів державного бюджету зумовлено надходженням фінансової допомоги від міжнародних партнерів (Європейського Союзу, міжнародних фінансових організацій та окремих країн).

Підсумовуючи зауважимо, що в умовах повномасштабної війни доцільним є впровадження оптимальної фіскальної політики та посилення бюджетного контролю.

Список використаних джерел

1. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2022 р. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538.
2. Піхоцька О. М., Ющик Ю. В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 35. С. 25–32.
3. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>

4. Вінокуров Я. Що з державними фінансами та чи вистачить Україні грошей. Роз'яснення. *Економічна правда*. 5 квітня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/5/685230/>

Вадим Королик
студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕДУР МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ

Митний контроль та митне оформлення є основними процедурами при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту.

Оминаючи дискусію щодо співвідношення митного контролю та митного оформлення, вважаємо, що і митний контроль, і митне оформлення є різними процедурами, які взаємопов'язані та взаємозалежні. Саме тому виокремлення та віднесення окремих митних формальностей і дій до процедури митного контролю або до процедури митного оформлення є в деяких випадках умовним. Митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [1].

До форм митного контролю, які не перераховані в ст. 336 МК України, необхідно віднести: попередній документальний контроль; верифікацію сертифікатів про походження товарів з України; ідентифікацію товарів, транспортних засобів комерційного призначення; дослідження проб та зразків товарів; використання технічних та спеціальних засобів контролю; митне спостереження.

Звісно, не всі форми митного контролю застосовуються посадовими особами митниці при переміщенні товарів різними видами транспорту. Так, в залежності від об'єкту митного контролю найбільш застосовуваними формами митного контролю щодо транспортних засобів комерційного призначення є:

- перевірка документів та відомостей, які надаються митним органам під час переміщення транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- огляд та переогляд транспортних засобів комерційного призначення;
- ідентифікація транспортних засобів комерційного призначення;
- облік транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України.

Щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України різними видами транспорту, найбільш розповсюдженими формами митного контролю є:

- попередній документальний контроль;
- перевірка документів та відомостей, які надаються митним органам під час переміщення товарів через митний кордон України;
- ідентифікація товарів;
- огляд та переогляд товарів, ручної поклажі, багажу.

Щодо громадян, які переміщуються через митний кордон України різними видами транспорту, найбільш розповсюдженими формами митного контролю є:

- особистий огляд громадян;
- усне опитування громадян.

Незалежно від об'єкту митного контролю посадові особи митниць застосовують таку форму митного контролю, як спостереження, яке може здійснюватися без використання технічних засобів (наприклад, безпосереднє спостереження посадовою особою митниці в зоні митного контролю за поведінкою осіб, які перетинають митний кордон України), і з застосуванням технічних засобів.

Рідше за вищевказані форми митного контролю на транспорті також можуть бути застосовані наступні форми:

- огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю;
- направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих органу доходів і зборів;
- перевірки обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем.

Процедура митного оформлення фактично виражається в сукупності суворо визначених митних формальностей та дій декларантів по виконанню, а посадових осіб митниці – по забезпеченню виконання встановленого нормами митного законодавства України порядку переміщення товарів через митний кордон України.

Митне оформлення на транспорті складається з низки митних формальностей, а саме попередніх операцій, тимчасового зберігання (стосується виключно товарів) та декларування.

Попередніми операціями необхідно вважати дії, які виконуються до початку митного оформлення товарів та транспортних засобів комерційного призначення. До попередніх операцій необхідно віднести:

- попереднє повідомлення митних органів про намір ввезти товари на митну територію України;
- подання документів та відомостей митним органам у пунктах пропуску через державний кордон України;
- доставка товарів та документів у місце, визначене митним органом [3].

Метою попереднього повідомлення є не тільки прискорення митного оформлення, але й планування керівництвом митного поста раціонального використання інспекторського складу. Саме за допомогою аналізу попередніх повідомлень є можливість на певний період часу збільшити інспекторський

склад митного поста для запобігання затримці транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України.

Слід відразу зазначити, що попереднє повідомлення не стосується морських, річкових та повітряних суден, які під час перебування на митній території України не роблять зупинок у портах чи аеропортах, розташованих на цій території. Відносно ввезення товару таке повідомлення є обов'язковим.

Подання документів та відомостей митниці у пункті пропуску через державний кордон України належить до обов'язків перевізника і може виконуватись особою, що безпосередньо здійснює перевезення, вповноваженим представником перевізника, декларантом. Статтею 322 МК України визначено, що документи на товари, транспортні засоби комерційного призначення подаються органам доходів і зборів у пунктах пропуску через державний кордон України не пізніше ніж через три години після прибуття зазначених товарів у пункт пропуску через державний кордон України. Зазначмо, що така дія здійснюється незалежно від напрямку переміщення.

Законодавством не встановлені строки пред'явлення товарів, транспортних засобів та передачі документів митниці у місці доставки. Вказується, що така дія повинна бути виконана у мінімально можливий строк після їх прибуття, а в разі прибуття поза робочим часом, встановленим для митниці, – у мінімально можливий строк після початку її роботи.

Декларування є основною митною формальністю процедури митного оформлення, яке здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. Причому письмова форма декларування поділяється на два види – подання або електронних документів, або документів на паперовому носії. Декларування шляхом вчинення дій – це вибір фізичною особою одного із двох каналів проходження митного кордону України. Канал, позначений зеленим кольором («зелений коридор»), призначений для декларування шляхом вчинення дій громадянами, які переміщують через митний кордон України товари в обсягах, що не підлягають оподаткуванню митними платежами та не підпадають під встановлені законодавством заборони або обмеження щодо ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території і не підлягають письмовому декларуванню. В інших випадках необхідно обирати канал, позначений червоним кольором («червоний коридор») [2].

Звернемо увагу, що тільки на автомобільному транспорті передбачається двоканална система митного контролю щодо самих транспортних засобів комерційного призначення. На залізничному, водному, повітряному транспорті двоканална система митного контролю передбачається виключно для пасажирів цих транспортних засобів.

Виконання дії щодо проставлення посадовою особою митниці у митній декларації відбитка особистої номерної печатки, свідчить про завершення митного оформлення. Наступною дією є внесення до електронної митної

декларації відмітки про завершення митного оформлення та номери особистої номерної печатки посадової особи митниці, яка завершила митне оформлення.

Таким чином митне оформлення товару складається з наступних митних формальностей: попереднє повідомлення (виключно при ввезенні товару); тимчасове зберігання (необов'язково); декларування; прийняття митної декларації; оформлення митної декларації; завершення митного оформлення.

У випадку декларування в порядку, установленому для громадян, виконуються наступні митні формальності:

– декларування, на якій виконуються дії щодо отримання товаросупровідних, товаротранспортних документів (не завжди здійснюється); заповнення митної декларації для письмового декларування товару, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності та її подання митниці;

– оформлення митної декларації, на якій виконуються дії щодо: перевірки поданих документів; прийняття рішення щодо оподаткування митними платежами товару; стягнення митних платежів (не обов'язково); проставлення особистої номерної печатки посадовою особою митниці.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
2. Бережнюк І. Г., Несторишен І. В., Неліпович О. В. Генеза категорії «митна процедура» в законодавчому та науковому контекстах. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ, 2014. Вип. 25. С. 163-170.
3. Прокопенко В. В. Виконання митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту: монографія. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2018. 336 с.

Андрій Косташенко

студент гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Катерина Крисовата

ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В РАМКАХ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

Укладення угод про вільну торгівлю передбачає створення сприятливих умов для здійснення торговельно-економічного співробітництва між окремими країнами чи групами країн, а отже є дієвим та ефективним інструментом нарощування обсягів українського експорту через лібералізацію доступу товарів та послуг на зовнішні ринки. Запровадження режиму вільної торгівлі з перспективним торговельно-економічними партнерами дозволяє Україні диверсифікувати географію та номенклатуру національного експорту у довгостроковій перспективі. Вирішенню цього завдання сприятиме, зокрема, запровадження з 01.01.2016 р. економічної частини Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом № 1678 (далі – Угода) [3].

Питання пов'язані із застосуванням тарифних регуляторів відображені у Розділі IV «Торгівля й питання, пов'язані з торгівлею Угоди». У стислому викладенні, відповідні положення зводяться до такого: поступове зменшення застосовуватиметься по відношенню до базової ставки мита, що зафіксована в Угоді; неможливість для жодної зі Сторін збільшення чинного мита або запровадження нового мита на товар, що походить із країни іншої Сторони Угоди. Водночас, кожна зі Сторін може підвищити мито до рівня, який зафіксовано в її зобов'язаннях, після скорочення в односторонньому порядку, а також зберегти або збільшити ввізне мито, якщо це буде дозволено рішенням Органу вирішення спорів СОТ.

На сьогодні ставки ввізного мита затверджено Законом України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 р. № 584 [3] зі змінами від 4.10.2016 р. (далі – Митний тариф України). Специфічні ставки складають 1% від загальної кількості ставок і встановлені на алкоголь та тютюнові вироби, комбіновані ставки на сьогодні не встановлені. Диференційованих пільгових та повних ставок у Митному тарифі України – 1357 ставок або 13% від повних ставок (риба, алкоголь, текстиль), повні ставки застосовуються у разі неможливості визначити країну походження товарів.

Ринок ЄС відрізняється значно вищим тарифним захистом, в першу чергу по агропромислових товарах і продукції (діюча середня арифметична ставка увізного мита в ЄС всього по Митному тарифу становить 7,6%, в Україні – 5,0%; а по товарах груп УКТЗЕД 01-24 (сільське господарство) – 19,8% та 9,2% відповідно. Водночас, ставки ввізного мита з боку сторони ЄС по окремих тарифних лініях в 1,5 – 14 разів вищі від ставок увізного мита України.

Україна поступово відкриває свій ринок для товарів, які виробляються в ЄС. Враховуючи, що у Митному тарифі України 38% становлять нульові ставки мита, у 2017 році тарифний графік зменшення ставок мита України припадає на 62% ставок Митного тарифу. Зокрема, порівняно з іншими галузями, найбільше зменшення ввізних мит мало місце у перший рік дії Угоди в харчовій та легкій промисловості.

Ставки ввізного мита на товари походженням з країн ЄС розміщено на сайті Міністерства економічного розвитку торгівлі і економіки України та інтегровано до програмно-інформаційного комплексу Фіскальної служби, який застосовується при митному оформленні товарів при ввезенні на митну територію України.

Для найбільш чутливих товарних позицій передбачено або збереження ввізного мита, або запровадження таких регуляторів, як: тарифні квоти із нульовою ставкою в межах квоти та ненульовою ставкою за межами квоти; спецзаходи по одягу та інших виробів, що були у використанні. Також Угода передбачає застосування тарифних квот на імпорт в Україну окремих видів м'яса свинини, м'яса птиці та цукровмістних товарів за принципом «хто перший прийшов, той перший і обслуговується» («first in – first out»).

З метою забезпечення адміністрування тарифних квот наказом Міністерства фінансів України від 11.12.2014 р. № 1203 затверджено Порядок контролю за розподілом квоти [Error! Reference source not found.], згідно з яким розподіл тарифних квот для застосування нульової ставки мита здійснюється за допомогою програмно-інформаційного комплексу Фіскальної служби в автоматичному режимі на підставі поданої декларантом митної декларації, яка повинна містити такі відомості: код товару згідно з УКТЗЕД; відомості про країну походження; код тарифної преференції.

Поряд із щорічним скасуванням увізного мита, Україна запровадить вхідні ціни для одягу, що був у використанні, визначені в євро, за кілограм чистої ваги. «Вхідна ціна» визначатиметься як 30% від середньої за попередній рік митної вартості всього нового одягу (24 товарні позиції УКТЗЕД) й імпортувався у вказаному періоді в Україну. Визначена вхідна ціна застосовується для справляння ввізного мита, встановленого Угодою, впродовж року.

Паралельно з режимом вільної торгівлі в рамках Угоди, впродовж двох років продовжував діяти пільговий режим оподаткування товарів українського походження в рамках Генеральної системи преференцій, затверджений Регламентом Єврокомісії від 25.10.2012 р. за № 978/2012 [3], яким Україна користувалася вже багато років при експорті до держав-членів ЄС. Результати аналізу свідчать, що за 547 тарифними позиціями Митного тарифу ЄС у 2016 р. було вигідніше експортувати в рамках режиму Генеральної системи преференцій, у 2017 р. таких позицій залишилось 424 [3]. При цьому, для експорту в рамках режиму вільної торгівлі, необхідно отримати сертифікат з перевезення товарів форми EUR.1, який з 1 січня 2016 р. видається митними органами України, а для експорту в рамках Генеральної системи преференцій

необхідно отримати сертифікат форми А, який видається Торгово-промисловою палатою України.

За суттю, у 2014-2015 рр. Європейським Союзом було запроваджено до товарів українського походження рівень ставок мита, встановлений на перший рік дії Угоди. Так, наявні мита ЄС:

– на промислові товари – було скасовано на 94,7% продукції; для решти кількох видів товарів (деякі хімічні продукти тощо) тарифи знижені;

– на сільськогосподарську продукцію – скасовані на 82,2% товарів; для інших продуктів (круп, свинина, яловичина, м'ясо птиці і кілька додаткових продуктів) часткова лібералізація досягається шляхом надання безмитних тарифних квот;

– на харчові товари – скасовані на 83,4% товарів. Решта частково лібералізовані шляхом безмитних тарифних квот.

Крім того, українські експортери отримали додаткову перевагу за товарами, стосовно яких ЄС запропонував встановлення тарифних квот. Зокрема, йдеться про м'ясо свинини, курятини, цукор тощо. Зазначені товари є чутливими для ЄС та зазвичай вилучаються з режиму лібералізації при укладенні угод про вільну торгівлю, тобто підпадають під загальний режим оподаткування при митному оформленні. Водночас у результаті переговорів Україна отримала можливість завозити певні обсяги цих товарів без справляння увізних мит. При цьому не йдеться про обмеження обсягів імпорту, а лише про те, що імпорт зазначених товарів понад визначений обсяг підпадатиме під загальний режим імпорту, тобто оподатковуватиметься за тими самими умовами які діють для України сьогодні.

Аналізуючи вплив реалізації наведених положень Угоди, зазначимо, що для українських виробників найсуттєвішим буде зниження тарифних обмежень з боку ЄС у таких галузях, як: легкова промисловість, хімічна промисловість, машинобудування, харчова промисловість [2].

Список використаних джерел

1. Сторожчук В. М. Адміністрування тарифної лібералізації в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Євроінтеграційні пріоритети розвитку національного бізнесу*. Монографія / А. А. Мазаракі та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. С. 349-369.
2. Журба І. Є. Митно-тарифні аспекти інтеграції України у європейський економічний простір. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 1 (32). С. 148-154.
3. Щодо угод про вільну торгівлю. Офіційний сайт МЗС України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/trade-agreements>.

Вадим Котик

студент гр. ФААзм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРИВАТНИХ ФІНАНСІВ

Світова практика побудови та функціонування розвинених економік наочно ілюструє пряму залежність між соціально-економічним результатом та обраною моделлю суспільного розвитку. Найбільш успішними, як правило, виявляються країни, в яких державна соціально-економічна, в тому числі податкова, політика орієнтована на кінцевий результат – добробут громадян. Для України такий підхід є надзвичайно актуальним, зважаючи на загальний невисокий рівень життя в країні. Це, вочевидь, потребує перегляду підходів до інструментарію підвищення платоспроможності приватних фінансів, як базового елемента стабільності фінансового сектору країни, а серед такого – до системи оподаткування доходів фізичних осіб, як його невід’ємної складової. Саме тому нагальною є проблема модернізації системи оподаткування доходів фізичних осіб, з вирішенням якої слід пов’язувати підвищення спроможності фізичних осіб виступати активними учасниками у сферах споживання, заощаджень та інвестицій, інвесторами в розвиток людського капіталу та підвищення якості життя, а також формування середнього класу, який є основою економічного розвитку та політичної стабільності в суспільстві.

Формування нової парадигми оподаткування доходів фізичних осіб передбачає уточнення сутності об’єкта оподаткування. Складність категорії «дохід фізичної особи» полягає в: різноманітності видів та форм надходжень фізичної особи, частина з яких апріорі за своєю природою не підпадає під визначення поняття «дохід», а тим більше під «оподатковуваний дохід»; недопустимості перетворення оподаткування доходів фізичних осіб в інструмент їх збіднення, що передбачає максимальне забезпечення паритетності їх фіскальної, соціальної та регулюючої функцій; необхідності формування у власника доходу відповідної мотиваційної поведінки щодо характеру розпорядження ним, виходячи із стратегії бачення ролі такого доходу в системі відтворювальних процесів в національній економіці, що, відповідним чином, визначає підходи до характеру його оподаткування, тощо.

При дослідженні проблематики оподаткування доходів слід виходити з того, що доходи фізичних осіб є джерелом формування приватних фінансів і саме через оподаткування таких доходів здійснюється вплив на ці фінанси.

Формування останніх, які, у свою чергу, є самостійною складовою частиною фінансової системи країни, нині відбувається в умовах: збільшення частки осіб- власників капіталу, зростання доходів від власності; існування доволі значної частки бідного населення, в тому числі таких, чиї доходи є нижчими за прожитковий мінімум, розшарування населення країни за рівнем

добробуту, високого рівня концентрації доходів; високої частки тіньових, а в їх складі незаконних, доходів; збереження високого рівня диференціації розмірів заробітної плати в галузевому та територіальному розрізах, між міськими та сільськими жителями; суттєвої диференціації витрат домогосподарств за різними їх типами; орієнтації значної частини населення на заробітки за кордоном внаслідок неможливості їх отримання в Україні; впливу на фінансову спроможність домогосподарств кредитної політики банків; низької ролі держави у корегуванні фінансової поведінки домогосподарств, виходячи з необхідності, з одного боку, підвищення рівня їх добробуту, а, з другого боку, стимулювання їх активності у сфері заощаджень та інвестицій, як однієї з передумов розвитку фінансового ринку в країні. Завдання оподаткування доходів фізичних осіб за таких умов вбачається в нівелюванні негативного впливу деструктивних чинників формування платоспроможності приватних фінансів з метою мінімізації ризиків зменшення рівня їх присутності на споживчому та фінансовому ринках [2].

Саме такий підхід до дослідження проблематики оподаткування доходів фізичних осіб дозволяє розглядати їх з позиції, що дохід, в широкому розумінні, – це, перш за все, можливості фізичної особи (домогосподарства) щодо здійснення споживання, заощаджень та інвестицій, які реалізуються шляхом визначення обсягу, асортименту та якості споживання, структурування напрямів використання власних коштів в розрізі поточного та довгострокового споживання, вибору способів та форм здійснення заощаджень, інвестицій тощо. Визначаються ж вони рівнем чистого доходу, а точніше, достатністю доходу, саме яка безпосередньо формує мотиваційну поведінку платника податку щодо характеру управління власним грошовим ресурсом, оскільки саме вона встановлює параметри згаданих вище бюджетних обмежень, з урахуванням яких такий платник податку здійснює управління своїми фінансами.

Загальна картина складається таким чином, що в Україні в сукупних грошових витратах фізичних осіб зростає частка витрат на оплату житлово-комунальних послуг (принагідно звертаємо увагу на те, що в країнах Європейського Союзу частка таких не перевищує 10% середньої заробітної плати в країні) та, відповідно, зменшується частка витрат на поточне споживання. Можна, зокрема, спостерігати значні відхилення в обсягах споживання основних продуктів харчування відносно раціонально обґрунтованих медичних норм, а також загальне зменшення споживання окремих груп продовольчих товарів.

Завдання податкової системи в таких умовах зводиться до максимального стимулювання споживчого попиту. Загалом підвищена увага до категорії «достатність доходу» зумовлена її тісним органічним зв'язком з такими поняттями, як «добробут» (його аналогами, які вживаються західними вченими, на кшталт – «ступінь задоволення потреб, рівень багатства, рівень корисності» [1]).

При формуванні політики доходів фізичних осіб слід, насамперед, виходити із спроможності чистого доходу забезпечити належний рівень

відтворення робочої сили отримувача такого доходу та членів його сім'ї. Базовим постулатом при цьому має бути те, що чистий дохід (тобто дохід після оподаткування та сплати всіх обов'язкових платежів) не може бути меншим за розмір реального прожиткового мінімуму з розрахунку на кожного суб'єкта, дохід якого підлягає оподаткуванню (при наявності двох і більше членів сім'ї – реального прожиткового мінімуму на кожного з таких членів сім'ї, які з об'єктивних підстав не можуть отримувати дохід).

Важливо, щоб такий підхід при виробленні політики оподаткування доходів фізичних осіб був аксіоматичним. Лише за таких умов створюється реальна підстава для вибудови чіткої державної політики у сфері формування доходів фізичних осіб, яка базувалася б на реальних, а не «квazăі» державних соціальних стандартах і гарантіях, що, власне, де-юре і передбачено чинним законодавством.

Список використаних джерел

1. Сташишин А. Вимірювання добробуту домогосподарств як економічних суб'єктів в концепціях провідних наукових шкіл. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2014. Вип. 33. Ч. 2. С. 98-109.
2. Кізіма Т. О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7 (45). С. 171-176.

Катерина Крисовата

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Тарас Булка

студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

СВІТОВИЙ ДОСВІД МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Інтеграція української економіки в світову, а також проєвропейський курс її розвитку передбачає лібералізацію митної політики України та спрощення переміщення товарів через її митний кордон. В даних умовах виникає необхідність застосування такого типу митної політики, що забезпечить як виконання міжнародних зобов'язань в частині лібералізації, так і захист національного товаровиробника від зростаючої конкуренції іноземних товарів. Система оцінювання наслідків реалізації митної політики, що використовується в державному управлінні, не забезпечує комплексного відображення її взаємозв'язку з розвитком внутрішнього виробництва товарів. Тому, важливого значення набуває пошук оптимальної системи оцінювання та моніторингу стану реалізації митної політики України для забезпечення позитивних та нівелювання негативних митних ефектів.

Залежно від ризиків та загроз у митній безпеці конкретної країни чи союзу держав формується система її забезпечення, що включає в себе, у першу чергу, адміністративну підпорядкованість суб'єктів забезпечення митної безпеки, їх мету та правовий статус. Модель системи забезпечення митної безпеки України слід формувати, враховуючи міжнародний досвід провідних країн світу.

Необхідно пам'ятати, що філософія зовнішньої політики повинна полягати в тому, що всі політичні питання необхідно розглядати через призму національно-економічних інтересів.

Інтереси національних виробників – ось пріоритет зовнішньоекономічної політики. Вони є найбільшими платниками податків, гарантами здорової економіки, джерелом зайнятості в ринковій економіці.

Для різних країн світу існують індивідуальні загрози митній безпеці. У деяких країнах загрозу становлять контрабанда наркотиків і зброї, незаконна міграція (як суспільно небезпечна й така, що сприяє підвищенню рівня терористичної загрози), в інших – так звана економічна чи «товарна» контрабанда (фактично ухилення від сплати податків). Також загрози для митної безпеки деяких країн світу можуть становити незаконне переміщення через митний кордон контрафактних товарів, підакцизних товарів (особливо цигарок та автомобілів), валютних і культурних цінностей, належне митне регулювання (застосування митних процедур, тарифних і нетарифних ставок,

установлення належного рівня податків і зборів) і контроль за повнотою сплати митних та інших платежів, а також правильністю бази оподаткування [2].

Зазвичай, у більшості країн світу, питанням забезпечення митної безпеки опікуються не лише митні органи, а й деякі інші правоохоронні та державні структури. У кожній окремій країні ступінь відповідальності за митну безпеку того чи іншого суб'єкта забезпечення митної безпеки встановлюється державою, виходячи з різноманітних економічних, політичних і міжнародних чинників.

У кожній конкретній країні суб'єкти забезпечення митної безпеки мають різне правове положення. Їхнє правове положення формується залежно від поставлених перед цими органами завдань і функцій, які вони виконують.

Тому, слід розглянути систему органів провідних країн світу, на які покладається функція із забезпечення митної безпеки і розглянути їхні повноваження.

Організаційну структуру митної системи Польщі становлять Департамент акцизного та митного податку, Департамент митної служби, Департамент митної політики, Департамент митного й акцизного контролю, що є структурними елементами Міністерства фінансів Республіки Польща. До завдань митної служби Республіки Польща належить реалізація державної митної політики, а також виконання інших завдань, а саме: контроль за дотриманням митного права, а також інших нормативних документів, пов'язаних із переміщенням товарів через кордон; справляння митних зборів та інших платежів, пов'язаних із переміщенням товарів; податковий контроль, стягнення акцизного податку; співпраця в реалізації спільної європейської політики; ведення статистики внутрішнього товарообігу між країнами-членами ЄС (INTRASAT); запобігання незаконному вивезенню культурних цінностей; контроль за легальністю працевлаштування іноземців; співпраця з митними органами інших країн ЄС і міжнародними організаціями [1].

У Німеччині з 1 січня 2016 року запроваджено нову модель митного управління, на чолі якої, як вищий федеральний орган – Генеральна митна дирекція (Generallzolldirektion). З метою забезпечення митної безпеки федеральне законодавство покладає на митні органи Німеччини досить широкі повноваження. Окрім стягування митних платежів і контролю за переміщенням товарів через кордон, до сфери повноважень митних органів зараховано як боротьбу з контрабандою наркотичних, тютюнових і лікєро-горілчанних виробів, зброї та боєприпасів, так і запобігання фінансуванню й припинення фінансування тероризму.

У США забезпеченням митної безпеки займаються багато органів, проте після терористичних атак 11 вересня 2001 року основну увагу на кордоні уряд цієї країни спрямував на напрямі забезпечення захисту американського народу від терористичних атак. Саме тому більшість служб та організацій, що забезпечують митну безпеку, входять до складу Міністерства внутрішньої безпеки США, основними завданнями якого є запобігання тероризму, безпека кордонів, управління імміграційними процесами, координація відомств при

надзвичайних подіях тощо. Це – Митно-прикордонна служба (Customs and Border Protection), Імміграційна та митна поліція (Immigration and Customs Enforcement), Берегова охорона (Coast 3 Guard), Служба громадянства та імміграції (Citizenship and Immigration Service), Адміністрація транспортної безпеки (Transportation Security Administration). Також питаннями забезпечення митної безпеки займається Адміністрація щодо боротьби з наркотиками (Drug Enforcement Administration), яка входить до складу Міністерства юстиції США та протидіє контрабанді й нелегальному обігу наркотиків [3].

Варто зазначити, що митним кодексом Євросоюзу визначено, що митні органи мають право організовувати й реалізувати оперативно-розшукову діяльність, пов'язану з отриманням, нагромадженням, обробкою та перевіркою інформації, що стосується зовнішньоторговельного товарообігу; можливістю секретного спостереження; використанням допомоги осіб, не задіяних у митній службі, а також правом на застосування засобів безпосереднього примусу у формі застосування фізичної сили та індивідуальних технічних і хімічних засобів або засобів, призначених для обеззброєння й конвоювання осіб [1].

Також у сучасних умовах важливого значення набуває діяльність Всесвітньої митної організації у сфері забезпечення митної безпеки, формування стандартів митної діяльності та впровадження сучасних методів митного контролю, адже з посиленням взаємозалежності країн та підвищенням інтенсивності економічних зв'язків між ними процес забезпечення митної безпеки стає все більш складним та комплексним

Проведений аналіз дозволив дійти деяких висновків та узагальнень. У провідних країнах світу правоохоронні та митні органи виконують такі основні функції у сфері забезпечення митної безпеки: фіскальну, безпекову (правоохоронну), інформаційну.

Водночас, при запозиченні цього досвіду під час реформування митних органів України необхідно виходити з національних інтересів, тобто чітко усвідомлювати сучасні зовнішні ризики та загрози митній безпеці України.

Наступний чинник, який має бути врахований при побудові моделі системи забезпечення митної безпеки, можна умовно назвати організаційним, зважаючи на необхідність прогнозування найбільш дієвої, результативної організаційної побудови суб'єктів забезпечення, включно із взаємозв'язками між ними, зміст і характер яких формуватиметься, виходячи із перспективного для України світового досвіду та особливостей функціонування системи забезпечення митної безпеки в Україні.

Система забезпечення митної безпеки країни формується залежно від загроз безпеки конкретної країни чи союзу держав, яка включає в себе адміністративну підпорядкованість суб'єктів забезпечення митної безпеки, їхню мету і правовий статус.

З огляду на те, що рівень зовнішніх загроз на сьогодні для наших громадян є високим, роботу правоохоронних і митних органів України, які відповідають за забезпечення митної безпеки країни, необхідно зосередити саме на безпековій функції.

Систему забезпечення митної безпеки України варто формувати з урахуванням міжнародного досвіду провідних країн світу. У зв'язку з цим убачається необхідним реформування суб'єктів забезпечення митної безпеки України. Окрім того, необхідним є розширення повноважень щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності митними органами й уніфікація митного та кримінального процесуального законодавства України в частині, що стосується забезпечення дієвих механізмів реалізації митними органами оперативно-розшукових заходів щодо злочинів, ознаки яких можуть бути виявлені під час здійснення митного контролю.

Пріоритетними напрямками діяльності з забезпечення митної безпеки відповідно до світових тенденцій розвитку митної справи повинні стати: [3]

– удосконалення митного регулювання як ефективного інструменту митної політики та забезпечення митної безпеки;

– забезпечення повноти надходжень до Державного бюджету за рахунок контролю дотримання митного законодавства України на основі методів митного постаудиту та обміну інформацією з іншими країнами щодо торговельних операцій та іншими регуляторними органами всередині країни щодо стягнення податків;

– продовження курсу лібералізації регуляторної політики держави у сфері ЗЕД за умови дотримання економічних інтересів на основі використання податкових засобів підтримки національного товаровиробника, розбудови інституційної інфраструктури сприяння експорту та активізації застосування механізмів СОТ для захисту національних економічних інтересів;

– посилення митного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України з метою запобігання порушенням митних правил та ухиленню від оподаткування за рахунок покращення технічного забезпечення пунктів пропуску.

Список використаних джерел

1. Гуцул І. А. Ефективність управління митними ризиками у країнах Європейського Союзу та Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 36. С. 377-384.
2. Десятнюк О. М., Харкавий М. О. Новітня парадигма реалізації митного контролю в умовах спрощення митних процедур. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=3&y=2015>
3. Кривіцький В. Концептуальний базис парадигми митної безпеки України. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 4. С. 99-109.

Ірина Круп'як

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Олег Коваль

студент гр. ФМ-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ

Управління державним боргом є одним із пріоритетних завдань фінансової політики держави, важливою умовою стабільності її фінансової системи. Ефективне управління боргом створює можливість уникнення кризових боргових ситуацій та пікових навантажень на бюджет у зв'язку з обслуговуванням державного боргу, сприяє забезпеченню стабілізації соціально-економічної ситуації та розвитку економіки. При цьому важливе значення має механізм управління державним боргом, що являє собою сукупність відповідних методів, інструментів та важелів за допомогою яких забезпечується оптимальний обсяг кредитних ресурсів та їх раціональне використання при відповідному нормативно-правовому, організаційному та інформаційному забезпеченні.

Боргове планування та прогнозування як елементи механізму управління державним боргом спрямовані на розроблення та визначення перспективних джерел та обсягів державних запозичень для фінансування державних потреб. Разом з тим, важливим елементом механізму управління державним боргом є безпосередньо сам процес залучення позикових коштів на умовах державного кредиту та їх розміщення (розподіл на потреби держави). Він передбачає максимізацію доходу від залучених позик та створення джерел його погашення за рахунок фінансування інвестиційних проектів на розвиток національного виробництва з метою покращення якості життя населення.

Елементом механізму управління державним боргом є також обслуговування та погашення боргу, тобто ранжування усіх можливих варіантів між повним погашенням боргу і абсолютним дефолтом, після чого здійснюється виконання боргових зобов'язань перед кредиторами щодо погашення основної суми боргу, сплати відсотків та супутніх витрат. Обслуговування державного боргу враховує сукупність платежів за державними зобов'язаннями перед кредиторами щодо сплати відсотків, комісійних та штрафних платежів. Ці платежі здійснюються з Державного бюджету у вигляді видатків за рахунок: коштів загального фонду бюджету; коштів, які надійшли від приватизації державного майна; внутрішніх і зовнішніх державних запозичень; золотовалютних резервів держави тощо [1].

Методи управління державним боргом застосовуються індивідуально до боргових зобов'язань та мають свою специфіку. Серед методів управління державним боргом виокремлюють адміністративні та ринкові. Адміністративні методи характеризуються одностороннім прийняттям рішення про їх

застосування з боку держави без отримання попередньої згоди з боку кредитора, а ринкові, в свою чергу, передбачають погоджувальний характер, тобто прийняття рішення передусь переговорний процес між кредитором і позичальником, при цьому кредитори мають право вирішувати, чи погоджуватись їм на запропоновані умови або відмовитися від них. Друга група включає реструктуризацію, новацію, сек'юритизацію, обмін, дострокове погашення тощо [2].

Інструменти механізму управління державним боргом можуть вирізнятися в залежності від критеріїв їх класифікації. При цьому в Україні активно застосовуються різноманітні боргові інструменти. Серед них: кредити міжнародних фінансових організацій, облігації внутрішньої державної позики, облігації зовнішньої державної позики, казначейські зобов'язання, кредити урядів зарубіжних країн, кредити іноземних банків. Водночас у контексті управління державним боргом до важелів механізму можна зарахувати: відсоткові ставки за державними запозиченнями, види кредитів, котирування валютних курсів, плата за надання державної гарантії, пеня, додаткові умови кредитного договору.

Механізм управління державним боргом функціонує у межах правового поля. В Україні до основних нормативно-правових актів, які регламентують порядок управління державним боргом відносяться: Конституція України, Бюджетний кодекс, щорічні Закони України «Про Державний бюджет України». При цьому нормативно-правове забезпечення механізму управління державним боргом передбачає: регулювання статусу цінних паперів (включаючи основні умови визначення доходу та погашення) та основ кредитних договорів і угод; регулювання статусу суб'єктів позикових відносин (позичальників, гарантів, агентів); регулювання обсягів залучення, загального обсягу державного і муніципального боргу та вартості обслуговування боргу; регулювання процесів емісії і розміщення державних і муніципальних цінних паперів; регулювання допуску професійних учасників ринку та інвесторів на ринки державних і муніципальних цінних паперів; регулювання обігу державних і муніципальних цінних паперів і діяльності професійних учасників ринку та інвесторів в окремих секторах ринку; податкове регулювання.

Управління державним боргом здійснює система державних органів (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державна казначейська служба України, Рахункова палата України тощо) шляхом видання відповідних законодавчих та підзаконних актів. Такі державні інститути відповідно до функцій, покладених повноважень несуть відповідальність за розробку та реалізацію ефективної боргової стратегії держави з метою забезпечення фінансової стабільності та боргової стійкості країни. При цьому особливе місце у сфері управління державним боргом посідає Міністерство фінансів України, зокрема – департамент управління державним боргом. Він поєднує структурні підрозділи, діяльність яких пов'язана з плануванням та підготовкою кредитних проектів, аналізом, обліком, обслуговуванням державного боргу.

Сучасна розбалансованість фінансової системи держави, платіжна криза спричинені переходом до міжнародних стандартів щодо формування цін на енергоносії, обмеженістю внутрішніх резервів та від'ємним сальдо платіжного балансу, що обумовлює потребу у додаткових коштах для відновлення економічної рівноваги, забезпечення стабільного розвитку. Із збільшенням масштабів запозичень держави, напрацюванням певної правової бази і спробами ефективно організувати управління державним боргом роль державного кредиту як інструменту соціально-економічної політики держави поступово зростає. При цьому основною причиною збільшення запозичень є постійний дефіцит бюджету держави та неспроможність у фінансуванні соціальних та інших програм. Державні запозичення характеризуються нестабільністю, значними коливаннями структури та непередбачуваністю, що зобов'язує державу комплексно підходити до регулювання процесу запозичень. Відтак, державний борг необхідно оцінювати не тільки з позиції мікро- та макроекономічних показників, але й враховуючи його ефективність у застосуванні. Важливим є застосування державного боргу в інвестиційній діяльності, що дозволяє за рахунок доходу розраховуватись з кредиторами.

Державним інститутам, що здійснюють управління державним боргом для мінімізації витрат і ризику в середньо- і довгостроковій перспективі доцільно забезпечувати узгодженість проведених заходів та операцій. Органи державного управління мають сприяти формуванню широкої бази інвесторів для своїх внутрішніх і зовнішніх зобов'язань, приділяючи належну увагу витратам і ризику, а ставлення до інвесторів повинно ґрунтуватися на принципах рівності. Операції з управління боргом мають бути прозорими і передбачуваними. Для розміщення боргових зобов'язань максимально можливо використовувати ринкові механізми, в тому числі конкурсні аукціони і емісійні синдикати.

Таким чином, належне функціонування кожного елементу механізму управління державним боргом перешкоджатиме виникненню кризових боргових ситуацій та пікових навантажень на бюджет у зв'язку з обслуговуванням державного боргу, сприятиме забезпеченню стабілізації соціально-економічної ситуації та розвитку економіки.

Список використаних джерел

1. Круп'як І. Факторна оцінка зовнішньоборгових зобов'язань держави в умовах трансформації сучасних економічних процесів. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск 17. URL: www.economyandsociety.in.ua (дата звернення 14.02.2023).
2. Скрипка О. Система управління зовнішнім державним боргом. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 11. С. 105-115. URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/01\(90\)/ZT_01_2017_st_09.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2017/01(90)/ZT_01_2017_st_09.pdf)
3. Сукупний державний борг та ВВП України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення 10.03. 2023).

Вікторія Кульматицька

студентка гр. ФПФМ-21,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Коваль

СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ФІНАНСУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Фінансування охорони здоров'я в Україні під час війни є однією з найважливіших проблем, з якими стикається країна. Воєнний конфлікт призводить до великої кількості поранень і травм, що вимагають негайної медичної допомоги та тривалого періоду реабілітації. Крім того, воєнний конфлікт може спричинити збільшення захворювань, які пов'язані зі стресом і погіршенням умов життя.

Розв'язана росією повномасштабна війна завдала значної шкоди системі охорони здоров'я (СОЗ) України. Йдеться про руйнування медичної інфраструктури, неможливість дотримання норм профілактики та лікування, брак медичних кадрів в деяких регіонах та порушення логістичних зв'язків, що перешкоджає вчасному та повному забезпеченню населення засобами медичного призначення [1]. Уряд України повинен приділити особливу увагу фінансуванню охорони здоров'я в умовах війни. Це може включати збільшення бюджетних асигнувань на медичні заклади та програми здоров'я, зокрема на закупівлю медичного обладнання, медикаментів та інших засобів медичної підтримки. Крім того, уряд повинен забезпечувати належні умови для працівників охорони здоров'я, зокрема забезпечувати їх необхідними засобами захисту та оплата праці повинна бути відповідною до складності та важкості роботи.

Наразі 369 закладів охорони здоров'я пошкоджено, і масштаби руйнувань можуть варіюватися. Деякі з них можуть потребувати лише невеликих ремонтів, наприклад, заміни розбитих вікон, які були пошкоджені внаслідок обстрілів. Але в інших випадках можуть бути необхідні значні відновлювальні роботи [1].

Оскільки на окупованих територіях була проведена оцінка стану закладів охорони здоров'я, то відомо, які саме заклади були зруйновані, включаючи амбулаторії та госпіталі. У кожному конкретному випадку приймаються рішення щодо забезпечення медичної допомоги населенню. Тим не менше, екстрена медична допомога надається всюди без зупинок [1].

Також важливим є залучення міжнародної допомоги для фінансування охорони здоров'я в умовах війни. Міжнародні організації та держави можуть надавати технічну та фінансову допомогу для розвитку медичної інфраструктури та забезпечення медичного обладнання та медикаментів.

Згідно з інформацією Єврокомісії, до країн ЄС уже здійснено понад 1000 медичних евакуацій українських пацієнтів [2], а низка європейських країн оголосила про партнерство у сфері зміцнення системи громадського здоров'я

України, на що вже виділено 45 млн дол. США. З початку повномасштабної війни на потреби СОЗ України перераховано понад 4 млрд грн. Водночас, за оцінками МОЗ, Україні для відбудови СОЗ знадобиться від 14,6 до 20 млрд євро [3].

Проведено закупівель разом із ліками і обладнанням орієнтовно на 4 млрд грн. В Україну постійно надходить гуманітарна допомога (це також десь на 5 млрд грн) у вигляді лікарських засобів та медичного дороговартісного обладнання. У період воєнного стану відбулися зміни у програмі «Доступні ліки». Дозволили отримувати препарати не тільки за електронним, а й за паперовим рецептом, оскільки виникають проблеми з інтернетом у певних регіонах через бойові дії [3].

З метою покращення фінансування у системі охорони здоров'я країні також можна використовувати публічно-приватні партнерства для забезпечення додаткових ресурсів. Приватні компанії можуть інвестувати у медичну інфраструктуру та надавати додаткову медичну підтримку, що може допомогти поліпшити рівень надання медичних послуг.

Окрім цього, ефективне управління фінансами у сфері охорони здоров'я також є ключовим елементом в умовах війни. Уряд повинен забезпечувати прозоре та ефективне використання бюджетних коштів, контролювати ціну на медичні послуги та медикаменти, щоб забезпечити їх доступність для населення.

Надання медичної допомоги та забезпечення належного рівня охорони здоров'я в умовах війни також може залежати від активної участі громадськості. Громадські організації та волонтери можуть допомагати збирати кошти на придбання необхідного медичного обладнання, надавати медичну підтримку у разі потреби та підтримувати працівників охорони здоров'я у їх роботі.

Отже, фінансування охорони здоров'я в умовах війни є складною проблемою, яку можна вирішити через різноманітні заходи, що включають збільшення бюджетних асигнувань, залучення міжнародної допомоги, використання публічно-приватних партнерств, ефективне управління фінансами та активну участь громадськості.

Уряд робить все можливе для забезпечення стабільного фінансування сфери охорони здоров'я, в тому числі програми медичних гарантій, та ефективного використання бюджетних коштів та своєчасної виплати заробітної плати, незважаючи на воєнний стан та необхідність посилення безпеки та оборони країни. Завдяки цьому, медична реформа продовжує свій розвиток та може адаптуватися до нових реалій, швидко реагуючи на всі виклики.

Список використаних джерел

1. Ресурси системи охорони здоров'я в умовах війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/resursy-systemy-okhorony-zdorovya-v-umovakh-viyny-zhovten-2022r> (дата звернення 17.04.2023)

2. Ukraine: 1,000 Ukrainian patients transferred to European hospitals. European Commission. 2022. 05 Aug. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_4882 (дата звернення 18.04.2023)
3. Відновлення медичної системи після наслідків війни коштуватиме щонайменше 14,6 млрд євро. Урядовий портал. 2022. 30 вер. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidnovlennia-medychnoi-systemy-pislia-naslidkiv-viiny-koshtuvatyme-shchonaimenshe-146-mlrd-ievro> (дата звернення 18.04.2023)

Сергій Куницький

студент гр. Фвнм-11

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

Науковий керівник: к.е.н., доцент Надія Головай

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Державний фінансовий контроль виступає однією з найважливіших функцій реалізації фінансової політики і на основі використання сукупності своїх інструментів забезпечує належний процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів держави з метою досягнення поставлених цілей у сфері державного управління фінансами.

Необхідно відмітити, що саме на належній організації державного фінансового контролю базується соціально-економічне благополуччя суспільства. В сучасній парадигмі державний фінансовий контроль відіграє вирішальне значення в усіх сферах суспільного відтворення. Водночас, саме державний фінансовий контроль є обов'язковою умовою ефективного функціонування фінансової системи України та головною функцією її управління.

Сутність і організаційно-методичні аспекти функціонування державного фінансового контролю висвітлено в роботах М. Білухи, Л. Гуцаленко, А. Крисоватого, Н. Зdirко [2], В. Піхоцького [3], Г. Погріщук [4] та інших провідних науковців.

Державний фінансовий контроль забезпечує можливість всебічного спостереження за напрямками управління державною власністю, що позитивно впливає на досягнення належного рівня фінансової самодостатності окремих галузей економіки, об'єктивного оцінювання збалансованості бюджетів, забезпечення захищеності фінансових інтересів суспільства країни. Отже, можемо дійти висновку, що належна організація державного фінансового контролю є першочерговим завданням фінансової політики держави і, відповідно, сприятиме покращенню ефективності управління державними ресурсами та гарантованому стратегічному розвитку економічних відносин.

Зокрема, державний фінансовий контроль, охоплює такі важливі для держави сфери як оборонний комплекс, агропромисловий комплекс, паливно-енергетичний сектор, інфраструктура і транспорт, житлово-комунальне господарство, освіта і наука, охорона здоров'я, соціальний захист населення та інші. Отже, планування та реалізація відповідних заходів державного фінансового контролю має визначатися з врахуванням їх соціально-економічної актуальності, величини обсягів фінансування та враховувати можливість потенційних ризиків незаконних, нецільових витрат та фінансових зловживань [4].

Аналіз сучасної парадигми функціонування системи державного

фінансового контролю показав наявність недоліків у структурі та процесах даного інституту. Так, Н. Здирко та О. Шевчук, до основних недоліків у розвитку системи державного фінансового контролю в Україні відносять: 1) недостатність чисельності підрозділів контролю у Державній аудиторській службі, а також незабезпечення організаційної та функціональної незалежності таких підрозділів; 2) недосконалість внутрішньої та зовнішньої методологічної бази з питань проведення державного фінансового контролю; 3) недоліки в частині повноти аудиторських дій, якості документування проведених перевірок та обґрунтованості висновків за їх результатами; 4) відсутність належної нормативно-правової бази в частині здійснення ДФК [2].

Вищезазначене обумовлює важливість постійного удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні. Зокрема, у роботі Г. Погрішук та Н. Головай відмічено, що «на сьогодні існує невідкладна необхідність удосконалення організації державного фінансового контролю з огляду на об'єктивну потребу побудови стійкої протидії існуючим загрозам у фінансовій системі, що в свою чергу має створити ряд передумов до зменшення кількості й обсягів бюджетно-фінансових зловживань; покращення рівня фінансової дисципліни та зменшення нецільових витрат; забезпечення вчасного і повного надходження до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів; удосконалення законодавчих норм та посилення відповідальності учасників бюджетного процесу» [4].

В. Піхоцький реформування системи державного фінансового контролю вбачає через реалізацію таких дій: «формування єдиних концептуальних засад організації державного фінансового контролю, виходячи з сучасних умов розвитку економіки України; створення єдиного правового поля розвитку системи державного фінансового контролю та законодавчого закріплення за його суб'єктами контрольних функцій; формування нових і удосконалення діючих процедур державного фінансового контролю; удосконалення методик державного фінансового контролю; оптимізація організаційних структур державного фінансового контролю; удосконалення кадрового забезпечення системи державного фінансового контролю, створення сучасної науково-дослідної і навчальної бази за міжнародними зразками; створення адекватної сучасним умовам інформаційно-комунікаційної інфраструктури; покращення матеріально-технічного і фінансового забезпечення функціонування системи державного фінансового контролю» [3].

Отже, можемо дійти висновку, що функціонуюча система державного фінансового контролю в Україні характеризується рядом недоліків та проблем, які суттєво зменшують її неефективність, сприяють зростанню необґрунтованих витрат на її функціонування та роблять дану систему непрозорою. Зазначене має негативний вплив на рівень довіри населення до влади, а також гальмує розвиток в Україні фінансово-бюджетних відносин.

Вирішення нагальних проблем та подолання основних недоліків організації та функціонування системи державного фінансового контролю в Україні можливо досягнути через послідовну реалізацію комплексу заходів, що

спрямовані на формування моделі державного фінансового контролю, яка б відповідала потребам сучасних соціально-економічних відносин в країні.

Список використаних джерел

1. Державна аудиторська служба України: офіційний сайт. URL: <http://www.dkrs.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Здирко Н. Г., Шевчук О. Д. Державний фінансовий контроль в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5 (33). С. 7-24.
3. Піхоцький В. Функціонування системи державного фінансового контролю та її удосконалення. *Демократичне врядування*. 2012. Вип. 10. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik10/fail/Pikhotskyj.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Погріщук Г. Б., Головай Н. М. Сучасні проблеми та перспективи розвитку державного фінансового контролю в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-61> (дата звернення: 15.04.2023).

Зоряна Лободіна

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Павло Вітківський

студент гр. ФПФМ-12,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Володимир Миколайчук

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Ігор Вігреску

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ГОРИЗОНТАЛЬНОГО ВИРІВНЮВАННЯ ДОХІДНОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Внаслідок воєнних дій, які продовжують відбуватися в Україні, посилюється диференціація регіонів і територіальних громад за рівнем соціально-економічного розвитку. «Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів є причиною різного податкового потенціалу адміністративних територій, від якого залежить дохідна база місцевих бюджетів, неоднакової потреби у бюджетних ресурсах для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування, різної вартості публічних послуг, які вони надають, та ін.» [5].

З огляду на це, актуальним залишається здійснення горизонтального вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів із використанням такого інструменту бюджетного регулювання як міжбюджетні трансферти загалом та базової / реверсної дотації зокрема.

Під час горизонтального вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів у ході розрахунку обсягу базової (реверсної) дотації враховуються надходження: податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки – для обласних бюджетів та податку на доходи фізичних осіб – для обласних бюджетів і бюджетів місцевого самоврядування.

Горизонтальне вирівнювання дохідної спроможності обласних бюджетів здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб з урахуванням параметрів [1], поданих на рис. 1.

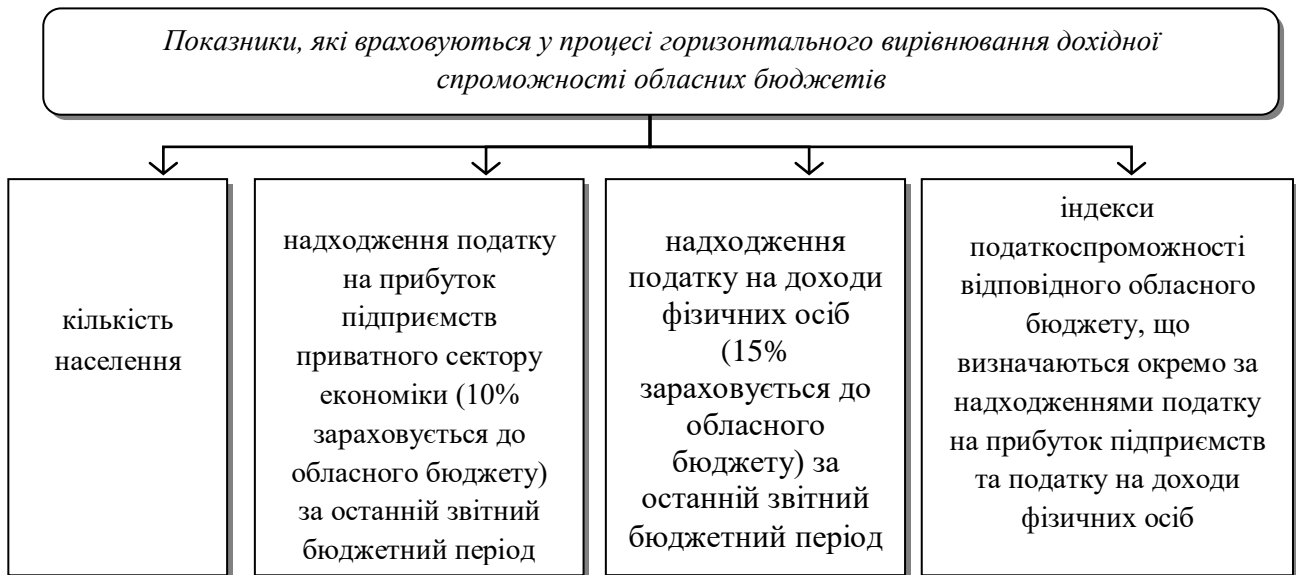

Рис. 1. Параметри, які враховуються при здійсненні горизонтального вирівнювання дохідної спроможності обласних бюджетів [4, с. 303]

Горизонтальне вирівнювання дохідної спроможності бюджетів місцевого самоврядування здійснюється з урахуванням параметрів [1], поданих на рис. 2.

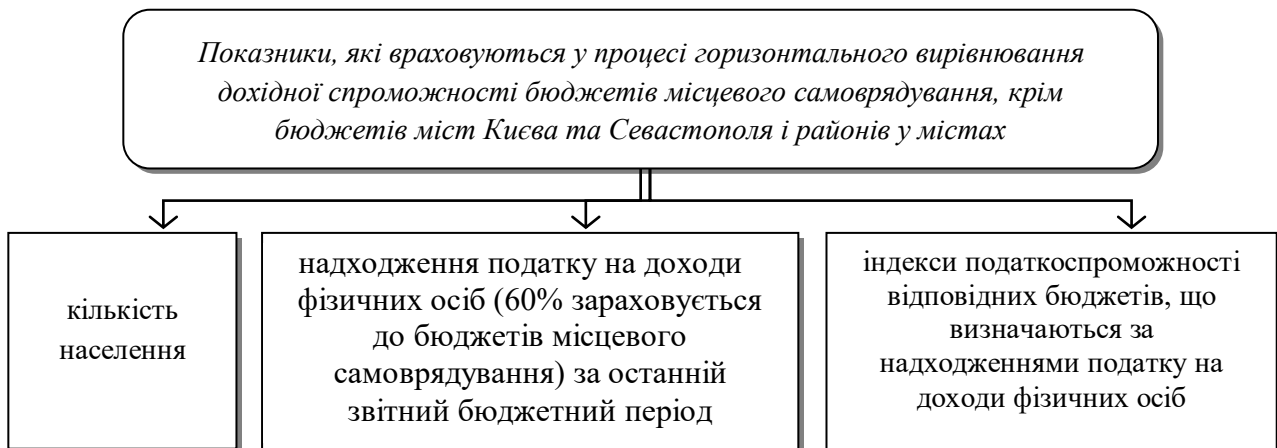

Рис. 2. Параметри, які враховуються при здійсненні горизонтального вирівнювання дохідної спроможності бюджетів місцевого самоврядування [4, с. 303]

Від значення індексу податкоспроможності місцевого бюджету залежить, чи буде здійснено горизонтальне вирівнювання дохідної спроможності бюджетів та який вид дотації (базова або реверсна) при цьому буде використовуватися.

Якщо значення зазначеного індексу знаходиться в межах від 0,9 до 1,1, то вирівнювання не здійснюватиметься. При значенні індексу податкоспроможності місцевого бюджету менше 0,9 – бюджету буде перераховано з державного бюджету базову дотацію обсягом 80% від суми, необхідної для досягнення значення такого індексу відповідного бюджету 0,9. При значенні цього індексу більше 1,1 – з місцевого бюджету передається

реверсна дотація до державного бюджету в обсязі 50% суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.

У 2022 році із державного бюджету місцевим бюджетам було надано 136,8 млрд грн трансфертів, у тому числі із загального фонду державного бюджету – 129 млрд грн, або 98,7% від передбачених розписом асигнувань на 2022 рік. Частка базової дотації у загальному обсязі міжбюджетних трансфертів із загального фонду державного бюджету становила 12,6% (16,3 млрд грн) [2].

Горизонтальне вирівнювання дохідної спроможності місцевих бюджетів на 2023 рік здійснено з урахуванням положень статей 98, 99 Бюджетного кодексу України для:

- 24 обласних бюджетів окремо за надходженням податку на прибуток підприємств за січень-серпень 2022 року та за очікуваним надходженням у 2022 році податку на доходи фізичних осіб;
- 1438 бюджетів територіальних громад за очікуваним надходженням у 2022 році податку на доходи фізичних осіб.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку базової / реверсної дотації у 2023 році [3]

<i>Показник¹</i>	<i>Звітна дата</i>	<i>Суб'єкт надання інформації</i>	<i>Значення</i>
Чисельність наявного населення	Станом на 01.01.2022	Державна служба статистики України	34,5 млн чол.
Очікувані надходження у 2022 році податку на доходи фізичних, що зараховується до обласних бюджетів	за 2022 рік	Міністерство фінансів України	40 775,4 млн грн
Надходження податку на прибуток підприємств, що зараховується до обласних бюджетів	за січень-серпень 2022 року	Державна казначейська служба України	3 902,1 млн грн
Очікувані надходження у 2022 році податку на доходи фізичних, що зараховується до бюджетів територіальних громад	за 2022 рік	Міністерство фінансів України	173 947,9 млн грн

Примітки. 1 – без урахування показників по бюджету міста Києва та населених пунктів Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження.

З урахуванням зазначених параметрів (табл. 1) середній рівень надходжень податку на 1 жителя, який буде використано для розрахунку, складе для:

- бюджетів територіальних громад за податком на доходи фізичних осіб – 5044,1 грн;
- обласних бюджетів: за податком на доходи фізичних осіб – 1182,4 грн, за податком на прибуток підприємств – 113,15 грн.

З огляду на зазначене, базову дотацію отримують бюджети, у яких індекс податкоспроможності < 0,9, або надходження податку на 1 жителя менше:

– 4539,69 грн – з податку на доходи фізичних осіб для бюджетів територіальних громад;

– 1064,16 грн – з податку на доходи фізичних осіб та 101,84 грн – з податку на прибуток підприємств для обласних бюджетів.

Базову дотацію з державного бюджету у 2023 році отримають 1172 місцевих бюджети, у тому числі: 17 обласних бюджетів та 1155 бюджетів територіальних громад.

Реверсна дотація передбачена для бюджетів, у яких індекс податкоспроможності $> 1,1$, або надходження податку на 1 жителя більше:

– 5548,51 грн – з податку на доходи фізичних осіб для бюджетів територіальних громад;

– 1300,64 грн – з податку на доходи фізичних осіб та 124,47 грн – з податку на прибуток підприємств для обласних бюджетів.

У 2023 році реверсну дотацію до державного бюджету будуть перераховувати 224 місцевих бюджетів, у тому числі 6 обласних бюджетів та 218 бюджетів територіальних громад.

За результати розрахунку обсяг базової дотації, яка надаватиметься місцевим бюджетам з державного бюджету, у 2023 році становить 28 958,1 млн грн, обсяг реверсної дотації, яка перераховуватиметься з місцевих бюджетів до державного бюджету – 19 080,4 млн грн [3].

Отже, в умовах війни з метою зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування базова / реверсна дотація є важливим інструментом бюджетного регулювання, однією із переваг якого є можливість використання зазначеного трансферту на цілі, які орган місцевого самоврядування визначає самостійно, що не обмежує фінансову незалежність місцевої влади.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2022-538.
3. Інформація Міністерства фінансів України щодо місцевих бюджетів України та міжбюджетних відносин у 2023 р. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2023-582.
4. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 412 с.
5. Лободіна З., Дем'янишин В., Кізима Т., Савчук С. Сучасні тенденції розвитку та наслідки трансформації бюджетної системи України в контексті реформування управління публічними фінансами. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 36-54.

Інна Лукинів

студентка гр. ФФзм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Роман Шикеринець

студент гр. ФФм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГНУЧКОСТІ У ПРОЦЕС РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В період воєнного стану стабільність функціонування фінансової системи набуває виняткового значення, адже від цього залежить не тільки повноцінна реалізація функцій держави в надзвичайних умовах, але й успішність захисту територіальної цілісності й суверенітету країни від зовнішнього агресора. За цих обставин важливо при проведенні бюджетної політики держави повною мірою реалізувати принцип її гнучкості й адаптивності до нових умов, що забезпечить її ефективність з позиції стримування негативного впливу зовнішніх чинників на фінансову спроможність держави. У монографії О. Лактіонової, присвяченій проблематиці гнучкості фінансових систем, розвинуто концептуальне поняття гнучкої й прозорої фінансової системи, під якою вчена розуміє таку її модель, яка «в умовах циклічного розвитку економіки сприяє поглинанню впливу несприятливих шоків в максимально короткий час і з мінімальною вартістю реакції. Цим забезпечується зниження амплітуди, тривалості періоду рецесії та криз, негативної асиметричності» [3, с. 9].

Щодо бюджетної політики, то її гнучкість доцільно розглядати як системну властивість, іманентну характеристику взаємодії різних сфер і ланок бюджетних відносин, застосування методів та інструментів розподілу і перерозподілу ВВП через бюджет для реалізації поставлених перед бюджетною системою завдань. З інституціонального погляду гнучкість бюджетної політики доцільно розглядати як адаптивність діяльності суб'єктів бюджетних відносин, які коригують власні управлінські рішення з урахуванням мінливості зовнішнього середовища.

Реалізація бюджетної політики має передбачати дотримання комплексу принципів, які прийнято розмежовувати на загальні й специфічні. Перша група об'єднує такі принципи, як прозорість, ефективність, наукова обґрунтованість. Вони мають універсальний характер і характеризують іманентні особливості діяльності усіх суб'єктів бюджетної політики. На думку Т. Васильєвої, до складу другої групи принципів бюджетної політики доцільно зараховувати такі, що утворюють між собою комплементарні пари та в основу яких покладені відповідні функції бюджетної політики – розподільча, регуляторна, стабілізаційна [1]. Відповідно, до цієї групи принципів бюджетної політики належать такі, як її стабільність, гнучкість, послідовність, комплексність, правова визначеність та

інші. Зокрема, послідовність бюджетної політики полягає у тому, що вироблення заходів з управління бюджетом має враховувати позитивний та негативний досвід попередніх років, що дає змогу уникнути прорахунків у формуванні доходів чи здійсненні видатків бюджету. Проте, зберігаючи зв'язок із минулим, бюджетна політика має враховувати також мінливий характер зовнішнього середовища, зміну пріоритетів та завдань розвитку.

Комплексність бюджетної політики як важлива умова її ефективності має полягати в оцінюванні можливих наслідків її реалізації на усіх аспекти життя суспільства, як поточних та і довгострокових. Наприклад, надмірне вилучення фінансових ресурсів з економіки через підвищення податкового навантаження може забезпечити одномоментний приріст бюджетних ресурсів держави, але підірвати мотивацію до господарської діяльності та призвести до падіння доходів держави у довгостроковій перспективі. Таким чином, комплексність бюджетної політики, серед іншого, передбачає урахування інтересів усіх верств населення та усіх суб'єктів економіки при її виробленні й реалізації. Зважаючи на імперативний характер бюджетних відносин, бюджетна політика повинна мати належне правове оформлення. Жодне рішення, яке стосується формування доходів бюджету чи використання бюджетних ресурсів не може бути здійснене навмання, а тільки через прийняття відповідних правових актів. Практичну реалізацію відображених у цих нормативних документах цілей та рішень здійснює фінансовий апарат держави, тобто органи, відповідальні за виконання бюджету за доходами та видатками.

Принцип гнучкості належить до комплементарної пари «стабільність ↔ функція стабілізації ↔ гнучкість», субординаційно-координаційні зв'язки у якій свідчать про здатність адаптувати цілі та інструментарій бюджетної політики відповідно до зміни зовнішнього середовища її реалізації. Принцип стабільності бюджетної політики в цьому контексті постулюється як сталість цілей і завдань, стратегічних орієнтирів, які реалізують суб'єкти бюджетної політики у процесі її проведення. Стабільність бюджетної політики виявляється також у сталості застосування певного інструментарію впливу на перебіг бюджетних відносин.

Реалізація принципу гнучкості бюджетної політики набуває особливої ваги в період воєнного стану, коли важливо забезпечити оперативне реагування суб'єктів бюджетних відносин на швидко змінювану ситуацію в країні, а також гарантувати стабільність виконання бюджету з метою повноцінного покриття фінансуванню першочергових потреб держави. З початком воєнної агресії проти України за невеликий проміжок часу було ухвалено понад 200 новацій у бюджетно-податкове законодавство для переорієнтації економіки країни на функціонування в умовах війни, забезпечення безперебійного фінансування найбільш важливих соціальних програм. Оперативно було ухвалено рішення про зміну структури видаткової частини бюджету, перерозподіл коштів на користь потреб оборони країни, призупинення реалізації програм розвитку та здійснення капітальних видатків бюджету. План фінансування оборони країни з початком війни було збільшено в порівнянні з фактичними обсягами

попереднього року в 10,7 рази (з 127,5 млрд грн до 1,0 трлн грн), а в процесі виконання бюджету – додатково збільшено на 36% до 1,36 трлн грн. Оптимізація моделі фінансування оплати праці військових дозволила у 2023 році зменшити заплановані видатки на оборону до 0,89 трлн грн, що зумовлене необхідністю реагування бюджетної політики на скорочення обсягів зовнішньої фінансової допомоги [4].

Необхідність реагування на наслідки бойових дій зумовила перегляд низки важливих соціальних програм. Воєнні дії та окупація частини території України стали причиною безпрецедентної внутрішньої та зовнішньої міграції населення, впровадження інструментів фінансової підтримки внутрішньо переміщених осіб, які потребували допомоги від держави. Поряд із збільшенням обсягів видатків на соціальний захист населення у 2022 році на чверть, було проведено значний перерозподіл фінансування у розрізі соціальних програм з метою спрямування коштів на підтримку нових категорій громадян, що потребують уваги з боку держави.

Функціонування бюджетної системи в умовах війни вимагає підвищення оперативності управління бюджетними ресурсами. Для реалізації цього завдання Кабінет Міністрів України ініціював зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою України, що дало змогу її територіальним органам оперативно маневрувати бюджетними коштами, направляючи їх на пріоритетні видатки бюджету [5]. Було також змінено умови обслуговування місцевих запозичень, зокрема знижено процент доходів місцевих бюджетів, які можна спрямовувати на погашення короткострокових позик, а також розширено перелік видатків другої черги, за якими здійснюються платежі за дорученнями клієнтів.

У контексті підвищення оперативності управління бюджетними ресурсами значних змін в умовах воєнного стану зазнали процедури бюджетного процесу на місцевому рівні. Відповідно до Постанови КМУ «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» від 11.03.2022 р. № 252 [2], було суттєво розширено повноваження виконавчих органів місцевих рад та місцевих адміністрацій щодо прийняття бюджетних рішень. Зокрема, вони отримали повноваження щодо: внесення змін до рішень про місцеві бюджети за поданням місцевих фінансових органів; перерозподілу бюджетних видатків за бюджетними програмами, в тому числі додаткових дотацій та субвенцій, зміни обсягів видатків розвитку; розподілу і перерозподілу бюджетних трансфертів з державного та місцевих бюджетів; прийняття рішень про перерахування коштів місцевого бюджету до державного бюджету для фінансування заходів загальної мобілізації, забезпечення оборони країни, усунення загрози її територіальній цілісності та суверенітету та інші повноваження. Завдяки цим новаціям надано можливість підвищити рівень оперативності реагування органів влади на зміни в економічній, соціальній та безпековій ситуації, забезпечувати безперервну діяльність установ та організацій, які задовольняють життєвонеобхідні потреби населення в період війни.

Таким чином, в період воєнного стану гнучкість бюджетної політики слід розглядати як її обов'язкову характеристику, що забезпечує умови для високої ефективності використання бюджетних коштів. Завдяки такому підходу до реалізації бюджетної політики органи публічного управління можуть ефективно реагувати на спричинені війною виклики, пов'язані із падінням виробництва і зайнятості, нестабільністю бюджетних надходжень, необхідністю швидкого маневрування бюджетними ресурсами в розрізі бюджетних програм. Проте, попри всі переваги «гнучкого» управління бюджетом, все ж не варто відкидати інші принципи бюджетної політики, а саме її послідовність та комплексний характер, без яких складно досягти високого рівня ефективності використання бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Васильєва Т. А. Принципи реалізації бюджетної політики у кризовий період розвитку економіки. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6628>
2. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова КМУ від 11.03.2022 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF>
3. Лактіонова О. А. Гнучкість фінансової системи: методологія, оцінка та вектори забезпечення: монографія. Вінниця, 2016. 400 с. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/188/1/Монографія_Лактионова_1_1_05.pdf
4. Показники виконання державного і місцевих бюджетів у 2018-2023 рр. *Openbudget.gov.ua*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>
5. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 09.06.2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-202>

Богдан Малиняк

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ОСНОВНІ КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ ТА НАПРЯМКИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Заходи щодо мінімізації корупції не лише мають принципово важливе значення для забезпечення довіри з боку зарубіжних партнерів і підтримки дій влади суспільством у надзвичайно важливий період протидії збройній агресії Росії проти України, а й здійснюють позитивний вплив на ефективність видатків бюджету. З огляду на це, як пріоритетне завдання визначаємо реалізацію комплексу заходів щодо виявлення корупційних ризиків у процесі формування та виконання видатків бюджету та мінімізацію цих ризиків.

На нашу думку, корупційні ризики характерні для кожного етапу формування й виконання видатків бюджету, що зумовлює необхідність розроблення та застосування адекватного інструментарію мінімізації означеного явища. Вже на рівні стратегічного планування під час визначення фінансових ресурсів для реалізації заходів та проектів стратегічних планів можливе лобіювання заходів, що сприяють створенню конкурентних переваг для пов'язаних між собою осіб чи їхніх груп через планування надання відповідних суспільних благ за рахунок бюджетних коштів. Таким чином можуть плануватися заходи з будівництва інфраструктурних об'єктів, надання цільової підтримки деяким галузям економіки, запровадження певних привілеїв для визначених територій і т. ін. Ще більш чітко корупційні ризики виявляються при просуванні проектів, реалізація яких формує передумови для залучення пов'язаних між собою осіб, особливо в умовах домінування монопольних утворень в окремих галузях національної економіки. Завищення ж реальної вартості заходів та проектів спричиняє визначення необґрунтовано великих обсягів бюджетних видатків на рівні середньострокового планування і включення їх до відповідних бюджетів.

Вважаємо, що основні інструменти, спрямовані на мінімізацію корупції під час ініціювання видатків, на нашу думку, необхідно застосовувати для запобігання внесенню до документів стратегічного планування положень, які містять корупційні ризики. Для цього доцільно запровадити практику декларування доброчесності ініціаторів видатків бюджету. Водночас в Україні потрібно започаткувати практику оцінювання корупційних ризиків проектів стратегічних планів і програмних документів. До того ж як важливий інструмент профілактики поширення корупції у процесі стратегічного бюджетного планування визначаємо дотримання високих стандартів прозорості розроблення програмних документів із залученням до цього процесу організацій громадянського суспільства.

Корупційні ризики на етапі середньо- і короткострокового бюджетного планування схожі за природою з ризиками, які виявляються на етапі

стратегічного планування. Проте вони характеризуються особливостями, серед яких поступове набуття видатками бюджету більш чітких обрисів і меншого простору для їхнього корегування перед закріпленням у відповідному нормативно-правовому акті, котрим затверджується бюджет. Окремо варто звернути увагу на чітко виражений на цьому етапі ризик розвитку політичної корупції. Звичайно вона пов'язується з формуванням і розподілом цільових міжбюджетних трансфертів. Таким виявом політичної корупції є віддання пріоритетів певним місцевим бюджетам, чи, навпаки, ігнорування потреб інших адміністративно-територіальних одиниць з політичних міркувань.

Як основний же інструмент мінімізації корупції під час складання, розгляду та затвердження документів середньострокового бюджетного планування і власне, самого бюджету розглядаємо вдосконалення інклюзивних підходів до управління видатками бюджету. Крім цього, вважаємо за доцільне запроваджувати й розширювати сфери застосування формалізованих підходів до розподілу субвенцій між місцевими бюджетами. Однак центральне місце серед інструментарію уникнення корупційних ризиків у процесі формування бюджету надаємо використанню методик виявлення таких ризиків і вжиття заходів для їхньої мінімізації. Необхідно, щоб такі методики мали універсальне призначення та їх могли застосовувати як органи державного фінансового контролю й правоохоронні органи, так і організації громадянського суспільства, наукові установи та ін.

Корупційні ризики, які накопичилися у бюджетному процесі, на етапі виконання трансформуються вже у фактичні зловживання й правопорушення з бюджетними коштами або залишаються не реалізованими. З огляду на це саме на етапі виконання видатків бюджету є обмежений час для того щоб своєчасно ідентифікувати корупційні ризики та усунути їх. В іншому разі вже доведеться вирішувати проблеми поширення корупції у правовій площині й вживати заходів для компенсації можливих втрат бюджетних ресурсів.

Велика кількість корупційних ризиків на етапі виконання видатків бюджету стосується сфери публічних закупівель. Вже під час розроблення плану закупівель, який за суттю є складовою частиною ключового етапу виконання бюджету – взяття бюджетних зобов'язань, може здійснюватися завищення потреб у певних товарах, роботах і послугах та зазначатися необґрунтовано завищений розрахунок їхньої вартості. Це закладає фундамент для проведення закупівель за попередньою змовою з постачальником товарів, робіт чи послуг. У межах такої змови відбувається завищення реальної вартості предмета закупівель, що створює ресурс для отримання неправомірної вигоди замовником. За таких умов видатки бюджету можуть спрямовуватися на придбання неперіоритетних товарів, робіт та послуг і додавання до їхньої реальної вартості ще корупційної ренти. Подібні корупційні ризики також спостерігаються при розробленні тендерної документації й визначенні кваліфікаційних вимог з дискримінаційними умовами з метою надання необґрунтованих конкурентних переваг наперед визначеному суб'єкту та використання неконкурентних процедур проведення публічних закупівель. На

цьому етапі виконання видатків може здійснюватися необґрунтоване зволікання замовником з прийняттям поставлених товарів, виконаних належним чином робіт чи отриманих послуг. Його мета полягає у спонуканні постачальника товарів, робіт або послуг до надання неправомірної вигоди представнику замовника.

На етапі взяття бюджетних зобов'язань запобігти трансформації потенційних корупційних ризиків у цілком реальні загрози щодо зниження ефективності бюджетних витрат можна шляхом удосконалення процедури публічних закупівель в Україні. До універсальних інструментів мінімізації корупційних ризиків у сфері публічних закупівель, які доцільно застосовувати на різних етапах виконання видатків бюджету, належать здійснення налагодження антимонопольного моніторингу і нагляду у сфері публічних закупівель й активізація роботи асоціацій підприємців, спрямованої на запобігання створенню дискримінаційних умов для проведення публічних закупівель. Завдання щодо мінімізації корупційних ризиків на етапах формування та виконання видатків бюджету частково можна виконати шляхом здійснення ефективного внутрішнього контролю. Для зміцнення громадського контролю у сфері публічних закупівель, пропонуємо вести роботу з підвищення рівня фінансової грамотності населення; як передумову зміцнення громадського контролю у сфері публічних закупівель, що дасть змогу вирішити ключову проблему – існування асиметрії в інформації про видатки бюджету.

Найбільші корупційні ризики під час оплати взятих зобов'язань стосуються можливих зловживань при обліку отримання передбачених обсягів товарів, робіт і послуг, контролі їхньої якості та дотриманні інших визначених умов закупівель. Внаслідок виникнення можливих порушень кошти бюджету спрямовуються постачальникам за неодержані товари, роботи і послуги чи отримані неналежної якості та ін. За таких умов населення не одержить очікуваних суспільних благ, а відбудеться перерозподіл фінансових ресурсів на користь осіб, пов'язаних з прийняттям відповідних управлінських рішень. Сучасні інформаційні й телекомунікаційні технології формують значний потенціал для технічного моніторингу за постачанням товарів, робіт і послуг, придбаних за кошти бюджету з метою забезпечення його публічності. Передусім такі заходи необхідно проводити щодо видатків на будівництво, благоустрій, капітальний ремонт та ін., що характеризуються високими ризиками, пов'язаними з неповним виконанням робіт і послуг або їхнім виконанням не у повних обсягах чи неналежної якості. Однак як основний інструмент мінімізації означених вище ризиків визначаємо здійснення ефективного ризикоорієнтованого державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів.

Фінальний етап видатків бюджету – використання активів – містить багато ризиків дискримінаційного доступу. Це стосується існування можливості для зловживань при отриманні окремих суспільних послуг загалом чи в окремих надавачів. Варто наголосити, що такі дискримінаційні ризики можуть виникати при наданні бюджетної підтримки суб'єктам господарювання

або домогосподарствам чи органам місцевого самоврядування. Усунути означені ризики можна шляхом запровадження правил інклюзивного надання суспільних благ, профінансованих за рахунок бюджетних коштів, чіткого закріплення гарантій їхнього отримання громадянами та ведення дієвого моніторингу цього процесу. Водночас особливої актуальності набуває формування інституційного середовища для прозорого надання бюджетної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності й органам місцевого самоврядування.

На етапі підбиття підсумків про досягнення запланованих цілей, завдань та результативних показників потенційні корупційні ризики стосуються спотворення відомостей звітності про досягнуті цілі, виконані завдання та результативні показники. Наслідком цього стає виникнення асиметрії інформації про видатки бюджету, а отже – викривлення суспільних оцінок ефективності видатків бюджету. Надалі побудова пріоритетів видатків бюджету не відповідатиме реальним запитам суспільства. На нашу думку, логічним вирішенням проблеми цілеспрямованого зловживання з оприлюдненням об'єктивної інформації органів влади, стане запровадження практики публічного звітування про результати використання бюджетних коштів.

Юлія Мельник

студентка гр. ФФвн-41,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки

Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

Науковий керівник: д.е.н., професор Борис Погріщук

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Через бойові дії та окупацію низки територій було знищено, пошкоджено або ж призупинено діяльність підприємств багатьох галузей, а значна частина бізнесів здійснила релокацію в центральні та західні регіони країни. Тоді як до початку війни одним з головних економічних завдань нашої країни було забезпечення підтримки інноваційних (еко)систем, стимулювання їх розвитку та залучення фінансування в українські проекти. В останні роки відбувалися активні процеси розвитку інноваційної діяльності багатьох високотехнологічних галузей й розбудови інноваційної екосистеми (зокрема, створення і функціонування Українського фонду стартапів, удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення інноваційного розвитку підприємництва тощо), але війна внесла свої корективи у ці процеси [1, с. 76].

Успішність реалізації цілей інноваційної діяльності значною мірою залежить від форм та методів її організації, наявних джерел та способів її фінансового забезпечення. Залежно від того, як інноваційні продукти і технології посідають провідне місце серед компонентів національної безпеки, провідні країни світу зосереджують свою увагу на пошуку можливостей розвитку та підтримки інноваційної діяльності. За таких умов поширення набуває значна кількість способів та джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності та розробляються напрями щодо непрямої підтримки інновацій та реалізації інноваційних проектів.

В сучасних умовах активізація інноваційної діяльності можлива шляхом розвитку системи фінансового забезпечення, що спрямовується на вирішення низки важливих завдань, серед яких :

- формування сприятливих умов для ефективного та цілеспрямованого впровадження нововведень у різних сферах національного господарства країни, налагодження структурно-технологічного оновлення;
- збереження та розвиток стратегічного науково-технологічного потенціалу в пріоритетних напрямках розвитку;
- створення необхідних матеріальних умов для збереження кадрового потенціалу науки і техніки, запобігання його відтоку за кордон.

Елементами цієї системи виступають [2]:

- сукупність джерел надходжень коштів;
- механізм акумуляції грошових надходжень та їхнього вкладання в інвестиційні проекти і цільові програми;

– механізм контролю над інвестиціями, включаючи систему зворотності й оцінки ефективності використання власного і позикового капіталу .

За ступенем участі у грошовому забезпеченні структур, що проводять НДДКР, можна виділити такі види фінансування інноваційної діяльності [3, с. 48]:

1) фінансове забезпечення інноваційних проектів державою, що базується на виділенні коштів з бюджету на пріоритетні для держави наукові проекти;

2) надання кредитів на здійснення інноваційного розвитку банківськими та кредитними установами;

3) інвестиційні вкладення, що визначаються участю в перспективних, на думку інвестора, з бізнесової точки зору, наукових дослідженнях, що мають переважно прикладний характер;

4) самофінансування, що полягає у проведенні наукових і промислових досліджень, прикладних розробок за рахунок власних коштів, основними джерелами яких виступають прибуток та амортизаційні відрахування.

Аналіз структури та динаміки формування джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності показує, що частка фінансування інноваційного розвитку з боку держави знаходиться на низькому рівні, в той час основним джерелом забезпечення інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств та запозичені ресурси. Така тенденція негативно впливає на впровадження в життя новаторських ідей та зниження частки підприємств, що ведуть інноваційну діяльність [3].

Резервом інноваційного розвитку є також фінансування через нетрадиційні (альтернативні) інструменти: венчурні фонди, бізнес-інкубатори, бізнес-ангели, краудфандінг. Особливою формою капіталу є венчурний капітал. Інвестори, беручи участь у фінансуванні, фактично виступають як замовники майбутніх нововведень, якщо вони виявляються успішними – як співвласники новоутвореної фірми. Венчурне фінансування виконує роль попередньої оплати витрат на виконання замовлень на новачку [4, с. 56].

У даному контексті заслуговує на увагу досвід роботи Вінницького індустріального парку, що було створено для збільшення інвестиційних надходжень в економіку регіону, покращення інвестиційного іміджу, забезпечення населення робочими місцями, розширення можливостей для формування сприятливих умов функціонування промислових підприємств й розвитку супутніх видів інноваційного підприємництва.

У місті Вінниці функціонує Комунальне міське підприємство «Вінницький муніципальний центр інновацій», діяльність якого спрямована на залучення інвестиційних ресурсів для економічного розвитку міста, гарантування належних умов для ефективної роботи бізнес-структур, покращення інвестиційного клімату та іміджу міста та області, а також сприяння економічного зростання та зміцненню конкурентоспроможності регіону.

Основними напрямками роботи підприємства є підтримка та облаштування усіх структурних елементів Вінницького індустріального парку, що здійснює

функції управлінської компанії та розвиток технологічного інноваційного парку Вінниччини.

Розвиток індустріальних парків надає можливість проявити повною мірою інвестиційну потужність та покращити економічний потенціал регіону. Передусім, індустріальний парк працює у напрямі концентрації промислового товарного виробництва за сформованими межами житлових масивів та центру міста. Таким чином створюються сприятливі умови для високотехнологічного розвитку виробництва з високою доданою вартістю виготовлених товарів, відбувається об'єднання окремих виробництв в кластерні утворення, що надає нові можливості для SMART-розвитку та розширення спеціалізації регіонального виробництва [5]. На державному рівні та для місцевих громад такі структури (індустріальні парки) відіграють важливу роль у забезпеченні високого рівня соціально-економічного розвитку регіону та сприяють активізації інноваційної діяльності підприємницького сектору.

Список використаних джерел

1. Горященко Ю. Г., Онищенко У. В., Малихіна К. В. Фінансування малого інноваційного підприємництва в сучасних умовах розвитку. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2022. № 4 (81). С. 74-86.
2. Колодяжна І. В. Борблік К. Е. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство»*. 2017. Вип. 9. URL: <https://msu.edu.ua/mdu-bulletin/> (дата звернення 21.03.23).
3. Гуца А. В., Боронос В. Г., Романова Ю. Ю. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7445> (дата звернення: 25.04.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.172
4. Ризики та перспективи розвитку України у період посткризового відновлення: [монографія] / А. І. Даниленко, В. В. Зимовець, В. І. Сиденко [та ін.]; за ред. А. І. Даниленка. К.: Ін-т екон. та прогнозування НАН України, 2012. 348 с.
5. Концепція Вінницького індустріального парку. URL: <http://www.vmr.gov.ua> (дата звернення 18.02.23 р.)

Павло Міщук

студент гр. ФААзм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА

На теперішній час в Україні відбувається активне реформування низки органів державної влади, зокрема, переорієнтація їх роботи в контексті якісного забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. Вказане відповідає існуючим світовим тенденціям, оскільки слугує позитивній зміні уявлення громадськості про державну службу, підвищує довіру громадян до владних органів [1].

Видається, в умовах якісних змін та трансформацій, які відбуваються на теперішній час у ключових напрямках життя в Україні, у тому числі, й у сфері оподаткування, особливого значення набуває питання вдосконалення інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування, що має на меті подолання викликів, які ставляться перед українською державою в межах євроінтеграційних процесів.

Першочерговим кроком на шляху проведення цілісної та системної реформи у сфері оподаткування та забезпечення якісного впливу суб'єктів публічної адміністрації, яких наділено повноваженнями у сфері оподаткування, та функціонування яких є змістовним елементом інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні на сферу оподаткування, як вбачається, є покращення технології кадрового забезпечення. Вказане пояснюється тим, що якість та ефективність діяльності будь-якого суб'єкта публічної адміністрації, незалежно від того, які функції на нього покладено чинним законодавства, напряму залежить від ефективної розстановки кадрового потенціалу.

Беззаперечно, на сучасному етапі ефективно здійснюється формування нового покоління висококваліфікованих кадрів, які володіють сучасними методами і форматами роботи, поєднують стратегічний підхід із високим професіоналізмом. При цьому, видається, нормативно-правове та організаційне оформлення кадрового забезпечення сфери оподаткування має здійснюватися шляхом розроблення та прийняття в установленому порядку відповідних нормативно-правових актів, щорічних планів заходів, спрямованих на реалізацію кадрової стратегії, моніторингу стану їх виконання. Тільки у цьому разі можна буде домогтися досягнення оптимального балансу процесів оновлення та збереження кількісного та якісного складу інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні, забезпечення його висококваліфікованими кадрами, необхідними для реалізації єдиної державної

податкової політики, злагодженого та консолідованого результату у створенні дієвого професійного та неупередженого інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні, який дійсно зможе забезпечити фінансову стабільність Української держави.

Досить складною та багатогранною проблемою кадрового забезпечення сфери оподаткування в Україні є проблема психологічних аспектів діяльності. Необхідно вказати, що зазвичай психологічною підготовкою вважають комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених заходів, яких спрямовано на формування та розвиток якостей і станів, що забезпечують найбільш ефективно вирішення ними професійних завдань [2]. З військової точки зору психологічна підготовка особового складу з підвищення ефективності виконання професійних завдань спрямована на: урахування соціально-психологічних передумов; оптимізацію умов місцезнаходження фахівців під час виконання своїх завдань; урахування фізіологічних факторів. Психологічна підготовка здійснюється зазвичай як у процесі навчання, так і безпосередньо у професійній діяльності і має на меті підвищити функціональні можливості психіки, забезпечити їх нормальну діяльність в умовах виконання професійних завдань як під час виконання службових обов'язків, так і поза службою [1].

Загальна картина стану та розвитку психології у сфері оподаткування, її ролі та місця у діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, яка має на меті досягнення публічного інтересу, дає змогу стверджувати, що в процесі реалізації завдань, покладених на суб'єктів публічної адміністрації, функціонування яких є змістовним елементом інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування, вказані суб'єкти повинні володіти різноманітними знаннями, вміннями та навичками [2]. Провідне місце серед них посідають знання економічного та правового характеру, вміння їх практичного застосування, а також професійно-психологічна підготовка: володіння навичками спілкування з клієнтами, що покликані зробити останніх більш клієнтоорієнтованими, володіння навичками нейтралізації конфліктних ситуацій, готовність коригувати поведінку, модель спілкування, готовність адекватно реагувати на конфліктні ситуації з платниками податків, вміння провести візуальну діагностику у процесі впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів.

Таким чином, видається, розвиток методологічних та методичних

основ психології у сфері оподаткування сприятиме підвищенню рівня ефективності професійної підготовки та виховання суб'єктів публічної адміністрації, яких наділено владними повноваженнями у сфері оподаткування та підвищенню рівня ефективності забезпечення сфери оподаткування в Україні.

На часі передбачається і впровадження нових професійних напрямів кадрового забезпечення сфери оподаткування в Україні – введення підтримки кадрових рішень шляхом впровадження вимірювань і систем оцінювання

(тестування) у такі напрями, як оцінка професійної компетентності (персональне профілювання), оцінка ділових, моральних, психологічних якостей, визначення посадової відповідності, оцінка якості та ефективності, визначення індивідуальних вкладів у загальний результат тощо.

Вбачається, основними принципами подальшої трансформації інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні мають бути: мінімізація втручання держави в життєдіяльність суспільства; суспільний контроль прийняття управлінських рішень; підзвітність суб'єктів публічної адміністрації, котрі є змістовними елементами інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування, громадянському суспільству, що, у свою чергу, посилить прозорість функціонування інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні; повна прозорість основних заходів проведення реформи та громадська поінформованість. Однак спираючись на проведені дослідження та виділені передумови, варто наголосити, що модернізація окремих складових інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні, без належної трансформації податкової системи та системи оподаткування не вирішить всіх нагальних проблем. А тому тільки за рахунок реформування інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні в цілому можна не тільки реалізувати задекларовані в Податковому кодексі України принципи простоти, системності та прозорості, а й закласти продуктивні основи модернізації сфери оподаткування [4].

Таким чином відбувається переосмислення ролі держави у відносинах між владою та громадянами. При цьому, для проведення ефективної податкової політики в Україні необхідно мати систему податкового адміністрування, механізм якого надійно забезпечував би стабільні податкові надходження до бюджетів усіх рівнів. Натомість, у період інтеграції України в міжнародний простір, укладення міжнародних договорів і угод, виникла необхідність радикальної перебудови податкових відносин шляхом проведення податкової реформи, якої спрямовано на створення ефективного інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні. Адже діючий інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування має низку недоліків, які визначають його низьку ефективність, що, у свою чергу, породжує проблеми у сфері оподаткування. Видається, в Україні необхідно створити такий інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування, який сприятиме забезпеченню фінансової стабільності держави, що є одним із першочергових завдань на сучасному етапі і на середньострокову перспективу [3].

Список використаних джерел

1. Крилов Д. В. Публічно-сервісна діяльність як основний напрямок державної податкової політики: адміністративно-правовий аспект: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2020. 393 с.

2. Ткачик Ф. П. Удосконалення податкового контролю в Україні у контексті протидії ухиленню від оподаткування. *Економічний часопис XXI*. 2017. № 4. С. 133-137.
3. Янушевич Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 340 с.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Назар Монько

студент гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

В сучасних умовах імплементації фіскальних реформ важливо переналагодити механізми адміністрування митних платежів на новий, прогресивний лад з ознаками ефективних досягнень у цій царині розвинутих країн світу.

Україна, взявши собі пріоритетний напрям зовнішньої політики – інтеграцію до Європейського Союзу, як і будь-які інші країни, що є кандидатами в члени ЄС, взяла на себе низку зобов'язань з поступової адаптації національного законодавства у відповідності до діючого законодавства Європейського Союзу, Світової організації торгівлі та інших міжнародних норм. Однак, така інтеграція не повинна здійснюватися в супереч національним інтересам держави та економічним і соціальним особливостям українського суспільства.

На сьогодні, митне законодавство набуло принципово нової ролі в житті держави, основні функції якого змістились від контрольних і фіскальних до регулятивних і правозахисних.

Найбільшою проблемою в зближенні законодавства України з питань митної справи до Європейського законодавства є те, що традиційно, митна сфера сприймається як сукупність норм, стандартів та правил, які регулюють діяльність і організаційну структуру митних інституцій і головним завданням яких є захист економічних інтересів держави. Водночас, коли в країнах Європейського Союзу, на першому місці стоять функції із забезпечення прав людини, а роль органів державної влади полягає перш за все у всеохоплюючому сприянні втілення відповідних прав на належному рівні. Зміна цих стереотипів є складним процесом, оскільки в його основі лежить необхідність впевненого подолання глибоко укорінених проблем митної системи, при якій інтереси держави панують над інтересами людей, тобто зміна ідеології у відносинах між державою та суспільством. Адже саме це є однією із головних передумов впровадження передових досягнень та технологій до національної митної системи, а також руху країни в сторону Європейського Союзу.

Саме адаптація митного законодавства до законодавчої бази ЄС повинна забезпечити підґрунтя для перспективи участі України в Митному союзі ЄС, адже однією з обов'язкових умов для входження будь-якої країни-кандидата у члени ЄС є відповідність національної митної системи законодавству Європейського Союзу. Для українського митного законодавства протягом останніх п'яти років це є найважливішим завданням в процесі здійснення

реформування, успішна реалізація якого можлива лише за тісної співпраці законодавчих та виконавчих органів влади. Митне законодавство України проходило та проходить процес удосконалення і становлення, проте на шляху цього процесу виникає чимало перешкод, що обумовлені об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Для цього потрібно здійснювати наукові пошуки і впроваджувати в життя нові організаційні форми, які б забезпечили всеосяжне вивчення і повний аналіз інтеграційних процесів, а також дослідження тенденцій розвитку митного законодавства.

В сучасних умовах митна справа відіграє не тільки роль інструменту зовнішньоекономічної діяльності, але й має важливішу роль – регулятора і засобу формування нових зовнішніх зв'язків та економічних відносин. Врахування цих обставин є необхідною умовою для проведення ефективної митної політики.

Підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами у 1994 р. та прийняття інших законів та підписання документів, які визначають засади співпраці України з ЄС, заснували належні передумови для приведення у відповідність українського митного законодавства до законодавства ЄС. Так, було започатковано довгостроковий і важкий процес адаптації митного законодавства України до норм та правил ЄС, що дало змогу активізувати дослідження щодо питання євроінтеграції, недоліків національної митної системи, а також проблем гармонізації національного законодавства до міжнародних норм та стандартів.

Інтеграція України до системи всесвітніх господарських зв'язків визначає пріоритетні напрями цього процесу насамперед у галузі розвитку митних правовідносин, оскільки практика міжнародного співробітництва передбачає унормування низки процедурних питань, які пов'язані з митними відносинами і врегулювання яких лежить у площині приєднання до чинних міжнародних конвенцій, що прямо чи опосередковано регламентують митні проблеми.

Амбіції України та Європейського Союзу щодо поглиблення взаємовідносин один з одним дали можливість вийти за межі співпраці й досягнути економічної інтеграції в певному плані та поглибити політичне співробітництво.

Митні питання та питання наближення митного законодавства до норм і стандартів ЄС є надзвичайно важливим питанням і передбачає співробітництво з митних питань та пов'язаних з митною справою сферах, спрощення митних процедур і формальностей та протидія шахрайству. Протокол про взаємну адміністративну допомогу в митних справах створює кращі правові рамки для забезпечення застосування митного законодавства на належному рівні і протидії порушенням. Сторони погодилися надавати одна одній відповідну інформацію, потрібну для проведення розслідувань, включаючи можливість для офіційних осіб брати участь у адміністративних розслідуваннях на території іншої сторони.

На базі вищесказаного можемо зробити висновок, що процес адаптації митного законодавства України на нинішній час стає все актуальнішим питанням, оскільки митна справа знаходиться в постійній динаміці через зміни в світовій економіці, процес адаптації важко назвати близьким до завершення. Саме від стану та рівня адаптації залежить позитивне вирішення зобов'язань, які Україна взяла на себе перед ЄС.

З протилежного боку медалі потрібно зазначити, що адаптація митного законодавства України до законодавства ЄС потребує зважених дій, фундаментом яких повинні бути національні інтереси. На нашу думку, необхідним є визначення користі для держави від вступу у різні міжнародні організації, в іншому випадку, це буде призводити до погіршення економічної ситуації. Для того, щоб провести всеохоплюючого аналізу наслідків участі держави в кожній міжнародній організації потрібно розглядати не просто ділянку виробництва, але й всю сукупність економічних відносин, а саме виробництво, купівля-продаж і споживання.

Першочерговим завданням зовнішньоекономічної політики держави повинні стояти інтереси внутрішніх виробників, адже акурат вони виступають найбільшими платниками податків, поручителями піднесення економіки та джерелом зайнятості в ринковій економіці. Так як інтереси виробників у різних галузях економіки носять різні особливості, не схожі один на одного, тому держава повинна забезпечити рівну можливість захисту усім суб'єктам господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн. Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с.
2. Митні кодекси зарубіжних країн: станом на 07.08.2014 р. (відповідає офіц. текстові, зі змістом). Комітет Верховної Ради України з питань податкової та митної політики. URL: <http://www.komppmp.rada.gov.ua/>

Олександр Пасальський

студент гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Світовий досвід економічного розвитку, інтернаціоналізації економічних зв'язків та економічної інтеграції свідчить, що ці процеси відбуваються найбільш ефективно за умови органічного поєднання механізму лібералізації міжнародної торгівлі та її регулювання ринковими методами – без прямих заборон і обмежень, шляхом впливу на обсяг та структуру попиту на товари і послуги. У свою чергу, У теорії та практиці державного регулювання митно-тарифне регулювання є найдавнішим за історичним застосуванням та дієвістю за економічним змістом як інструмент впливу на міжнародну торгівлю.

Незважаючи на конкретні рішення центральних органів влади України щодо розвитку єврорегіонального руху, суттєвих змін у діяльності єврорегіонів за участю української сторони за останні роки не відбулося. Навпаки, діяльність єврорегіонів не була підготовлена до розширення ЄС і безпосереднього наближення кордонів Євросоюзу до України. Єврорегіони не змогли адаптуватися до нових умов роботи та вийти за рамки переважно декларативно-політичної співпраці. Тому система єврорегіонального співробітництва, як і транскордонне співробітництво України в цілому, потребує серйозної трансформації.

Дослідження сучасності діяльності цих єврорегіонів дозволяє зробити певні узагальнення. Аналіз досвіду єврорегіонів у прикордонних регіонах Німеччини, Австрії, Чехії, Словаччини, Польщі та Угорщини дозволяє висвітлити уроки їхньої діяльності – їх еволюцію, структури, дії, конкретні успіхи чи проблеми, з якими стикаються єврорегіони. не можуть вирішити. Причому цей досвід важливий саме з точки зору адаптації його складових до реалій України в контексті формування системи єврорегіонального співробітництва, як створення справді функціональних та ефективних єврорегіонів нашої країни.

Таким чином, за результатами системного та порівняльного аналізу виділимо концептуальні положення, які, на нашу думку, сприятимуть найбільш ефективному стратегічному розвитку єврорегіонів України:

1. Структурно визначальним фактором розвитку ефективно функціонуючих єврорегіонів України в порівняльно-європейському контексті є децентралізація, яка, власне, і є основним принципом єврорегіональної політики.

2. Європейський досвід єврорегіонів на кордоні Німеччини, Польщі та Чехії показує, що напрямки їх діяльності не були «загально» окреслені, охоплюючи весь спектр співпраці. Тут були визначені конкретні пріоритети, які

зараз носять модельний характер, і, головне, ці програми життєздатні навіть в умовах розширення ЄС на Схід.

3. Важливим аспектом динамічного єврорегіонального розвитку є питання фінансування, точніше, конкретних програм єврорегіонального співробітництва ЄС, які мають суттєві відмінності від обсягів фінансування з регіонів ЄС та регіонів країн, що не є членами ЄС. І якщо аналізувати діяльність цих чотирьох єврорегіонів у європейському контексті, то, звісно, є помітні відмінності хоча б у кордонах держав-засновниць ЄС, але це тема окремого дослідження. Питання полягає в тому, наскільки українські єврорегіони можуть творчо адаптувати позитивний досвід співпраці країн Центральної Європи: Чехії, Польщі, Словаччини та Угорщини та максимально використати переваги розширення ЄС.

Стратегічне планування міжнародної співпраці – це постійний творчий процес зумовлений, щонайменше, двома суттєвими причинами. Перша причина, пояснює безперервність стратегічного планування – це ввесь час наявна невизначеність майбутньої ситуації. По-друге, організації кожен раз ніби то заново встановлюють або змінюють свої цілі на базі стратегічного контролю.

Загальний вигляд моделі процесу стратегічного планування міжнародного співробітництва можна зобразити на рис. 1.

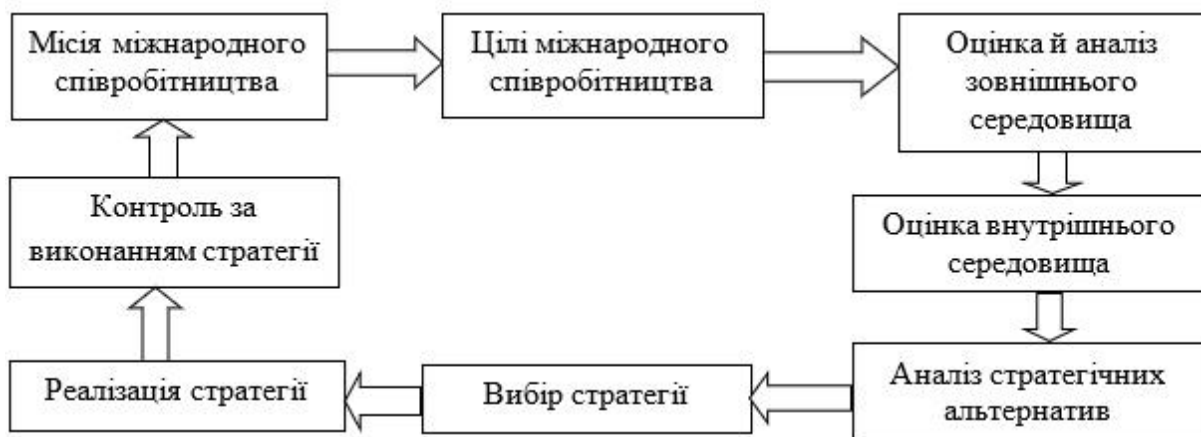

Рис. 1. Модель процесу стратегічного планування міжнародного співробітництва

Велике значення під час стратегічного планування міжнародного співробітництва маю визначення глобальної мети. Глобальна мета або місія представляє точно вказану причину втілення певного проекту, формує його статус і встановлює базові орієнтири для покладання цілей на різних рівнях організації.

Стратегічне планування міжнародного співробітництва покликане вирішити низку основних питань, серед яких:

– місце розташування господарств, які є суб'єктами міжнародної співпраці. Управлінці мають аналізувати сильні та слабкі сторони господарюючого суб'єкта за всіма напрямками фінансової та виробничої діяльності (трудові ресурси, виробництво, задіяні технології, стан основних

фондів, фінанси та інші). Оцінка проводиться для виявлення того, чого може на практиці добитися підприємство, а також з метою забезпечення ефективних управлінських рішень. На цьому етапі здійснюється «ситуаційний аналіз», тобто аналізується реальний стан підприємства, його взаємозв'язки із зовнішнім середовищем, тобто, оцінюється потенціал організації та рамки його перспективного використання.

- напрям розвитку проектів міжнародної співпраці;
- визначення дій (розробка стратегій). Ініціатори проектів міжнародної співпраці мають визначити як у загальному, так і деталізовано, що необхідно зробити, аби забезпечити досягнення поставлених цілей. Це етап формування стратегій суб'єкта, визначення специфічних аспектів їх реалізації для досягнення мети. Стратегія тут відіграє роль засобу реалізації встановлених цілей, інструмент, задіявши який, підприємство приводить власні ресурси у відповідність до ринкової кон'юнктури і здатне протидіяти динамічним його умовам.

- забезпечення контролю – це етап моніторингу результатів діяльності, співставлення плану з дійсними досягненнями за окремий проміжок часу для вироблення коригуючих дій. На цьому етапі оцінюється ефективність розробленої стратегії розвитку, її позитивні та негативні риси, котрі не було змоги змоделювати при стратегічному плануванні.

Отже, стратегічне планування міжнародного співробітництва характеризується явною циклічністю і має вигляд постійного творчого процесу, який забезпечує постійне пристосування підприємства до зовнішніх змінних умов.

Співробітництво відбувається у двох наступних напрямках: урядово-регіональний та регіонально-локальний. У першому варіанті співпраця регламентується міждержавними угодами. У другому – власними зв'язками сусідів-партнерів, які продиктовані господарською необхідністю, а також співробітництвом у сфері культури.

Наприкінці відзначимо, що головним завданням перебудови транскордонного співробітництва повинно бути максимально ефективне використання науково-технічного, виробничого, демографічного, природно-ресурсного потенціалу регіонів для забезпечення комплексного розвитку територій. Основною метою такої співпраці є усунення багатосторонніх історично сформованих упереджень між людьми по з обох сторін кордону, просування демократії, розвиток функціональних керуючих інститутів регіонального та місцевого рівнів, нівелювання відмінностей у рівнях розвитку центральних та провінційних територій, зростання якості життя населення та рівня розвитку економіки регіонів.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Світової Організації торгівлі. URL: <http://www.wto.org>.

3. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування та реалії. К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2011. 58 с.

Оксана Пелешок

студентка гр. ФФзм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Віктор Русін

ФОРМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

В період воєнного стану в Україні ключовим інструментом управління фінансовою системою є зменшення руйнівних наслідків збройної агресії Російської Федерації. Критична обмеженість бюджетних коштів, в умовах якої держава продовжує забезпечувати виконання своїх функцій, актуалізує необхідність посилення контролю за обґрунтованим, раціональним та ефективним їх використанням. Тому з метою зменшення випадків нецільового та надмірного витрачання коштів держави слід проаналізувати форми фінансового контролю та їх реалізацію контролюючими органами й розробити пропозиції щодо удосконалення.

Сутність фінансового контролю в бюджетній сфері, його завдання та напрями діяльності державних контролюючих органів розглядав І. Микитюк [1, с. 59] та наголошував на необхідності переходу від застарілих методів контролю, спрямованих тільки на виявлення порушень, до більш сучасних, що передбачають запобігання допущенню порушень.

Особливості здійснення фінансового контролю в умовах бюджетної децентралізації та євроінтеграційних процесів досліджували Т. Косова та О. Воронкова [2, с. 147], які запропонували концептуальну модель фінансового контролю, що базується на єдиній мережі органів державної і місцевої влади та делегуванні контрольних функцій відповідно до обсягу бюджетних повноважень.

Законодавчі основи здійснення державного фінансового контролю в Україні вивчав І. Лютий [2, с. 54]. Вчений довів необхідність поєднання видів превентивного, оперативного та ретроспективного контролю задля підвищення його ефективності.

Проте, незважаючи на вагомий внесок вчених у розвиток науки щодо здійснення фінансового контролю зазначене питання потребує поглибленого дослідження.

Державний зовнішній фінансовий контроль за використанням коштів бюджетних установ здійснюють: Рахункова палата України, яка є вищим органом державного фінансового контролю [4], Державна аудиторська служба Україна (далі – ДАСУ), яка є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю [5], Державна казначейська служба України (далі – ДКСУ), яка здійснює казначейське обслуговування державного та місцевих бюджетів [6]. Розпорядники та одержувачі бюджетних коштів здійснюють внутрішній контроль і аудит на всіх стадіях бюджетного процесу [6].

Зазначені органи влади здійснюють державний зовнішній фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів у наступних формах (табл. 1).

Таблиця 1

Форми здійснення фінансового контролю в Україні

Найменування форми контролю	Рахункова палата України	ДАСУ	ДКСУ
Фінансовий аудит	+	+	
Аудит ефективності	+		
Експертиза	+		
Перевірка закупівель		+	+
Моніторинг закупівель		+	
Інспектування		+	
Аналіз	+	+	+
Інші контрольні заходи	+	+	+

Примітка. складено на підставі даних [4; 5; 6].

Дані таблиці свідчать, що переважно у своїй практиці контролюючі органи здійснюють фінансовий контроль у формі аудиту, перевірок та аналізу. Слід зазначити, що для органів ДКСУ законодавчо не визначено форми контролю, за допомогою яких вони здійснюють фінансовий контроль, проте на практиці такий контроль реалізується переважно у вигляді перевірок документів, що підтверджують здійснення бюджетних видатків, а саме: аналізу відповідності даних між документами, перевірки наявності оприлюднених в електронній системі документів, що підтверджують проведення закупівель, перевірки напрямків витрачання коштів відповідно до економічної класифікації видатків тощо.

Застосування різних форм контролю дозволяє виявляти порушення у діяльності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. Найбільш типовими порушеннями, виявленими Рахунковою палатою та ДАСУ протягом воєнного періоду у 2022 році, є такі:

- не підтверджено зустрічною звіркою отримання товарів від продавця покупцю (бюджетній установі);
- здійснення закупівлі товарів за завищеними цінами, що призводить до втрати бюджетних коштів;
- не підтверджено отримання гуманітарної допомоги, ввезеної юридичними та фізичними особами на територію України, окремими органами місцевого самоврядування від обласних військових адміністрацій;
- не відображено в казначейському обліку кредиторську заборгованість за отриманий та неоплачений товар;
- здійснення закупівель, які не є першочерговими для забезпечення діяльності бюджетної установи у період воєнного стану [7].

Як видно з переліку порушень, вони виявляються органами фінансового контролю під час проведення аудиту діяльності бюджетних установ вже після здійснення операцій з витрачання коштів. Натомість органи ДКСУ, здійснюючи

контроль за цільовим використанням бюджетних коштів саме на етапі реєстрації бюджетних зобов'язань та проведення платежів [6] можуть відстежувати та не допускати такі порушення, як закупівлі за завищеними цінами та витрачання бюджетних коштів без нагальної потреби.

Проаналізувавши форми фінансового контролю окремих органів влади та основні напрями порушень бюджетного законодавства слід зазначити про необхідність наділення органів ДКСУ функціями контролю за використанням бюджетних коштів, зокрема, контролювати ціни, за якими здійснюються закупівлі та обґрунтованість спрямування видатків, що дозволить попередити значну частину випадків нераціонального та неефективного витрачання фінансових ресурсів держави.

Список використаних джерел

1. Микитюк І. С. Державний фінансовий контроль у бюджетній сфері. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 1. С. 58–69.
2. Косова Т., Воронкова О., Ключка О., Костинець Ю. Фінансовий контроль у системі бюджетної безпеки держави і регіонів в умовах децентралізації в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. Вип. 1 (36). С. 140–148.
3. Лютий І. Державний фінансовий контроль як чинник ефективного використання коштів місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2022. Вип. 4 (69). С. 53–62.
4. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. Дата оновлення: 23.09.2021. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/576-19> (дата звернення: 06.03.2023).
5. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (дата звернення: 06.03.2023).
6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 03.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 06.03.2023).
7. Чечуліна О. Що треба знати ОМС про здійснення державного фінансового контролю і аудиту у воєнний час. *Діяльність органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану*. 2023. Вип. 43. С. 1–46.

Ігор Петросюк
студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Прийнятний рівень фінансової безпеки держави є критерієм ефективності її економічної політики та основою формування сприятливих умов для активізації діяльності суб'єктів господарювання. Значення фінансової безпеки істотно зростає в сучасних умовах впливу глобалізації на національні держави, розвитку світової торгівлі, ускладнення міжнародних зв'язків, що призводить до трансформації та переосмислення державних функцій та необхідності ідентифікації, оцінки зовнішніх загроз з подальшою розробкою заходів зменшення їх негативного впливу. Це доцільно реалізувати шляхом ідентифікації, формування та використання ефективних механізмів, одним з яких виступає механізм митного контролю, дія якого спрямована на нівелювання деструктивних чинників зовнішнього середовища.

Розвиток сучасного митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки відбувається під впливом двох протилежних тенденцій: 1) прискорення, спрощення митного адміністрування об'єктів, які переміщуються через митний кордон; 2) попередження, виявлення та усунення митних правопорушень, які призводять до недоотримання митних платежів до державного бюджету.

Перша тенденція спричинена активізацією діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та необхідністю гармонізації вітчизняного митного законодавства з вимогами міжнародних угод та передбачає застосування концепції вибіркового контролю, орієнтованого на ідентифікацію, оцінку та усунення митних ризиків.

Друга тенденція спричинена необхідністю забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки в країні та орієнтована на суцільний контроль, що дозволяє виявити порушення на будь-якій стадії проведення митних операцій і запобігти загрозам національній економіці.

Центральним елементом системи вибіркового контролю є система управління ризиками, яка дозволяє скоротити ступінь «державного втручання» у діяльність підконтрольних суб'єктів на підставі використанні принципів достатності та вибіркової митного контролю. Метою впровадження системи управління ризиками є формування ефективної та результативної системи митного адміністрування, яка здійснює митний контроль на підставі поєднання принципів вибіркової та достатності, що сприятиме ефективному розподілу державних ресурсів митної служби на пріоритетних напрямках та дозволяє забезпечити необхідний рівень фінансової безпеки [3].

Система управління митними ризиками повинна стати одним з системоутворюючих елементів новоствореної концепції контролю. Водночас організація діяльності митниці виключно на методах пост-аудиту та системи управління ризиками (оптимізація митного контролю) не повинна здійснюватися на підставі обмеження кількості контрольних заходів.

Традиційно під методом митного контролю розуміємо способи та прийоми його реалізації, застосування яких сприятиме розвитку механізму митного контролю. У Митному Кодексі [4] перелік методів розширений (у законодавстві ці прийоми та способи контролю інтерпретовані як форми) та містять:

- 1) документальну перевірку;
- 2) митний огляд;
- 3) облік товарів, транспортних засобів комерційного призначення;
- 4) опитування громадян та посадових осіб підконтрольного підприємств;
- 5) огляд територій та приміщень;
- 6) фактичну перевірку;
- 7) направлення запитів для встановлення автентичності документів;
- 8) пост-митний контроль.

Основні передумови поширення митного пост-аудиту в Україні такі:

- 1) активізація зовнішньоекономічної діяльності держави та необхідність врахування правил міжнародної торгівлі;
- 2) недосконалість існуючих методів митного контролю в контексті їх застосування під час митного оформлення та їх пропуску через кордон;
- 3) наявність законодавчого забезпечення організації та здійснення митного контролю.

Погоджуємося з позицією, що правильніше митний пост-аудит розглядати як спосіб контролю на основі методів аудиту [3] – це сукупність заходів, за допомогою яких митна служба переконується у правильності заповнення декларацій на товари та достовірності визначених у них даних, перевіряючи наявні у причетних до декларування осіб відповідні книги обліку рахунків, документи, облікову документацію та комерційну інформацію [3].

В такому тлумаченні предмет контролю на основі методів аудиту співпадає з предметом документальної перевірки, використання яких регламентується Митним Кодексом України, а саме: виїзних (планових та позапланових) та невиїзних. Відмінності між документальною перевіркою та митним аудитом полягають лише у характерних особливостях операцій, що підлягають митному контролю, які обумовлені специфікою предметної галузі державної митної справи. В цілому порівняння документальної перевірки з іншими контрольними заходами дозволяє виділити:

- 1) специфічність предмета документальної перевірки (його предмет є більш широким, ніж предмет аудиту);
- 2) перелік підконтрольних об'єктів обмежується виключно суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Виходячи з необхідності усунення порушень митного законодавства, більш доцільним для впровадження у практику контрольної діяльності у митній сфері є аудит, який має превентивний характер, що дозволяє виявити порушення на ранніх стадіях.

Крім митного пост-аудиту, є доцільним використовувати електронні перевірки, включаючи можливість застосування зустрічних звірок. Згідно із законодавством електронна перевірка як окремий вид контрольних заходів здійснюється на підставі заяви платника податків з незначним ступенем ризику [1]. Водночас в умовах цифрової економіки та діджиталізації електронні контрольні заходи мають важливе значення.

Передумовою впровадження електронних перевірок також є і поширення електронного декларування митних операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності: нормативно-правовими актами з питань державної митної справи (Митним кодексом України, Положенням про митні декларації) не встановлено обмежень щодо подання митному органу електронної митної декларації, а також база даних електронних копій вантажних митних декларацій. Додатково проявом діджиталізації у діяльності митних органів є формування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками. В основі такої системи покладений системний аналіз митних порушень за його видами, випадків недостовірного декларування та ухилень від сплати митних платежів. Система аналізу та управління ризиками впроваджена вже на етапі оцінювання ризиків.

Для повноцінного впровадження системи електронних перевірок митними органами є необхідним розширити їх повноваження, пов'язані з доступом до фінансової звітності та бухгалтерських документів не лише імпортера, але транзитних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Це надасть можливість здійснювати моніторинг, що покращить процеси митного оподаткування.

Процедурно найбільш поширеними напрямками митного контролю у системі фінансової безпеки є:

- 1) контроль митної вартості;
- 2) система оцінки та управління митними ризиками;
- 3) митний пост-аудит (контроль після випуску товарів).

Вважаємо за необхідне розширити та доповнити ці напрями, зважаючи на місце Державної податкової служби в організаційній структурі державного фінансового контролю як суб'єкта, що здійснює контроль за надходженням податків та платежів до бюджету.

До напрямів митного контролю додатково зараховано:

- 1) планування контрольних заходів щодо прогнозування митних платежів до бюджету;
- 2) проведення контрольних заходів;
- 3) етап реалізації результатів контролю (сплата штрафів, нарахованих органами податкової служби до державного бюджету суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності).

Список використаних джерел

1. Ткачик Ф. П., Баран Р. Б. Сучасні орієнтири вдосконалення митного контролю в Україні. *Економіка та інноваційний розвиток національного господарства*. 2013. № 1. С.67-72.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Петрук О. М., Костишин Ю. С. Механізм митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави. *Облік і фінанси*. 2020. № 2 (88). С. 93-102. URL: <http://www.afj.org.ua/ua/article/752/>
4. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-17. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

Каріна Петкова

студентка гр. ФФБС-12

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

Науковий керівник: д.е.н., професор Марина Слатвінська

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інфляційні процеси в Україні є складними та залежать від багатьох факторів, таких як політична та економічна стабільність, курс валют, зовнішньоекономічні та внутрішньоекономічні фактори. Воєнний стан має різні економічні наслідки, включаючи вплив на інфляцію. Однак, величина впливу воєнного стану на інфляцію залежить від конкретних обставин та умов, які виникають в країні. Загострення політичної ситуації призвели до збільшення витрат на забезпечення безпеки та захисту країни, що спричинило збільшення бюджетного дефіциту. Це привело до збільшення випуску грошової маси та зростання випуску грошових коштів без відповідного зростання товарів і послуг на ринку, яке призвело до інфляції. Додатково, воєнний стан має інші наслідки для економіки країни, такі як зменшення інвестицій, зниження туристичного потоку та інші. Всі ці фактори можуть також мати вплив на інфляцію в країні.

Отже, вплив воєнного стану на інфляцію залежить від багатьох факторів, які можуть змінюватися залежно від конкретних умов та обставин, що склалися в країні. Для зменшення інфляції необхідно проводити реформи, залучати інвестиції та забезпечувати стабільну економічну ситуацію в Україні. «Одним зі способів боротьби з інфляцією є проведення монетарної політики, яка полягає у регулюванні грошової маси в обігу та процентних ставок. Національний банк України використовує такі інструменти, як зміна процентних ставок, резервний вимір та регулювання курсу валют, щоб забезпечити стабільність гривні та зменшити інфляційний тиск. Крім монетарної політики, важливо також проводити фіскальну політику, яка полягає у регулюванні державного бюджету та податкової системи. Відповідальність за проведення фіскальної політики несе уряд України. Фіскальна політика повинна бути націлена на забезпечення бюджетної стабільності, підтримку економічного зростання та зменшення інфляції» [1, с. 15].

За даними таблиці індексу інфляції України з 2014 по 2022 роки у період з 2014 по 2015 роки в Україні спостерігався значний ріст інфляції, який був пов'язаний з політичною та економічною нестабільністю в країні. У 2016 році інфляція зменшилась і склала 12,4%, що свідчить про те, що уряд зміг здійснити деякі реформи та покращити економічну ситуацію в країні. З 2017 по 2019 роки інфляція продовжувала зменшуватись, проте рівень інфляції залишався високим, що свідчить про те, що в Україні ще було багато проблем, пов'язаних з економічною стабільністю. «У 2020 році інфляція зросла до 5%,

що було пов'язано з економічними наслідками пандемії COVID-19 та обмеженнями, пов'язаними з карантинними заходами» [3, с. 2].

Таблиця 1

Індекс інфляції в Україні за період з січня 2014 р. по грудень 2022 р. (у відсотках до попереднього періоду)

	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	
2014	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	
2015	103,1	105,3	110,8	114,0	102,2	100,4	
2016	100,9	99,6	101,0	103,5	100,1	99,8	
2017	101,1	101,0	101,8	100,9	101,3	101,6	
2018	101,5	100,9	101,1	100,8	100,0	100,0	
2019	101	100,5	100,9	101,0	100,7	99,5	
2020	100,2	99,7	100,8	100,8	100,3	100,2	
2021	101,3	101,0	101,7	100,7	101,3	100,2	
2022	101,3	101,6	104,5	103,1	102,7	103,1	
	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	За рік
2014	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9
2015	99,0	99,2	102,3	98,7	102,0	100,7	143,3
2016	99,9	99,7	101,8	102,8	101,8	100,9	112,4
2017	100,2	99,9	102,0	101,2	100,9	101,0	113,7
2018	99,3	100	101,9	101,7	101,4	100,8	109,8
2019	99,4	99,7	100,7	100,7	100,1	99,8	104,1
2020	99,4	99,8	100,5	101,0	101,3	100,9	105,0
2021	100,1	99,8	101,2	100,9	100,8	100,6	110,0
2022	100,7	101,1	101,9	102,5	100,7	100,7	126,6

Джерело: складено автором за матеріалами [2].

«У 2021 році інфляція зросла до 9,5%, що є високим показником. Це може бути пов'язано зі зростанням цін на сировинні матеріали та енергетичні ресурси на світових ринках. У 2022 року інфляція зросла до 22,2%, що є дуже високим показником. Це зумовлене наслідками терористичних дій росії та тимчасової окупації окремих територій, зростанням цін на газ та інші енергетичні ресурси, а також зі зменшенням обсягів виробництва внаслідок економічної нестабільності в країні» [4, с. 1].

Узагальнюючи, для зниження рівня інфляції необхідно проводити реформи у ряді галузей, забезпечувати стабільність економічної та політичної ситуації в країні та використовувати ефективні інструменти монетарної та фіскальної політики. Крім того, важливо проводити реформи в сфері банківської системи та фінансового регулювання, щоб забезпечити ефективне функціонування ринку та зменшити ризики виникнення фінансових криз. Це вимагає від уряду та Національного банку України подальших зусиль для забезпечення стабільності економічної ситуації в країні та зниження рівня інфляції.

Список використаних джерел

1. Валюх В. В. Гайда Ю. І. Інфляція в Україні: аналіз динаміки та фактори впливу. URL:

http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21704/1/KR17_Valuch_MENMF.pdf

2. Індекс інфляції. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2022>.
3. Олексенко Р. І. Причини та наслідки інфляційних процесів в Україні. *Ефективна економіка*. 2009. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=44>
4. Тівєриадська Л. В. Якименко А. М. Інфляційні процеси та їх соціально-економічні наслідки в Україні. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2017/10/2-2.pdf>.

Володимир Погонєць

студент гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ВЕКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні заходи митної політики в Україні, перш за все, залежать від економічного співробітництва з іншими країнами, зокрема під кутом співпраці у сфері організації та здійснення митної діяльності. Комунікація між країнами відносно митної політики спрямована на вирішення економічних, організаційних та правових питань. Варто зазначити, що країни світу також розуміють важливість комунікації відносно митної політики для регулювання перманентних відносин, щодо переміщення вантажів та цінностей через митні кордони. Одним з сучасних напрямків розвитку митної політики є тісна співпраця з Європейським союзом, внаслідок чого змінюються внутрішні інституціональні засади. Однак в процесі реалізації митної політики, знаходячись в процесі інтеграції до європейських стандартів, варто відстоювати національні інтереси, оскільки можливий негативний вплив на такі сфери України як торговельно-економічну, військово-технічну, транспортну, міграційну, гуманітарну, – внаслідок прийняття норм, правил та процедур ЄС. Тому виникає потреба у визначення основних сучасних заходів митної політики щодо здійснення зовнішньоторговельних відносин держав-учасників митного союзу Європейського співтовариства та вплив такої кооперації на національну економіку нашої країни.

Характерною рисою сучасної митної політики України – є цілеспрямовані заходи приведення законодавчої бази України у відповідності до міжнародних стандартів, приєднуючись до міжнародних конвенцій, які суттєво впливають на діяльність митниць та визначають загальні положення митно-правового регулювання. Україна, на сьогодні, є активним учасником великої кількості міжнародних угод, які, в свою чергу, впливають на реформування чинного законодавства в митній справі. Також, Україна може долучитись до різних європейських структур, що пов'язані з культурою, спортом, наукою, освітою та технологіями.

Партнерство в сфері митної політики України та ЄС набирає обертів. Є вірогідність, що з часом країни-члени ЄС можуть стати найбільшими торговельними партнерами України. Реалізація даного напрямку спричинено державною політикою, зокрема і митною політикою, внаслідок повноправного членства у Світовій організації торгівлі. Основною метою даної організації є забезпечення системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі. Україна, ставши членом СОТ, відкрила для себе можливості розвитку своєї національної економіки, зокрема щодо покращення торговельно-економічних відносин з країнами-членами ЄС. Одним з таких

партнерів є Республіка Польща. Характерними особливостями митної служби в Польщі є її постійна взаємодія з Європейським Союзом. Основною функцією митної служби Польщі є фіскальна, зокрема – регулювання цілей та обсягу міжнародної торгівлі; дотримання національних і міжнародних митних правил; контроль іноземної валюти. Тому для України, перш за все, вдосконалення митного контролю – це внесення змін до міжнародного законодавства, оскільки для України актуальним залишається питання щодо спільного прикордонного митного контролю на українсько-польському кордоні [2].

Сучасна митна діяльність України представляє собою комплекс заходів, спрямованих на імплементацію основних положень митної політики. Основними засобами митної політики є тарифні (митний контроль, митне оформлення) та нетарифні (ліцензування, митні обмеження). Виконання даної функції покладено на Державну митну службу України, в основі чого має бути ефективність дії від персоналу, різної посадової ієрархії. Напрямами митної політики можуть бути концептуальні ідеї, вихідні положення, на основі чого створюється митна політика. Митна політика наразі перебуває в еволюційному стані, даний процес виник внаслідок потреб суспільства.

Раніше головною метою митної політики був збір митних платежів, для поповнення державного бюджету, але наразі митна політика зазнає змін та потребує комплексного підходу при визначенні ролі та завдання митних органів України. Митна політика України, також, має забезпечувати єдність по всій території України щодо таких видів політики, як гуманітарної, економічної (зовнішньоекономічної), торговельної, фінансової, науково-технічної, інвестиційної, природоохоронної та інших видів політики. Основними напрямами реалізації митної політики на сьогодні, є:

- 1) створення митного середовища для імпорту товарів (робіт, послуг) на митну територію України;
- 2) налагодження комунікації між митними органами та суб'єктами ЗЕД;
- 3) боротьба щодо зменшення ввезення обсягів неякісних товарів на територію України;
- 4) імплементація інноваційних технологій для автоматизації рутинних процесів та покращення митних послуг [1].

Існують певні обставини, що можуть впливати на розвиток митних відносин: об'єднання бар'єрної та контактної функції митних відносин; гармонізація митних систем, зокрема для України це країни-члени Європейського Союзу; модернізація підходів управління митними органами, запровадження нових інструментів електронної обробки інформації; вдосконалення основних технічних засобів, що дадуть можливість збільшити кількість та якість об'єктів митного контролю. Також, при розробці стратегічних та тактичних заходів митної політики для забезпечення національних економічних інтересів та інтегрування України у світову економіку треба враховувати формування нових ринкових відносин. До сучасних видів нетарифних обмежень на митному кордоні належать: імпорتنі квоти, антидемпінгове законодавство, «добровільне» обмеження експорту,

адміністративні правила. Використання нетарифних обмежень здійснюється країнами для обмеження імпорту товарів на митну територію країни.

На сьогодні, багато розвинутих країн вели нові обмеження на імпорт чорних металів, електротехнічного та транспортного устаткування, сільськогосподарську продукцію. Комунікація між країнами, різними міжнародними організаціями виступає інтеграційним чинником національної економіки з Європейським союзом. Пріоритизація митних відносин України та ЄС внаслідок основного напрямку Маастрихтського договору – є створення Митного союзу. На сьогодні ЄС представляє собою митну систему, що регулює ввезення товарів і можливості їх вільного переміщення в межах Союзу.

Лібералізація міждержавних економічних зв'язків що супроводжується інтеграцією до країн Європейського Союзу, стає каталізатором перебудови в економічних процесах національної економіки та реалізацією митної політики. При цьому важливого значення набувають наступні заходи:

- 1) усунення фізичних перешкод на шляху руху всіх факторів виробництва;
- 2) гармонізація технічних стандартів до стандартів Євросоюзу та норм;
- 3) лібералізація ринків державних замовлень;
- 4) зменшення податкових бар'єрів.

Нерозмитнені заходи мають усувати наступні перепони - прикордонні формальності, заходи контролю за імпортом, лібералізація імпорتنних обмежень, правила огляду товару та транспортних засобів, переведення статистичної звітності до єдиного стандарту, єдині технічні стандарти, санітарні та ветеринарні норми. Складовими розвитку митної політики можуть стати наступні напрями: адаптація митних відносин до нових економічних процесів зокрема в напрямку інформатизації; розвиток мережі тренінгових центрів для підвищення кваліфікації кадрів митної служби; залучення закордонного досвіду в управлінні персоналом, особлива увага має приділятися дослідженню досвіду країн-партнерів; об'єднання зусиль з іншими країнами в боротьбі з контрабандою [1].

Перепони для загальної інтеграції інформаційних технологій в митну систему полягають у наявності технологічних та технічних проблем, однак їх вирішення надасть можливість використовувати такі сучасні заходи митної політики як: систему контролю за імпортом та експортом товарів (робіт, послуг); транзитна система; систему реєстрації та ідентифікації економічних операторів; систему уповноважених економічних операторів. Для України є вкрай важливим здійснення модернізації інфраструктури, що є важливим аргументом в тісній співпраці з країнами-членами Євросоюзу. Іншим напрямком розвитку митних відносин є реалізація «Електронної митниці», що пов'язані із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Використання даного інструменту в митній політиці є забезпечення ефективної комунікації між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними органами, а також каналом зв'язку з підрозділами уряду держави. Одним з сучасних заходів митної політики є запровадження системи електронного декларування:

декларування товарів і транспортних засобів; митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів. Важливим етапом реалізації Єдиного електронного простору митниці стає безпаперове середовище для митниці та міжнародної торгівлі [2].

Нагальним завданням митної політики України на сучасному етапі становлення є розвиток конкурентоспроможного середовища в межах національної економіки, так і на міжнародному рівні, збільшуючи експортний потенціал національних товаровиробників, дохід яких впливає на рівень добробуту та багатства країни та розвиток конкурентоспроможних галузей на міжнародному рівні. Лібералізація митних відносин за елементами протекціонізму мають місце в сучасних міжнародних відносинах, зокрема при забезпечення інтеграції України у світовий економічний простір використовуючи сучасні заходи митної політики [3].

Концентрація митної політики України має бути в наступному: визначення переліку проблем, які виникають під час реалізації митного законодавства; використання закордонного досвіду в митному регулюванні, але адаптація під наявні економічні, соціальні та політичні умови. Також до сучасних заходів митної політики належить зміщення акцентів контролю за митною вартістю товарів: з короткого часового відрізка, поки товари перебувають під митним контролем - на етап після випуску товарів.

Варто підкреслити, що запровадження «єдиного вікна» в Україні є реальним, якщо інфраструктура, зокрема інформаційно-комунікаційна зможе відповідати стандартам які потребуються при впровадженні сучасних електронних технологій. А також інформаційні технології можуть бути використані при ризикорієнтованого підходу та контролю товарів. Імплементация «єдиного вікна» потребує постійних змін в чинному законодавстві, внаслідок інтенсивних процесів в інформаційному середовищі, тобто зміна технологій відбувається значно швидко ніж приймається стандарти по ній. Але даний напрямок є лише початком тісної співпраці з країнами-членами Євросоюзу для усунення адміністративних бар'єрів, та як результат - зростання національної економіки [3].

Список використаних джерел

1. Мужев О. О. Теоретико-методичні засади реалізації митної політики в межах національної економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2017. Вип. 26. Ч. 1. С. 193-196.
2. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку: монографія / за наук. ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 460 с.
3. Гуцул І. А. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Митна справа: підручник* [для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. бакалавра з напр. підгот. «Фінанси і кредит»]: до 50-річчя ТНЕУ / А. І. Крисоватий та ін. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. С. 77-100.

Володимир Процишин

аспірант 1-го курсу

ОНП «Фінанси, банківська справа та страхування» кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса
Науковий керівник: д.е.н., професор Марина Слатвінська

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

З початком повномасштабного вторгнення в Україну та введенням воєнного стану на всій території України минулий рік був насичений безліччю важливих подій, які торкнулися енергетики з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та спричинили негативний вплив на її функціонування. Ключовою проблемою для виробників ВДЕ стало прийняття та впровадження у 2022 році ряду наказів, регуляторних актів, постанов Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), які значною мірою вплинули на цю галузь.

Зокрема виробникам ВДЕ було обмежено виплати за вироблену електроенергію, внаслідок чого у ДП «Гарантований покупець» перед виробниками ВДЕ накопичились борги. Порядок розрахунків регулюється наказом Міністерства енергетики України №206 від 15.06.2022 р. «Про розрахунки з виробниками за «зеленим» тарифом», яким встановлено, що за результатами продажу електроенергії «Гарантованим покупцем» розподіл коштів здійснюється відповідно до таких показників: 18% від середньозваженого розміру «зеленого» тарифу за 2021 рік – для виробників, що здійснюють виробництво електроенергії з енергії сонця та вітру, 35% – для малих гідроелектростанцій, 40% – для виробників електроенергії з біогазу та 75% – для виробників електроенергії з біомаси. У випадку наявності залишку грошових коштів, вони розподіляються та спрямовуються виробникам пропорційно розміру нарахувань для відповідного виробника.

Таким чином за минулий рік у ДП «Гарантований покупець», попри досить великі ціни на електроенергію на ринку «на добу наперед» (РДН), виникла заборгованість перед виробниками ВДЕ у розмірі не менше 46,7%. [6]. Водночас ціна електроенергії на РДН у 2022 році зросла майже на 50%. Середня ціна €/e (індекс ціни BASE) на ринку «на добу наперед» (РДН) за підсумками 2022 року в Об'єднаній енергосистемі України збільшилась на 868,82 грн, або на 48,2%, - до 2 671,15 грн/МВ-год. [10].

У відповідності до інформації, що була опублікована ДП «Гарантований покупець» станом на 20.04.2023 року, Борг НЕК «Укренерго» за Послугу 2021-2023 років складає 16,0 млрд грн [7].

Також Постановою НКРЕКП, регулятор ринку збільшив терміни проведення розрахунків за придбану електричну енергію виробникам ВДЕ з 45 до 60 днів, що ніяким чином не вирішило проблему з виплатами, а навпаки

відклало виплати на майбутні періоди. Це спричинило ще більше зростання боргу.

Окрім цього, за другий та третій квартали 2022 року НКРЕКП не здійснювалось корегування розміру «зеленого» тарифу відповідно до фактичних змін курсу євро, хоча ця норма є необхідною і прямо передбачена Законом. Відтак такими діями регулятора виробники ВДЕ недоотримають кошти, які мали б бути нараховані та виплачені згідно умов договору укладених з ДП «Гарантований покупець».

З огляду на зазначене в діях Державного регулятора вбачається недотримання чинного законодавства України, що спричиняє негативний вплив на галузь «зеленої» енергетики.

Слід зазначити, що відсутність корегування тарифу значною мірою вплинула на виробників ВДВ, оскільки вони отримали велике кредитне навантаження, тому, що здебільшого кредити для будівництва вітроелектростанцій та сонячних електростанцій бралися у валюті і повертати кредитні зобов'язання змушені відповідно до діючого на момент сплати курсу. В таких умовах може початися хвиля банкрутств підприємств відновлюваної енергетики.

Наступною прийнятою постановою НКРЕКП від 30 вересня 2022 р. №1235 «Про встановлення «зелених» тарифів на електроенергію та надбавки до «зелених» тарифів за дотримання рівня використання обладнання українського виробництва для суб'єктів господарювання», так і не врегулювалося питання курсової корекції тарифу за другий та третій квартали 2022 року. Тому питання дотримання законодавства у рішеннях регулятора залишається актуальним.

Враховуючи вищенаведене, ситуація з виплатами, враховуючи їх низький рівень, є доволі критичною, і впливає на подальшу підтримку збоку партнерів до відновлення та відбудови всього енергетичного комплексу України.

Через окупацію та руйнування Україна втрачає потужності об'єктів традиційної генерації, відтак необхідно стимулювати розвиток «зеленої» енергетики, тому українські сонячні та вітрові електростанції, а також усі відновлювані джерела електроенергії, мають стати запорукою енергетичної безпеки та енергонезалежності України, що вкрай актуально в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 01.07.2019 р. № 514-VIII: станом на 01.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-19?find=1&text=%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81#Text> (дата звернення: 22.04.2023).
2. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 01.01.2023 р. № 555-IV: станом на 19.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 22.04.2023).

3. Про розрахунки з виробниками за «зеленим» тарифом: Наказ Міністерства енергетики України від 15.06.2022 р. № 206: станом на 15.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0692-22#Text> (дата звернення: 22.04.2023).
4. Про затвердження Порядку встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу на електричну енергію для суб'єктів господарської діяльності, споживачів електричної енергії, у тому числі енергетичних кооперативів, та приватних домогосподарств, генеруючі установки яких виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії: Постанова НКРЕКП від 30.08.2019 р. № 1817: станом на 04.02.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1817874-19#Text> (дата звернення: 22.04.2023).
5. Про особливості визначення обсягу та проведення розрахунків за вироблену електричну енергію генеруючими установками приватних домогосподарств під час дії в Україні воєнного стану: Постанова НКРЕКП від 26.04.2022 р. № 396: станом на 26.04.2022 р. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-osoblivosti-viznachennya-obsyagu-ta-provedennya-rozrahunkiv-za-viroblenu-elektrichnu-energiyu-generuyuchimi-ustanovkami-privatnih-domogospodarstv-pid-chas-diyi-v-ukrayini-voyennogo-stanu> (дата звернення: 22.04.2023).
6. Актуальна інформація щодо розрахунків з виробниками електроенергії. ДП «Гарантований покупець». URL: https://www.gpee.com.ua/news_item/342 (дата звернення: 22.04.2023).
7. Відсоток виплат виробникам за «зеленим» тарифом за перші 10 днів квітня складає близько 80%. ДП «Гарантований покупець». URL: https://www.gpee.com.ua/news_item/1183 (дата звернення: 22.04.2023).
8. Криза зеленої генерації, або Скупий платить більше. Чому низькі тарифи на передачу електроенергії можуть призвести до втрати «зеленої» енергетики? *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/6/696736/> (дата звернення: 22.04.2023).
9. НКРЕКП встановила «зелені» тарифи для приватних домогосподарств. *Українська асоціація відновлюваної енергетики*. URL: <https://uare.com.ua/novyny/388-nkrekp-vstanovila-zeleni-tarifi-dlya-privatnikh-domogospodarstv.html> (дата звернення: 22.04.2023).
10. Ціна електроенергії на РДН у 2022 році зросла майже на 50%. *Незалежне Інтернет-ЗМІ «Українська енергетика ua-energy.org»*. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/tsina-ee-na-rdn-u-2022-rotsi-zroslo-maizhe-na-50> (дата звернення: 22.04.2023).

Діана Ратушняк

студентка гр. 472

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Бак

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Децентралізація є важливим аспектом становлення економіки України, і відіграє значну роль у процесах покращення взаємодії держави, органів влади та громадян. Загалом, процес децентралізації це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів влади до місцевого самоврядування. Тобто суть в тому, щоб місцеві органи влади мали більше повноважень, так як вони є ближчими до жителів, і можуть краще розуміти та забезпечувати їхні потреби.

Військова агресія проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року завдала чималих збитків та зрушила багато механізмів економічної взаємодії в середині країни та поза її межами. Дана ситуація чітко показала ефективність взаємодії усіх ланок органів влади та представників громадських та волонтерських організацій. Це допомогло налагодити економічну підтримку збройних сил, здійснити успішну релокацію підприємств з зони бойових дій у більш безпечні регіони, провести евакуацію людей з небезпечних територій, організувати територіальну оборону, гуманітарні поставки, відновлювати пошкоджене майно, забезпечити та організувати укриття тощо.

Тим не менш, надалі все більше обговорюється подальша доля децентралізації, а, особливо, її здійснення у воєнний період. Ведуться дискусії щодо принципів субсидіарності та доцільності автономного прийняття управлінських рішень органами місцевої влади. Одні експерти стверджують, що необхідно будувати жорстку централізовану владну вертикаль, а інші – що варто зберігати самостійність територіальних громад в управлінні власними коштами та людським капіталом для максимально ефективного використання даних коштів та якісного забезпечення потреб громадян [2]. Зважаючи на попередні досягнення процесу децентралізації, доцільніше було б спрямувати сили на адаптацію діючої системи до реалій воєнного стану, зробити механізм більш чітким та гнучким, аніж перетворити усе це в жорстку владну ієрархію, яка все ж спричинить більше проблем, особливо з огляду на перспективи післявоєнної відбудови держави.

На мою думку, теперішня децентралізація в Україні дуже допомогла вистояти напад, що був здійснений у 2022 році, адже завдяки економічній самостійності громад була змога швидко та якісно ухвалювати рішення на місцях, які входили до повноважень місцевих адміністрацій в координації з державною владою. Тобто, можемо бачити, що модель, яку ми впроваджуємо у своє життя є дійсно ефективною, і потрібно її тільки покращувати, зокрема на рівні законодавства. Тому у травні 2022 року відбулося внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування в період дії воєнного стану. До прикладу, на період дії

воєнного стану міським головам територіальних громад дозволено приймати рішення щодо передачі коштів з місцевого бюджету на потреби Збройних сил України або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану. Також міському голові дозволено призначати осіб на посади та звільняти керівників комунальних підприємств, установ та організацій у спрощеному порядку [4]. Дані зміни вносилися з метою забезпечення максимальної швидкості ухвалення управлінських рішень, зокрема в питаннях допомоги Збройним силам України та вимушено переміщеним особам.

Актуальність продовження децентралізації незважаючи на випробування військовою агресією з боку РФ полягає у її результатах. Міцність фінансової основи громад, яка виникла, їх гнучкість та можливість швидкої адаптації, автономія та самостійність зумовлюють надію на ефективне та якісне відновлення вже зараз. Пропозиції, що впливають із суті реформи: збільшення частки загальнодержавних податків, що передаються до місцевих бюджетів для збільшення фіскальної достатності; заохочення місцевого самоврядування до розвитку; подальше реформування міжбюджетних відносин; запобігання появі податкових боргів та якнайшвидше їх погашення; проведення моніторингу динаміки діяльності підприємств; виконання соціально-економічного розвитку міст та більше залучення громадськості до різноманітних процесів та моніторингу руху бюджетних коштів, - залишаються актуальними досі. Тим не менш, політика подальшої децентралізації має врахувати нинішні реалії і орієнтуватися на післявоєнний період. По-перше, зараз дії мають бути направлені на оперативне та безперервне виконання місцевих бюджетів, прийняття нормативно-правових документів щодо ефективного функціонування бюджетної сфери та забезпечення життєво необхідних потреб населення у період дії воєнного стану. По-друге, слід розуміти, що деякі інструменти державної політики не можуть бути однаковими у тилкових, прифронтових, фронтових та окупованих територіях. Важливо також враховувати, що зараз збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів здійснюється за рахунок податку на доходи фізичних осіб з виплат військовослужбовцям та тимчасово переміщеним особам, що працевлаштовані в місцях тимчасового проживання, та сплат податків за місцем реєстрації підприємствами, що були релоковані [3, с. 30]. Тобто варто розуміти, що після закінчення війни дані надходження стануть меншими або ж зовсім припиняться, тому необхідно буде залучати нові ресурси, і шукати нові способи збільшення надходжень до бюджетів.

Але процес децентралізації в Україні не завершений, і з'являються все нові і нові виклики, які потребують швидкого вирішення. Наступним етапом реформи мало бути перетворення обласних і районних державних адміністрацій на органи префектурного типу і надання їм опцій нагляду за делегованими повноваженнями, але через війну даний процес загальмувався. Прокуратуру позбавили загального нагляду, але дані повноваження не передали новим органам. Ще одним викликом стане відбудова прозорої моделі відновлення місцевого самоврядування на територіях, які перебували під

окупацією. Тут надії покладаються на інструмент військових адміністрацій даних населених пунктів, але цей процес займе досить тривалий період за даними політиків та інших експертів [1].

Загалом, можна стверджувати, що реформа децентралізації справді є важливим процесом в Україні, в тому числі і в сучасних реаліях. Адже сучасні об'єднані територіальні громади є дійсно економічно потужнішими, тому що люди є більш згуртованими, а управління компактнішим та оперативнішим.

Децентралізована система дозволяє в більшій мірі реалізовувати інтереси населення через функції та повноваження місцевих органів влади. Виникає багато проблем, які місцеві жителі можуть вирішувати самостійно, не чекаючи схвалення чи розпорядження від центральної влади, яка наразі зосереджена на більш масштабних проблемах щодо протистояння ворогу. Це виправдовує загальну мету реформи децентралізації, тобто максимальне сприяння та підвищення якості демократії шляхом збільшення ролі місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Безгін В. Країна громад в умовах війни. Який був 2022-й для децентралізації та місцевого самоврядування. *LB.ua*. 2022. URL: https://lb.ua/news/2022/12/28/540561_kraina_gromad_umovah_viyni_yakim_buv.html
2. Борщевський В. та інші. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективно управління громадами в сучасних геополітичних реаліях. *Громадський простір*. 2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vijna-hromady-detsentralizatsiya-yak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnya-hromadamu-v-suchasnyh-geopolitychnyh-realiyah>
3. Ломачинська І., Чуркіна І. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Grail of Science*. 2022. № 20. С. 29-31.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 р. № 2259-IX. URL: [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-IX#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-IX#Text)

Любомир Ребров
студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ ПРИ ПЕРЕТИНІ КОРДОНУ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ

Побудова сучасної правової держави неможлива без вирішення проблем забезпечення прав і свобод громадян. Конституційний принцип, згідно з яким саме права і свободи та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, поставили перед органами публічної влади завдання запровадження та регламентації демократичних відносин. Не є виключенням і Державна митна служба України (далі – Держмитслужба), яка відіграє важливу роль у забезпеченні кожного громадянина, який переміщує товари через митний кордон України, можливостями реалізації своїх прав, оскільки саме фіскальна служба як уособлення держави покликана забезпечувати реалізацію прав і свобод людини і громадянина, охороняти та захищати їх у вказаній сфері правовідносин.

Митні формальності – сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи. Переміщення товарів через митний кордон України здійснюється засобами авіаційного, водного, автомобільного, залізничного, трубопровідного транспорту та лініями електропередачі, а також змішаними перевезеннями.

Під змішаним (комбінованим) перевезенням розуміється міжнародне перевезення вантажів щонайменш двома різними видами транспорту відповідно до договору змішаного (комбінованого) перевезення з місця в одній країні, де вантажі переходять у відання оператора такого перевезення, до визначеного місця доставки в іншій країні.

Митні формальності, що здійснюються під час митного контролю та митного оформлення транспортних засобів комерційного призначення, якими переміщуються пасажирів та/або товари через митний кордон України, мають уніфікований характер і не залежать від країни реєстрації або країни – власника транспортного засобу, країни, з якої прибув цей транспортний засіб, або країни, куди він прямує, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України, укладеними відповідно до закону, та відповідними міжнародними актами, в частині застосування санкцій та обмежень у торгівлі з окремими країнами.

Під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України декларант, уповноважена ним особа або перевізник залежно від виду транспорту, яким здійснюється перевезення товарів, надають митному органу в паперовій або електронній формі такі документи та відомості:

- 1) При перевезенні водним транспортом:

- генеральна декларація, що містить, найменування та опис судна, відомості про його реєстрацію та національну належність, прізвище капітана, прізвище та адресу судового агента;
 - декларація про вантаж, яка містить, відомості про найменування портів відправки, портів заходу судна, завантаження та вивантаження товарів, першого порту відправки товарів, порту вивантаження товарів, що залишаються на борту, перелік коносаментів або інших документів, що підтверджують наявність та зміст договору морського (річкового) перевезення, кількість вантажних місць товару, опис та вид упаковки товарів, які підлягають вивантаженню у даному порту;
 - декларація про припаси (суднові припаси), яка містить, зокрема, відомості про найменування судових припасів, що є в наявності на судні, та їх кількість;
 - декларація про особисті речі екіпажу судна;
 - суднова роль, що містить відомості про кількість і склад членів екіпажу під час прибуття і відправлення судна, зокрема, прізвища, імена, громадянство, звання або посаду, дату і місце народження, вид і номер документа, що посвідчує особу;
 - список пасажирів, що містить відомості про пасажирів під час прибуття і відправлення судна, зокрема, кількість пасажирів на судні, прізвища, імена, громадянство, дату і місце народження, порти посадки і висадки;
 - визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);
 - транспортні (перевізні) документи на товари (за наявності), які містять, зокрема, відомості про загальну кількість товарів, кількість вантажних місць, найменування товарів, вид упаковки;
 - комерційні документи (за наявності) на товари та відомості про розміщення товарів на борту судна;
 - відомості про наявність (відсутність) на борту судна товарів, ввезення яких на митну територію України заборонено або обмежено, включаючи валютні цінності, наявні у членів екіпажу, лікарські засоби, до складу яких входять наркотичні, сильнодіючі засоби, психотропні та отруйні речовини;
 - відомості про наявність (відсутність) на борту судна небезпечних товарів, зброї, боєприпасів;
- 2) При перевезенні повітряним транспортом:
- стандартний документ перевізника, передбачений укладеними відповідно до закону міжнародними договорами в галузі цивільної авіації (генеральна декларація);
 - документи, що містять відомості про товари, які перевозяться на борту (вантажні відомості, авіаційні вантажні накладні);
 - документ, що містить відомості про припаси (бортові припаси) та про кількість припасів (бортових припасів), завантажених на борт судна та вивантажених з нього;

- транспортні (перевізні) документи;
 - комерційні документи (за наявності їх у перевізника) на товари, що перевозяться;
 - визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);
 - відомості про знаки національної належності та реєстраційні знаки судна, номер рейсу, маршрут польоту, пункт вильоту та пункт прибуття судна;
 - список пасажирів із зазначенням їх кількості на судні, прізвищ та ініціалів, пунктів посадки та висадки; відомості щодо багажу пасажирів (пасажирська відомість);
 - найменування товарів, номери вантажних накладних, кількість місць за кожною накладною, пунктів завантаження та пунктів вивантаження товарів;
 - відомості про наявність (відсутність) на борту судна товарів, ввезення яких на митну територію України заборонено або обмежено, включаючи валютні цінності, наявні у членів екіпажу, лікарські засоби, до складу яких входять наркотичні, сильнодіючі засоби, психотропні та отруйні речовини;
- 3) При перевезенні автомобільним транспортом:
- документи на транспортний засіб, зокрема ті, що містять відомості про його державну реєстрацію (національну належність);
 - транспортні (перевізні) документи (міжнародні товаротransпортні накладні);
 - визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);
 - комерційні документи (за наявності) на товари, що перевозяться, які містять відомості, зокрема, про найменування та адресу перевізника, найменування країни відправлення та країни призначення товарів, найменування та адреси відправника (або продавця) та отримувача товарів;
 - відомості про кількість вантажних місць та вид упаковки;
 - найменування товарів;
 - вага бруто товарів (у кілограмах) або об'єм товарів (у метрах кубічних), крім великогабаритних вантажів;
- 4) При переміщенні трубопровідним транспортом та лініями електропередачі:
- зовнішньоекономічний договір (контракт) або інші документи, що підтверджують право володіння, користування та/або розпорядження товарами;
 - акт прийому-передачі товарів або довідка, що підтверджує кількість товарів;
 - комерційні та супровідні документи (за наявності їх у власника трубопровідного транспорту, лінії електропередачі) на товари, що переміщуються через митний кордон України, а на момент митного оформлення – рахунок-фактуру;
 - найменування та адреса відправника товарів;
 - найменування та адреса отримувача товарів;

– документи (дозволи, сертифікати), що підтверджують показники товару.

Під час надання митному органу попереднього повідомлення про намір здійснити переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України митному органу надаються такі документи та/або відомості, у тому числі засобами інформаційних технологій:

1) для ввезення товарів на митну територію України:

– заява встановленої форми про намір здійснити ввезення товарів на митну територію України (попереднє повідомлення або попередня митна декларація);

– відомості про найменування, обсяг (кількість) та вартість товарів, які планується ввезти на митну територію України;

– вид транспорту, яким планується здійснити ввезення товарів на митну територію України;

– назва пункту пропуску через державний кордон України (митного органу), через який планується ввезення товарів;

– відомості про документи, що підтверджують дотримання встановлених відповідно до закону заборон та/або обмежень щодо пропуску товарів через митний кордон України;

2) для вивезення товарів з митної території України – митна декларація на товари або супровідні документи на товари у випадках, встановлених Митним Кодексом, які подаються митному органу для митного контролю.

Взаємодія контрольних органів і служб, загальний порядок та послідовність проведення всіх видів контролю в пункті пропуску через державний кордон визначаються технологічною схемою пропуску осіб, транспортних засобів та вантажів.

Технологічна схема пропуску осіб, транспортних засобів та вантажів через державний кордон затверджується для кожного пункту пропуску через державний кордон керівником органу охорони державного кордону за погодженням з керівником митного органу та керівниками контрольних органів і служб, а також підприємств, на території яких розміщено пункти пропуску через державний кордон.

Типова технологічна схема пропуску через державний кордон у пунктах пропуску для автомобільного, повітряного, морського (річкового), поромного та залізничного сполучення затверджується Кабінетом Міністрів України.

З метою прискорення виконання митних формальностей під час переміщення транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України працівники водного, повітряного, автомобільного та залізничного транспорту сприяють посадовим особам митних органів у виконанні ними своїх службових обов'язків.

Адміністрація автомобільних, морських і річкових портів, міжнародних аеропортів, прикордонних залізничних станцій або інших обладнаних місць, у межах яких діють пункти пропуску через державний кордон України, на безоплатній основі забезпечує митні органи необхідними службовими

приміщеннями, обладнанням, засобами зв'язку та створює їм належні умови для роботи.

Місця розвантаження та завантаження транспортних засобів комерційного призначення, посадки та висадки пасажирів, а також місця стоянки для здійснення митного контролю визначаються адміністрацією автомобільних, морських і річкових портів, міжнародних аеропортів, прикордонних залізничних станцій або інших обладнаних місць, у межах яких діють пункти пропуску через державний кордон України, з урахуванням особливостей їх функціональної і технологічної діяльності та за поданням відповідного митного органу, погодженим з відповідним органом охорони державного кордону.

Зміна місця стоянки суден визначається адміністрацією порту з обов'язковим інформуванням відповідного митного органу та органу охорони державного кордону України.

Список використаних джерел

1. Прокопенко В. В. Виконання митних формальностей у міжнародних автомобільних пасажирських перевезеннях *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 3. С. 160-165.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.

Василь Романко

студент гр. 411,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ковальчук

ПРОБЛЕМАТИКА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Ефективність діяльності підприємств в Україні вимагає залучення інвестиційних коштів. Враховуючи науково-технічний прогрес, підприємствам необхідні інвестиції для виведення та розширення основних фондів і виробничих потужностей. Тому дослідження теоретичних і практичних проблем у сфері інвестиційної діяльності залишається дуже актуальним. На жаль, тепер проблема зрозуміла, тому що необхідно з високою достовірністю та точністю підтверджувати показники інвестиційної ефективності, оскільки великі відхилення між прогнозами та фактичними результатами можуть призвести до втрати запланованого доходу та інвестованого капіталу [1].

При виборі інвестиційного проекту враховується критерій оцінки його ефективності, але правильніше комплексно аналізувати всі характеристики проекту. При аналізі ефективності інвестиційних проектів часто використовують такі показники:

- дисконтований термін окупності інвестицій;
- індекс доходу від інвестицій;
- чиста приведена вартість інвестицій;
- внутрішня швидкість заднього ходу тощо.

Однак, коли є розрахунки, можливі розбіжності між показниками. Тому виникає проблема вибору та пріоритетності показників ефективності інвестиційного проекту [2].

Аналізуючи сутність, переваги та недоліки найбільш поширених методів оцінки ефективності інвестиційних проектів, виділяють типові помилки, що виникають при розрахунку показників ефективності:

- невиправдано завишаються ціни та попит на продукцію, що випускається;
- не враховуються сезонні коливання продажів або затримки платежів;
- учасники проекту іноді забувають про початкову і подальшу потребу в оборотних коштах.
- при визначенні величини інвестиційних витрат замість показника чистого капіталу використовується величина потреби в оборотних коштах, отже, короткострокові зобов'язання не враховуються;
- розрахунок необхідної рентабельності може бути методологічно некоректним, а величина ставки дисконту для проекту може бути заниженою;
- період реалізації капітальних вкладень не завжди відповідає циклу розвитку товару на цьому ринку.

Для вирішення цієї проблеми рекомендується використовувати багатокритеріальні методи оцінки, особливо метод ідеальних балів.

Суть методу полягає в знаходженні точки, найбільш близької до ідеального розв'язку задачі, тобто до інвестиційного проекту з ідеальними показниками ефективності за заданих умов. Вибір між альтернативними проектами здійснюється на основі рейтингу.

Порівняння інвестиційної ефективності інвестиційних проектів з кожним показником є основою для розрахунку підсумкового показника рейтингової оцінки, умовний показник – найкращий результат за всіма порівняльними показниками.

Таким чином, визначення економічної ефективності інвестиційних проектів є найважливішим і найскладнішим етапом передінвестиційних досліджень. Умови повернення вкладених коштів залежить від того, наскільки об'єктивною і повною буде оцінка, і наскільки правильно визначені наступні кроки, пов'язані з тим чи іншим проектом.

Отже, використання багатокритеріального підходу, особливо методу ідеальної точки, дозволяє усунути протиріччя між показниками інвестиційних проектів і вибрати найбільш оптимальний з альтернативних проектів з урахуванням багатьох характеристик проекту.

Список використаних джерел

1. Кавецький В. В. Методичні підходи до оцінювання ефективності інвестицій в окремі групи стейкхолдерів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 1. С. 27–33.
2. Микитюк П., Микитюк Ю., Завитій Я. Дослідження концепції організації проектування та оцінка факторів формування економічної ефективності інвестиційних проектів. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 169-182. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.169>

Владислав Сивак
студент гр. ФФм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Коломийчук

ПРОЗОРІСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Прозорість інформації в процесі виконання бюджету є необхідною умовою для розвитку демократичної держави, адже вона підвищує довіру суспільства до органів влади, дозволяє громадянам зрозуміти, що сплачені ними податки використано державою для підвищення якості суспільних благ. В Україні у бюджетній сфері успішно було впроваджено реформи, які забезпечили високий рівень прозорості, публічності та відкритості інформації. Однак початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну та постійні терористичні атаки з боку ворога змінили підходи до відкритості інформації та викликали необхідність підвищення безпеки. У зв'язку з цим актуальним є дослідження щодо пошуку рівноваги між прозорістю бюджетного процесу та безпекою й недопущенням використання ворогом цієї інформації проти держави та суспільства.

Сутність та складові прозорості бюджетного процесу з урахуванням найкращих міжнародних стандартів вивчала О. Кириленко [1, с. 81], розкриваючи найважливіші проблеми сфері прозорості виконання бюджетів.

Дослідження політики відкритості та прозорості використання бюджетних коштів проводив П. Латковський [2, с. 67], який аналізував недоліки й переваги інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет».

Підходи до оцінки відкритості та прозорості бюджетного процесу в секторі оборони та безпеки проаналізував І. Лютий [3, с. 101]. Автор наголосив на необхідності впровадження стандартів бюджетної прозорості в період воєнного стану, зокрема, відкритості та прозорості фінансової звітності бюджетних установ.

Аналіз наукової літератури свідчить про широкий інтерес вчених до проблематики прозорості бюджетного процесу, однак в умовах сучасності існує необхідність у поглибленні її вивчення.

Прозорість бюджету дозволяє громадськості, яка представляє інтереси населення, розуміти складність бюджетних рішень, вносити пропозиції, що можуть бути враховані в процесі прийняття таких рішень та впливати на органи влади, захищаючи свої громадянські права. Крім цього, прозорість дозволяє відслідковувати якість бюджетних рішень та відстежувати їх виконання, а також сприяє поліпшенню соціальної політики і визначенню напрямів видатків, що здійснюються за рахунок коштів бюджету.

Відкриті дані органів місцевого самоврядування – це публічна інформація про використання публічних коштів і виконання бюджетів, тарифи на

комунальні послуги, результати розгляду електронних петицій та інше. Використовуючи таку інформацію влада створює корисні сервіси, наприклад, графік руху громадського транспорту, наявність ліків у лікарнях тощо. Наявність цих даних показує, прозорість та ефективність роботи місцевої влади.

В період воєнного стану безпека держави є вищим пріоритетом під час прийняття рішень щодо оприлюднення інформації. Указом Президента України було затверджено Стратегію воєнної безпеки України [4], відповідно до якої повинно забезпечуватись максимально прозоре для суспільства та ефективне використання видатків на фінансування сил оборони з урахуванням принципів віднесення інформації до державної таємниці. Досягнення цілей державної політики повинно здійснюватись шляхом формування та реалізації прозорих і ефективних оборонних закупівель [4].

Під час воєнної загрози Україна отримує значну міжнародну підтримку, зокрема, у вигляді фінансування, тому відкритість інформації про розпорядження цієї підтримкою є важливим для збереження довіри від західних партнерів та подальшої підтримки України. Для потенційних інвесторів та кредиторів важливо розуміти як живуть і планують розвиватися українські громади у воєнний та післявоєнний період.

Нормативно-правовою базою України регламентуються вимоги щодо відкритості та необхідності оприлюднення публічної інформації. Так, Законом України «Про відкритість використання публічних коштів» [5] визначаються умови та порядок надання доступу до інформації про використання публічних коштів розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів. Водночас, статтею 1 цього ж документу встановлено, що не підлягає оприлюдненню інформація, доступ до якої обмежено відповідно до законодавства.

При цьому, Законом України «Про доступ до публічної інформації» [6] встановлено, що обмеження доступу до інформації здійснюється при дотриманні сукупності таких вимог:

1) інформація розкривається в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації людей та інших суспільних інтересів;

2) розголошення інформації може завдати інтересам громадян та держави істотної шкоди, яка переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Слід зазначити, що описані критерії повинні розглядатися під час прийняття рішення замовником яку саме інформацію розкривати необхідно, а розкриття якої може зашкодити суспільним інтересам держави.

Отже, прозорість інформації про процес виконання бюджетів повинна забезпечуватись, проте при цьому обов'язково повинна враховуватись небезпечність розкриття такої інформації під час війни або не дозволити ворогу використати таку інформацію проти країни та суспільства.

Список використаних джерел

1. Кириленко О. П. Формування інституційного забезпечення прозорості бюджетного процесу в Україні. *Фінанси України*. 2017. Вип. 8. С. 80–94.
2. Латковський П. П. Щодо питання прозоості використання бюджетних коштів під час пандемії. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян*. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 65–68.
3. Лютий І., Петленко Ю., Дрозд Н. Важливість відкритості та прозорості бюджетного процесу в секторі оборони та безпеки України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Вип. 6 (47). С. 99–110.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 07.03.2023).
5. Про доступ до публічної інформації: Закон України 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 08.03.2023).
6. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015 р. № 183-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> (дата звернення: 08.03.2023).

Ірина Сидор

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Наталія Кіт

студентка гр. ФПФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ БОРГОМ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

В умовах стійкого дефіциту фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування виникає необхідність їх виходу на фінансовий ринок для здійснення внутрішніх та зовнішніх запозичень задля виконання власних повноважень, вирішення потреб територіальних громад. Фінансові ресурси значної кількості територіальних громад характеризуються значною залежністю місцевого самоврядування від центральної влади; незадовільний стан інфраструктурних об'єктів комунальної власності, що потребує вкладання значних інвестиційних ресурсів.

Розглянемо особливості управління місцевим боргом на рівні Тернопільської міської територіальної громади у 2022 році, році активних військових дій на території країни.

Для забезпечення реалізації інвестиційних проектів, які потребують додаткових обсягів фінансових ресурсів, Тернопільська міська рада залучає місцеві запозичення, а також виступає гарантом за кредитами, задіяними її комунальними підприємствами, що обумовлює виникнення прямого та непрямого боргу.

Відповідно до п. 10 рішення Тернопільської міської ради від 17.12.2021 року «Про бюджет Тернопільської міської територіальної громади на 2022 рік», станом на 31 грудня 2022 року граничний обсяг місцевого боргу становив 498794,1 тис. грн. та граничний обсяг гарантованого міською радою боргу – у розмірі 260128,3 тис. грн [1].

Фактичні показники місцевого боргу (в частині місцевих запозичень та місцевих гарантій) бюджету Тернопільської міської територіальної громади у 2022 році характеризувались показниками, поданими у таблиці 1.

На кінець 2022 року діючими були 2 угоди про місцеві запозичення у формі залучення кредитних коштів, укладені ще у 2018 році. Відповідно до цих угод у 2022 році було заплановано отримати кошти кредиту Міністерства фінансів України на проект «Глибока термомодернізація закладів освіти м. Тернополя» у сумі 262500,0 тис. грн. Проте, по факту ці кошти не поступали, однак, по них було нараховано та сплачено двічі відсотки за користування кредитними коштами у сумі 11591,1 євро та 140,1 євро – плати за надання державних гарантій. Зазначені платежі було перераховано у повному обсязі за офіційним курсом євро на дату сплати, а саме 803,3 тис. грн.

За даними річної звітності Державної казначейської служби України, місцевий внутрішній борг по запозиченнях на реалізацію проекту «Глибока термомодернізація закладів освіти м. Тернополя» на кінець 2022 року становив 5190,7 тис. грн.

Таблиця 1

Місцеві запозичення до бюджету Тернопільської міської територіальної громади станом на кінець 2022 року

№ п/п	Угода, кредитний договір	Запозичення, тис. євро	Назва проектів
внутрішній кредит			
1.	Угода про передачу коштів позики ЄІБ між МФУ, МРБ та ТМР	25408,35	Глибока термомодернізація закладів освіти м. Тернополя
зовнішній кредит			
2.	Кредитний договір Північної екологічної фінансової корпорації (НЕФКО)	12500,0	Реконструкція системи зовнішнього освітлення м. Тернополя «Світло без ртуті»

Примітка. Складено авторами за даними [1]

За кредитним договором від НЕФКО у 2022 році було сплачено «тіла» кредиту у сумі 5035,7 тис. грн., а також відсотки за користуванням кредиту у розмірі 210,8 тис. грн. Відтак, станом на кінець 2022 року за даним запозиченням місцевий зовнішній борг становив 776,8 тис. грн. загальний обсяг місцевого боргу на кінець 2022 року становив 8967,5 тис. грн.

Тернопільська міська рада також виступає гарантом по кредитних угодах, укладених із комунальними підприємствами міста, з метою модернізації окремих інфраструктурних об'єктів (див. табл. 2).

Таблиця 2

Місцеві гарантії по кредитних угодах Тернопільської міської територіальної громади станом на кінець 2022 року

№ п/п	Кредитна угода	сума, тис. євро	Назва проектів
1.	між ЄБРР, ФЧТ ЄБРР та Тернопільміськтеплокомуненерго	10000,0	Модернізація та реконструкція тепломереж
2.	між МФУ (кошти ЄІБ) та КП «Міськавтотранс»	2000,0	Оновлення міського транспорту (придбання 15 одиниць низькопідлогових автобусів)

Примітка. Складено авторами за даними [1]

Станом на 31 грудня 2022 року непрямий гарантований борг по кредиту, наданому Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) становить 2965,2 тис. євро. У 2022 році кошти позики не надходили, «тіло» кредиту погашено у сумі 539,1 тис. євро, відсотків за кредитами – у сумі 201,7 тис. євро. Таким чином, непрямий борг на кінець 2022 року становив 2426,1 тис. євро.

По кредиту Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) з моменту надання гарантії фінансові операції не здійснювалися [2].

Гарантії за кредитною угодою НЕФКО, укладеною з КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» на суму 355 тис. євро, кошти та зобов'язання у 2022 році погашені повністю, відповідно, гарантований борг по такому запозиченню відсутній.

В умовах повномасштабної війни в Україні у 2022 році Тернопільська міська рада нових місцевих запозичень не надавала.

Таким чином, загальний гарантований борг по Тернопільській міській територіальній громаді станом на кінець 2022 року становить 2426,1 тис. євро або 94497,2 тис. грн. (за офіційним курсом євро – 38,951 грн.).

В контексті запобігання ризикових випадків щодо управління місцевим боргом фінансовим управлінням Тернопільської міської ради на протязі 2022 року проведено операції з розміщення тимчасово вільних коштів міського бюджету на депозитних рахунках загальним обсягом 150000,0 тис. грн. Надходження плати за розміщення тимчасово вільних бюджетних коштів становило 9874,6 тис. грн.

Обсяг видатків міського бюджету на обслуговування боргу становив 1013,7 тис. грн., а його питома вага у видатках загального фонду, без урахування реверсної дотації та субвенцій, становила 0,04 % та не перевищила граничної норми у 10 %.

У 2022 році внесено зміни до Бюджетного кодексу України в частині уточнення порядку визначення граничної суми боргу міського бюджету на кінець року. Зокрема, загальний обсяг місцевого боргу та гарантованого міською громадою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 200 % середньорічного обсягу доходів загального фонду міського бюджету, які надходили за три попередні бюджетні періоди без урахування міжбюджетних трансфертів.

Останнє рішення Тернопільської міської ради про надання місцевих гарантій за кредитом Міністерства фінансів України (за рахунок коштів Європейського інвестиційного банку) було прийнято у 2019 році. Доходи загального фонду міського бюджету (без урахування ПДФО) у попередніх трьох роках становили: у 2016 році – 340399,7 тис. грн., у 2017 році – 426987,9 тис. грн., а у 2018 році – 499380,5 тис. грн. Таким чином, розмір загального обсягу місцевого боргу та гарантованого боргу становить 103464,7 тис. грн., тобто не перевищує граничну величину у 200 %.

У 2022 році, попри негативні очікування, пов'язані із війною на території країни, Тернопільською міською радою забезпечено виконання усіх боргових зобов'язань відповідно до укладених угод.

Слід зазначити, що активне використання кредитного рейтингу є ефективним механізмом підвищення рівня довіри між учасниками фінансового ринку. Однак, у 2022 році ці показники не визначались через військові дії на території України.

Список використаних джерел

1. Звіт про виконання програми управління місцевим боргом бюджету Тернопільської міської територіальної громади у 2022 році. URL: https://ternopilcity.gov.ua/app9/zvit-pro-vikonannya-programi-upravlinnya-mistsevim-borgom-17_03_23.pdf (дата звернення: 03.04.2023)
2. Інформація про виконання бюджету Тернопільської міської територіальної громади за 2020-2022 роки. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/byudget-ternopolya/byudget-gromadi/informatsiya-pro-vikonannya-byudgetu/> (дата звернення: 03.04.2023)

Тарас Сидор
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

БЮДЖЕТНІ РИЗИКИ У СФЕРІ НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ризики формують невід’ємну складову усіх процесів життєдіяльності суспільства, їх виникнення залежить від ряду багато чисельних факторів, результати впливу яких, як правило, не можливо передбачити заздалегідь. Активне зростання частоти виникнення негативного прояву бюджетних ризиків обумовлено веденням військових заходів на території України. І хоча активні бойові дії ведуться на південно-східному напрямку нашої країни, проте їх вплив на економічні процеси у державі відчутний по усій території країни.

Бюджетні ризики у сфері наповнення дохідної частини бюджетів різних рівнів пов’язані із ризиком недоотримання запланованого рівня доходів, що безпосередньо впливає на фінансову безпеку країни загалом. Причинами виникнення бюджетних ризиків недовиконання бюджетів за доходами може слугувати наявність ряду як внутрішніх, так і зовнішніх факторів (див. рис. 1).

Рис. 1. Внутрішні і зовнішні фактори впливу на виникнення бюджетних ризиків у сфері доходів бюджетів

Примітка. Доповнено автором [1]

При оцінюванні ризиків доходної частини бюджетів необхідно враховувати фактори, які зумовлюють їх виникнення.

Процеси оцінювання ризиків передбачають визначення ймовірності виникнення базових факторів ризику, тобто наявності певних подій або ж ситуацій, які здатні негативно вплинути на показники запланованих результатів. Оцінювання ризиків передбачає необхідність визначення небажаних негативних факторів, ситуацій, виникнення яких як теоретично, так і практично може відбутися (якісний аналіз), а також проведення обрахунку кількісної оцінки ймовірності виникнення ризиків (кількісний аналіз).

В умовах запровадження політики фінансової децентралізації місцевих бюджетів виокремлюються їх специфічні ризики, які здатні впливати на формування доходної бази бюджетів територіальних громад. Сюди відносять:

- ✓ неправильне тлумачення повноважень, які мають бути передані на місцевий рівень;
- ✓ недостатній обсяг доходних джерел для забезпечення фінансування власних і делегованих повноважень;
- ✓ законодавче врегулювання перерозподілу податкових доходів на користь наповнення державного бюджету (для прикладу, 25% ПДФО);
- ✓ обмеженість законодавчого поля у самооподаткуванні на рівні територіальних громад.

В умовах активних бойових дій на території України з початку 24.02.2022 року суттєвих змін зазнали процеси наповнення бюджетів територіальних громад на усій території країни. Так, виконання бюджету Тернопільської міської територіальної громади «...відбувалось в умовах запровадженого державою воєнного стану та прийнятих у зв'язку з ним особливостей функціонування економіки і податкового законодавства. За результатами 10-ти місяців 2022 року, в цілому, досягнуто перевиконання запланованих показників доходів бюджету на 104,7%» [2].

Зокрема, із запланованих 2411,8 млн. грн. до бюджету територіальної громади міста Тернополя надійшло 2525,8 млн. грн. доходів, з яких до загального фонду поступило 2449,8 млн. грн. та до спеціального фонду – 76,0 млн. грн. Рівень виконання річних планових показників становив 84,9%.

Порівняння цих показників з аналогічним періодом 2021 року вказує на їх зменшення на 506,8 млн. грн., що пояснюється зменшенням обсягу поступлень субвенцій з державного бюджету у розмірі 795,1 млн. грн., зокрема, субвенції з державного бюджету на розвиток об'єктів соціально-культурної сфери та спортивної інфраструктури у зв'язку з воєнним станом (за 10 місяців 2021 року субвенції з державного бюджету склали – 1228,5 млн. грн., а за 10 місяців 2022 року – 433,4 млн. грн.). Таким чином, доходи бюджету територіальної громади за аналізований період скоротилися на 506,8 млн. грн. (див. табл. 1), що сприяло виникненню бюджетного ризику в частині виконання бюджету за видатками.

Таблиця 1

Динаміка доходів бюджету Тернопільської міської територіальної громади

№ п/п	Показники	2021 рік	10 місяців 2021 року	10 місяців 2022 року	сальдо
1.	Доходи бюджету, тис. грн., всього	3 670 604,5	3 032 650,0	2 525 831,8	-506 818,2
2.	доходи загального фонду, тис. грн.	3 52 837,7	2 911 179,4	2 449 856,2	-461 323,2
3.	доходи спеціального фонду, тис. грн.	149 766,8	121 470,6	75 975,6	-45 495,0
4.	Бюджет розвитку	74 858,4	62 989,8	16 361,7	-46 628,1

Примітка. Складено автором за даними [2]

За рахунок дохідних джерел бюджету Тернопільської міської територіальної громади за 10 місяців 2022 року забезпечено виконання видаткової частини цього бюджету на 60,9% по відношенню до річних планових показників та спрямовано ці кошти на фінансування галузей у розмірі за спеціальним фондом –203,7 млн. грн.

В порівнянні з аналогічним періодом 2021 року видатки бюджету територіальної громади скоротилися на 445,7 млн. грн, в тому числі за загальним фондом – на 219,6 млн. грн., за спеціальним фондом – на 226,1 млн. грн, що пов'язано із введенням військового стану на території України та обмеженням фінансування поточних видатків бюджету і призупиненням фінансування капітальних видатків. Так, за 10 місяців 2022 року видатки бюджету розвитку скоротилися на 46,6 млн. грн.

У довоєнний період в Україні процеси фінансової децентралізації, незважаючи на зростання фактичного обсягу доходів місцевих бюджетів, обумовленого, здебільшого, інфляційним впливом, а також зміною методики визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, не призвела до істотного зростання власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Відтак, наявність бюджетних ризиків формування дохідної частини бюджетів територіальних громад пов'язана з впливом ряду факторів, серед яких слід виділити наступні:

– необґрунтовані дієвими методиками, встановлені завищені плани щодо податкових надходжень місцевих бюджетів часто виконуються за рахунок інфляційних процесів, а також можливих переплат податків; донарахувань, здійснених за результатами документальних перевірок тощо;

– впроваджена система міжбюджетного регулювання дохідних джерел місцевих бюджетів не сприяє зацікавленості органів місцевого самоврядування у нарощенні власної дохідної бази (близько 90% усіх місцевих бюджетів в Україні є дотаційними);

– неповне використання потенціалу місцевого оподаткування та самооподаткування. Через значний обсяг тіньової зайнятості поза увагою податкових органів залишаються особисті доходи громадян, діяльність

суб'єктів малого бізнесу, сплачені податки яких могли б бути використані для задоволення поточних потреб територіальних громад чи регіонів;

– наявність системних прогалин у майновому оподаткуванні в Україні, зокрема недосконалий механізм розрахунку податку на майно, який не враховує справедливую вартість майна платника податку та його територіальне розташування; доволі високий рівень корупції щодо земельних відносин виступає перепорою для ефективного використання податку на майно як інструменту наповнення дохідної бази бюджетів місцевих громад [3];

– кризові явища сприяють суттєвому скороченню платоспроможності платників податків, порушується ритмічність формування дохідної частини бюджетів, що обумовлює виникнення тимчасових касових розривів та здійснення запозичень з Єдиного казначейського рахунку та інше.

Таким чином, проведений аналіз показує, що в процесі формування доходів бюджетів усіх рівнів, зокрема бюджетів територіальних громад, існують бюджетні ризики різнопланового характеру, тому їх доцільно досліджувати, ідентифікувати, оцінювати в комплексі з метою можливості максимального передбачення їх негативного впливу на формування дохідної частини бюджетів та можливості мінімізації.

Список використаних джерел

1. Ризики доходів бюджету та шляхи їх мінімізації. URL: <https://knote.edu.ua/file/NjY4NQ==/e59a91775d9695e47d1b660f4448795f.pdf>
2. Звіт про роботу фінансового управління Тернопільської міської ради за 2022 рік. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/vikonavchiy-komitet/rishennya-vikonavchogo-komitetu-2019/64497.html>
3. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. *Економічні студії*. 2021. № 1 (31). С. 130-137.

Марина Слатвінська

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

Вікторія Трунько

студентка гр. 11ф,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Фінансування бюджетних організацій є актуальним питанням в багатьох країнах світу. Недостатнє фінансування або неефективне використання бюджетних коштів може призвести до зниження якості надання послуг, зменшення рівня зайнятості, а також до розвитку корупції в бюджетному секторі.

Згідно з Бюджетним кодексом України [1] бюджетні установи – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. З держбюджету фінансуються національні установи, що підпорядковані безпосередньо міністерствам України. Інші ж бюджетні організації отримують фінансування з відповідних місцевих бюджетів [3, с. 492].

Аналізуючи таблицю порівняння доходів та видатків Державного бюджету, можна сказати, що спостерігається щорічний бюджетний дефіцит, при чому відсоток від ВВП до 2020 року був менше 5%:

Таблиця 1

Доходи та видатки державного бюджету України у 2014-2022 рр., млн грн.

Рік	Доходи	Видатки	% від ВВП
2014	357084,2	430217,8	-4,98%
2015	534694,8	576911,4	-2,28%
2016	616274,8	684743,4	-2,94%
2017	793265,0	839243,7	-1,60%
2018	928108,3	985842,0	-1,66%
2019	998278,9	1072891,5	-1,96%
2020	1076016,7	1288016,7	-5,18%
2021	1296852,9	1490258,9	-3,63%
2022	1787395,6	2705423,3	

Джерело: складено автором за матеріалом [2]

Доцільним буде сказати, що бюджетний дефіцит може бути профінансований трьома способами: 1) за рахунок емісії грошей; 2) за рахунок позики у населення своєї країни (внутрішній борг); 3) за рахунок позики у інших країн або міжнародних фінансових організацій (зовнішній борг).

Проблеми фінансування бюджетних організацій можуть бути різними і залежать від багатьох факторів. Основні проблеми фінансування бюджетних організацій можуть включати:

1. Недостатність бюджетних коштів.
2. Недостатність внутрішніх ресурсів.
3. Затримки у фінансуванні.
4. Недостатня ефективність управління бюджетними ресурсами.
5. Недостатність розуміння фінансових процесів та відсутність кваліфікованих фахівців.
6. Надмірна бюрократія.
7. Недостатність інвестицій з боку держави або інших джерел.

Бюджетне фінансування виконує провідну роль у соціально-економічному розвитку суспільства, адже бюджетні установи та організації фактично не мають додаткових надходжень коштів для розвитку [3, с. 492].

Пропонуємо такі шляхи вирішення проблем фінансування бюджетних організацій:

1. Ефективне управління фінансами: Бюджетні організації повинні забезпечувати ефективне управління фінансами, зокрема, використовувати сучасні фінансові інструменти, контролювати витрати коштів, аналізувати фінансові ризики та приймати вчасні рішення щодо їх управління.

2. Оптимізація витрат: Бюджетні організації повинні постійно аналізувати свої витрати та шукати способи їх оптимізації, зокрема, за допомогою автоматизації процесів, зменшення витрат на оренду.

3. Розвиток кадрів: Бюджетні організації повинні забезпечувати постійний розвиток своїх кадрів, зокрема, надавати можливості для професійного росту та підвищення кваліфікації.

4. Поліпшення управління процесами закупівель: Бюджетні організації повинні вдосконалювати процеси закупівель та забезпечувати їх прозорість та ефективність. Для цього можна використовувати електронні системи закупівель.

5. Запровадження програми контролю якості: Бюджетні організації повинні встановлювати програми контролю якості своїх послуг та продукції, що дозволяє покращувати їх якість та задоволення потреб споживачів.

6. Надання права бюджетним організаціям розмішувати тимчасово вільні кошти в комерційних банках: Бюджетні організації зможуть отримувати додаткові доходи за рахунок тимчасово вільних коштів.

Загалом, вирішення проблем фінансування бюджетних організацій передбачає комплексний підхід та використання різноманітних інструментів та методів. Крім того, важливо забезпечувати прозорість та ефективність використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI, зі змінами і доповненнями від 01.04.2023 р. № 2709-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.04.2023).

2. Державний бюджет України (2008-2023). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 09.04.2023).
3. Західна О. Р., Мосолова Ю. О. Аналіз фінансування бюджетних установ та організацій в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 11 (75). С. 491-495. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1519> (дата звернення 09.04.2023).

Ірина Табака

студентка гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ ПЛАТЕЖАМИ РОЗВИНУТИХ КРАЇН

Сьогодні питанням оптимізації систем управління митними платежами в розвинутих країнах приділяється велика увага, багато заходів і механізмів, що використовуються в процедурах митного оформлення товарів і послуг, покликані зменшити витрати платників митних платежів і скоротити терміни взаємодії з митними органами. До результативних механізмів адміністрування митних платежів у країнах ЄС віднесено (рис. 1):

1) інтегрований тариф громади (The Integrated Community Tariff) – система управління тарифною інформацією, яка функціонує на рівні ЄС та використання якої дозволяє платнику отримати повну інформацію щодо тарифної класифікації товарів, які підлягають торгівлі на зовнішніх ринках;

2) статус авторизованого економічного оператора (status of authorised economic operator) – надає суб'єкту ЗЕД – платнику митних платежів низку переваг при їх справлянні, зокрема: доступ до спрощення митних процедур, зменшення кількості перевірок, пріоритетний режим перевезень, вибір місця митного контролю, спрощена процедура декларування. Статус авторизованих економічних операторів включає такі типи дозволів: сертифікат АЕОС (Authorised Economic Operator Customs), наявність якого дозволяє власнику скористатися спрощеними процедурами при митному адмініструванні товарів та послуг; сертифікат АЕОС (Authorised Economic Operator Safety and Security) - його наявність дає власнику право на охорону об'єктів; сертифікат АЕОФ (Authorised Economic Operator Full) – включає вищезазначені типи ліцензій [1];

3) спрощені митні процедури, включаючи спрощену процедуру митного декларування товарів і послуг, процедури неповного декларування тощо в ЄС. Все більше підприємств ЄС використовують цей механізм для митного оформлення товарів і послуг (імпорт – 77%; експорт – 70%);

4) відстрочка сплати тарифів – ця практика на сьогоднішній день не дала позитивних результатів, оскільки правила застосування даного механізму на практиці в різних країнах суттєво відрізняються, а відтак і ефективність його впровадження;

5) електронна митниця – позитивно зарекомендувала себе на практиці система, яка може: а) спростити процедури в процесі митного оформлення товарів і послуг; б) зменшити адміністративні витрати; в) скоротити терміни митного оформлення товарів та послуг г) зменшити вплив людського фактору на систему управління митними платежами д) знизити рівень корупції в митних органах.

Рис. 1. Орієнтири впровадження сучасних механізмів адміністрування митних платежів

Аналізуючи роль комп'ютеризації в удосконаленні системи управління митними платежами, слід зазначити, що запровадження автоматизації є способом збереження цілісності роботи митного органу та підтримки високих професійних стандартів. До такого висновку дійшли міжнародні організації, які працюють у сфері протидії корупції з боку митних органів. Тому вони вважають використання автоматизації найефективнішим інструментом для досягнення доброчесності митниці.

Загалом, починаючи із 80-х рр. ХХ ст., Всесвітня митна організація (ВМО) активно просувала питання формування «всеосяжної цілісності та антикорупційної стратегії» [3], що результувалося прийняттям Арушської Декларації у 1993 р. У цьому документі перелічено 12 практичних кроків для досягнення доброчесності в митних органах, одним із ключових кроків є використання автоматизованих систем. У той же час, незважаючи на потужну міжнародну підтримку прийнятої Декларації, держави-члени ВМО доклали мало зусиль на практиці для реалізації її положень. Це пов'язано з переглядом і прийняттям у 2003 році нової Арушської декларації доброчесності, а автоматизація митної системи залишається одним із ключових напрямів її розвитку. Ця теза підтримана також МВФ, яким обґрунтовано основні переваги автоматизації системи адміністрування митних платежів, зокрема стандартизація митних процедур та зниження впливу людського чинника на систему: «правильно розроблена система забезпечує чітке застосування встановлених ставок мита та податків; звільнення від сплати надається лише

уповноваженим організаціям та для визначених товарів і послуг; представлена необхідна інформація та документація; дотримані строки оплати; а щодо тих, хто не дотримується строків подання заявок та оплати, вживаються подальші санкційні дії... Система може надавати корисну управлінську інформацію, включаючи, наприклад, ідентифікацію транзакцій, які не відповідають нормам часу на обробку, або окремих службовців, які здійснюють незвичні дії» [3].

Автоматизація систем управління митними платежами є важливим напрямком у контексті реформування та модернізації митних органів, оскільки сьогодні вони вважаються ефективним засобом контролю та доброчесності митного адміністрування, що підвищує прозорість та підзвітність діяльності митних органів.

Перевага використання автоматизованої системи, серед іншого, полягає в тому, що вона мінімізує безпосередню взаємодію між митними органами та їх клієнтами, тим самим мінімізуючи можливість корупційних дій з обох сторін. З іншого боку, використання автоматизованих систем дозволяє митним органам контролювати торгівлю товарами в режимі реального часу та забезпечує обробку великих масивів даних, що надає додаткові можливості для аналізу тенденцій та виявлення фактів, які вказують на можливі корупційні дії.

Автоматизовані системи адміністрування митних платежів у різних країнах, як правило, включають ряд підсистем, серед яких:

- контроль товаросупровідних документів;
- обробка декларацій;
- контроль митних тарифів і відповідної документації;
- оцінка імпорту;
- контроль товарів, які знаходяться у режимі транзиту чи надходять на склад;
- управління ризиками;
- статистика ЗЕД.

До найпомітніших переваг впровадження автоматизованих систем у систему адміністрування митних платежів відносяться:

- швидка обробка записів;
- «націлювання» системи контролю на конкретних суб'єктів ЗЕД;
- підвищення якості акумулювання митних платежів до бюджету та контроль доходів;
- можливість ефективного та швидкого обміну даними;
- висока точність введеної інформації;
- формування повної статистичної бази.

Сьогодні митні системи більшості розвинених країн пішли в бік автоматизації та комп'ютеризації. Зокрема, система митного оформлення імпортних та експортних товарів у Великобританії (Customs Handling of Import and Export Freight system (CHIEF)), введена в дію з 1994 року, дозволяє суб'єктам ЗЕД надавати відповідну інформацію у митні органи в електронному вигляді та забезпечує автоматичну перевірку поданих декларацій. Враховуючи значний час роботи, сьогодні система характеризується значними

вдосконаленнями та впровадженням інновацій. Наприклад, це частина процесу оцінки ризиків для митного транспортування товарів, коли партія товарів або окремі відправлення, які потребують фізичної перевірки або перевірки документів, автоматично ідентифікуються.

У США функціонує дві автоматизовані системи у сфері адміністрування митних платежів – Автоматизація комерційного середовища (Automated Commercial Environment (ACE)) та Автоматизована комерційна система (Automated Commercial System (ACS)), в Іспанії – Система аналізу митного ризику для збору декларацій для контролю (The customs risk analysis system for the selection of declarations for control). Особливістю іспанської системи є те, що оглядовий вантаж відбирається за допомогою встановлених національних і локальних профілів ризику, які формуються на основі врахування різних типів показників. Крім іншого, система використовує спеціально розроблений алгоритм для порівняння інформації з декларації з податковою інформацією оператора.

Слід зазначити, що система поступово вдосконалюється та адаптується до мінливих потреб митних органів. Інструмент поступово вдосконалюється та адаптується до потреб митників, які здійснюють контроль (система може сповіщати працівників про декларації). Водночас у сучасних умовах інформація, що вноситься до автоматизованих систем, стає доступною для уповноважених органів за допомогою різноманітних електронних засобів для можливості переоцінки ризиків.

Технологічно ефективною є системи автоматизованого митного оформлення товарів та послуг Мексики, яка включає: Модель податкового адміністрування зовнішньої торгівлі (MATSE), Проект інтеграції митних технологій (PITA), Мексиканське єдине вікно для зовнішньої торгівлі (VUCEM) та Інтегральну автоматизовану митну систему (SAAI). Застосування цієї комплексної автоматизованої системи забезпечує:

- зменшення часу митного оформлення товарів;
- покращення формування економічної аналітики;
- підвищення ефективності управління митними ризиками;
- простежуваність митних операцій у режимі реального часу;
- збільшення рівня прозорості та підзвітності, що є стримуючим фактором для розвитку корупції.

У контексті комп'ютеризації систем управління митними процедурами важливим завданням є підготовка та спрощення вже розроблених і використовуваних «ручних» систем, процедур і документів та адаптація їх до вимог автоматизації.

У багатьох митних системах різних країн їх комп'ютеризація досягається шляхом «щеплення» до ручної системи, що не передбачає її заміни. Такий підхід призводить до дублювання процедур, які ускладнюються надмірною кількістю етапів оформлення декларацій та інших документів. Це пов'язано з великою кількістю етапів і процедур з низьким рівнем реалізації митних процедур автоматизації та ручного управління.

Отже, на тлі дослідження особливостей автоматизації систем управління митними платежами розвинених країн можна виділити основний напрямок її впровадження у вітчизняні митні системи, серед яких:

- забезпечення електронного обміну даними;
- прямий «вхід» платника митних платежів до системи для внесення інформації та ефективної взаємодії з митними органами;
- застосування «розширеної» обробки даних як оперативного механізму, який дозволяє перевізникам вносити дані до прибуття на митний пост через спеціальні модулі автоматизованої митної системи;
- розширення використання мережі Інтернет як відносно дешевого та простого способу взаємодії при здійсненні транзакцій та обміні інформацією.

Список використаних джерел

1. Мужев О. О. Особливості комунікаційної політики митної служби в європейському союзі (на прикладі веб сайту фіскальної та митної служб ЄС). *Європейські перспективи сенсу життя: збірн. матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (11 трав. 2018 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: КПУ. 2018. С. 166-168.
2. Найденко О. Є., Єніна А. О., Костяна О. В. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 506-511.
3. Мельник В. М. Історичні аспекти виникнення та розвитку інституту уповноваженого економічного оператора. *Концептуалізація інституту уповноважених економічних операторів: проблеми забезпечення балансу безпеки та спрощення міжнародної торгівлі: монографія / за заг. ред. І. В. Несторишена та В. А. Туржанського*. Ірпінь, Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2017. С. 29-38.

Олег Тимша
студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ВПЛИВ НЕТАРИФНИХ ЗАХОДІВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Протягом останніх років саме нетарифні заходи набули поширення у міжнародній практиці, і на сьогодні саме вони, а не тарифи, створюють головну загрозу наявній світовій торговельній системі, що склалася останніми десятиліттями.

На практиці держава застосовує нетарифні обмеження здебільшого у наступних випадках: за різкого погіршення платіжного балансу країни, якщо її від'ємне сальдо перевищує 25% від загальної суми валютних зобов'язань країни; необхідності поповнення державного бюджету країни; в разі досягнення максимального рівня зовнішньої заборгованості, встановленого урядом країни, (понад 50% валового внутрішнього продукту); коли суттєво порушується рівновага між певними групами товарів на національному ринку; в разі великої різниці між цінами на національному та світовому ринках; як відповідь на дискримінаційні дії інших держав, у разі порушення суб'єктом зовнішньоторговельної діяльності правових норм даної діяльності, що встановлено законодавством країни тощо [1].

Наразі нетарифні заходи є найбільш ефективним елементом зовнішньоторговельних політик країн з наступних причин [1]:

1) нетарифні заходи регулювання міжнародної торгівлі, як правило, не пов'язані з будь-якими міжнародними обов'язками. Тому обсяг і методика їх застосування цілком регулюється національними державними органами і встановлюється в рамках господарського і технічного законодавства країни, що дає змогу уряду вільно маніпулювати різними видами нетарифних заходів;

2) за допомогою гнучкості нетарифних заходів дозволяють брати до уваги конкретну ситуацію, яка склалася у світовій економіці і застосовувати адекватні заходи захисту національного ринку в рамках встановленого терміну;

3) нетарифні заходи зазвичай не призводять до негайного підвищення цін на товари, а відповідно не є додатковим податковим тягарем для споживача;

4) нетарифні заходи є більш зручні в досягненні бажаного результату в зовнішньоторговельній політиці.

До переваг нетарифних заходів можна віднести досить просту процедуру їх застосування, високу ефективність та оперативність. Система нетарифних заходів забезпечує запланований рівень виконання поставлених завдань: утримання, зменшення або збільшення імпорту у визначених межах, забезпечення встановленого рівня імпорту та експорту по відношенню до конкретних країн, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, конкретних груп товарної номенклатури. Крім того, значна частина цих обмежень (наприклад, технічні бар'єри) носять прихований характер, що також є важливим для

реалізації цілей держави в митній сфері. Поряд з цим нетарифні заходи можуть встановлюватись за рішеннями різних органів державної і місцевої влади, тобто можуть діяти на різних рівнях.

Специфічні характеристики та переваги нетарифних інструментів, у порівнянні з тарифними, створюють для уряду значні можливості для вільного маніпулювання нетарифними заходами, що може бути ефективною формою узгодження міждержавних економічних відносин на основі взаємності і широко використовується в процесі міждержавних переговорів.

Застосування нетарифних заходів в міжнародній торгівлі впливає на:

– торгівлю, наприклад, скорочення частоти застосування нетарифних заходів вдвічі – з, приблизно, 10% до 5% - призведе до зростання торгівлі на 2-3%, а один день затримки поставки товарів скоротить вартість експорту на 1%, в разі торгівлі сільськогосподарською продукцією – на 7% [2];

– конкурентоспроможність і ціни. Так, нетарифні заходи збільшують пов'язані з торгівлею витрати: вартість відповідності технічним нормам; бюрократичні процедури видачі дозволів та ліцензій;

– на рівень бідності – нетарифні заходи призводять до збільшення вартості основних продуктів харчування і товарів першої необхідності для найбідніших верств населення, наприклад, в Африці санітарні та фітосанітарні заходи збільшують вартість основних продуктів харчування на 13-15%, а кількісні обмеження – ще на 20% [2];

– на економіку країни та добробут в цілому (рис. 1).

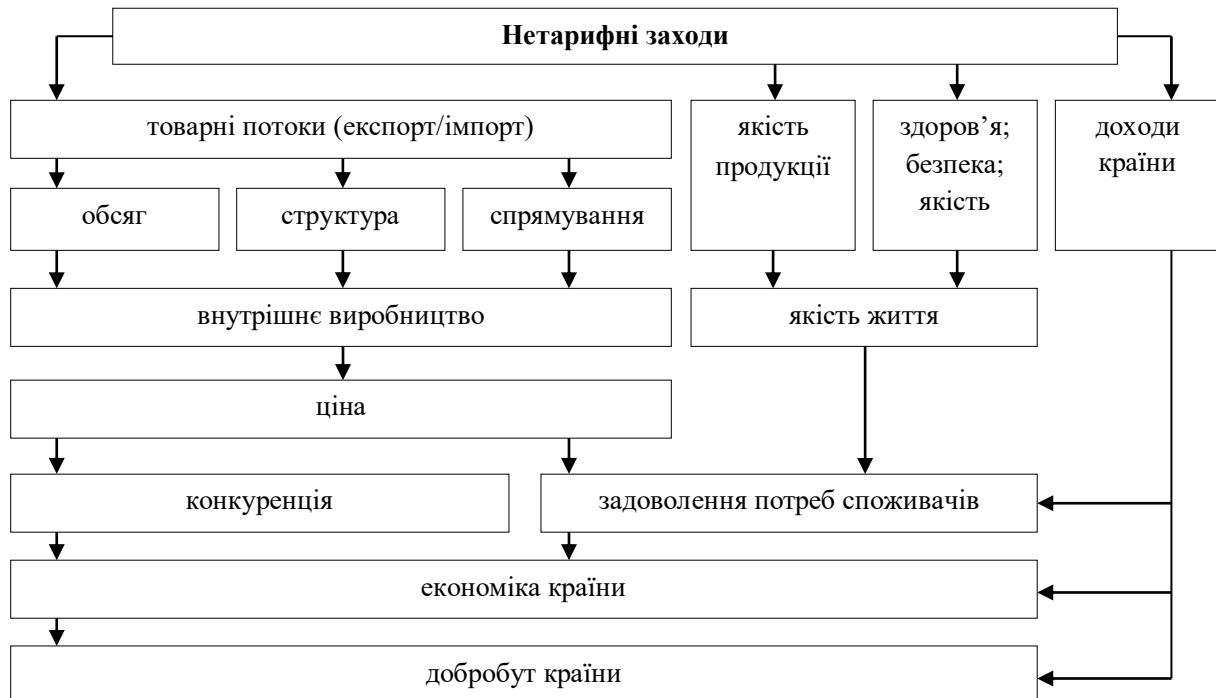

Рис. 1. Напрямки впливу нетарифних заходів регулювання міжнародної торгівлі на економіку і добробут

Джерело: розроблено автором

В першу чергу нетарифні заходи скорочують обсяги імпорту; підвищують ціни на імпорتنі товари, що в свою чергу може негативно вплинути на галузі,

що використовують імпорتنі товари для переробки та виготовлення готової продукції; змінюють еластичність попиту на імпорتنі товари (нетарифні заходи досить часто призводять до зміни нахилу кривої попиту на імпорт і тим самим вони змінюють чутливість (реакцію) імпорту до цінових змін). Також зміна еластичності попиту за допомогою нетарифних заходів може призвести і до інших подій, наприклад, до зміни тарифів. Дійсно підвищення тарифу на готову продукцію зменшить свій захисний ефект, якщо нетарифні заходи зменшать еластичність попиту на важливу проміжну продукцію [2].

Необхідно відмітити, що за допомогою нетарифних заходів (наприклад, квот) встановлюється певний обсяг імпорту і не дозволяється його збільшувати, навіть, якщо зросте попит. Поряд з цим подібним чином діють і інші нетарифні методи, які фіксують абсолютний рівень цін або технічних характеристик.

Так, нетарифні заходи суттєво впливають на напрямки й обсяги міжнародних потоків товарів, ціну на внутрішньому ринку, втрати та вигоди споживачів, виробників, доходи країни в цілому та інше. Поряд з цим нетарифні заходи деформують характер розподілу ресурсів в економіці, затримуючи їх в неефективних галузях або направляючи їх в ці галузі в директивному порядку.

Нетарифні заходи мають перерозподільчий характер і помітно деформують структуру доходів різних соціальних груп. Перерозподільчий характер нетарифних заходів полягає в тому, що в окремих випадках з підвищенням переваг для однієї категорії суспільства (здебільшого для виробників) за рахунок скорочення добробуту іншої (здебільшого споживачів) при зниженому в результаті застосування нетарифних заходів рівня загальної суми доходів. Проте, з іншої сторони, за допомогою нетарифних заходів забезпечується оптимальне для національної економіки співвідношення переваг і недоліків від зовнішньоторговельної діяльності.

Наразі економісти часто стверджують, що нетарифні заходи впливають на торгівлю неоднозначніше в порівнянні з тарифами, які базуються на цій та прозорій політиці. Наприклад, згідно СОТ більшість нетарифних заходів були введені за останні пару років з початку глобальної економічної кризи, проте вони розглядалися як політичні заходи обмеження вільного переміщення товарів.

Нетарифні заходи мають інтенсивніший протекціоністський характер в порівнянні з митним тарифом. Застосування нетарифних заходів відносно імпорту, а саме, податків на імпорт, акцизів, прикордонних зборів, зборів за оформлення імпорту тощо в більшості випадків призводить до підвищення цін на імпорتنі товари, що в свою чергу зменшує попит їх на внутрішньому ринку, і в принципі є подібними до дії митних тарифів. В результаті покупці віддають перевагу товарам національного виробника. Таким чином, заходи нетарифного регулювання стримують конкурентоспроможність товарів зарубіжного виробника. Крім того, заходи нетарифного регулювання можуть носити і неподатковий характер, тобто підвищення цін на імпорт може бути спричинене і адміністративним впливом, і механізмом ринку. Наприклад, кількісні

обмеження на імпорт товарів зменшують їх пропозицію на внутрішньому ринку, а відповідно підвищують рівень незадоволеного попиту, що в свою чергу сприяє зростанню цін на ці товари. В подальшому застосування нетарифних заходів призводить до організаційних, технологічних, фінансових і інших видів витрат, вартість яких входить до кінцевої ціни товарів. Таким чином, нетарифні заходи можуть виконувати функції митних тарифів. Але на відміну від митних тарифів, які не можуть повністю закрити доступ іноземних товарів на національний ринок, нетарифні заходи мають можливість нейтралізувати повністю зарубіжні товари на національному ринку або чітко встановити конкретний обсяг імпорту [2].

Таким чином, на сьогодні існує ряд проблем, пов'язаних із оцінюванням ефекту застосування нетарифних заходів, через складнощі і обмеження кількісної оцінки. Розв'язання цих проблем є досить важливим для подальшого вдосконалення правил нетарифного регулювання в рамках СОТ. Наприклад, незважаючи на те, що в рамках існуючих систем преференцій для країн з низьким рівнем доходів тариф на експорт їх сільськогосподарської продукції є низьким (в середньому близько 5%). При додаванні ефекту адвалорного еквівалента нетарифних заходів загальні обмеження досягають приблизно 27%, що демонструє прихований характер впливу таких заходів [3].

Список використаних джерел

1. Мельник Т., Пугачевська К. Нетарифне регулювання у країнах ЄС. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 2. С. 15-28.
2. Краснікова Н. О. Глобальні детермінанти сучасного торговельного протекціонізму. *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка. 2013. № 2. С. 36-41.
3. Дем'янюк О. Актуальні проблеми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2013. Вип. 4. С. 94-102.

Валентин Фільварочний

студент гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Інна Гуцул

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАХИСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Сучасні соціальні, економічні, політичні зміни, які відбуваються в державі, відображаються в діяльності органів державної влади, в тому числі й митних; впливають на їх реформування та модернізацію. Вступ України до СОТ сприяв позитивним передумовам для соціально-економічного розвитку держави, лібералізації міжнародної торгівлі, поступовому скасуванню митних і торговельних обмежень та послідовному проведенню справедливої торговельної політики. У цьому аспекті важливим та актуальним є дослідження завдань і принципів діяльності митних органів в контексті оптимізації митних формальностей, в тому числі, за рахунок ефективного використання технічних засобів контролю.

У сучасних умовах у загальній системі охорони державного кордону України роль митної служби постійно зростає. Розширення політичних, економічних, культурних, науково-технічних зв'язків України, розвиток міжнародного туризму, установа підприємствами та громадянами прямих контактів із закордонними партнерами, створення спільних підприємств, налагодження прикордонних зв'язків і прикордонної торгівлі зумовлює стійку тенденцію збільшення обсягу руху через державний кордон України іноземних і українських громадян, транспортних засобів, вантажів. Як відомо, для здійснення митного контролю використовуються технічні засоби.

Із метою скорочення часу проведення митного контролю та підвищення його ефективності митні органи можуть використовувати технічні та спеціальні засоби, а також службових собак.

Застосування для здійснення митного контролю технічних і спеціальних засобів повинно бути безпечним для життя та здоров'я людини, тваринного та рослинного світу й не завдавати шкоди товарам, транспортним засобам.

Технічні засоби митного контролю – це набір технічних приладів, що їх використовують безпосередньо на оперативних ділянках митниць для митного контролю всіх видів перевезень через державний кордон, здійснення збирання, передачі, оброблення, відображення, зберігання інформації, а також для виявлення матеріалів, предметів і речовин, заборонених для ввезення-вивезення, помилкового або фальшивого оформлення митних документів.

Технічні засоби митного контролю повинні виконувати такі функції:

– перевірка справжності документів і атрибутів митного забезпечення: митних документів, пломб і замків;

- контроль об'єктів перевезень, пошук і виявлення предметів контрабанди: візуальний контроль об'єкта; контроль важкодоступних місць об'єкта; пошук зброї, боєприпасів, металевих предметів, наркотичних речовин;
- ідентифікація у виробках дорогоцінного каміння, наркотичних речовин; хімічних речовин, ідентифікація банкнот;
- забезпечення виконання функцій дізнання та документування в справах про контрабанду: виявлення та закріплення речових доказів; фотовідеодокументування місць і способів приховування контрабанди; оперативний звукозапис показань осіб, які проходять у справах про контрабанду;
- контроль носіїв інформації: аудіоінформації; відеоінформації; інформації на фотоплівках і слайдах; носіїв інформації ЕОМ; знищення недозволеної для перевезень інформації на магнітних, фото- та інших носіях;
- візуальне спостереження оперативної обстановки в зонах митного контролю;
- забезпечення оперативного управління процесом митного контролю відповідними приладами: портативними засобами зв'язку, засобами стаціонарного зв'язку, засобами мобільного зв'язку, засобами факсимільного та комп'ютерного зв'язку;
- виконання технологічних операцій під час ручного митного огляду: огляд речей ручного вантажу і багажу, огляд вузлів транспортних засобів і вантажного пакування;
- накладання атрибутів митного забезпечення;
- збирання, оброблення, збереження, документування та відображення інформації, у тому числі за допомогою ЕОМ [3].

Вирішення завдань, які на сьогодні постають перед митними органами України, реальність перспективних планів багато в чому залежить від перебудови господарчого механізму, націлення на засвоєння в митному контролі досягнень науки та техніки.

З метою вдосконалення інформаційно-аналітичного, методологічного, матеріально-технічного забезпечення митної служби, підвищення кваліфікації працівників митниць передбачається:

- забезпечувати на практиці реальні технічні можливості, надійність і зручність у експлуатації закуплених за кордоном і розроблених вітчизняних технічних засобів митного контролю, засобів обчислювальної техніки;
- розвивати програмно-технічну базу єдиної автоматизованої інформаційної системи митної служби шляхом її комплексного оснащення найновішими засобами обчислювальної техніки;
- удосконалювати існуючі та розробляти нові вітчизняні технічні засоби митного контролю (рис. 1).

Рис. 1. Основні завдання технічних засобів митного контролю

Використання технічних засобів митного контролю суттєво збільшує питому вагу об'єктів, що фактично перевіряються під час переміщення через державний кордон, підвищує ефективність митного контролю і культуру процедур контролю і митного оформлення, зменшує можливість порушення митних правил.

Список використаних джерел

1. Годованець О. В. Концептуальні основи функціонування системи управління ризиками митного контролю в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2015. Т. 20, Вип. 5. С. 222-227.
2. Гуцул І. А. Особливості боротьби з митними правопорушеннями в Україні. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2012. № 24 (II). С. 15-21.
3. Дейниченко Г. В., Афукова Н. О., Дмитревський Д. В. Технічні засоби митного контролю: навч. посібник у структурно-логічних схемах. Х.: ХДУХТ, 2015. 301 с.

Аліна Цвігун

студентка гр. ФМЗВН-11,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

Науковий керівник: к.е.н, доцент Надія Головай

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Банки державного сектору є важливішим та невід'ємним елементом фінансової системи країни. Саме державні банки забезпечують фінансово-економічну стабільність в країні, безперервне функціонування банківської системи, підтримку пріоритетних галузей економіки та здійснюють безпосередній вплив на стан макроекономічної рівноваги в країні. Беручи до уваги нестабільну економічну ситуацію в Україні та військову агресію РФ, питання щодо дослідження сучасного стану банків державного сектору та напрямів їх розвитку є досить актуальними.

Банки із участю держави є невід'ємним елементом банківської системи та фінансово-економічної системи загалом. Зважаючи на це теоретичні та практичні питання щодо стану та перспектив розвитку державних банків широко досліджуються вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, проблематику сфери державних банків у своїх наукових доробках висвітлили такі вітчизняні вчені та практики, як К. Жирій [1], Л. Сус [5], М. Онищук [5]. Разом з тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, що безпосередньо стосуються діяльності банків, недостатньо дослідженими залишаються питання про основні засади функціонування банківської системи в умовах воєнного стану.

Проведений аналіз показав, що станом на тепер в Україні функціонує 4 державних банки – АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «Укргазбанк», АТ КБ «Приватбанк» [4]. Загалом в Україні станом на 01.01.2023 нараховується 67 банків. Частка державних банків за кількістю становить майже 5%, однак за величиною активів їх присутність складає 54,2%. Отже, роль державних банків у розвитку економіки є значимою, а отже, необхідно детально проаналізувати їх поточний стан.

Проблеми, з якими зіткнувся банківський сектор з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, призвели до суттєвих змін умов його функціонування. Водночас принципи функціонування банківської системи навіть за умов кризового стану залишились незмінними. Вищезазначене обумовило доцільність проведення аналізу поточного стану діяльності банків державного сектору в Україні (табл. 1).

Досліджуючи дані, наведені в табл. 1, можемо дійти висновку, що чисті активи державних банків станом на 01.10.2023 р склали 1097,789 млрд грн, а кредити, надані клієнтам цих установ – 309,302 млрд грн, або 28,2% у загальних активах банків із участю держави, що характеризує підвищення рівня

участі банків в обслуговуванні суб'єктів господарювання під час воєнного стану. Варто зазначити, що у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року АТ КБ «Приватбанк» збільшив суму чистих активів на 105,252 млрд грн, АБ «Укргазбанк» на 30 млрд грн, АТ «Ощадбанк» –18,76 млрд грн, АТ «Укрексімбанк» – 36 млрд грн [3].

Таблиця 1

Аналіз діяльності банків з участю держави станом на 01.10.2023, млрд грн

Банк	Чисті активи	Балансовий капітал	Зобов'язання	Депозити
АТ КБ «Приватбанк»	668,103	52,923	438,473	416,2
АТ «Ощадбанк»	268,698	24,114	220,920	206,3
АТ «Укрексімбанк»	245,996	2,977	211,837	153,7
АБ «Укргазбанк»	160,010	6,283	140,274	116,5

Примітки. Сформовано на основі даних [3].

Вищезазначені показники демонструють, що під час дії воєнного стану державні банки провадять свою діяльність з урахуванням адаптації до поточної ситуації та забезпечуючи макроекономічну стабільність країни.

Варто звернути увагу на те, що в Україні у 2020 році окреслено Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи), які охоплюють основні кроки реформування діючої системи державних банків. Стратегічні орієнтири розроблено та заплановано реалізувати до 2024 р.

Дослідивши вищезазначений документ, можемо виділити такі найважливіші напрями реформування державного банківського сектору: удосконалення принципів та механізмів корпоративного управління; підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності державних банків; перетворення державних банків із збиткових на прибуткові [2].

Проте, в умовах дії воєнного стану відбулася об'єктивна зміна вектору щодо пріоритетних напрямів розвитку банків державного сектору. Відтак, задля подальшого забезпечення стабільного функціонування банків, необхідно здійснювати особливий режим нагляду та контролю за їх функціонуванням, щоб забезпечити більш прозору оцінку їх діяльності, оперативно вживати певні заходи для забезпечення їх платоспроможності у нестабільних економічних умовах.

Зокрема, К. Жирій рекомендує для забезпечення сталого розвитку банківського сектору розробити рекомендації для всіх банків стосовно покращення управління проблемними активами та активізувати напрямки зі створення вторинного ринку проблемних активів, що допоможе банкам позбутися проблемних активів та забезпечить збільшення обсягів нових кредитів [1]. Водночас, особливу увагу варто звернути на удосконалення ризик-менеджменту в банках. В умовах війни актуалізуються питання стійкості банківських установ до кібератак, завдяки яким вдалося забезпечити безперервне проведення фінансових операцій.

Отже, підбиваючи підсумок проведеного дослідження, можемо дійти висновку, що ефективне та дієве державного банківського сектору під час війни є невід'ємним елементом забезпечення фінансової стабільності в країні. Проведений аналіз показав, що державні банки адаптувались до сучасних реалій та продовжують працювати в кризовій ситуації, тим самим будуючи підґрунтя для забезпечення стабільності фінансової системи. Станом на тепер головною метою діяльності державних банків є забезпечення стійкості економіки під час війни та період післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Жирій К. Як банки допомагають вистояти економіці та громадянам у часи війни. *Інформаційне Агентство УНІАН*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/yak-banki-dopomagayut-vistoyati-ekonomici-ta-gromadyanam-u-chasi-viyni-novini-ukrajina-11753254.html> (дата звернення: 09.04.2023).
2. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи). 2020. Веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/SOB%20Strategy.pdf> (дата звернення: 12.04.2023)
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/zviti-po-derzhavnih-bankah-fin> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 12.04.2023).
5. Сус Л. В., Онищук М. О. Функціонування державних банків на ринку банківських послуг України. *Наукові горизонти*. 2019. № 4. С. 67-76.

Павло Чеботарьов

студент 4 курсу центру заочної та вечірньої форм навчання,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса
Науковий керівник: д.е.н., професор Марина Слатвінська

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СТЯГНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ

Актуальність та сутність екологічного податку полягає в тому, що охорона навколишнього середовища є однією з головних цінностей країн Європи, на приєднання до яких зараз і націлена політика євроінтеграції України. В свою чергу євроінтеграція вимагає певних змін податкової системи, які повинні будуть наблизити нашу державу до рівня розвитку країн Європейського союзу. Саме питання екологічного оподаткування та дещо низька ефективність його в Україні на сьогодні змушують приділяти цьому все більшу увагу, обумовлюють актуальність цієї теми.

Екологічний податок являє собою обов'язковий платіж, який сплачується з фактичних об'ємів різноманітних викидів, скидань, та розміщення відходів в навколишньому середовищі. Екологічне оподаткування є майже в кожній країні світу, незалежно від його форми. Основоположником теорії екологічного оподаткування є А. Пігу [1]. Європейська комісія визначає екологічні податки як усі податки, база стягнення яких чинить специфічний негативний вплив на навколишнє середовище [2]. Цей податок сплачують особи, які здійснюють такі види діяльності:

- викиди забруднюючих речовин до атмосферного повітря стаціонарними джерелами забруднення. Однак відносно викидів вуглекислого газу цей податок сплачується лише коли об'єм перевищує 500 тон на рік. Відносно інших забруднювачів таких лімітів немає;

- скидання забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів. Виключення – розміщення окремих видів відходів на власних територіях суб'єктів господарювання як вторинної сировини;

- утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накоплені), а також їх тимчасове зберігання у виробників понад строків ліцензійного зберігання.

Викиди вуглекислого газу та інших забруднювачів, скидання у воду та розміщення відходів – найбільш розповсюджені випадки сплати екологічного податку.

Платниками податку можуть бути всі суб'єкти господарювання, починаючи з підприємств, фізичних осіб – підприємців, представництв – нерезидентів та закінчуючи бюджетними установами.

Причинами виникнення проблемних аспектів в екологічній сфері є забруднюючі фактори. Наприклад для отримання 500 тон викидів CO² потрібно спалити приблизно 260 тис. м³ природного газу, або 170 тон вугілля. Вся ця діяльність має поганий вплив на навколишнє середовище та на екологічну

безпеку. Нещодавно прем'єр міністр України заявив про те, що кількість податків на забруднення навколишнього середовища повинна зростати й ця позиція є однією з основних серед питань податкової політики влади на ближчі роки.

Проблематика екологічного оподаткування є гострою та актуальною для України вже багато років. Екологічне оподаткування являє собою процес встановлення та стягнення екологічних податків, у відповідності до визначених чинним законодавством бази оподаткування, ставок, об'єктів, платників, а також від порядку сплати й ступеня впливу на рівень навантаження на навколишнє природне середовище, нераціональне використання природних ресурсів тощо [3, с. 12]. Й саме це питання давно турбує як професійну екологічну спільноту, так і, зокрема, кожного свідомого громадянина держави, адже впливає на якість життя. Наразі здійснюється удосконалення екологічної політики країни, яке зумовлене як внутрішніми проблемами країни, так і зовнішніми зобов'язаннями [4, с. 13].

В цивілізованих державах екологічний податок стягують з підприємств, що забруднюють навколишнє середовище. Це, здебільшого, підприємства хімічної та металургійної спрямованості. Отримані таким чином кошти йдуть на вирішення екологічних проблем, а саме: будівництво очисних споруд для води, повітря, впровадження безпечної утилізації відходів, збереження та розвиток заповідників.

Наслідки для України визначаються тим, що в нашій державі розподіл є розписаним на законодавчому рівні, але з певними особливостями. За даними Державної податкової служби, екологічний податок в нашій державі справляється в наступних пропорціях: за викиди з стаціонарних джерел забруднення стягується податок двох видів:

– якщо джерело CO₂, то податок перераховується до держбюджету в повному розмірі;

– якщо інші види забруднюючих речовин, то 45% до загального фонду держбюджету, й 55% до спеціального фонду місцевого бюджету.

Тобто 45% йде до держбюджету, а 55% розподіляють в бюджети місцевого рівня, де вони поділяються у співвідношенні 30% та 25% до обласного та місцевих бюджетів відповідно. суми надходжень від екологічного податку в країні загалом сягають мільярдів гривень. І це вагомий фінансовий ресурс, який необхідно ефективно розподіли та використати.

Нажаль найчастіше гроші «розмиваються» та йдуть не на вирішення напряму екологічних проблем, а, наприклад, на ремонт мережі каналізації, або інших комунальних об'єктів. Ремонт каналізації це звичайно добре, але цим повинні займатись місцеві бюджети. Отже питання ефективності розподілу цих коштів актуалізується, особливо з огляду на виклики сьогодення. Адже витрачання коштів має здійснюватися відповідно до продуманої, раціональної стратегії.

Не зважаючи на виникаючі складнощі, відзначаючи планомірний перехід до комплексного використання інструментів екологічного менеджменту та

позитивні результати проведення реформ екологічних податків, необхідно вказати на такі основні тенденції та принципи їх реалізації в більшості країн:

- використання принципу «хто забруднює – той платить»;
- широке застосування податків на використанні сировину та енергію;
- введення обов'язкових платежів на екологічно шкідливу продукцію;
- податкові реформи націлені на зміщення акцентів з податків на працю й капітал до податків на споживання природних ресурсів;
- здійснюється перехід на низьковуглецеву, енергетично ефективну економіку;
- широке використання екологічних субсидій та фінансових стимулів в екологічному менеджменті [5].

Слід зазначити, що екологічні податки сприяють вирішенню не тільки проблем в екологічній сфері, а й в демографічній, економічній та соціальній сферах. Екологічні податки є ефективним інструментом економічної політики та використовуються для боротьби з забрудненням природного середовища. З точки зору концепції сталого розвитку, використовуючи економічні механізми у природоохоронній діяльності ми сприяємо розвитку інноваційних технологій, змушуємо забруднювачів навколишнього середовища використовувати більш чисті технології з точки зору екологічної безпеки, або взагалі створювати новітні технології, тим самим розвиваючи науково-технічну та економічну думку, при цьому не зашкоджуючи довкіллю. Тобто з думкою про наступні покоління.

Список використаних джерел

1. Pigou A. C. The economics of Welfare: Volume 1. New York, 2005. 412p.
2. Хто сплачує екологічний податок Державна податкова служба України: URL <https://od.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-400713.html> (дата звернення: 2.04.2023)
3. Новицька Н. В. Екологічне оподаткування в Україні: стан та перспективи розвитку: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Ірпінь, 2016. 274 с.
4. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок від А до Я. Київ: Фондація «Відкрите Суспільство», 2017. 108 с. URL: http://osf.org.ua/data/blog_dwnl/Ecology_Tax_from_A_to_Z.pdf (дата звернення: 02.04.2023).
5. Свиноус І. В., Слободенюк О. І., Присяжнюк Н. М., Гаврик О. Ю., Осадчий М. С. Екологічне оподаткування: світовий досвід та виклики для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 19-24. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2021/5.pdf (дата звернення: 02.04.2023).

Павло Шарий

студент гр. ФФ-32,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Зоряна Лободіна

РОЛЬ «ЗЕЛЕНИХ» ОБЛІГАЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

«Зелена» облигація – це фінансовий інструмент, за допомогою якого емітент-позичальник отримує від інвесторів фіксовану суму капіталу та спрямовує їх виключно на фінансування або рефінансування нових або існуючих «зелених» проектів, виплачуючи капітал інвестору, коли облигація погашається, а також узгоджену суму відсотків протягом терміну її оборотності [1].

У липні 2021 року в Україні набула чинності нова редакція закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», що запроваджує «зелені» облигації як окремий підвид цінних паперів.

Емісію «зелених» облигацій може здійснювати особа, що реалізує або фінансує проєкт екологічного спрямування. Кошти від розміщення таких паперів можуть спрямовуватися на фінансування та/або рефінансування витрат проєкту екологічного спрямування, таких, як проєкти у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічного землеробства, збереження флори і фауни тощо [2].

До початку війни очікувалося, що до 2030 року Україна зможе залучити через випуск «зелених» облигацій 36 млрд дол. За даними Міжнародної фінансової корпорації (IFC), потенціал українського ринку послуг з енергоефективності та «чистої» енергетики до 2030 року становив 73 млрд дол.

«Зелені» облигації можуть допомогти у відновленні міст після війни. Випуск зазначених цінних паперів може стати перспективним інструментом залучення коштів для повоєнного відновлення міст.

На думку Ю. Шафаренка, «випуск «зелених» облигацій відіграватиме значну роль у відбудові міст, оскільки створює мультиплекційний ефект, покращує інвестиційну привабливість, діловий клімат, а також конкурентоспроможність наших міст» [4].

В Україні уже є успішні приклади випуску «зелених» облигацій, зокрема НЕК «Укренерго». У 2021 р. Укренерго випустило «зелених» облигацій на суму 825 млн доларів, а у 2022 р., попри воєнний стан, здійснило першу виплату відсотків на 28,4 млн доларів за цими цінними паперами.

У листопаді 2021 року НЕК «Укренерго» залучила фінансування в розмірі 825 млн доларів США шляхом випуску «зелених» облигацій сталого розвитку на Лондонській фондовій біржі строком на 5 років.

Під час випуску єврооблигацій книга заявок була перепідписана майже втричі, що свідчить про значну зацікавленість міжнародних інвесторів до

перших єврооблігацій компанії, заявки на фінансування отримано більш ніж від 100 інвесторів з різних країн. За результатами прайсингу ставка доходності за єврооблігаціями склала 6,875% річних.

Єврооблігації НЕК «Укренерго» є найбільшим випуском єврооблігацій українськими несuverенними емітентами за весь період. Такий інструмент можна залучати для фінансування проєктів виробництва «зеленого» водню, «зеленого» аміаку, відновлюваної енергетики, які можуть сприяти повоєнному відновленню міст. З огляду на це, необхідно підвищувати обізнаність та зацікавленість представників місцевого самоврядування щодо випуску «зелених» облігацій [4].

Міжнародних інвесторів також цікавитимуть проєкти сталого розвитку міст. Ми погоджуємося із О. Савіним, що «у межах відновлення України міжнародні інвестори цікавитимуться проєктами, які враховують принципи сталого розвитку та циркулярної економіки» [3].

Залучення фінансування на такі проєкти дозволить збільшити вартість фінальної продукції промисловості та поліпшить екологічність і безпечність виробництв. Мова йде і про створення екологічного міського та міжміського транспорту, відновлення та будівництво нових виробництв за принципами сталості.

Крім того, перспективними є проєкти у сфері енергетики, зокрема, у децентралізації джерел генерації. Наприклад, будівництво невеликого біогазового заводу, який би забезпечував місто електрикою, теплом та робочими місцями. Такий завод зможе працювати на відходах сільськогосподарського виробництва, яке працює неподалік.

З цією метою Київ та одинадцять європейських міст уклали декларацію про підтримку відновлення та сталого розвитку української столиці та її прилеглих територій [4].

Отже, випуск «зелених» облігацій може стати перспективним інструментом залучення коштів для повоєнного відновлення міст України, також «зелене» фінансування сприятиме скороченню використання викопного палива та освоєнню новітніх технологій в різних секторах економіки, виконанню Україною зобов'язань згідно міжнародних угод в сфері енергоефективності та зміни клімату.

Список використаних джерел

1. Гацька Л. П. Тенденції екологізації фінансової системи, можливості для країн, що розвиваються. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJR&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=AP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=PSPE_prt_20_17_5_30
2. Noh H. J. Financial Strategy to Accelerate innovation for Green Growth. 2010. p. 31. URL: <https://www.oecd.org/sti/ind/45008807.pdf>

3. Світові тренди та ініціативи формування ринку зелених облігацій України. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-2_0-pages-4_16.pdf
4. Зелені фінанси для відбудови сталого розвитку України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3621769-zeleni-finansi-dla-vidbudovi-ta-stalogo-rozvitku-mist-ukraini.html>

Любов Шацьких

студентка гр. 272-1,

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Бак

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ (на прикладі м. Чернівці)

У сучасному світі все більшої актуальності набирає тренд децентралізації фінансових повноважень на користь місцевого самоврядування. Україна не є виключенням, тому активно впроваджувала відповідну реформу задля виконання цього важливого стратегічного завдання. Досягнення високого рівня ефективності використання публічних фінансових ресурсів, а також інших різноманітних цілей неможливе без достатнього рівня наповненості місцевих бюджетів та їх економічного розвитку.

На практиці доведено, що децентралізація фінансових повноважень і ресурсів сприяє ефективнішому розв'язанню соціально-економічних проблем територій і регіонів. На жаль, на даному етапі органи місцевого самоврядування не забезпечені всіма потрібними кадровими, фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами для повноцінного виконання своїх повноважень. Так, незважаючи на введення військового стану, доходи бюджету Чернівецької міської територіальної громади номінально зросли на 22,3%, а податкові надходження – на 35,5% [1], у порівнянні з попереднім роком, завдяки впливу об'єктивних обставин (збільшення кількості платників податків через релокацію бізнесу з окупованих територій, зростання розміру ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців тощо). Проте такого приросту недостатньо для фінансування всіх актуальних житлово-комунальних потреб і обслуговування соціальної інфраструктури, витрати на які, в реальному обчисленні, зросли ще більше.

Господарство Чернівецької міської громади, як і переважної більшості інших громад, функціонує в умовах реально обмежених бюджетних ресурсів, які є основним фактором і джерелом незалежності та самодостатності місцевого самоврядування. Вважаємо, що саме від наявності такого виду ресурсів залежить успішність і ефективність функціонування будь-яких територіальних громад. Проведення реформ провокує та мотивує збільшувати кількість економічно активних суб'єктів господарювання та чисельність висококваліфікованих працівників, які будуть сплачувати податки, збори та інші обов'язкові платежі до бюджету місцевого самоврядування. Саме такі групи юридичних та фізичних осіб будуть демонструвати динамічні та високі темпи приросту власних доходів, що, значною мірою, сприятиме зростанню доходів і місцевих бюджетів.

В реальному житті існує невідповідність між обсягами доходів бюджету Чернівецької міської територіальної громади та розмірами реальних потреб у фінансуванні видатків. Причини такого стану справ досить різноманітні, як зі

сторони наявних доходів, так і зі сторони недоцільних видатків. Наприклад, зовсім нелогічно та неправильно з погляду платника податків фінансувати вже не перший ямковий ремонт дороги на двохстах метрах дорожнього покриття, але жодного разу не відкласти це питання та не зберегти фінансові ресурси на разовий капітальний ремонт певної ділянки. В цій великій проблемі криється багато інших. Фінансування комунальних підприємств, таких як КП «Чернівціводоканал» та МКП «Чернівцітеплокомуненерго», заслуговує на краще. Комунікації цих підприємств зношені. Саме з такого об'єктивного стану справ і випливають незручності для жителів громади: тривалі відключення водопостачання (особливо в період дощів), затримки та проблематичне підключення до системи тепlopостачання. Виходячи з аналізу даних за 2022 рік по видатковій частині бюджету міста Чернівці, можна помітити, що на забезпечення діяльності з виробництва, транспортування, постачання теплової енергії із затверджених 8 252,9 тис грн було виконано нуль гривень. А видатки на забезпечення діяльності водопровідно-каналізаційного господарства склали 7,5% від загальних видатків на житлово-комунальне господарство (50 889,0 тис грн від 677 175,5 тис грн) [1]. Оцінюючи ці дані, варто зауважити, що, при домінуванні бюджетних джерел фінансування діяльності, в комунальних підприємств міста слабе фінансове забезпечення, внаслідок чого вони й не можуть створити сприятливі умови для життєдіяльності жителів громади та своєчасно надати їм високоякісні публічні послуги.

Одночасно відмітимо й позитивні моменти. 76,6% обсягу видатків бюджету Чернівецької міської територіальної громади на житлово-комунальне господарство у 2022 році було використано на організацію благоустрою (518 762,5 тис грн) [1]. Зокрема, за цей рік у громаді з'явилося багато нових смітників по місту, що дозволило зробити місто чистим і комфортним. Також, в цьому періоді ми – чернівчани – почали сортувати сміття. У спальних районах встановили окремі баки для вторинної сировини та органіки. Але й тут не обходиться без нюансів. Баки нові, а машини для вивозу старі. Звісно, вони не розраховані на те, щоб забирати одночасно все сміття, тому, в деяких районах люди сортують сміття, а персонал обслуговуючих підприємств скидає його на одну купу. Сподіваємося, що скоро налагодиться та стабілізується робота цієї сфери житлово-комунального господарства, адже на вторинній сировині громада буде мати можливість заробляти більше (за перший квартал 2023 року вдалося заробити понад 1,0 млн грн).

Також, на наш погляд, недоцільний надто чисельний склад посадових осіб органів місцевого самоврядування і працівників комунальних установ і підприємств громади (120 тис осіб), адже витрати на їх утримання – це значна частина видатків з місцевого бюджету. Так, викликає обґрунтоване незадоволення жителів громади отримання в 2022 році керівником збиткового КП «Чернівецьке транспортне управління» премії в розмірі 60,0 тис грн за плідну працю. Кожне слово та, тим паче, їх сукупність у реченні є алогічними. Нагорода має бути виключно за плідну та прибуткову працю на користь підприємства та, в цілому, громади. З цього випливає, що одним з критеріїв,

який потрібно враховувати при наданні премії та закласти в контракти, укладені з керівниками комунальних підприємств, має бути показник прибутковості очолюваних ними суб'єктів господарювання.

Зауважимо, що в 2022 році дефіцит бюджету Чернівецької міської територіальної громади склав 272 217,8 тис грн [1]. Тому виконання актуального завдання по його скороченню, в тому числі, нарощуванню доходів бюджету, вважаємо, неможливе без довіри економічно активного населення та його бажання брати участь у фіскальному обміні. Наразі такий процес не особливо помітний, здебільшого, через вищеперераховані явища. Звісно, порівнюючи та аналізуючи подібні факти, населення та бізнес намагаються уникнути, або зменшити вплив податкового навантаження на себе й результати своєї діяльності. Така поведінка цілком природна та адекватна. Цей процес був, є та залишатиметься завжди, але органам місцевого самоврядування потрібно мотивувати людей показувати свої реальні доходи та прибутки, сплачувати з них податки та обов'язкові збори. Такої мети можливо досягти при наданні населенню якісних суспільних благ.

Підсумовуючи, підкреслимо, що закріплення та примноження позитивних результатів процесу бюджетної децентралізації, яка наразі тільки частково вирішила проблеми розвитку фінансів місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану потребують розширення самостійності у формуванні та використанні фінансових ресурсів територіальних громад; раціонального використання матеріальних і людських ресурсів; гласності та відкритості при ухваленні органами місцевого самоврядування управлінських рішень щодо розпорядження усіма видами ресурсів територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Фінанси громади. Чернівецька міська рада: *веб-сайт*. URL: <https://city.cv.ua/city/budget> (дата звернення: 19.04.2023).

Зоряна Шелест

студентка гр. ФФМ-11

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Круп'як

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Однією з основних складових фінансової системи держави є місцеві бюджети. При цьому передумовою успішної економічної діяльності країни, регіону, області, району та населеного пункту є ефективне функціонування та належний перерозподіл ресурсів місцевого самоврядування.

У сучасних умовах фінансовий стан місцевих бюджетів характеризується тенденцією нестачі власних дохідних джерел, їх високою залежністю від державного бюджету. В системі місцевих фінансів України наявні також суттєві проблеми, що стримують її нарощування через недосконале бюджетне законодавство та недостатню урегульованість міжбюджетних відносин. Коштів місцевих бюджетів часто є недостатньо навіть для фінансувати найнеобхідніші потреб місцевих територій та громад.

Невідповідність видатків та дохідної частини місцевих бюджетів є однією з головних проблем організації бюджетних відносин. Разом з тим, суттєвими обставинами, що спричиняють недостатність власних доходів місцевих бюджетів є:

- високий рівень централізації бюджетних коштів;
- зниження значення місцевих бюджетів у вирішенні важливих питань регіонів, за рахунок концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті України;
- дотаційність місцевих бюджетів, зумовлена тенденцією здійснення видатків з місцевих бюджетів без належного підкріплення з боку дохідних джерел;
- високий рівень централізації бюджетних коштів.

В Україні понад 90% усіх бюджетів є дотаційними. Місцеві бюджети України формуються в значній мірі за рахунок коштів міжбюджетних трансферів, а не шляхом власних й закріплених джерел надходжень [3, с.1273]. Більшість територіально-адміністративних одиниць, що формують бюджети базового рівня не можуть забезпечувати самостійно соціальні потреби своїх жителів, навіть мінімально. В той ж час, надання бюджетам трансферів є неповним. Це призводить до стабільності в недофінансуванні власних потреб органів місцевого самоврядування, недостатньої кількості коштів для виплати заробітних плат працівникам бюджетних установ та оплати інших видатків.

При зростанні значущості міжбюджетних трансферів у формуванні доходів місцевих бюджетів спостерігається збільшення рівня дотаційності цих бюджетів та зменшення фінансової самостійності органів територіально-адміністративних одиниць.

Ознакою фінансової незалежності місцевих бюджетів є можливість самостійного розпорядження фінансовими ресурсами, обсяг яких має відповідати функціям та завданням місцевих органів влади. При цьому міжбюджетні трансферти виконують не тільки регулюючу функцію, а й є основним засобом фінансового забезпечення потреб місцевих спільнот. В цьому контексті доцільним є зменшення обсягу трансфертів та збільшення обсягу власних доходів територіальних спільнот. Виявленні проблеми демонструють необхідність модернізації процесу фінансового забезпечення шляхом підвищення ефективності використання та формування обмежених бюджетних ресурсів, зміни пріоритетів бюджетної політики, реформування бюджетних відносин [1, с. 157].

Проблемні питання виконання місцевих бюджетів набули особливої актуальності під час війни, коли додалася головна очевидна потреба – перемогти. Це стосується в першу чергу допомоги армії, а також фінансування багатьох питань тилу: відновлення інфраструктури, допомога релокованому бізнесу, забезпечення поточних витрат, фінансування розвиткових проєктів та проєктів відновлення. Разом з тим, окремі місцеві бюджети втратили свою фінансову спроможність після повномасштабного відкритого вторгнення окупантів.

В деяких громадах скоротилось надходження ПДФО через зменшення ділової активності підприємств. Це пов'язано із проблемами в постачанні сировини, зменшенні обсягу замовлень і можливостей збуту, проблемами з логістикою, мобілізацією працівників до лав ЗСУ. Суттєвою є також втрата акцизу на пальне, часткова заборона продажу алкоголю, яка впливає на недоотримання акцизу з роздрібною торгівлю алкогольними напоями. Плани неподаткових платежів були не повністю виконанні, в зв'язку з тим, що до місцевих бюджетів не надходив адміністративний збір, багато реєстрів були закритими і повноцінно не надавались адміністративні послуги.

В контексті вищезазначеного неоціненною є роль децентралізованого місцевого самоврядування у відсічі повномасштабній агресії. Саме тому фінансова, адміністративна та інституційна підтримка спроможності громад повинна бути пріоритетною для державної політики. Найближчими до отримувачів адміністративних та бюджетних послуг є місцеві ради, на сьогодні вони займаються не тільки звичними для себе функціями, а й новими, невласними для них повноваженнями військового характеру (фінансовою підтримкою формування територіальної оборони, покриттям видатків з харчування та розміщення переселенців та ін.).

Вважаємо, що недопустимою є ситуація, за якої спроможність місцевого самоврядування скорочується. Необхідно підтримувати надбання однієї з найуспішніших за останній час реформ – відповідальне місцеве управління. Відтак, при формуванні нових державних політик та серед подальших законодавчих змін у найважчі за останні роки часи для держави важливою є підтримка місцевих бюджетів та рад.

Список використаних джерел

1. Далевська Т. Бюджетна децентралізація: передумови та напрями реалізації. *Світ фінансів*. 2016. № 1. С. 149-159.
2. Маршалок Т. Я., Маркуц Ю. І. Місцеві бюджети: який стан справ у регіонах? Вокс Україна: веб-сайт. URL: <https://voxukraine.org/mistsevi-byudzhety-yakuj-stan-sprav-u-regionah> (дата звернення: 16.04.2023).
3. Шулюк Б. С. Проблеми виконання місцевих бюджетів України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 1272-1276.

Михайло Шикеринець

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ЗМІСТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Не зважаючи на те, що витoki молодіжної політики сягають ще середніх віків, її трактування як цілісної політико-правової і організаційно-управлінської системи, що має відповідне ресурсне забезпечення і покликана забезпечувати реалізацію прав, свобод та потреб молоді сформувалось тільки у 60-70-х роках ХХ ст. У цей період у країнах з ринковою економікою молодіжна політика почала виділятися як окремий напрям державної діяльності. Внаслідок цього, наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст. виокремилось поняття державної молодіжної політики з відповідною інституційною базою і правовим підґрунтям. Відтак, на сьогоднішній день виділяють два типи молодіжної політики: державну та суспільну. Зміст державної молодіжної політики, яку реалізують спеціально уповноважені державні органи, полягає у здійсненні ними діяльності щодо вирішення наявних проблем молоді, її соціалізації та залучення до активного суспільно-політичного життя. Під суспільною молодіжною політикою розуміють діяльність формальних та неформальних структур громадянського суспільства у відповідності до їх уявлень про молодь та її роль у суспільному розвитку. Суспільна молодіжна політика є слабо керована з боку держави, в її основу покладені не тільки формальні норми, в її неформальні інститути та стереотипи [6].

Практична реалізація молодіжної політики у кожній державі здійснюється під впливом цілого комплексу чинників зовнішнього та внутрішнього впливу, внаслідок чого сформувалась значна кількість її моделей, які мають як спільні, так і відмінні риси. Особливості кожної із моделей молодіжної політики у подальшому визначають як зміст заходів, спрямованих на задоволення потреб молоді, так і на структуру джерел фінансування цих заходів та інструментарій, який при цьому задіяний.

Неоконсервативна модель молодіжної політики передбачає турботу державних органів про соціально незахищені та «неблагонадійні» прошарки молоді. За такої політики молодь виступає у ролі споживача суспільних благ та послуг, а не активного учасника. Для цієї моделі характерний жорсткий контроль за порядком призначення різних форм підтримки молодіжних проектів та використання коштів, а пріоритетними напрямками молодіжної політики є задоволення нагальних соціальних потреб молоді (безробіття, здобуття освіти; консультації щодо догляду за дітьми, правових питань) [1, с. 37].

Соціал-демократична модель молодіжної політики, представлена у країнах Західної Європи передбачає, що держава бере на себе відповідальність за вирішення проблем молоді практично у всіх сферах життя. Держава визнає свою

відповідальність за інтеграцію молоді в суспільство та забезпечує підтримку не лише окремих категорій молодих людей, а усієї молоді. У цьому контексті розробляють та реалізують молодіжні програми.

Не зважаючи на багаторічний досвід реалізації молодіжної політики в Україні, вона залишається достатньо недосконалою. Значна частина молоді не бачить свого майбутнього на Батьківщині, лише незначна частина молодих людей охоплені різними заходами молодіжної політики, ще менше з активно залучені до суспільного та політичного життя. Зниження рівня довіри молоді до влади, скептичне ставлення до успішності реформ, погіршення здоров'я молодих людей, зростання чисельності осіб, які вживають наркотичні засоби, – все це переконливо демонструє недосконалість молодіжної політики та актуалізує питання її реформування.

Реалізація молодіжної політики відбувається за допомогою відповідного фінансового механізму, склад якого визначається багатьма чинниками – рівнем розвитку економіки, структурою населення, історичними особливостями країни та менталітетом населення. Разом з тим, наукові підходи до побудови такого механізму залишаються сталими. В економічній науці під механізмом розуміють певну сукупність форм і методів впливу на предмет дослідження для досягнення визначених результатів [7, с. 246-247]. Щодо розуміння поняття «фінансовий механізм», то на думку М. Александрової та О. Маслової, він є «сукупністю методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток і системи фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив» [2, с. 132]. У складі фінансового механізму прийнято розрізняти дві підсистеми: фінансове забезпечення та фінансове регулювання [4, с. 32], які в свою чергу, передбачають застосування різних методів та інструментів впливу на фінансові процеси.

Зважаючи на посилення уваги з боку держави до проблем та інтересів молоді, важливим джерелом фінансування заходів молодіжної політики на сьогодні є фінансові ресурси держави. За рахунок коштів державного і місцевих бюджетів здійснюють фінансову підтримку молодіжних організацій, реалізують цільові програми пільгового кредитування здобуття професійної та вищої освіти, будівництва та придбання житла для молоді; кошти бюджетів є джерелом для фінансування виплати стипендій та матеріального забезпечення для студентів та учнів професійних та вищих закладів освіти. За бюджетними програмами також здійснюється відшкодування витрат, пов'язаних із пільговим перевезенням студентів та учнів у громадському транспорті. Не менш важливою складовою бюджетного фінансування інтересів та потреб молоді є програма соціальної допомоги, яка об'єднує виплати при народженні дитини, соціальні допомоги дітям сиротам та дітям, які перебувають під опікою чи піклуванням, тимчасову соціальну допомогу дітям та ін.

Окреме місце у фінансуванні молодіжної політики відіграють фінансові ресурси суб'єктів господарювання приватного сегменту економіки. В сучасних умовах суб'єкти господарювання активно долучаються до реалізації молодіжних

проектів в рамках корпоративної соціальної відповідальності. Основними формами фінансової участі бізнесу в реалізації молодіжної політики є:

– соціальна реклама – підприємство проводить чи підтримує добродійні кампанії, що спрямовані на боротьбу шкідливими явищами, характерними для молодіжного середовища, пропагування здорового способу життя, привертають увагу суспільства до проблем молоді;

– корпоративна стратегічна благодійність (меценатство, надання грантів): суб'єкти господарювання в цілях формування позитивного іміджу чи з мотивів благодійності засновують програми підтримки молодіжних проектів зі сфери культури чи спорту, програми стипендій та грантів для обдарованої молоді та ін.

Важливу роль серед джерел фінансової підтримки молоді відіграють кошти приватних осіб і благодійних фондів, донорських організацій. Виділення частини прибутків на реалізацію благодійних програм для окремих категорій населення, в тому числі молодіжних проектів у зарубіжній практиці стало звичним явищем, набуває поширення такий досвід і в Україні. Найвідомішими недержавними структурами, які практикують фінансову підтримку молоді та молодіжних програм в Україні є Фонд О. Франчук «АнтиСНІД», Фонд «Відродження» та інші.

Фінансове забезпечення молодіжної політики реалізується у різних формах фінансування. У наукових колах традиційно виділяють такі форми фінансування як самофінансування, зовнішнє фінансування та кредитування. В залежності від обраної ознаки розмежування, форми фінансового забезпечення молодіжної політики можна поділяти таким чином:

– відповідно до джерела походження коштів – державне (бюджетне) та недержавне фінансування. До другої форми фінансового забезпечення належать форми фінансової підтримки молоді, практиковані приватними благодійними фондами, окремими фізичними особами, а також суб'єктами бізнесу;

– відповідно до умов надання коштів необхідно виділяти безповоротне фінансування та кредитування. Безповоротне фінансування реалізується за допомогою таких інструментів, як субсидії, групові та індивідуальні гранти, фіскальні пільги. Ознакою кредитування як форми фінансової підтримки молоді є її поворотний характер та платність. Не зважаючи на те, що кошти в рамках програм кредитування здобуття освіти чи придбання житла можуть надаватись з певними преференціями (пільговий період, знижені відсоткові ставки, часткове списання заборгованості та ін.), однак фундаментальний принцип – кошти надають у борг – залишається незмінним.

Іншою підсистемою фінансового механізму реалізації молодіжної політики є фінансове регулювання. У наукових джерелах під ним зазвичай розуміють процес застосування фінансових важелів для непрямого впливу на об'єкти управління – фінансові процеси. При цьому знаходять застосування цілий спектр регуляторних фінансових інструментів, конкретний набір яких формується під впливом завдань, які поставлені управлінцем та залежно від ситуації [5].

Інструментами фінансового регулювання виступають податки, збори; надання пільг, дотацій, кредитні гарантії та інші, – «все те, що дозволить

сформувані ресурси та їх перерозподілити» [3, с. 140]. Найбільш затребуваним інструментом фінансового регулювання молодіжної політики є податкові пільги при оподаткуванні особистих доходів населення у формі знижки (вирахування) з доходу платника сум, сплачених за навчання; пільги з оплати вартості проїзду в громадському транспорті та ін. У зарубіжній практиці для того, щоб фінансового підтримати молодь, застосовують такі фінансові інструменти, як податкові пільги при оподаткуванні доходів для молодих сімей, дотації роботодавцям за найм молоді (перше робоче місце), пільгове оподаткування для молодіжних підприємств та інше. Разом з тим, застосування цих фінансових інструментів може викликати певні фіскальні ризики, тому важливим завданням фінансової підтримки молодіжної політики є продумане їх використання.

Фінансове регулювання молодіжної політики можна розглядати у розрізі різних аспектів: за напрямками, методами регулювання та ін. (рис. 1). Якщо в основу поділу різновидів фінансового регулювання покласти методи (грец. *metodos* – спосіб дії, засіб для досягнення певної мети) фінансового впливу, то можна виділяти пряме і непряме регулювання. Перше передбачає безпосередній вплив на об'єкт або чинники, які визначають зміст молодіжної політики. До прикладів цього регулювання можна зарахувати податкові вирахування окремих статей витрат при оподаткуванні податком на доходи фізичних осіб. До складу таких витрат, крім оплати вартості навчання у закладах вищої та професійної освіти, належать витрати на проценти за користування іпотечним кредитом, будівництво чи купівлю доступного житла, плату вартості репродуктивних технологій та ін.

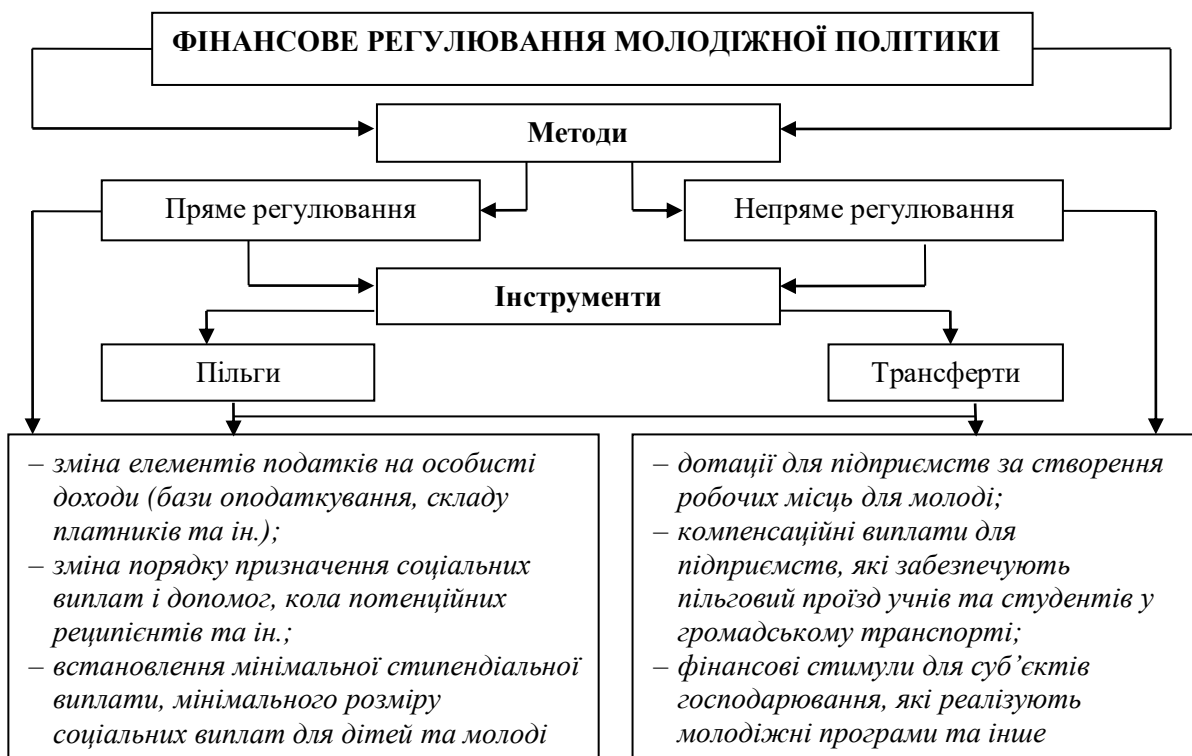

Рис. 1. Методи та інструменти фінансового регулювання молодіжної політики¹

Примітки: 1 – складено автором самостійно

Натомість, непряме регулювання полягає у тому, що регуляторний вплив спрямований на чинники, які створюють непрямий ефект для задоволення інтересів молоді. До інструментів такого регулювання, на наш погляд, можна зарахувати компенсаційні виплати з бюджету за пільговий проїзд студентів та учнів у транспорті; пільги для підприємств, які забезпечують працевлаштування молоді; пільгове рефінансування банківських установ, які надають молодіжні кредити для купівлі доступного житла чи започаткування бізнесу та ін.

Перспективним інструментом для фінансового регулювання молодіжної політики є фінансові стимули для суб'єктів господарювання, які практикують участь у реалізації молодіжних програм чи надають фінансову підтримку молоді. В Україні такі програми мають випадковий характер і пояснюються бажанням бізнесу залучити потенційних споживачів, благодійницькими мотивами або з мотивів формування соціально відповідального іміджу компанії. Участь бізнесу у фінансуванні молодіжних програм стримується як недоліками законодавства, так і відсутністю будь яких фінансових стимулів з боку держави. Більш того, з погляду фіскальних органів, випадки благодійництва зазвичай розглядаються як схеми з мінімізації оподаткування, тому суб'єкти господарювання, які втілюють молодіжні програми чи заходи, нерідко серед перших попадають під проведення контролюючих заходів.

Список використаних джерел

1. Eberly D. National Youth Service in the 20th and 21st centuries. New Zealand, 2007. 56 p.
2. Александрова М., Маслова С. Гроші. Фінанси. Кредит: Навчально-методичний посібник. К.: ЦУЛ, 2002. 336 с.
3. Кірсанова Ю. Механізм фінансово-економічного забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення з кодом неприбутковості 0011. *Економіка: реалії часу*. 2013. №2(7). С. 135-143.
4. Львовчкін С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання. *Фінанси України*. 2000. № 12. С. 25-34.
5. Мацьків В. Теоретичні основи регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2012. Вип. 8(1) URL: [http://www.pu.if.ua/departFinancesresourcefileЗбірник 2012-1Мацьків.pdf](http://www.pu.if.ua/departFinancesresourcefileЗбірник%202012-1Мацьків.pdf)
6. Мотречко В. В. Організація діяльності суб'єктів місцевого самоврядування щодо реалізації молодіжної політики. Дис. на здоб. наук. ступеня к. н. держ. упр. за спец. 25.00.04. ОРІДУ НАДУ при Президентові України. Одеса, 2018. 241 с.
7. Смовженко Т. С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва: Монографія. Львів: ЛБІ НБУ, 2001. 461 с.

Софія Яворівська
студентка гр. ФПФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Коваль

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Пенсійне забезпечення є важливим атрибутом соціальної політики усіх держав. Головними завданнями усіх пенсійних систем є створення вигідних умов для забезпечення добробуту усіх пенсіонерів, зниження рівня споживання та формування інвестиційного ресурсу економіки та подолання бідності. Пенсійна система є важливою складовою фінансової інфраструктури країни, оскільки забезпечує населенню необхідні ресурси для їхнього життя.

Згідно з Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] в Україні функціонує 3 рівні пенсійної системи:

- інститут солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- інститут накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування
- інститут недержавного пенсійного забезпечення [1].

Конституція України – це основний закон України, який захищає конституційні права та свободи громадян України, а також виступає гарантом для кожного громадянина та гарантує право на гідний рівень життя. «Кожен громадянин країни заслуговує на те, щоб мати право на соціальний захист, який в себе включає безпосередньо право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках» [2]. Тому основним джерелом доходу для всіх громадян держави, які мають право на соціальний захист виступає пенсія, яка обов'язково повинна забезпечувати рівень життя, який є не нижчий від прожиткового мінімуму.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] відповідальний за регулювання відносин у сфері державного пенсійного страхування, де описуються всі питання щодо забезпечення пенсійного страхування, прав та обов'язків всіх суб'єктів пенсійного страхування, механізму управління, порядку здійснення страхових премій та пенсійних виплат [1].

У Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] пенсія визначається як «щомісячна виплата, яку отримує застрахована особа, яка досягла пенсійного віку чи є визнана інвалідом, або ж отримують члени її сім'ї у випадках, які є зазначені в законодавстві» [1].

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] виокремлюють ряд таких пенсійних виплат:

- пенсія за віком;
- пенсія по інвалідності;

– пенсія у зв'язку із втратою годувальника.

Вік, на який можна призначити пенсію за віком, визначається на підставі досягнення необхідного страхового стажу і може бути 60, 63 або 65 років, в залежності від конкретних умов відповідно до статті 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1].

Пенсія по інвалідності надається в тих випадках, коли особа стала інвалідом, внаслідок повної або часткової втрати працездатності, при наявності у неї відповідного страхового стажу.

Особам, які є непрацездатними та є членами сім'ї померлого годувальника, може бути призначена пенсія у випадку втрати годувальника.

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.

Однією з основних функцій Пенсійного фонду є забезпечення своєчасного та повного фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання та інших виплат, які здійснюються за рахунок ресурсів, включаючи кошти Пенсійного фонду України та інших джерел [3].

На даний момент джерелами формування коштів бюджету Пенсійного фонду України є наступні:

- кошти Державного бюджету України;
- надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- кошти Фондів соціального страхування;
- кошти цільових фондів;
- благодійні та добровільні внески;
- суми від фінансових санкцій та пені.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] є базовим нормативним документом у сфері загальнообов'язкового пенсійного страхування, який визначає принципи, засади функціонування пенсійної системи, порядок призначення та перерахунку пенсійних виплат, надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду.

Список використаних джерел

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 49-51. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Положення про Пенсійний фонд України, затверджене Постановою КМУ від 23.07.2014 р. № 280 URL: <https://www.pfu.gov.ua/2148251-polozhennya-pro-pensijnuj-fond-ukrayiny/>

Електронне наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**
**Збірник матеріалів Десятої заочно-дистанційної наукової
конференції студентів і молодих вчених**
м. Тернопіль, 26 квітня 2023 р.

ЧАСТИНА 1